

**FÜRUZAN'IN KIRK YEDİ'LİLER VE EMİNE
İŞINSU'NUN SANCİ ROMANLARINDA ÖĞRENCİ
HAREKETLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR
EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMASI**

Nesibe Ayşe ASAR

**Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Sevil DEMİRAL
2013
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

Nesibe Ayşe ASAR

**FÜRUZAN'IN KIRK YEDİ'LİLER VE EMİNE İŞINSU'NUN SANCİ
ROMANLARINDA ÖĞRENCİ HAREKETLERİ:
KARŞILAŞTIRMALI BİR EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMASI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Sevil DEMİRAL**

ERZURUM - 2013

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

26/06/2013

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **“FÜRUZAN’IN KIRK YEDİ’LİLER VE EMİNE İŞINSU’NUN SANCİ ROMANLARINDA ÖĞRENCİ HAREKETLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMASI”** adlı eser-metin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, eser-metin kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☒ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

26/ 06/ 2013

Nesibe Ayşe ASAR

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

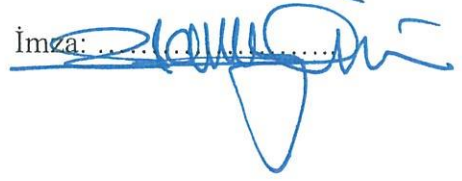
Yrd. Doç. Dr. O. Sevil DEMİRAL danışmanlığında, Nesibe Ayşe ASAR tarafından hazırlanan bu çalışma 26/06/2013 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. O. Sevil DEMİRAL İmza:

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Nuray KARACA

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Kutsi KAHVECİ

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. 26 / 06 / 2013

Prof. Dr. Mustafa YILDIRIM
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ (L. GOLDMANN'IN OLUŞUMSAL YAPISALCI YÖNTEMİ) VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	5
1.1.1. Anlama Aşaması (İçkin Çözümleme)	6
1.1.1.1. Anlatının Bakış Açısı	6
1.1.1.2. Zaman	8
1.1.1.3. Mekan	9
1.1.1.4. Kişiler.....	10
1.1.1.5. Toplumsal Yapı ve İlişkiler.....	11
1.1.1.5.1. Siyasal Düzey.....	11
1.1.1.5.2. Kültürel Düzey	12
1.1.1.5.3. Ekonomik Düzey	12
1.1.1.5.4. Dini Düzey.....	12
1.1.2. Açıklama Aşaması (Aşkın Çözümleme)	12
1.1.2.1. Anlatının Kaynağı.....	12
1.1.2.2. Tarihsel Çerçeve	12
1.1.2.3. Simgesel Çözümleme	13
1.2. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ.....	13
1.3. ARAŞTIRMANIN KURAMI (YANSITMA KURAMI, GERÇEKÇİLİK, TOPLUMCU VE ELEŞTİREL GERÇEKÇİLİK).....	14
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	21
1.5. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	21
1.5.1. Edebiyat Sosyolojisi.....	21

1.5.2. Roman Kavramı	25
1.5.3. Öğrenci Hareketleri Kavramı	29

İKİNCİ BÖLÜM

1960 - 1980 DÖNEMİNDE SOSYAL YAPI VE ROMAN

2.1. TOPLUMSAL YAPI.....	44
2.2. SİYASİ YAPI.....	47
2.3. EKONOMİK YAPI.....	53
2.4. EĞİTİM	57
2.5. ROMAN	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FÜRUZAN'IN KIRK YEDİ'LİLER ROMANINDA ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

3.1. KIRK YEDİ'LİLER ROMANININ ÖZETİ	71
3.1.1. Anlama Aşaması (İçkin Çözümleme)	74
3.1.1.1. Anlatının Bakış Açısı	74
3.1.1.2. Zaman	77
3.1.1.3. Mekan	80
3.1.1.4. Kişiler.....	88
3.1.1.5. Toplumsal Yapı ve İlişkiler.....	106
3.1.1.5.1. Siyasal Düzey	108
3.1.1.5.2. Kültürel Düzey	111
3.1.1.5.3. Ekonomik Düzey (burada	117
3.1.1.5.4. Dini Düzey.....	122
3.1.2. Açıklama Aşaması (Aşkın Çözümleme)	125
3.1.2.1. Anlatının Kaynağı.....	125
3.1.2.2. Tarihsel Çerçeve	132
3.1.2.3. Simgesel Çözümleme	136

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EMİNE İŞINSU'NUN SANCİ ROMANINDA ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

4.1. SANCİ ROMANININ ÖZETİ	143
----------------------------------	-----

4.1.1. Anlama Aşaması (İçkin Çözümleme)	145
4.1.1.1. Anlatının Bakış Açısı	145
4.1.1.2. Zaman	148
4.1.1.3. Mekan	152
4.1.1.4. Kişiler.....	163
4.1.1.5. Toplumsal Yapı ve İlişkiler.....	190
4.1.1.5.1. Siyasal Düzey	192
4.1.1.5.2. Kültürel Düzey	200
4.1.1.5.4. Ekonomik Düzey	205
4.1.1.5.3. Dini Düzey.....	211
4.1.2. Açıklama Aşaması (Aşkın Çözümleme)	216
4.1.2.1. Anlatının Kaynağı.....	216
4.1.2.2. Tarihsel Çerçeve	225
4.1.2.3. Simgesel Çözümleme	231

BEŞİNCİ BÖLÜM

“KIRK YEDİ’LİLER” VE “SANCİ” ROMANLARINDAKİ ÖĞRENCİ HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

5.1. “KIRK YEDİ’LİLER” VE “SANCİ” ROMANLARINDAKİ ÖĞRENCİ HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI	242
KAYNAKÇA	254
ÖZGEÇMİŞ.....	261

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**FÜRUZAN'IN KIRK YEDİ'LİLER VE EMİNE İŞINSU'NUN SANCİ
ROMANLARINDA ÖĞRENCİ HAREKETLERİ: KARŞILAŞTIRMALI BİR
EDEBİYAT SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMASI**

Nesibe Ayşe ASAR

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Sevil DEMİRAL

2013, 261 Sayfa

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Sevil DEMİRAL (Danışman)

Jüri: Doç. Dr. Nuray Karaca

Jüri: Yrd. Doç. Dr. Kutsi Kahveci

Füruzan'ın Kırk Yedi'liler ve Emine İşinsu'nun Sancı Romanlarında Öğrenci Hareketleri: Karşılaştırmalı Bir Edebiyat Sosyolojisi Çalışması' adlı bu çalışmada birbirine karşıt iki Türk romanı aracılığıyla 1960-1980 dönemine damgasını vuran öğrenci hareketleri incelenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma ile edebiyatın roman türü aracılığıyla toplumsal yapının irdelenmesi amaçlanmıştır. Bu çalışma beş bölüm ve çok sayıda alt başlıktan oluşmuştur.

Birinci bölümü; araştırmanın yöntemi ve kavramsal çerçevesi oluşturur. Edebiyat ve toplum arasındaki ilişki ve etkileşimin ortaya konmasını amaçlayan bu çalışmada kullanılan yöntem Lucien Goldmann'ın Oluşumsal Yapısalcı yöntemidir. Bu yöntemi kullanırken yararlandığımız kuramlar ise; yansıtma, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçiliktir. Bu bölümde; araştırmamızda kullandığımız Lucien Goldmann'ın oluşumsal yapısalcı yöntemi ile yansıtma, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçilik kuramları açıklanmıştır. Bunlarla birlikte bu bölümde; edebiyat sosyolojisi, roman ve öğrenci hareketleri kavramları hem kavramsal hem de tarihsel gelişimleri açısından ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

İkinci bölümü; 1960 - 1980 döneminde sosyal yapı ve roman başlığı altında, ülkemizin 1960-1980 döneminin toplumsal, siyasi, ekonomik yapısı ve eğitimi öğrenci hareketleri çerçevesinde irdelenmesi ve - bu dönemdeki öğrenci olaylarını romanlar aracılığıyla incelememiz nedeniyle - bu dönemdeki edebiyatın özellikle de edebiyatın roman türünün açıklanması oluşturur.

Üçüncü bölümü; Füruzan'ın (Kırk Yedi'liler) romanının, dördüncü bölümü; Emine İşinsu'nun (Sancı) romanının L. Goldmann'ın oluşumsal yapısalcı yöntemi ile geniş bir şekilde çözümlenmesi oluşturur. Bu romanların çözümlenmesi ile 1960 - 1980 döneminde yaşanan öğrenci hareketleri çok yönlü olarak ele alınmıştır.

Beşinci bölümü; Füruzan'ın (Kırk Yedi'liler) ve Emine İşinsu'nun (Sancı) romanlarındaki öğrenci olaylarının karşılaştırmalı bir şekilde ele alınması oluşturur. Bu karşılaştırma ile iki farklı bakış açısıyla yazılan bu romanların öğrenci olaylarını nasıl yansıttıkları gösterilmeye çalışılmıştır.

Çalışmamızda genel olarak ülkemizdeki 1960 - 1980 döneminde yaşanan öğrenci hareketleri, Kırk Yedi'liler ve Sancı romanları aracılığıyla irdelenmeye çalışılmıştır. Sonuç olarak da bu romanların; öğrenci olaylarının yaşandığı zaman, mekan, kişiler, yaşanan olaylar...vb. yönleriyle ve farklı bakış açıları ile toplumsal gerçekliği yansıttığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat Sosyolojisi, Öğrenci Hareketleri, Roman

ABSTRACT**POSTGRADUATE THESIS****A COMPARATIVE STUDY OF LITERARY SOCIOLOGY: STUDENTS' MOVEMENTS IN THE NOVELS 'AT THE AGE OF 47' BY FURUZAN AND 'TORMENT (SANCI)' BY EMINE ISINSU****Nesibe Ayşe ASAR****Advisor: Assist. Prof. Dr. Sevil DEMİRAL****2013, 261 pages****Jury: Assist. Prof. Dr. Sevil DEMİRAL (Advisor)****Assoc. Prof. Dr. Nuray KARACA****Assist. Prof. Dr. Kutsi KAHVECI**

In this study named as 'A COMPARATIVE STUDY OF LITERARY SOCIOLOGY: STUDENTS' MOVEMENTS IN THE NOVELS 'AT THE AGE OF 47' BY FURUZAN AND 'TORMENT (SANCI)' BY EMINE ISINSU', it has been aimed to examine the students' movements that hit the headlines to the period between 1960-1980 by means of two contrast Turkish Novels. It has also been aimed with this study to scrutinise the social structure through the literary kind of novel. The study consists of five sections and plenty of subtitles.

The first section involves the research method and conceptual framework. The method of study, which aims to reveal the relation and interaction between literature and the society, is the method of Formative Constitutive by Lucien Goldmann. Using this method, the theories that we have benefited from are reflection, realism, socialist and critical realism. In this section, the constructive method of Lucien Goldmann that we have used and the theories of reflection, realism, socialist and critical realism have been explained. In addition, the concepts of literary sociology, novel and students' movements have been elaborately handled in terms of their both conceptual and historical development.

The second section involves the scrutinising of the social, politic, economical and educational structure of our country within the scope of students' movements under the title of social structure and the novel in the period between 1960 and 1980, as well as the explanation of the literature, particularly the literary kind of novel of the period –since we have studied the students' movements events in the period through novels-.

The third section involves the elaborate analysis of the fourth section of the novel (At the Age of 47) by Füzûzan, and the novel (Torment) by Emine Isinsu via the formative constitutive method of Lucien Goldmann. With the analysis of these novels, the students' movements that took place between the periods between 1960 and 1980 have been discussed ambidextrously.

Lastly, in the fifth section, students' movements events in the novels of (At the Age of 47) by Füzûzan and (Torment) by Emine Isinsu have been studied comparatively. Through this comparison it has been targeted to reveal how these novels, written from two different aspects, reflect the students' events.

In our study, the general students' movements taking place in our country in the years between 1960 and 1980 have been tried to be scrutinised through the novels of 'At the Age of 47' and 'Torment'. As a consequence, it has been established that these novels reflect the communal realities from different points of views and within the scopes of the events as well as the individuals, places, and the period in which these students' events occurred.

Keywords: Literary Sociology, Students' Movements, Novel

KISALTMALAR DİZİNİ

v.b.	: ve benzeri
çe	: çeviren
s.	: sayfa
G. V. Plehanov	: Georgi Valentinoviç Plehanov
H. Taine	: Hippolyte Taine
G. Lukacs	: Georg Lukacs
L. Goldmann	: Lucien Goldmann
Y. y.	: yüzyıl
R. Escarpit	: Robert Escarpit
E. M. Forster	: Edward Morgan Forster
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
DP	: Demokrat Parti
TİP	: Türkiye İşçi Partisi
MBK	: Milli Birlik Komitesi
FKF	: Fikir Kulüpleri Federasyonu
TDGF	: Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
TKP- ML	: Türkiye Komünist Partisi – Marksist (Leninist) hizbi
TİKKO	: Türkiye İşçi Kurtuluş Ordusu
THKO	: Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu
THKP- C	: Türkiye Halk Kurtuluş Partisi – Cephesi
TİİKP	: Türkiye İhtilalci İşçi Köylü Partisi
TİKP	: Türkiye İşçi Köylü Partisi
MDD	: Milli Demokratik Devrim
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
ODTÜ	: Orta Doğu Teknik Üniversitesi
DİSK	: Devrimci İşçi Sendikalar Konfederasyonu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
AP	: Adalet Partisi
YTP	: Yeni Türkiye Partisi
MSP	: Milli Selamet Partisi

VII

CGP	: Cumhuriyetçi Güven Partisi
TL	: Türk Lirası
T.C	: Türkiye Cumhuriyeti
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
TDGF	: Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu
TMGT	: Türkiye Milli Gençlik Teşkilatı
AÜTB	: Ankara Üniversitesi Talebe Birliği
NATO	: Nort Atlantic Teaty Organization (Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü)
Ed.	: Editör
İ. Güneş	: İhsan Güneş
Kemal H. Karpaz	: Kemal Haşim Karpaz

ÖNSÖZ

İkinci Dünya savaşından sonra dünya, bir değişim ve bunun sonucunda bir dönüşüme tanıklık etmiştir. Toplumlarda, bu değişim ve dönüşümlerden en çok etkilenen kesim gençler olmuştur. Gençler, bu dönemde hem bu genel değişim ve dönüşümlerin hem de kendi ülkelerinin koşullarının etkisiyle harekete geçmişlerdir. Özcan Köknel, bu durumu şöyle açıklar; “Gençler değişen dünya şartları içinde yeni değer yargıları bulmaya çalıştılar ve bu amaçla dünyanın her tarafında harekete geçtiler.”¹ Dünya genelindeki bu öğrenci hareketlerinden ülkemiz de nasibini almıştır. Ağırlıklı olarak 1960’lı yıllarda dünya genelinde ve ülkemizde yaygınlaşan bu öğrenci hareketleri, olayların yaşandığı bu yıllarda pek çok aydın ve yazarın ilgi odağı olmuştur. Dönemin aydın ve yazarları bazı gerçekleri, bu gerçeklerle ilgili duygu ve düşüncelerini ya da halkın bu gerçekler üzerine duygu ve düşüncelerini ağırlıklı olarak edebiyat özellikle de edebiyatın roman türü aracılığıyla ifade etmişlerdir. Ülkemizde 1960’lı yıllarda başlayan öğrenci hareketleri de o dönemdeki pek çok romana konu olmuştur. Öğrenci olaylarını konu alan romanlardan ikisi de ‘Sancı ve Kırk Yedi’liler’ romanlarıdır. Bu romanlar, karşıt iki görüşle yazılmaları ve aynı dönemi ele almaları nedeniyle çalışmamıza konu olmuştur. Biz bu romanlar aracılığıyla öğrenci hareketlerini sosyolojik anlamda çözümlemeye çalıştık. Kırk Yedi’liler ve Sancı romanlarının; her birini önce oluştumsal yapısalcı yöntem çerçevesinde çözümledik. Sonrasında ise, her iki romanı karşılaştırmalı olarak ele alarak sosyolojik gerçekleri farklı boyutlarıyla incelemeyi amaçladık. Bu amaç doğrultusunda; yapılan bu çalışma ile romanlar aracılığıyla toplumsal bir olay olan öğrenci hareketlerinin araştırılması, incelenmesi ve irdelenmesi ile edebiyat sosyolojisine bir nebze de olsa katkıda bulunmayı amaçladık.

Edebiyat sosyolojisine bir katkı niteliğindeki bu çalışmada; her konuda desteğini, bilgisini ve özverisini esirgemeyen tez danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Sevil Demiral’e, tezimin yöntemi konusunda beni yönlendiren bölüm hocalarımdan Doç. Dr. Nuray Karaca’ya, desteklerini esirgemeyen bölüm hocalarıma ve her zaman maddi manevi her türlü desteğini eksik etmeyen aileme teşekkürlerimi sunarım.

Erzurum – 2013

Nesibe Ayşe ASAR

¹ İsmet Giritli, *Gençlik Hareketleri ve Ötesi*, s.14, (Özcan Köknel, *Türk Toplumunda Bugünün Gençliği*, Bozak Matbaası, İstanbul 1970, s. 223, 224’tten naklen).

GİRİŞ

Edebi yazın, öteden beri toplumlarda yaşananları yansıtan bir ayna olarak değerlendirilmiştir. Hatta düzyazı yazılmaya başladığından itibaren Balzac, Tolstoy, Charles Dickens gibi birçok yazar da içinde yaşadıkları dönemlerinin siyasi, ekonomik ve toplumsal olaylarına eserlerinde geniş ölçüde yer vermişlerdir. Dolayısıyla edebiyat, özellikle de edebiyatın roman türü toplumsal yapıyı yansıtan önemli bir materyaldir. Geçmişten günümüze kadar kaleme alınan romanlara baktığımızda onların genel olarak yazıldıkları dönemlerden, içinde bulundukları toplumlardan ve yaşananlardan izler taşıdığı gözlemlenmiştir. Bizim çalışmamız da bu konudan hareketle ortaya çıkmıştır. Şöyle ki; 1960-1980 döneminde ülkemizde yaşanan öğrenci hareketleri o dönemde yazılan Türk romanlarına yansımıştır; biz de bu romanlardan iki yazarın birer eseri aracılığıyla 1960-1980 döneminde yaşanan öğrenci hareketlerini incelemeye ve çözümlemeye çalıştık.

Dünya'nın birçok ülkesinde 1960'lı yıllar ile birlikte genel olarak üniversite öğrenci grupları arasında öğrenci hareketleri başlamıştır. Ülkelerin siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı ile öğrenci olayları arasında sıkı bir ilişki bulunmaktadır. Ülkemizde öğrenci olaylarının sosyo-ekonomik etkenler çerçevesinde tarihsel süreçte ortaya çıkışı şöyledir; 1950'lerden itibaren genel bir kalkınma politikası amaçlanmış ve bu doğrultuda özel girişimciliğe destek verilmiş, tarımda makineleşme yaygınlaşmış, ulaşım olanakları artmış vb. bunlar sonucunda toplumda sosyo-ekonomik anlamda bazı dönüşümler yaşanmıştır. Bu saydığımız olanakların etkisiyle toplumsal anlamdaki dönüşümü sağlayan en önemli unsurlardan biri; kırsal alandan kentlere olan göçtür. Göçle birlikte bu yıllarda kırsal alandan kentlere ciddi nüfus akını olmuştur. Kentlere olan bu nüfus akını; kentlerde gecekondulaşma, çarpık kentleşme, işsizlik, suç oranlarının artışı gibi bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Göçün bu olumsuz sonuçlarının yanı sıra öğrencilerin kentlerde çeşitli düzeydeki eğitim olanaklarından olabildiğince yararlanabilmeleri gibi olumlu sonuçları da bulunur. Ülkemizde eğitim olanaklarından yararlanma oranında 1960'lı yıllarından itibaren ciddi artış gözlemlenmiştir. Özellikle üniversite öğrencilerinin sayısındaki artışlar ülkenin sosyo-kültürel yapısının değişimi açısından önemlidir.

Üniversite öğrencileri, bu dönemde toplumda yaşanan sorunlar konusunda süreç içerisinde bilinçlenmiş ve ilk olarak tepkilerini, çıkışlarını; üniversitedeki bazı düzen eksiklikleri, ihtiyaçlarının karşılanamaması, kötü yurt koşulları gibi şikayetlerle göstermişler ve üniversitelerde köklü değişiklikler istemişlerdir. Bu istekleri zamanla köhnemiş üniversite düzeninin değişmesi gerektiği düşüncesine yönelmiş ve sonrasında toplumdaki huzursuzluklar nedeniyle de siyasi anlamda bir düzen değişikliğine kadar taşımışlardır. Dolayısıyla toplumdaki huzursuzluklardan dolayı çözüm arayışları, toplumun geneline yansımış ve öğrenciler toplumdaki bu huzursuzluklara çözüm aranması gerektiği yönünde kendilerini taraf olarak görmüşlerdir. Önceleri tüm üniversite öğrencileri birlik halinde toplumun sorunlarını çözmeye çalışırken daha sonraları öğrenciler, sorunlara farklı çözüm yöntemlerini kurtuluş reçetesi olarak görmeye başlamaları sonucunda kendi içlerinde sağ(ülkücü)-sol(devrimci) gruplar şeklinde ayrılmış ve kutuplaşmışlardır. Aslında her iki öğrenci grubunun da hedefi; ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarına çözüm bulmaktır, her iki grup da güçlü Türkiye'yi arzulamaktadır; ancak çözüm yöntemlerinin farklılığı onların kutuplaşmalarına neden olmuştur. Sağ(ülkücü) öğrenciler, en temel hedeflerinin 'son bağımsız Türk Devleti'ni korumak' olduğunu ifade ederler. Türk milletinin kurtuluşunun ve kalkınmasının da ancak; Türk milletinin milli gerçeklerini, milli ruhunu dikkate alan milli tarihine ve geleneklerine, ahlakına, dinine bağlı, saygılı ve modern ilmi, modern tekniği de rehber edinen yüzde yüz yerli, yüzde yüz milli bir sistemle olabileceğine inanmaktadırlar.² Sol(devrimci) öğrenciler ise; en temel hedeflerinin 'tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye' olduğunu ifade eder ve bunun ancak 'marksizm' felsefesi ile gerçekleşeceğine inanırlar. Dolayısıyla Marksist felsefede olduğu gibi temelde ekonomik eşitsizlikten yola çıkarak sosyalist ve/ya da komünist rejime ulaşarak hedeflerinin gerçekleşeceğini düşünürler. Görüldüğü üzere, öğrencilerin ülkelerinin sorunlarına bakış açıları, sorunlarını değerlendirişleri ve sorunların çözümü için düşündükleri yöntemlerinin farklı oluşu öğrencileri iki karşıt (sağ-sol) gruba ayırmıştır. Bu iki karşıt (sağ-sol) grup arasında önce masumane tartışmalar, kavgalar şeklinde başlayan olaylar süreç içerisinde iki tarafın silahlanmasıyla şiddetli çatışmalara kadar gitmiştir. Bu çatışmalarda yaralanmalar ve ölümler yaşanması iki taraf arasında kin ve nefreti artırmış bunun sonucunda da sağ-sol kutuplaşması keskinleşmiştir. Üniversite

² Alparslan Türkeş, *Yeni Ufuklara Doğru*, (İlaveli İkinci Baskı), Kutluğ Yayınları, İstanbul 1973, s. 38.

öğrencileri arasında yaşanan bu olaylar tüm ülkeyi etkilemiş, ülke genelinde genel bir huzursuzluk hakim olmuştur.

Ülkede yaşanan bu öğrenci olayları o dönemdeki aydınların ve yazarların ilgi odağı olmuştur. (Bu olaylar ilgililer tarafından net bir şekilde ortaya konamayınca, bu sorunları toplum bazında irdelemek aydınlara ve yazarlara kalmıştır. Ancak bu yaşanan olaylarla ilgili bazı gerçeklerin ve olayların ardındaki siyasi, ekonomik ve toplumsal nedenlerin olayların yaşandığı süreçte açıklanması bazı sorunları doğurabileceğinden bunlar direkt ifade edilememiştir. Bu nedenle yazarlar ve aydınlar bazı gerçekleri ve bu gerçeklerle ilgili düşüncelerini, duygularını ve tepkilerini ya da halkın bu gerçekler üzerine düşüncelerini, duygularını, acılarını, kaygılarını, şikayetlerini ve özlemlerini edebiyat aracılığıyla daha çok da edebiyatın roman türüyle ifade etmişlerdir. Böylece yukarıda ifade ettiğimiz gibi toplumda yaşanan olaylar yazın diline yansımıştır. Ülkemizde yaşanan öğrenci olayları da o dönemde pek çok romana konu olmuştur. Bu romanlardan ikisi de Sancı ve Kırk Yedi'liler'dir.

Öğrenci olayları çerçevesinde ele alınan bu romanlarla Emine Işınsu ve Füzûzan kendi düşünce ve duygu dünyaları ekseninde bu olayları değerlendirmiş ve yorumlamışlardır. Füzûzan'ın Kırk Yedi'liler romanı; 1945-50 ortalama olarak ise 1947 doğumlu olan, 1968 kuşağını oluşturan sol (devrimci) grup öğrenciler odaklıdır. Bu öğrenciler; toplumdaki her türlü eşitsizliği ortadan kaldırarak, her türlü sömürüyü engelleyerek ve onların yerli işbirlikçileriyle mücadele ederek, 1961 anayasasının savunuculuğunu yaparak 'gerçekten demokratik ve tam bağımsız Türkiye'yi' kurmayı amaçlamışlardır. Öğrenciler; hem bu amaçlarına ulaşmak hem de toplumun siyasi ve kültürel yapısıyla çatışmaları nedeniyle tepkilerini göstermek için boykotlar, yürüyüşler, gösteriler düzenlemişlerdir. Romanda bu öğrencilerin 1960'lı yılların sonlarında 1970'li yılların başlarında amaçlarına ulaşmak için düzenledikleri bu faaliyetler, sağ(ülkücü) grup öğrencilerle yaşadıkları çatışmalar ve bu çatışmalar sonucunda hapishaneye alınmaları, orada sorgulanmaları ve işkenceleri - sol bir bakış açısıyla - anlatılmıştır. Emine Işınsu ise; Sancı romanında yine 1968-1970 yıllarında yaşanan öğrenci olaylarını sağ(ülkücü) öğrenciler odaklı olarak ele almıştır. Bu sağ (ülkücü) öğrenciler, sol(devrimci) öğrencilerin temel aldıkları çözüm yöntemleri ile 'gerçekten demokratik ve tam bağımsız Türkiye' amacının gerçekleşeceğine inanmamaktadırlar. Bu nedenle de sol(devrimci) öğrencilerin ulaşmak istedikleri amaçlarını engellemeye çalışırlar. Ülkücü

öğrencilerin amaçları; güçlü, büyük Türkiye ve bu büyük, güçlü Türkiye'nin bağımsızlığının korunmasıdır. Bu öğrencilere göre ise, amaca ancak iktidara milliyetçi bir kadronun gelmesi ve oluşturulacak sistemin de milli tarih, kültür ve din unsurları çerçevesinde oluşturulmasıyla ulaşılabilir. Romanda, 1970 yılında sağ(ülkücü) öğrencilerin sol(devrimci) öğrencilerle kavgalarına, silahlı çatışmalarına ve bu çatışmalarda çokça yaralanan ve şehit olan öğrencilere - sağ(ülkücü) bir bakış açısıyla - yer verilmiştir.

Kırk Yedi'liler ve Sancı romanlarında, 1960 yılının sonları ve 1970 yılının başlarında yaşanan öğrenci hareketlerinin kurguları, olayları ya bizzat yaşayanlar ya yaşananlara tanık olanlar ya da hayali kahramanlar aracılığıyla, gerçek hayattaki kişilerin acıları, özlemleri, şikayetleri ve kaygıları yorumlanarak okura sunulmuştur. Biz de hemen hemen aynı zaman dilimini kapsayan iki farklı ve karşıt bakış açısıyla sunulan bu romanları Lucien Goldmann'ın oluştumsal yapısalcı yöntemiyle sosyolojik anlamda araştırmaya ve çözümlemeye değer bulduk. Bu çözümleme ile amacımız; 'Sancı ve Kırk Yedi'liler' romanları aracılığıyla 1960-1980 döneminde yaşanan öğrenci olaylarını araştırmaya ve incelemeye çalışmaktır. Çalışmamızda romanlar ayrı ayrı çözümlendikten sonra bu iki roman arasında bir karşılaştırma yapılmış ve romanların öğrenci olayları temasının işlenişi açısından benzer ve farklı noktaları belirlenmeye çalışılmıştır. Çalışma bütün inceleme ve çözümlemelere dayanılarak varılan yargıların sunulduğu sonuç bölümüyle bitirilmiştir.

Bu çalışma, 1960-1980 döneminde toplumumuzun siyasi, ekonomik ve sosyo-kültürel yapısıyla edebiyatın özellikle de roman yazını arasındaki etkileşimi, Füzûzan ve Emine Işınsoy'un romanları aracılığıyla öğrenci olaylarının araştırılmasının ve incelenmesinin edebiyat sosyolojisine katkıda bulunacağına inanılarak yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ (L. GOLDMANN'IN OLUŞUMSAL YAPISALCI YÖNTEMİ) VE KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

1.1. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yöntem; belirli bir amaca ulaşmada kullanılan yolların tümüdür. Yöntem, düzenli ve bilinçli olarak yapılan etkinlikleri kapsar. Bilimsel yöntem ise, yöntemin özel halidir. “Bilimsel yöntem, gerçeği öğrenmek ve toplumsal gelişme yasalarına varmak amacıyla sistematik bilgi edinme yoludur.”³ Biz de bu çalışmamızda, bilimsel yöntemlerden biri olan Lucien Goldmann'ın oluşumsal yapısalci yönteminden yararlanarak; 1960 - 1980 döneminde yaşanan öğrenci olaylarını ve bu dönemin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısıyla öğrenci hareketlerinin etkileşimini - iki farklı bakış açısına sahip- Sancı ve Kırk Yedi'liler romanları aracılığıyla anlamaya, açıklamaya ve incelemeye çalışacağız.

Goldmann'ın oluşumsal yapısalci yöntemi iki aşamadan oluşur: Anlama (İçkin Çözümleme) ve Açıklama (Aşkın Çözümleme)

Anlama Aşaması (İçkin Çözümleme): Yapıtın tamamen iç yapısına ve özüne yöneliktir. “Bu aşama bütünüyle metne dönük olarak gerçekleşecek olan içkin çözümlemedir.”⁴

Açıklama Aşaması (Aşkın Çözümleme): Romanın yazıldığı dönemdeki, romanı çevreleyen dışsal dünyayı ortaya koyar. “Bütünsel görüşten giderek yalnızca yapıtın içeriğini değil aynı zamanda dış yapısını da ortaya koymaya çalışır.”⁵ Yani metni içinde bulunduğu toplumsal, ekonomik, kültürel, siyasi yapılarla birlikte değerlendirmeye çalışır. Amaç, metnin iç bütünlüğü ile toplumsal yapının gerçeği arasındaki ilişkileri bulmaktır.

³ Birsan Gökçe, *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, (3. Baskı), Savaş Yayınevi, Beytepe Ekim 1988, s.38.

⁴ Ali Tilbe, “Albert Camus'nün Veba (La Peste) Adlı Romanına Toplumbilimsel Bir Uygulama” *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu 4 - 5 Haziran 1999*, Ankara Üniv. Tömer Yay. Dil Eğitim Merkezi, Gaziantep Şubesi, Aralık, 1999, s.105.

⁵ Lucien Goldmann, *İnsan Bilimleri ve Felsefe*, (1977), (Çev: Afşar Timuçin, Fisun Aynuksa), Kavram Yayınları, İstanbul Mayıs 1999, s.138, 139.

1.1.1. Anlama Aşaması (İçkin Çözümleme)

Anlama aşamasında, romanın içsel bütünlüğünü oluşturan anlatının bakış açısı, zaman, mekan, kişiler, toplumsal yapı ve ilişkiler unsurları ile romanın içsel çözümlemesi yapılacaktır.

1.1.1.1. Anlatının Bakış Açısı

Bakış açısı, yazarın roman yazarken kullandığı en temel öğelerden biridir. Roman, yazarın bakış açısı doğrultusunda kendine göre bir anlam ifade eder. “Sanata güç katan, bir sanatkarı bir diğer sanatkardan farklı kılan, daha doğrusu sanat ve sanatkar planında kaliteyi tayin eden perspektiftir.”⁶ Yazarın sahip olduğu bu perspektif yazarın bakış açısıdır. “Gerçekten de bir roman için seçilecek bakış açısı o romanın tüm yapısını, anlamını etkileyecek önemdedir. Romana girecek olayların saptanmasında bakış açısı yazarın en doğal yardımcısıdır. Yazar, okuyucunun kişilere ve olaylara karşı takınacağı tutuma istediği yönü yine bakış açısıyla verir.”⁷ Yazar benimsediği bakış açısıyla romanda kişiler, olaylar ve ilişkiler arasında bir tutarlılık sağlar.

Roman sanatında bakış açısının önemini ilk belirten eleştirci Percy Lubbock’a göre; romancı kişilerini yan tutmadan ya da tutarak bir gözlemci gibi dıştan anlatabilir ya da onlara ilişkin her şeyi bilen, gören tanrısal bir tutum takınarak içten anlatabilir ya da kendisini romandaki kişilerden birinin yerine koyarak bütün öteki kişilerin davranışlarının gerisinde yatan nedenleri bilmezlikten gelebilir ya da birtakım ara tutumlar takınabilir.⁸

Roman gibi gelişmiş edebi eserlerde bir eser boyunca birden ziyade bakış açısından yararlanılabilir; ancak bunlar arasında da irtibatın bulunduğu gözden uzak tutulmamalıdır. Anlatma esasına bağlı birçok eserde: mektup, hitabet, iç konuşma,

⁶ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1989, s.13.

⁷ Hasan Boynuvara, *Roman’da Bakış Açısı ve Anlatılış*, (1. Baskı), Boğaziçi Yayınları, İstanbul Temmuz 1997, s. 85.

⁸ E. M. Forster, *Roman Sanatı*, (1927), (3.Basım), (Çev: Ünal Aytür), Adam Yayınları, İstanbul 2001, s.119, 120.

diyalog, monolog, şiire has söyleyiş, tabii ilimlere ait satırlar aynı eser hatta aynı metin halkasında bir arada yer alır.⁹

Genel olarak roman sanatında 4 farklı bakış açısı vardır. Bunlar: Tanrısal Bakış Açısı, Tekil Bakış Açısı, Çoğul Bakış Açısı ve Gözlemci Figürün Bakış Açısıdır.

Tanrısal Bakış Açısı: Tanrısal bakış açısını bazı yazarlar kullanmışlardır. Tanrısal anlatımda; konuyu ve kurmaca dünyayı okuyucuya aktaran romandaki bu kurmaca dünyanın dışından birisidir. Anlatıcının olayın içinde yer almadığı, olaylara tepeden bakan bütün bir hikayeye vakıf, her şeyi gören, bilen bu bakış açısı Tanrısal bakış açısı olarak tanımlanmıştır.¹⁰ Yazarın her şeyi gören, bilen diye değerlendirilmesinin nedeni, kişilerin ya da olayların sadece dış görünüşlerinin bilinmesinden değil, iç alemlerinin de bilinmesindendir.

Tekil Bakış Açısı: Tekil bakış açısına ben anlatıcı tarzı da denir. “Bir roman kahramanının okuyucuyla özdeşleşmesi, anlatılanlarda gerçekmiş duygusu uyandırdığı için romanın başlangıç dönemlerinde ben anlatım tarzı daha fazla kullanılmıştır.”¹¹ “Bu bakış açısında, anlatıcı kurmaca dünyanın içinden ve bu kurmaca dünyayı bizzat yaşayan biridir. Türk edebiyatında ‘ben anlatıcı’ tarzına ait romanların bulunduğunu; ancak bunun ‘Tanrısal bakış açısına’ ait anlatıcının egemen olduğu romanlara göre daha az olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle 27 Mayıs ve 12 Mart romanlarında ‘ben anlatıcı’ tarzına pek fazla yer verilmediğini görmekteyiz.”¹²

Çoğul Bakış Açısı: Zamanla roman bakış açıları da değişiklik olmuştur. “Klasik roman anlayışından modern roman sürecine geçişte hem gelişen roman tekniklerinin hem de okuyucu isteklerinin bir gereği olarak yazarlar bakış açıları da değişiklik yapma yoluna gitmişlerdir.”¹³ Geleneksel romanda anlatma meselesi tek merkezliydi yani olaylarla kişi, zaman ve mekana bir kişinin bilinç penceresinden bakılmaktaydı. Anlatım düz bir çizgide gerçekleşmekteydi; oysa gerçek, anlatı

⁹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, (7.Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s.77-78.

¹⁰ Sevinç Ergiydiren, *Edebiyat Araştırmaları Edebiyat Eleştirisi Üzerine Bir Deneme*, (1.Basım) Boğaziçi Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi, Türkçe Dersleri Koordinasyonu, İstanbul Mayıs 2001, s.11.

¹¹ Franz K. Stanzel, *Roman Biçimleri*, (1964), (Çev: Fatih Tepebaşı), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 1997, s.33.

¹² Cumhur Aslan, *1960 - 80 Dönemi Türk Romanında Başkaldırı Olgusu*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum, 2004, s.45.

¹³ Ahmet Gökçimen, *Ata Gıvısdov'un Romanları Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2007, s. 27.

dünyasının dışındaki gerçek çok yönlü ve çok boyutluydu. Özellikle insan gerçeği dış gerçekliğin hakkıyla yansıtılması için romancılar tek merkezli bilinç yerine birçok kahramanın bilincini devreye sokmuşlar ve olayları çok yönlü olarak yansıtma yoluna gitmişlerdir.¹⁴ Böylece çoğul bakış açısı ortaya çıkmıştır.

Gözlemci Figürün Bakış Açısı: İsminden de anlaşılacağı üzere, gözlemci bakış açısı bir anlamda Tanrısal bakış açısının tersidir; çünkü gözlemci bakış açısında anlatıcı olaylara müdahale edip olayları yönlendirmez; anlatıcı olayları sadece dış dünyadan gözlemler. Bu bakış açısı müşahit - anlatıcıya ait bakış açısı olarak adlandırılır ve anlatma esasına bağlı bazı metinlerde, anlatıcının kahramanlardan daha az malumatı olduğu görülür. Bu gruba giren eserlerde ve yazı parçalarında anlatıcı, vaka içerisinde yer alan şahıs kadrosunu teşkil eden fertleri bir kamera tarafsızlığıyla izler; onların geçmişi, ruh halleri hakkında bilgi vermeden yaptıklarını gözler önüne serer.¹⁵

Burada açıklamış olduğumuz bakış açılarına seçtiğimiz romanlarda rastlanılmıştır. Duruma göre; bazen tanrısal, bazen tekil bazen çoğul bazen de gözlemci figürün bakış açıları kullanılmıştır. Mehmet Tekin, romanı diğer türlerden ayıran malzemenin şöyle veya böyle oluşu değil, teknik hadise olduğunu söyler. Romanda yararlanılan teknikler anlatımı kuvvetlendirir, anlatılan hadiseyi durağanlıktan kurtarır. Bu teknikler; anlatma ve gösterme, geriye dönüş, montaj, otobiyografik anlatım, leitmotiv teknikleri, tasvir, iç çözümleme, özetleme, bilinç akımı, iç diyalog, iç monolog' tur.¹⁶

1.1.1.2. Zaman

Romanda “zaman” romanın en temel iç unsurlarından biridir. “Bir hikaye mutlaka 'belirli veya belirsiz' bir zamanda cereyan eder. Yine bu hikaye belli bir müddet sonra öğrenilir ve bir müddet sonra kaleme alınıp anlatılır. Hal böyle olunca zaman unsuru, hikayenin yahut zamanın genel terkiibini meydana getiren temel unsurlar arasına girer.”¹⁷ Böylece zaman kavramını romandan ayrı düşünmek imkansızlaşır. Romanda üç ayrı zaman unsuru bulunur. Birincisi; olayın meydana geldiği süre ikincisi;

¹⁴ Tekin, s. 57, 58.

¹⁵ Aktaş, s. 105.

¹⁶ Tekin, s. 69, 70.

¹⁷ Tekin, s. 24.

anlatıcının onu öğrenmesi ve anlatması için geçen süre üçüncüsü ise; yazarın bunları kaleme aldığı zaman dilimidir.¹⁸ Romanda kullanılan bu ‘zaman’ unsuru aslında yazara göre değişir. Şerif Aktaş, bunu ‘itibari zaman’ kavramı ile şöyle açıklar: Ona göre; her yazar zamanı, romanda farklı şekilde kullanır. Yazarlar, romanlarında kendine göre önemli gördüğü olayları, olguları uzun ve ayrıntılı anlatırken daha az önemli gördüğü olay ve olguları ise kısa bir şekilde anlatırlar. Bu durum yazardan yazara farklılaşır ki; bu yazarın dünya görüşü, bakış açısı, olayları yorumlayış tarzıyla ilgilidir. Metin halkaları kronolojik düzene uygun tarzda eser boyunca ard arda sıralanabilir. Eserde, zamanın kronolojik olmaması da şüphesiz bakış açısından ve anlatıcıdan ayrı düşünülemez. Zamanda görülen kopmalar, geri dönüşler, ileri fırlamalar ve yani zaman diliminin değişik şekillerde tekrarı, bakış açısı ve anlatıcıyla birlikte değerlendirilmedir.¹⁹

1.1.1.3. Mekan

Romanın iç unsurlarındandır. Romanda, gerçek ya da hayali olayların geçtiği bir mekana ihtiyaç vardır. Ancak mekan gerçek ya da gerçeğe yakın yerlerden seçilirse olayların inandırıcılığı, etkileyciliği artar; toplumun, sosyo-ekonomik-kültürel düzeyinin anlaşılmasında da yarar sağlar.

Romanda mekan kavramı zamanla değişiklik göstermiştir. Klasik romanda mekan ”durağan”dır, yani mekan insanın dışında ondan apayrı bir şeydir. Çağdaş romanda ise mekan “dinamik”tir. Mekan artık insanın içsel durumuna göre de şekil alan bir unsur haline gelmiştir. Nasıl bakarsanız, öyle görürsünüz gibi.²⁰ Aktaş bunu ‘itibari mekan’ kavramı ile şöyle açıklamıştır: “İtibari bir eserde mekanın da itibari olması tabiidir. Vaka zincirini meydana getiren halkaların mahiyeti ve ona iştirak eden şahıs kadrosundaki fertlerin içinde bulundukları şartlar bu itibari mekanın şekillenmesinde etki eden faktörlerdendir.”²¹

¹⁸ Aktaş, s. 116.

¹⁹ Aktaş, s. 117.

²⁰ Tekin, s. 45, 46.

²¹ Aktaş, s. 127.

1.1.1.4. Kişiler

Romanın iç unsurlarından biri de kişilerdir. Romanda geçen olaylar belli kişilerin belirli rolleri oynamalarıyla canlandırılır ve onlarla temsil ettirilir. Bu kişiler gerçek hayattaki kişilere benzerler; ama onları aynen yansıtmazlar. Yazar romanda genel olarak neyi ifade etmek istiyor ve özellikle neyin üzerinde durmak istiyorsa bunu seçtiği kişiler aracılığıyla uygular. Romandaki bu kişileri canlandıran kişilerin muhakkak toplumsal yönleri vardır ki; bu kişiler toplumlarının özelliklerini taşır ve o bulundukları dönemdeki toplumun içinde bulunduğu psikolojiyi yansıtır.

Roman kişilerini ‘yalıncat’ kişiler, ‘yuvarlak’ kişiler diye ikiye ayırabiliriz. Yalıncat kişilere on yedinci yüzyılda ‘humour’ adı verilmiştir. Bunlara kimi zaman ‘tip’ kimi zaman ‘karikatür’ de denilmiştir. Katıksız bir biçimiyle yalıncat roman kişisi, tek bir nitelik ya da düşünceden oluşur. Yapısına birden çok nitelik girdi mi kenarlardan kıvrılarak yuvarlaklaşmaya başlar. Yalıncat kişilerin büyük yararı, romanda ne zaman ortaya çıksalar, kolayca tanınabilmeleridir, bir kez tanıtıldılar mı bir daha tanıtılmaları gerekmez. Olayların etkisiyle değişmemelerinden okuyucunun aklında değişmez bir biçimde yer ederler. Yuvarlak kişiler tek sözle özetlenemez, olayların etkisiyle değişebilirler, bu kişileri kolayca anımsayamayız.²² “Eskilere göre, her kahramanın kendine has bir huyu, mizacı, tabiatı, hakim ihtirası vardır. Her tip, ruhi ve uzvi hususiyetleriyle ötekinden ayrılır. Fakat bu görüş, geçen asrın ortalarından sonra değişmeye başlamıştır. Artık roman kahramanları, devamlı ve bir tek ene ile muhayyen (determine) ve mürettep roller oynamazlar. Hakim ihtirasları zaman zaman değişir; ruhlarında “ulvi ve süfli” deni ilcalar ve yüksek temayüller birbirine karışmıştır. Bunun için yeni roman yeni tiyatro kahramanları, eski roman ve tiyatro kahramanlarından daha insanidirler; çünkü daha dinamik ve hakikidirler.”²³ Bu durumu Forster’e göre yorumlayacak olursak; genel olarak eski roman kahramanlarının yalıncat kişilerden oluştuğu yeni roman ya da tiyatro kahramanlarının ise, yuvarlak kişilerden oluşmaya başladığı görülür.

Roman sanatında kişi unsurları yanında değerlendirilmesi gereken bir konu da tip, tipleştirme ve karakter kavramıdır. “Tipleştirme, romandaki insanların yaşatma,

²² Forster, ss. 108 – 110.

²³ Tekin, s.20. (P Sefa, “Tiyatro ve Romanda Kahramanlar, Şahsiyetleri”, *Resimli Şark*, nr. 6, Haziran 1931 naklen).

onları diri, etli, canlı kılma gerekmesiyle açıklanabilir. Bu gereksemeyle tip yaratmaya başvurmuştur romancı. Çünkü terimsel ve tanımsal anlamıyla düşünülürse, kişiyi kişide simgeleme ya da bütünleme yoluyla insanoğlunu yücelten ya da aşağılaştıran yönsemeler, nitelikler, özellikler, huy ve davranışlar bir kişide toplanır; bunlar özellikle vurgulanmaya, soyutlanmaya çalışılır. Bu bağlamda tipler, olağan, normal kişilikler değildir.”²⁴ Ama bu tipi tip yapan şey onun ortalama niteliği, bireysel varlığı değildir. “Onu tip yapan şey yalnızca; insani ve toplumsal bakımdan temel belirleyicin en yüksek gelişim düzeyinin onda bulunuşu... insanların, devirlerin zirvelerini ve sınırlarını somutlaştıran çizgilerin sonuna kadar onda temsilidir.”²⁵ “Tipleştirme de, abartma ve sivrilme tipleştirmenin belirleyici nitelikleri arasında yer alır. Karakter ise, insanı bütün boyutlarıyla tanımayı gerektirir. Örneğin; genel olarak insan üç ana boyutta toplanabilir; insanın bedensel yapısı, ruhsal yapısı ve toplumsal yapısı. Gerçekte kişiliğimizin örgüsünü de bunlar oluşturur; davranış ve duygularımızı da bunlar yönlendirir.”²⁶ Seçtiğimiz romanlarımızdaki kişileri burada anlattığımız özellikler çerçevesinde değerlendireceğiz.

1.1.1.5. Toplumsal Yapı ve İlişkiler

Romanın iç unsurlarının anlaşılmasında romandaki toplumsal yapı ve toplumsal yapının unsurlarından siyasi, ekonomik, kültürel ve dinsel düzeylerden faydalanılır. Yazar bu unsurları, ideolojisi ve dünya görüşü çerçevesinde anlamlandırır ve yorumlar.

1.1.1.5.1. Siyasal Düzey

Romanda yazarın anlattığı olayların işlediği konuların siyasi(egemen) yapıyla olan ilişkileri göz önüne alınarak eserin siyasi boyutu değerlendirilir. Gerçekte her romanda az - çok siyasi boyut vardır. Özellikle siyasi romanların incelenmesinde bu düzey çok önemlidir.

²⁴ Emin Özdemir, *Yazınsal Türler*, (5.Basım), Bilgi Yayınevi, Ankara 2002, s.257.

²⁵ Georg Lukacs, *Avrupa Gerçekçiliği*, (1977), (2.Basım), (Çev: Mehmet H. Doğan), Payel Yayınevi, İstanbul 1987, s. 14.

²⁶ Özdemir, s. 262.

1.1.1.5.2. Kültürel Düzey

Yazar, romanında oluşturduğu toplumun kültürel unsurlarından amacı doğrultusunda faydalanır.

1.1.1.5.3. Ekonomik Düzey

Romanda yer alan ekonomik boyutun incelendiği düzeydir. Romanda ele alınan ekonomik düzey, hem eserin yazıldığı dönemin bir gerçeğini hem de ekonomik şartların eserde anlatılan toplumu olumlu veya olumsuz nasıl etkilediğini ortaya koyar.

1.1.1.5.4. Dini Düzey

Romanda anlatılan toplumun dini değerlerinin ele alındığı düzeydir. Toplumun dinsel seviyesi anlatılır.

1.1.2. Açıklama Aşaması (Aşkın Çözümleme)

İncelememizin ikinci aşaması olan açıklama aşaması romanın dışsal yapısına yöneliktir. Bu aşamada, romanın iç yapısı incelendikten sonra romanın dış yapısını oluşturan toplumsal, siyasi, ekonomik ve kültürel unsurlarla eserdeki dünya görüşünün tutarlılığının ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Bu açıklama aşaması; anlatının kaynağı, tarihsel çerçeve ve simgesel çözümleme başlıkları altında bütüncül bir şekilde incelenecektir.

1.1.2.1. Anlatının Kaynağı

Burada amaç romana konu olan olayların kaynağının ortaya çıkarılmasıdır. Roman, daha önce de ifade ettiğimiz gibi toplumdaki olayların bir yansıması ile oluşur. Bu toplumsal olaylar araştırılarak anlatının konusunun kaynağı ortaya çıkarılabilir.

1.1.2.2. Tarihsel Çerçeve

Romanda anlatılan olayların tarihi gerçeklik boyutunun incelendiği bölümdür. Gerçek tarihsel olaylar ile romanda anlatılan olayların tarihlerinin uyuşup uyuşmadığına

bakılarak anlatının toplumsal tarihi boyutu ortaya konulur. Roman, tarihsel gerçeği gerçek hayatta yaşananla birebir aynen vermeyebilir; ancak romanda anlatılanlar tarihle uyum içerisinde olabilir.

1.1.2.3. Simgesel Çözümleme

Açıklama aşamasının son unsuru da simgesel çözümlerdir. Bu bölümde yazarın romanda kullandığı simgeler açıklığa kavuşturulur. Simgesel çözümler; yazarın kullandığı simge ve imgeler ile gerçeklerin ortaya çıkarılmasında oldukça önemlidir. Romanda “gerçeğin yeniden üretilmesi” olarak simge ve imgenin sıkça kullanıldığını görürüz; çünkü eserin yazıldığı ortamda egemen ideolojinin ve devletin baskısı her şeyin açıkça ifade edilmesini olanaksız kılmıştır. Bu nedenle de yazarlar gerçekleri simgeler yardımıyla ortaya koyar. Romandaki simgelerin çözümlenmesi eserin yazıldığı dönemdeki olayların bilinmesi ve yorumlanmasında önemlidir.²⁷

Burada açıkladığımız L. Goldmann’ın ‘Oluşumsal Yapısalcı’ yöntemi ile belirlemiş olduğumuz Kırk Yedi’liler ve Sancı romanları hem içsel hem dışsal unsurlarla bütüncül bir şekilde incelenerek; 1960-1980 dönemindeki öğrenci olayları ve bu dönemin siyasi, ekonomik, sosyal yapısı ile öğrenci olaylarının ilişkisi anlamlandırılmaya çalışılacaktır.

1.2. ARAŞTIRMANIN VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

“Teknik, bilimsel yöntemin amacına varmak için kullandığı araçların tümüdür.”²⁸ Yöntem de araştırma tekniği aracılığıyla uygulanır. Bilimsel araştırma denilince genellikle iki tür araştırma zihnimizde şekillenmektedir. Birincisi, kuramsal (teorik) araştırma olup, belgelere dayalı olarak yapılmaktadır. İkincisi ise, uygulamalı (empirik) araştırma olup, alanda gerçekleştirilmektedir. Bizim araştırmamız kuramsal araştırma olduğu için teknik olarak kuramsal araştırmalarda kullanılan tekniklerden yararlandık. Şöyle; kuramsal araştırmalarda; kitaplar, yayınlanmış ya da yayınlanmamış raporlar, istatistikler, mektuplar, çeşitli sanat eserleri içinde yer alan bilgiler, sürekli ve süresiz kayıtlar... belgesel veri kaynaklarını oluşturur. Belgelere dayalı araştırmalar genellikle

²⁷ Gökçimen, s. 41, 42.

²⁸ Gökçe, s. 37.

üç grupta toplanır. Bunlar; yazılı belgeler, istatistiki belgeler ve diğer belgelerdir. Yazılı belgeler: Arşivler ve resmi belgeler, gazete, dergi v.b. yayınlar, özel arşivler, dolaylı belgeler (telefon rehberleri, yıllıklar, ünlü kişilerin otobiyografilerini toplayan yayınlarla, roman, hikaye, tiyatro eseri gibi yayınlar ve ders kitapları da toplumun kültürel, siyasal ve ekonomik yapısını yansıtan ve yararlanabilecek yazılı belgeler arasındadır.) gibi...

İstatistiki belgeler: Bugün çağdaş toplumlarda sayımlar ve buna bağlı olarak gerçekleştirilen istatistiklere büyük önem verilmektedir. İstatistiki verilerin büyük bir bölümü resmi ve özel kayıtlardan elde edilir. Bu verilerin bir kısmı sürekli olup belirli zamanlarda yapılan sayımlara dayanarak hazırlanır.

Diğer belgeler: Yazılı belgelerin dışında insanların günlük yaşamında kullandığı her şey oturduğu ev, giyim eşyası, iş araçları, sanat esreleri... kullanım biçimi çeşitli disiplinlerce belge olarak kullanılır.²⁹ Biz araştırmamızda verilerimizi toplarken teknik olarak belgelere dayalı araştırmalardan - literatür taraması diye de ifade edilen - yazılı belgelerin taranması tekniğinden yararlandık.

1.3. ARAŞTIRMANIN KURAMI (YANSITMA KURAMI, GERÇEKÇİLİK, TOPLUMCU VE ELEŞTİREL GERÇEKÇİLİK)

Kuram, bilgi edinme sürecinin herhangi bir aşamasında ortaya atılan geçerlilik ve güvenilirliği bilimsel yöntemle saptanmış iç tutarlılığı olan bir genel bilgi ve açıklama düzenidir. Kuram, bilimsel gelişmeyi yönlendirir. Toplumbilimde herhangi bir konuyu araştırmak için o konuyla ilgili daha önce geliştirilmiş kuramların rehberliğinde hangi toplumsal olayların ya da hangi ayrıntıların üzerinde durulacağı saptanır.³⁰ Biz de araştırmamızda kuram olarak; yansıtma kuramı, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçilik anlayışlarından yararlandık. 1960-1980 döneminde yaşanan öğrenci olaylarını ve yine bu dönemin siyasal, ekonomik ve toplumsal yapısı ile öğrenci olaylarının ilişkisinin Kırk Yedi'liler ve Sancı romanlarına nasıl ve ne düzeyde yansıdığını ve gerçekliğini bu kuramların rehberliğinde açıklamaya çalışacağız.

²⁹ Gökçe, s. 69, 70.

³⁰ Gökçe, s. 52, 54.

Yansıtma kuramı: İlk olarak Antik Çağ'da Platon ve Aristo tarafından gündeme getirilmiştir. "Antik Çağ'dan günümüze kadar pek çok düşünür sanatın gerçekliğin bir yansıması olduğunu savunmuştur."³¹ Sanatı; dünyaya, hayata ve yaşadığımız olaylara tutulan bir ayna olarak açıklamış ve eserde anlatılan hadiseleri yaşananların bir yansıması olarak görmüşlerdir. Gerçekliği yansıtma deyince belli başlı üç görüşle karşılaşırız. Birincisi; sanatın görüngüyü olduğu gibi yansıtması dolayısıyla dünyayı, nesneleri ve insanları elinden geldiğince gerçeğe sadık kalarak yansıtmasıdır. İkincisi; sanatın geneli ya da özü yansıtması, yazar anlatmak istediğinin özüne ait olmayan unsurları, ayrıntıları ve rastlantısal olanları atar, gerekli olanı ayıklar, seçer ve bunların arasında bağ kurarak olaylar örgüsünü bir tek çizgi üzerine kurar. Yazar, eserinde insan tabiatını, özünü yansıtırken ortak yönleri belirtir. Böylece geneli yansıtırken, sanatçı özü yansıtmış olur. Tüm bunların yanında yazar, kişilerini seçerken de kişileri kendi tiplerinin özüne uygun seçer ve ona göre davrandırır. Üçüncüsü; sanatın ideal olanı yansıtması, idealleştirmek demek bu görüşü savunanlara (Platon, Aristo'ya) göre gerçekliğe yaklaşmak demektir; çünkü dünyada görmediğimiz bu kişiler ve nesneler daha gerçek olan idealar dünyasını yansıtır. Nesnelerin özünü vermek, bu dünyadakilerin kusurunu silmek ve onları olduğu gibi değil olmaları gerektiği gibi yansıtmakla kabildir.³² Burada sanatın gerçekliği olduğu gibi yansıtması, yansıtmak istediği özü yansıtması ve olmasını istediği gerçekliği yansıtması şeklinde üç tür yansıtma kullanımından bahsedilir.

19. ve 20. yüzyıllara gelindiğinde ise, sanatı açıklamak için yansıtma kuramını 'Marxist estetik' kullanmıştır. Marxist estetik, sanatın temelinde ekonomi düzeyinin var olduğunu söyler. Tarihi maddeciliğe göre, üretim güçleri ve üretimi yapan sosyal grupların birbiriyle ilişkisi o toplumun ekonomik yapısını meydana getirir ve altyapı denilen bu ekonomik yapı o toplumun üst yapısı denilen ahlaki, hukuki, dini görüşlerini ve sanat anlayışını belirler. Dolayısıyla yansıma, meydana gelen değişikliklerin sonuçlarıdır. Sınıflara ayrılmış bir toplumda, üst yapı ekonomik bakımdan egemen durumda bulunan sınıfın görüşlerini ve isteklerini yansıtır. Başka bir deyişle bir toplumun ideolojisi o toplumdaki egemen sınıfın çıkarlarını korumaya ve

³¹ Medet Turan, *Türk Romanında 12 Mart, Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir İnceleme*, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul 2009, s. 63.

³² Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, (12.Baskı), İletişim Yayıncılık, İstanbul Şubat 2004, s. 19, 29, 32, 34-36.

meşrulaştırmaya yöneliktir. Sanat, üst yapının bir parçası olduğuna göre o da dönemin ideolojisini yansıtacak, bilinçli ya da bilinçsiz olarak egemen sınıfın çıkarlarına hizmet edecektir. Bu anlamda edebiyat eseri sınıf çıkarlarını dile getiren bir ideolojidir. Aslında bu ilişki karşılıklıdır, üst yapı alt yapıyı da etkileyebilir.³³ Marxist öğretiyi kuramlaştıran G. V. Plehanov, belli bir sınıfın sanatı, o sınıf ilerici bir güç olmaktan çıkınca yozlaşır demiştir. Ancak burjuvazi eski düzenin karşısına çıktığı zaman(sömürücü soylular ve kilise hariç) toplumun bütün insanların katılacağı bir ideolojiyi temsil etmekteydi. Burjuvanın çıkarlarıyla çatışan bütün kütlenin çıkarları birdi. Bu dönemde burjuvanın görüşünü paylaşan sanatçılar ilericiydiler, çünkü fikirleri toplumun geniş kütlelerini birbirlerine yaklaştıracı nitelikteydi.³⁴ Süreç içerisinde burjuvazinin menfaatleri tekml çalışan kütlenin menfaatleriyle artık uyumsuz hale gelip bilhassa proleteryanın menfaatleriyle çatışmaya başlayınca onların imkanları son derece daralmış olmuştur.³⁵ Dolayısıyla Plehanov'a göre ideoloji ile sanat arasında adeta şaşmaz bir nedensellik bağı vardır ve sanatçı hangi sınıfın üyesi ise eseri de o sınıfın ideolojisini yansıtır.³⁶ Genel anlamda anlatılanlara baktığımızda, yaşanan dönemdeki toplumsal, siyasal, ekonomik ve kültürel düzeyler o dönemdeki sanatsal eserlere bir şekilde yansımış ve bu yansımalar da yansıtma ve gerçekçilik kuramları ile açıklanmıştır.

Toplumcu gerçekçiliğe göre; sanat bir yansıtmadır. O halde diğer yansıtma kuramlarından nasıl ayrılır? Nasıl bir gerçekliktir yansıtılan ve nasıl yansıtılır? Daha önce gördük ki sanatı yansıtma olarak tanımlayanlar yansıtılan gerçeklikten farklı şey anlıyorlardı. Bazılarınca bu, yüzey gerçeklikti, bazılarınca insan tabiatının özü, bazılarınca idealleştirilmiş gerçeklik, yine bazılarınca toplumun günlük hayatıydı. Toplumcu gerçeklik bunlardan en çok sonuncusuna, yani gerçekçilik akımına yakındır, ama ondan önemli birkaç noktada ayrılır. Toplumcu gerçekçiliğe göre, sanatın yansıttığı gerçeklik toplumsal gerçekçiliktir; ama bu gerçekçilik devrimci gelişme içinde görülür ve doğru olarak tarihi somutlukla, işçi sınıfının eğitimi gözetilerek yansıtılır. Marksistlere göre durum şudur: Çağımızda sosyal gerçekçiliğin kavranması daha belirli

³³ Moran, s. 43, 44.

³⁴ Moran, s. 48.

³⁵ Georgi Valentinoviç Plehanov, *Sanat ve Sosyolizm*, (1912), (İkinci El), (Çev: Selim Mimoğlu), Sosyal Yayınları, İstanbul 1962, s. 71.

³⁶ Moran, s. 49.

bir hal almıştır; çünkü Marksist doktrinde toplumun hangi aşamalardan geçtiği ve geçeceği ortaya konmuştur.

Gerçekçiler, topluma bakıp da özünü yansıtacak şekilde yazmak istedikleri zaman mevcut olan bir durumu ve tipleri çiziyorlardı. Toplumcu gerçekçilik ise, bugün mevcut olan bazı değerlerin, kuramların vb. görünüşteki sağlamlıklarına rağmen göçmeğe mahkum olduklarını bilir ve bir yandan bunu belirtirken, bir yandan da henüz mevcut olmayan ve belki varlığı pek sezilmeyen yeni bir şeyin doğmakta olduğunu gösterir.³⁷ Radek'in kongredeki sözleri ile "gerçekçilik, çöken kapitalizmi ve onun çürüyen kültürünü yansıtmak değildir sadece; aynı zamanda yeni bir toplumu ve yeni bir kültürü yaratabilecek sınıfın doğuşunu yansıtmaktır. Toplumcu gerçekçilik şu anki gerçekliği bilmek değil, bunun nereye doğru gittiğini bilmektir. Toplumcu gerçekçi eser, yazarın hayatta gördüğü ve eserinde yansıttığı çelişkilerin nereye varacağını belirten eserdir."³⁸ Buradan anlaşılacağı üzere gerçekçilik, şu an hayatta yaşanan tablo neyse onu verir; toplumsal gerçekçilik ise, şu an hayatta yaşananı vermekle birlikte yaşanabilecek olanı da verir yani bir anlamda geleceği de kurmaya çalışır.

Marxist estetiğin bir diğer kuramcısı George Lukacs'tır. Lukacs da sanatı bir yansıtma olarak görür ve yansıtmayı ikiye ayırır. 'Gerçekçilik ve doğacılık, gerçekçilik toplumsal gerçekçiliği yansıtabilir ama doğacılık yansıtamaz' demiştir. Sonra gerçekçiliği kendi içinde toplumsal gerçekçilik ve eleştirel gerçekçilik diye ikiye ayırır. Önce gerçekçiliği şöyle açıklar; yazarın görevi toplumun belli bir dönemindeki gelişim doğrultusunu belirleyen tarihi güçleri, yani toplumun iç yapısını ve dinamiğini kavramaktır. Başka bir deyişle o dönem için tipik olan tarihi durumu anlamaktır. Yazar, eserindeki kişiler, olaylar ve durumlarla bu tarihi güçlere somutluk kazandırır. Öyleyse eserindeki kişilerin, olayların ve durumların tipik olması gerekir ki sosyal gerçekliği yansıtabilsinler.³⁹ Lukacs, toplumcu gerçekçilikle eleştirel gerçekçiliğin çok farklı olmadığını ikisinin de toplumsal gerçekçiliğin özünü yansıttığını söyler.⁴⁰ Bu iki yaklaşımın ayrıldığı nokta perspektif sorunudur. Toplumcu gerçekçiliğin perspektifi, elbette ki toplumculuğu kurma mücadelesidir. Bu perspektifin biçimi ve özü toplumsal

³⁷ Moran, s. 53, 54.

³⁸ Moran, s. 54, (*Problems of Soviet Literature: Reports and Speeches at the First Soviet Writers Congress*, Der: H.G.Scott - Martin Lawrence, 1935 naklen).

³⁹ Moran, s. 55.

⁴⁰ Moran, s. 59.

gelişme düzeyine ve konuya göre değişecektir. Önemli olan nokta, eleştirel gerçekçilikte olduğu gibi sadece toplumculuğu benimsemekle yetinilmemesidir. Toplumculuk, eleştirel gerçekçilik çerçevesi içinde de benimsenebilir. Fakat toplumculuğun açıkça onaylanması eleştirel gerçekçi edebiyat alanındaki başlıca örneklerin bir özelliği değildir. Üstelik böyle bir benimseme bir bakıma soyut kalacaktır; çünkü eleştirel gerçekçi bir yazarın toplumculuğu betimlemeye kalktığı durumlarda bile, bu betimleme ister istemez dışarıdan yapılmış bir betimleme olacaktır. Demek ki, aralarındaki önemli ayrım budur. Toplumcu gerçekçilik eleştirel gerçekçilikten yalnız somut bir toplumcu perspektife dayanmasıyla değil, aynı zamanda bu perspektifi toplumculuğu kurma yolunda çalışan güçleri içerden betimlemeyle de ayrılır. Toplumcu gerçekçilikte; toplumcu düzen, toplumculuğa yakınlık duyan birtakım eleştirel gerçekçi yazarların yaptığı gibi kapitalist düzenin bir karşıtı ya da bu düzenin çelişkilerine karşı bir sığınak olarak değil, bağımsız bir varlık olarak görülür. Daha da önemlisi, toplumculuğu kurmaya çalışan toplumsal güçlerin ele alınışıdır; bilimsel toplumculuk, ütopyacı toplumculuktan nasıl bu güçleri bilimsel bir şekilde ortaya çıkarma amacını gütmekle ayrılırsa, toplumcu gerçekçiliğin belirgin özelliği de yeni bir toplum düzenini kurmak için gerekli olan insan niteliklerini bulup çıkarma amacını gütmesidir.⁴¹ Burada anlatıldığı gibi: “Toplumcu gerçekçilik, bütün güçlerini yepyeni bir geleceği kurmaya adanmış, ruh ve ahlak yapıları bu özellikleriyle belirlenen insanları içerden yansıtmaya yeteneğindedir. Birçok eleştirel gerçekçi yazar, bu engeli aşamamışlardır.”⁴² Toplumcu gerçekçilik ise, toplumu hem o andaki bütünlüğü içinde hem de gelişme çizgisine göre yansıtabilecek durumdadır. Şüphesiz, bir toplumun bütünlüğünü, tam anlamıyla, ne toplumcu ne de eleştirel gerçekçilik yansıtabilir. Fakat toplumcu gerçekçilik böyle bir bütünlüğü gerçekleştirmeye elbette eleştirel gerçekçiliğin verdiğinden daha çok önem vermektedir.⁴³ Görüldüğü üzere: “Toplumcu ve eleştirel gerçekçilik arasındaki bağlaşma oldukça köklü temellere dayanır. Bunların en önemlisi, toplumcu sanatın özü gereği ‘ulusal sanat’ olması önerisidir. Bu ‘ulusal sanat’ kavramının ne gizemci bir halk duyarlılığı ne de ırkçı nitelikte bir bağnazlıkla ilgisi vardır. Üzerinde durulması gereken nokta, her ulusun geçirdiği evrim içinde

⁴¹ Georg Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, (1969), (5. Basım), (Çev: Cevat Çapan), Payel Yayınevi, İstanbul Haziran 2000, s. 105,106.

⁴² Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, s. 108.

⁴³ Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, s. 112, 113.

kendisini belirleyen tarihsel koşulları yansıttığı gerçeğidir.”⁴⁴ “Birçok gerçekçi yazar her iki yöntemi de kullanır, ayrıca her iki yöntem de aynı sanat eserinde bir araya gelebilir.”⁴⁵

Yukarıda yansıtma kuramını, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçilik kuramlarını açıkladık. Marksist estetik kuram, başlarda yansıtma kuramından hareket etmiş; ancak 1960’larda edebiyatı bir yansıtma olarak değil de üretim olarak ele alan yeni bir gelişim içine girmiştir. Marksist estetikte son gelişmelerin kaynağı, Marksizm’e yeni bir yorum getirmeye çalışan Louis Althusser’in özellikle ideoloji sorununa yaklaşımıdır. Althusser, daha önceki Marxist estetikçilerin toplumsal gerçekçiliği sadece ekonomik düzeye indirgemesini eksik bularak toplumsal gerçekçiliğin ekonomik, politik ve ideolojik düzeylerden oluşacağını ifade eder. Bunların her birinin görece bir özerkliği vardır. O halde ideoloji kendine özgü bir özerkliği ve öteki düzeyler üzerinde etkisi olan belirleyici bir üst yapı kurumdur.⁴⁶

Bizim konumuz açısından ideoloji ile edebiyatın ilişkisine gelince; Marksist estetikte edebiyat, genellikle, alt yapının bir ürünü olan ideolojiyi yansıtır. Dolayısıyla aslında edebiyatın yaptığı iş, çatışan güçleriyle, ideolojisi ile toplumsal gerçekliği yansıtmaktır. Althusser ise, edebiyat ile ideoloji arasındaki ilişkiyi farklı bir şekilde ortaya koyar. Ona göre; gerçek edebiyat ideolojiyi hammadde olarak kullanan, onu kendine özgü yollardan işleyip dönüştürerek yeni bir ürün veren bir pratiktir.⁴⁷ “Althusser’e göre, edebiyatı sadece bir yansıtıcı ayna olarak görmek yanlıştır; çünkü gerçek nesne ile bilginin nesnesi farklıdır der. Bu nedenle de Althusser yansıtma kuramını yetersiz bulur.”⁴⁸ Yani edebiyata yansıyan ile yansıtılan aslında aynı şey değildir, o artık değişikliğe uğramıştır ve farklıdır. “Althusser’in anlayışı somut gerçekçiliğin artistik olarak yeniden üretilmesini içerir, artistik gerçekçilik dediği görünüşün arkasındaki anlamın öykülenmesidir.”⁴⁹ Althusser’e göre; edebiyat aynadan ziyade bir üretimdir ve ürettiği şey de ‘dönüştürülmüş’ görünürlük kazanmış ve dolayısıyla kendini ele vermiş bir ideolojidir. Sanat bir üretimdir, çünkü sanatçının

⁴⁴ Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, s. 116.

⁴⁵ Lukacs, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, s. 107.

⁴⁶ Moran, s. 65, 66.

⁴⁷ Moran, s. 66, 67.

⁴⁸ Hilmi Yavuz, *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, (2.Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Ocak 2008, s. 12.

⁴⁹ Yavuz, s. 23.

yaptığı iş yoktan bir şey yaratmak değil, birtakım hazır malzemeyi alarak bunları işlemek ve bir ürün meydana getirmektir. Sanatçının malzemesinin içinde mitoslar, daha önce yazılmış eserler, formlar ve özellikle ideoloji vardır. İdeoloji ile gerçekçilik arasındaki ilişki bu kuramın temel direğini oluşturur.

Althusser’ciler diye anılanlar; Pierre Macharey ve Terry Eagleton gibi bazı Marxist eleştirmenler, onun yaklaşımından hareket edenlerdir. P.Macharey’e göre; yazarın romanında sergilediği insanlar ve bu insanlar arasındaki ilişkiler gerçek yaşamdaki bir ideolojiyi yansıtır; ama ideoloji esere yansırken bir açıklık kazanır. Gerçek yaşamda fark etmeden yaşadığımız bu ideoloji eserde dönüşüme uğrar, bir şekil alır ve yapı kazanır böylece fark edilir hale gelir.

G. Lukacs, edebiyatın toplumsal gerçekliğin özünü, somutlaştırma yoluyla yansıttığını söyler, bu anlayışa göre; edebiyat edilgen bir yansıtıcıdır. P.Macharey ise, edebiyatı, malzemesini dönüştüren onu fark edilir kılan ve bundan dolayı kendine özgü bir etkinliğe sahip toplumsal bir güç olarak düşünür. Lukacs ile diğer farklılaştıkları nokta da Lukacs, metinde birlik, tutarlılık arar ve yazar tipik durumlarda tipik karakterler koşulunu başarıyla yerine getirebilmişse gerçekliğin özünü doğru olarak yansıtabilmiştir. P. Macharey ve T. Eagleton metinde birlik ve tutarlılık aranmayacağını tersine metinde tutarsızlığı yakalamak gerektiğini ifade ederler. Althusser’cileri ilgilendiren şey ideolojiyi yansıtırken verdiği açıklardır.⁵⁰

Sonuç olarak; yansıtma kuramı, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçilik anlayışları bazı noktalarda birbirlerinden ayrılırlar da genel anlamda sanatın; toplumu yansıtan bir ayna olduğu ve toplumda yaşanan gerçekliklerin sanatta kendini gösterdiği noktasında birleşirler. Althusser ve takipçileri ise; sanatı sadece toplumdaki olayların yansıdığı bir araç olarak görmez. Onlar, sanatın bir üretim olduğunu ve onun yine toplumsal hayattaki malzemelerden üretildiğini, bu üretimdeki malzemelerin ise; sadece ekonomi olmadığını ekonominin yanı sıra ideolojinin de belirleyici bir etkisinin olduğunu ifade ederler. Biz de açıklamış olduğumuz bu kuramlardan hareketle, çalışmamızda romanlarımıza yansıyan 1960 - 80 döneminde yaşanan öğrenci olaylarını anlamaya ve açıklamaya çalışacağız.

⁵⁰ Moran, s. 66, 67, 69.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Bu araştırma Emine Işınsoy'un Sancı ve Füzûzan'ın Kırk Yedi'liler romanlarıyla sınırlandırılmıştır. 1960 - 80 döneminde öğrenci olayları ve 1960 - 80 döneminin siyasi, ekonomik ve sosyal yapısı ile öğrenci olaylarının ilişkisinin değerlendirilmesi bu romanlardan hareketle yapılacaktır. Bu konuyla ilgili çok sayıda roman yazılmıştır; ancak hem yazılan romanların hepsini incelemek mümkün olmayacağı hem de aşağıda vermiş olduğumuz, aradığımız özelliklere en uygun romanların Kırk Yedi'liler ve Sancı romanları olması bizi bu romanları tercih etmeye yöneltmiştir. Bu iki romanı tercih etmemizin nedenleri; Kırk Yedi'liler ve Sancı romanlarının hem içerik hem yazarları yönüyle ideoloji, dünya görüşü, olaylara bakış açısı anlamında birbirine karşıt iki farklı görüşe sahip olmaları, iki kadın yazar tarafından yazılması, romanların yazıldığı dönemlerinin aynı olması, romanlarda olayların yaşandığı yılların birbirine yakın olması ve en önemlisi öğrenci hareketlerinin derinlemesine ele alınmasıdır.

Araştırmamız kuramsal çerçeve olarak; yansıtma, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçilik kuramları ile yöntemsel olarak; Goldmann'ın oluşumsal yapısalci yöntemi ile teknik olarak ise; literatür tarama tekniği ile sınırlandırılmıştır.

1.5. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1.5.1. Edebiyat Sosyolojisi

Toplumu oluşturan bireyler tarafından ortaya konulan edebiyatın toplumdaki bağımsız olması düşünülemez. Bilim olarak bakıldığında edebiyatın tarihi, toplumları inceleyen sosyolojinin ortaya çıkışından daha eskilere dayanır. Cemil Meriç bu durum için; Sosyoloji, edebiyat tarihiyle ilgilenmek zorunda, edebiyat tarihi onun hammaddesi; ama edebiyat tarihi yukarıya bakmak zorunda değildir. Sosyolojiden önce gelir, o sosyolojiye değil, sosyoloji ona dayanır demiştir.⁵¹ Sosyoloji, toplumu tüm yönleriyle anlamak ve açıklamak istiyorsa edebiyatla da ilgilenmek durumundadır. Genel olarak “sosyoloji olguların anlamlarını anlamak ve onları nedensel olarak açıklamak isteyen bir bilimdir.”⁵² Edebiyata gelince; edebiyatın içinde bulunduğu toplumla açıklanması,

⁵¹Cemil Meriç, (Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç), *Kırk Ambar*, (4. Baskı), Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2003, s. 448.

⁵² Doğan Özlem, *Max Weber'de Bilim ve Sosyoloji*, (3. Basım), İnkılap Kitabevi, İstanbul 2001, s. 105.

19.yy'ın ilk yıllarında ancak başlar. “Edebiyatın sosyolojik imkanı tartışması ayna kavramını merkeze alır, yazar eseriyle dünyayı resmeder; ele aldığı tüm olgu ve durumlar okuyucuya bir ayna tutar. Ayna yansıtma yapmaktadır; norm, tutum, davranış, gelenek ve görüngüleri yansıtmaktadır.”⁵³ Buradan anlaşılacağı üzere; edebiyat ve toplumun birbiriyle iç içe oluşu, ‘edebiyat sosyolojisi’ alanında adımlar atılmasına ve edebiyat sosyolojisinin zamanla gelişerek başlı başına bir alan haline gelmesini sağlamıştır.

Edebiyat ve toplum ilişkisi anlamında yapılan ilk çalışmalar 1800 yıllarına rastlar. Bu tarihte yayınlanan, Mme de Stael’in, ‘Sosyal Kurumlarla Münasebeti Bakımından Edebiyat’ adlı eseri sistematik bir inceleme çerçevesi içinde edebiyat ve cemiyet kavramlarını birleştiren Fransa’daki ilk teşebbüstür. Mme de Steal, gayesini eserinin önsözünde şöyle açıklamıştır: “Niyetim; dinin, törelerin ve kanunların edebiyat üzerindeki tesirleriyle edebiyatın dine, törelere ve kanunlara yaptığı tesirleri incelemektir.”⁵⁴ Bu inceleme ile toplumun ve edebiyatın karşılıklı olarak birbirlerini ne kadar, hangi seviyede etkilediğini anlamaya ve açıklamaya çalışmıştır. “H. Taine göre de edebi olayı şu üç etkenin eş noktaya yönelmesi ortaya çıkarır. Bunlar; ırk(soy), ortam(çevre), dönem(an) kavramlarıdır.”⁵⁵ Taine, sanat eserini bu üç öbekte toplanan çeşitli nedenlerin belirlediğini ifade eder.⁵⁶ “H.Taine’den beri ne edebiyat tarihçileri ne de tenkitçiler bazen akıllarına esiyorsa da edebi faaliyetleri etkileyen dış durumların hele sosyal olanlarının edebi vakayı şartlayışına artık gözlerini kapayamamaktadır.”⁵⁷ Bunlarla birlikte Louis De Bonald ve Jean Morie Guyau da bu alanda çalışma yapanlardandır. Bu alanda sistematik anlamda çalışma yapanlar; Lewig Ludwig Schücking ve Karl Mannheim’dır. “Schücking’e göre; sosyal, politik, dini ve bilimsel düşünceler dünyasıyla... sanat dünyası bir ilişki içindedir. Edebiyat tarihinin ilk görevi bu ilişkiyi belirlemektir.”⁵⁸ “Mannheim’a göre ise; İnsan çıkar düşüncesiyle belirli bir ekonomik sisteme bağlanabilir. Belirli politik fikirler de bir çıkara hizmet edebilir; fakat bizi belirli bir sanat ve düşünce tarzına bağlayan doğrudan doğruya çıkar değildir.

⁵³ Köksal Alver, (Ed.) *Edebiyat Sosyolojisi*, (2. Basım), Hece Yayınları, Ankara Eylül 2006, s. 18.

⁵⁴ Robert Escarpit, *Edebiyat Sosyolojisi*, (Çev: Ali Türkay Yazıcı), Remzi Kitabevi, İstanbul 1968, s. 8.

⁵⁵ Escarpit, s. 9.

⁵⁶ Sabahattin Güllülü, *Sanat ve Edebiyat Sosyolojisi*, Atatürk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988, s. 23.

⁵⁷ Escarpit, s. 10.

⁵⁸ Güllülü, s. 29, (Schücking, 1913, s. 568 ’den naklen).

Ayrıca bu bağlantı temelsiz, gelişigüzel bir bağlantı da değildir. O, sosyolojik ve tarihsel olarak kendini gerçekleştirenlerle fonksiyonel bir ilişki içindedir.”⁵⁹

Edebiyat sosyolojisinin sistematik çerçevesini oluşturan temel görüşler, yüzyılımızın ilk yarısından bu yana hızla gelişmiş, yeni çabalarla sürekli desteklenmiştir.⁶⁰ Edebiyat sosyolojisinin sistematik çerçevesiyle ilgili bu temel görüşlerin gelişme süreci içerisinde farklı görüşler ortaya çıkmaktadır ki; bu görüşlerden birisi de: Georg Lukacs’ın edebiyat sosyolojisi kavramını, edebiyatın toplumsal açıdan eleştirisi anlamında ‘Sosyolojik Edebiyat Estetiğiyle’ değiştirmesidir. Lukacs’a göre; sanat eserlerini sadece içerikleri açısından açıklamaya çalışmak sosyolojik sanat anlayışına aykırıdır.⁶¹ Çünkü ona göre edebiyatın sadece içerik olarak değil, biçimsel olarak da incelenmesi gerekmektedir. Robert Escarpit, Lukacs ve Goldmann’ın edebiyat sosyolojisi anlayışlarını şöyle değerlendirir; “Georges Lukacs’la çömezi L. Goldmann tarafından uygulanan edebiyat sosyolojisi belki daha az kesindir, daha yumuşaktır; ama özellikle estetik meseleleri marxist olmasına rağmen daha iyi kıymetlendirmiştir.”⁶²

Lucien Goldmann’ın edebiyat sosyolojisiyle ilgili teorisi ‘Genetik Strüktüralizm’dir. Bu teorinin temel hipotezi şudur: “Tüm insan davranışları için geçerli bir özellik vardır. Bu özellik, davranış tarzlarının bizim kültürel diye nitelediğimiz kendine özgü karakterlerini aydınlatır... İnsani eylemler anlamlıdır ya da anlamlı olmaya yönelir. Bütün insanlar düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını anlamlı ve birlikli bir yapıya bağlamaya çalışırlar. Bu açıdan görüldüğünde, kültürel yaratmalar, farklı biçimler içinde-dini, felsefi ve edebi-özel ve ayrıcalıklı davranışlar olarak ortaya çıkar.”⁶³ “Goldmann için edebiyat, belirli bir grubun kolektif düşüncesinin bireysel bir bilinç aracılığıyla biçimlenmesidir. O, toplumsal grupları ve onların karşılığı olan kolektif bilinci ikiye ayırır. Ona göre bir tarafta aile, meslek grupları ve benzeri gruplar bulunur. Bu grupların davranışları toplumsal yapı içinde sadece belirli konumların daha uygun hale getirilmesine yönelir. Bu gruplarla ilgili bilinci Goldmann ‘ideolojik bilinç’ olarak nitelendirir. İdeolojik bilinç için ön plana gelen şey maddi çıkarlardır. Diğer yandan hemen her toplumda maddi çıkarlara bağlı olmayan; bilinçleri, davranışları ve

⁵⁹ Güllülü, s. 34, (Mannheim, 1964, s. 277’den naklen).

⁶⁰ Güllülü, s. 43.

⁶¹ Güllülü, s. 45.

⁶² Escarpit, s. 11.

⁶³ Güllülü, s. 46, (Lucien Goldmann, 1978, s. 116’dan naklen).

duyguları insanların birbirleriyle ilişkilerine, insan ve doğa arasındaki ilişkilere yönelen bu ilişkilerin yeniden düzenlenmesini ya da korunmasını amaçlayan gruplar vardır. Bu gruplarla ilgili bilinci de L. Goldmann dünya görüşü olarak nitelendirir.”⁶⁴ Ona göre: “Dünya görüşü oluşturabilecek gruplar toplum içinde ayrıcalıklı durumda bulunan gruplardır.”⁶⁵ “Goldmann’ın sanat sosyolojisiyle ilgili analizi, sonuçta sanat eserleriyle dünya görüşünü aynileştirmeye yönelmektedir. Onun genetik strüktüralizminin edebiyat eserlerinin arka planındaki ideolojileri ya da dünya görüşlerini araştırdığı öne sürülebilir.”⁶⁶ Genel olarak G. Lukacs ve Goldmann edebiyatı, toplumu bir ideoloji ve dünya görüşü etrafında incelemişler, edebi metni incelerken de onun bir toplumsal-siyasal yapının içine yerleştirerek incelenebileceğini ifade etmişlerdir.

Edebiyat sosyolojisi edebi türlerden en çok romanlarda kendini göstermiştir; çünkü roman toplumda yaşananlardan izler taşır. Avrupa’da burjuvazinin gelişimiyle ortaya çıkan roman toplumsal yapının anlaşılmasında büyük önem taşımaktadır. Ülkemizde de sosyal konulu edebiyatla-27 Mayıs arasında sıkı bir ilgi vardır; çünkü her ikisinin doğumu aşağı-yukarı aynı nedenlere dayanmaktadır. Bu nedenler; hızla değişen toplumumuzun yapısı ve buna uygun olarak değişmek zorunda kalan diğer hükümlerin ve çıkarların çatışmasıdır. Bir toplumun iç yapısı şu veya bu sebeple değişikliğe uğrarsa, orada derin kaynaşmalar olur. Ülkemizde, Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluşundan itibaren hızlı değişiklikler olmuş, 1945-46’da ise bir ara yavaşlayan değişikliğe yeni bir hız verilerek zaten sarsılmış olan eski yapıya temelinden yeni bir darbe indirilmiştir. Türkiye’de olup biten ve hiçbir tarihin kaydetmediği bu içten değişiklikleri edebiyat değerlendirmiş ve toplumun tepkisini göstermiştir.⁶⁷

Ülkemizde, özellikle 1950-60’lı yıllardan sonra Türk toplumunun sosyo-ekonomik-kültürel her türlü yaşantısı romanlarımıza yansımaya başlamıştır. Biz de 1973 ve 1974 tarihlerinde yazılan Sancı ve Kırk Yedi’liler romanlarını, genel olarak (1960-80) döneminin siyasi-ekonomik-sosyal-kültürel ortamını ve bu ortamda yaşananları yansıttıkları için bu romanları edebiyat sosyolojisi bağlamında incelemeye çalıştık.

⁶⁴ Güllülü, s. 47.

⁶⁵ Güllülü, s. 47, (Goldmann, 1966, s. 122’den naklen).

⁶⁶ Güllülü, s. 47, 48.

⁶⁷ Kemal H. Karpat, *Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, (1.Baskı), (Çev: Onur Güneş Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul Eylül 2009, s. 54, 55.

1.5.2. Roman Kavramı

Romanın tam olarak ne zaman ortaya çıktığı konusunda çok çeşitli rivayetler vardır; ancak gerçek varlığı genel olarak 18. ve 19.yy'da burjuva toplumunun gelişmesiyle başladığı yadsınmaz bir gerçektir. Tarihsel süreçte romanın ortaya çıkışı şöyledir; önce şiirin içindedir roman, çünkü şiir demek edebiyatın bütünü demektir. Roman da destan gibi kahramanların menkıbelerini ve aşklarını terennüm ederdi. On yedinci yüzyıla gelindiğinde roman destandan ayrılmıştır. Zaten şiir Ortaçağın sonlarından itibaren lirikleşmek suretiyle bağımsızlığını ilan etmiş oluyordu... Michelet ne diyor:.. Peki roman nedir? Dasitani olmayan destan, tarihi olmayan tarih, destan da tarih de yücedirler halkı terennüm ederler roman ise fertlere iner.⁶⁸ Romanın ortaya çıkışı tarihsel süreçte anlatılırken ondan önce ortaya çıkan edebi yazınlardan ayırma ile işe başlanmıştır ki; böylece romanın hem diğer türlerden farklı olduğu vurgulanmak hem de romanın tanımlanmasının kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Çünkü romanın tanımlanmasında güçlük çekilmiştir ve romanın tanımı farklı yazarlar tarafından farklı vurgularla yapılmıştır. Örneğin; Cemil Meriç, romanı düzyazıyla ortaya çıkan kurgulanmış ya da gerçek hayattan alınmış olaylar ya da kişiler ile oluşturulmuş hikayeye benzetilen bir tür olarak tanımlar.⁶⁹ Tanzimat yazarları; romanı hikayeye benzeterek romana büyük hikaye, hikayeye de küçük hikaye demişlerdir.⁷⁰ E.M. Forster da bu görüşe yakın olarak şöyle bir tanım yapmıştır: “İnsan doğası değişmezdir durmadan öyküler üretir; bunlardan elli bin sözcüğü geçenlere roman denir.”⁷¹ Aslında roman oluşturulurken önemli olan sadece uzunluk - kısalık ya da içerik değil, bunların yanında ‘biçim ve estetik’ de önemlidir. Romandaki bu biçim ve estetik, onu diğer edebi türlerden ya da sadece bir tarihsel bilgiden ayırır.

G. Lukacs ise romanı şöyle tanımlar: “Yozlaşmış bir arayışın daha geniş bir ifadeyle; kendisi de yozlaşmış olmasına rağmen farklı bir seviyede gelişmiş ve farklı bir şekilde varlığını sürdüren bir dünyada, sahih(otantik) değerlere ulaşmak için yapılan bir arayışın tarihidir. Sahih değerlerden kastedilen, romanda açıkça görülemeyen örtük biçimde kendi evrenini yaratan değerlerdir. Her romanın kendi sahih değerleri vardır ve

⁶⁸ Meriç, ss. 247 – 249.

⁶⁹ Meriç, ss. 133 – 135.

⁷⁰ Durali Yılmaz, *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*, (1.Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 1997, s. 43.

⁷¹ Forster, s. 223.

bu değerler, romandan romana değişir.”⁷² Lukacs’ın romanda sahih değerlerle aradığı anlamdır, görünenin ardındaki anlamdır. Lukacs, romanda içeriğe, anlama önem verdiği kadar yapıya da önem verir. Roman, epik bir tür olarak nitelendirilir; fakat içerisinde kahraman ve dünya arasında yaşanan karşı konulmaz bir çatışma içerir; bu özelliği de onu efsane ya da masallardan ayırır. Bu yüzden Lukacs, iki ayrı yozlaşma yapısının analizine yer verir (kahramanın yozlaşması, dünyanın yozlaşması) ve bu iki ayrı yozlaşma aynı zamanda hem o karşı konulmaz çatışmayı oluşturan oluşturuu karşıtlığı hem de epik bir yapının mümkün olmasını sağlayan, tatmin edici kolektif ortaklığı doğurur. Bu iki yolun ortasında bir yerde bulunan romanın, diyalektik yapısında bir yanda tüm epik yapıların gerektirdiği üzere; kahraman ve dünyanın kurdukları temel bir ortaklık diğer yanda ise o karşı konulmaz çatışmaları vardır. Ortaklıkları, sahih değerlere göre ikisinin de yozlaşmış olmaları; çatışmaları ise bu iki yozlaşmanın farklı doğalara sahip olmalarının sonucudur. Romanın deli kahramanı bir çılgın ya da bir suçludur. Fakat her koşulda, daha önce de belirttiğim gibi konformist ve uzlaşmacı dünyada, sahih değerlere ulaşmak için yozlaşmış bir arayışın içinde olan ve hatta sırf bu yüzden sahih olmayan biridir. İşte bu kahraman, bireyci toplumdaki yazarlar tarafından yaratılan ve adına roman dediğimiz bu yeni edebi türün içeriğini oluşturur. Lukacs, bu analizinden yola çıkarak, roman tipolojisini oluşturur. Kahraman ve dünya arasındaki ilişkiyi baza alarak XIX. yüzyıl Batı romanında üç farklı yapı belirler. Bunlar;

1. ‘ Soyut idealizm’ romanı; kahraman eylemlerde bulunur ve dünyanın karmaşık yapısı karşısında, son derece dar bir bilince sahiptir.(Don Kişot, Kırmızı ve Siyah)

2.Psikolojik roman (Lukacs, Roman Kuramı kitabında Düş Kırıklığı Romantizmi başlığı altında ele almış); Özel yaşamın analizine ağırlık verilir; kahraman pasiftir ve uzlaşmacı dünyanın kendisine sunduklarından tatmin olabilmesi için geniş bir bilince sahiptir. (Oblomov ve Aşk Eğitimi bu yapıya örnekler.)

3.Eğitsel roman (Lukacs, Roman Kuramı kitabında Bir Sentez Denemesi Olarak Wilhem Meister’ın Çıraklık Yılları başlığı altında ele almış); Kahraman arayışından

⁷² Lucien Goldmann, *Roman Sosyolojisi*, (1964), (1. Baskı), (Çev: Ayberk Erkey), Birleşik Yayınevi, Ankara Haziran 2005, s. 18.

vazgeçer ama bu arada ne uzlaşmacı dünyayı kabullenir ne de değer yargılarını bir kenara bırakır, dolayısıyla roman kendini sınırlama ile son bulur.⁷³

G. Lukacs, genel anlamda ‘roman’ üzerine oluşturduğu; Roman Kuramı, Avrupa Gerçekçiliği, Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı eserlerinde yansıtma, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçilik anlayışları ve romanı oluşturan diğer unsurlar üzerinde durmuştur. Roman Kuramı ve Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı yapıtlarında yansıtma, gerçekçilik, toplumcu ve eleştirel gerçekçilik anlayışların kuramsal olarak açıklamasını yapmış, Avrupa Gerçekçiliği eserinde ise; Avrupa ve Rusya’daki bazı gerçekçi ve toplumsal gerçekçi yazarlar ile onların yapıtlarıyla içinde bulundukları toplum arasında bağ kurarak açıklamıştır. Lukacs, gerçekçidir; ancak romanın dünyayı ve insan deneyimini öylece yansıtması imkansızdır der; çünkü roman bilinçli ve iradi bir biçim verme çabasının ürünüdür; başka bir deyişle bir deneyimle bu deneyimin öznel yorumu arasında her zaman bir mesafe olacaktır ve romanın başarısı da bu mesafenin yok sayılmasına değil ustaca, hesaplı ve zevkli bir biçimde işletilmesine bağlıdır demiştir.⁷⁴ Buradan anlaşılacağı üzere yazar, gerçek olan her şeyi olduğu gibi yazmaz. Metninde işine yarayacak olanları, eserini amaç ve bütünlük anlamında tamamlayacakları seçer. Bununla birlikte eserinde anlatmak istediklerini oluşturduğu tiplere, kahramanlara ifade ettirir.

Roman gelişiminde, R. Escarpit’in çömezi diye ifade ettiği L. Goldmann da Lukacs’dan faydalanarak daha ileri düzeyde kuramsal çözümlemeler yapıp Marxist metodolojiyi benimsemiştir.⁷⁵ L. Goldmann, oluşturmuş olduğu oluşumsal yapısalci yöntemle edebiyat, felsefe, sosyoloji alanında yapılan çalışmalara yön vermiştir. Goldmann, roman yapısının, tüm edebi yapılar içinde ekonomik yapılara piyasa üretimi ve mübadele yapısına en direkt olarak bağlı olan yapı olduğunu ifade eder.⁷⁶ Aslında romanı burjuva sınıfının ifade aracı olarak görmelerinin nedeni de budur. Romanın burjuva sınıfının ifade aracı olması; sanayileşmenin ve pazar ekonomisinin verdiği güç ile Batı’da orta sınıf 19.yy’da demokrasi yolu ile halk kitlelerini seferber ederek siyasi

⁷³ Goldmann, *Roman Sosyolojisi*, s. 19, 20.

⁷⁴ Georg Lukacs, *Roman Kuramı*, (1920), (3. Basım), (Çev: Cem Soydemir), Metis Yayınları, İstanbul 2011, s. 16.

⁷⁵ Aslan, s. 42.

⁷⁶ Goldmann, *Roman Sosyolojisi*, s. 42.

iktidara sahip olmuş ve Batı Avrupa'ya kültürel damgasını vurmuştur.⁷⁷ Roman da bu orta sınıfın yani burjuvazinin ifade aracı olmuştur. Murat Belge de bu durum için; roman, dünya edebiyatında burjuva sınıfının getirdiği bir edebi türdür. Roman, dünyaya bireyciliği, öznelciliği ve insan tekinin yüceliği görüşünü getirmiştir. Toplumun alt yapısının da üst yapısının da buna göre değiştiğini söyler.⁷⁸ “19.yy’da Batı Avrupa büyük siyasi, ekonomik ve sosyal çalkantıların yaşandığı Avrupa’dır. Bu durum doğal olarak doğrudan doğruya düşünce hayatını ve sanatı etkilemiştir. Bu çağa gelinceye kadar çeşitli aşamalardan geçerek ve artık birey olarak yapabileceklerinin - belki de - en üst sınırına gelen modern insan, kendini ifade eden sanat olarak romanı seçmiştir. Roman, yeni dünya düzeninin bilgiyle donanmış, görünen gerçekliğin dışında olanı şüpheyile karşılayan insanın bir birey olarak kendi başına kalışında kendini dışa vurmanın yolu ve biçimi olmuştur.”⁷⁹ “Bu yüzden L. Goldmann, sanayileşmiş toplumlarda, modern romanın yapısı ve gelişimi ile burjuva sınıfının dünya görüşü ve tarihi arasında benzeşik, türdeş bir ilişki görür.”⁸⁰ L. Goldmann, bu gördüğü ilişkiler çerçevesinde, roman ve toplum arasında bağ kurmuş ve bunu oluştumsal - yapısalcı yöntem haline getirmiştir. Onun bu yöntemini daha önceki yöntem kısmında ayrıntısıyla ele aldık.

Roman türünün, toplumla ne kadar ilişki içerisinde olduğu ortaya çıkış ortamından, burjuvaziyle birlikte doğuşundan ve onun bir ifade aracı oluşundan bellidir. L. Goldmann’ın oluştumsal yapısalcı yöntemi esas alınarak roman incelemesi yapılması, eser ile esere yansıyan dönemin ilişkisinin anlaşılması açısından çok önemlidir. Bunun yanında roman incelemesi yapılırken belli başlı özellikler vardır. Bunlar: “E.M. Forster’a göre romanın öğeleri; öykü, kişiler, olay örgüsü, düşsellik, ermişlik, biçim ve ritim’dir.”⁸¹ Mehmet Tekin ise, bunlara romanın unsurları demiş ve materyal unsurlar ve teknik unsurlar diye ikiye ayırmıştır. Materyal unsurlar; anlatıcı, bakış açısı, vak’a (olay örgüsü), insan, zaman, mekan, dil - üslup ve fikir; teknik unsurlar ise (anlatım teknikleri); anlatma ve gösterme teknikleri, tasvir, geriye dönüş tekniği, iç çözümleme,

⁷⁷ Kemal H. Karpat, *Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, s. 10.

⁷⁸ Murat Belge, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s. 17.

⁷⁹ Nihayet Arslan, (Yayına Hazırlayan: Emek Akman), *Türk Romanının Oluşumu: Dış Gerçeklik Açısından Bir İnceleme*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2007, s. 17.

⁸⁰ Ekrem Aksoy, “Roman Tarihine Goldmann’cı Yaklaşım” , *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu 4-5 Haziran 1999*, Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi Gaziantep Şubesi 1999, s. 81.

⁸¹ Forster, s. 62.

montaj tekniği, otobiyografik anlatım tekniği, leitmotiv tekniği, bilinç akımı, iç diyalog ve iç monolog şeklinde sınıflandırmıştır.⁸²

1.5.3. Öğrenci Hareketleri Kavramı

Gençlik dönemi, ergenlik çağıyla başlar ve bu dönemde kişilik çoğunlukla başkaldırarak kendisini kanıtlamaya ve aile dışı modellere yönelmeye başlar. Bunun bireysel anlamda biyolojik ve psikolojik nedenleri vardır. Biyolojik nedeni; bireylerin enerji düzeyinin yüksek, yeniliklere açık ve değişiklere uyumunun daha kolay olmasıdır.⁸³ “Psikolojik nedeni ise; günümüzde genç babasına benzemek istememektedir; çünkü ona bir ‘aile babası ve toplumsal otorite’ olarak görünür babası.”⁸⁴ Bu etkenlerden dolayı gençler toplumlarda zaman zaman sivrilmiştir; ancak 1960’lı yıllarda bu sivrilme daha da belirginleşmiş ve dünya genelinde bir yaygınlık göstermiştir. Tabii bu 1960’lı yıllarda öğrencilerin sivrilmelerinin ve harekete geçmelerinin tek nedeni bu bireysel etmenler değildir. İkinci Dünya savaşından sonra dünya genelindeki değişimler, kutuplaşmalar, hızlı toplumsal gelişmeler ve her ülkenin kendi içerisindeki diğer etmenlerin de etkisiyle öğrenci hareketlerinde artışlar ve aşırılılaşmalar görülmüştür. Dolayısıyla bu dönemde öğrenci hareketlerinin artmasının sosyolojik, kültürel ve siyasi nedenleri de vardır. Sosyolojik nedeni; yüksek öğrenim gençliğinin sayısının her geçen yıl sürekli artmasıdır. Siyasi nedeni; ‘barış içinde yaşama’ prensibinin ortaya atılmasından sonra öğrencilerin, eskiden olduğu gibi komünist istibdadına karşı değil, komünist propagandanın ve bizzat batılı ideolojinin etkisiyle az gelişmiş ülkeleri sömürdükleri inancıyla batılı devletlere karşı protesto hareketlerine geçmeleridir. Kültürel nedeni ise; çağımızdaki bilimsel ve teknolojik gelişmelerden dolayı baş gösteren fikri ve kültürel devrimlerden meydana gelen kuşaklar arası farktır.⁸⁵ Özcan Köknel, bu durumu şöyle ifade eder; dünya son 25-30 yıl içerisinde büyük bir hızla değişmiştir. Teknik, ekonomik, sosyal, ideolojik gelişmeler ve bunların yarattığı durum büyük tartışmalara neden olmuştur. Silahların yapılması bir yarış halini almıştır. Bugüne kadar gerçek olarak kabul edilen birçok bilgiler, uyulması gereken kurallar alt üst olmuştur. Bu karışıklık insanlarda büyük bir boşluk ve

⁸² Tekin, içindekiler kısmından derlenmiştir.

⁸³ Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, (12. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara Mayıs 2007, s. 157, 158.

⁸⁴ Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, s. 162.

⁸⁵ İsmet Giritli, *Gençlik Hareketleri ve Ötesi*, Garanti Matbaası, İstanbul 1970, s. 12.

bocalamaya neden olmuştur. Gelişme hızı kuşaklar arasında ayrılma ve çözümleri beraberinde getirmiştir. Bunların sıkıntısını en çok hisseden gençler olmuştur. Bazıları bu bunalıma dayanamayıp patolojik reaksiyon vermeye başlamıştır. Bu reaksiyonları ile ya 'asi gençler' gibi toplum düzenini baştan aşağıya yok etmek isteyen saldırgan bir tutuma gitmişler ya da 'hippie ve bitnikler' gibi bu düzeni yok farz eden pasif ve ilgisiz bir tutuma gitmişlerdir. Bu patolojik davranışları ortaya çıkaran nedenler çok iyi bilindiği halde bunların düzeltilmemesi insanların ve özellikle gençlerin hissettiği bunalımı yaygın hale getirmiştir. Gençler değişen dünya şartları içinde yeni değer yargıları bulmaya çalışmışlar ve bu amaçla dünyanın her tarafında harekete geçmişlerdir.⁸⁶ 1960'lı yıllar ve sonlarına doğru Uzak Doğu'dan Avrupa'ya kadar dünyanın dört bir yanında toplantılar, protestolar ve yürüyüşler düzenlemişler. Üniversiteleri işgal etmişler, tahrip olaylarına girişmişler ve polisle çatışmışlardır. Sosyalist ülkelerdeki gençlik ve öğrenci hareketleri, genel niteliğiyle batının siyasi liberalizmine yatkındır. Sosyalist dünyadaki ilk gençlik ve öğrenci hareketleri önce 1956 yılında Polonya'da başlamış ve oradan Macaristan'a sıçrayarak trajik bir sonuçla birinci evresini kapatmıştır.⁸⁷ Sonra "Almanya'da Kızıl Rudi önderliğinde öğrencilerde hareketlilik başlamış, önce üniversitelerde reform için yapılan mücadele zamanla siyasi yöne kaymış ve Lenin, Ho Şi Minh, Mao ve Che Guevara vd. liderler öğrenciler tarafından örnek alınmaya başlanmıştır. 1968'de anarşist öğrenci liderinin Batı Berlin'de bir solcu tarafından yaralanmasıyla aşırı solcular gösterilere ve tahriplere başlamışlardır."⁸⁸ Yine "ABD'de 1968'de karışıklık ve nümayiş çıkan üniversite ve kolej sayısı 250'yi bulmuştur. ABD'deki öğrencilerin ileri sürdükleri dilekler sadece üniversite idaresine ve üniversitenin toplum içindeki rolüne taalluk etmemekte genellikle bugünkü Amerikan toplumunda mevcut olan ırk ve refah eşitsizliğinin giderilmesine ve özellikle Vietnam Savaşının sona erdirilmesine ait bulunmaktadır."⁸⁹ Fransa'da ise, 3 Mayıs 1968'de öğrencilerin Nanterre Edebiyat Fakültesi'nin kapatılmasını protesto etmesi ile başlamıştır. Aşırı sol eylemler bir süreden beri üniversitelerdeki kaynaşmaları organize etmek için özellikle devrimci yani ihtilalci komünist gençlik hareketinin çağrısına uyularak Sorbonne Üniversitesi'nin burjuvaziye

⁸⁶ Giritli, s. 13,14. (Özcan Köknel, *Türk Toplumunda Bugünün Gençleri*, Bozak Matbaası, İstanbul 1970, s. 223, 224'ten naklen).

⁸⁷ Dev - Genç Dosyası-1, *Töre* - Devlet Yayınları, Ankara 1973, s. 62.

⁸⁸ *12 Mart'a Nasıl Getirildik*, Ufuk Ajansı Yayınları No: 1, Ankara 1971, s. 22.

⁸⁹ Giritli, s. 21.

karşı bir mücadele merkezi haline getirilmek istenmesiyle gelişmiştir.⁹⁰ Bu eylemler üniversite çevrelerinden ve öğrencilerinden gelen ‘Üniversite Reformu’ istekleri ile başlamış; fakat çok kısa bir süre sonra üniversite reformunun ve öğrenci sorunlarının ötesinde karmaşık çok yanlı istekler hüviyetine bürünmüştür. Avrupa, bu eylemlere bir isim vermekte uzunca bir süre tereddütte kalmıştır. Komünist ve anarşist kelimeleri bunları nitelemeye, bunların eylem ve felsefelerini bütünüyle ifade etmeye yetmemekteydi. Bu yüzden bu eylemler genellikle ‘Yeni Sol’ adıyla anılmaya başlanmıştır.⁹¹

Doğu ve Batı dünyasındaki öğrencilerin ayaklanmasında gayeler tamamen birbirinden farklı olmakla beraber ortak noktaları da vardır. Bunlar;

1. Her iki taraf da mevcut düzenin değiştirilmesini istemektedir. (Doğu’da tek parti komünist baskısı altında ezilen gençliğin, Batı ülkelerindeki gençliğin devlet otoritesine karşı başkaldırışının zaman zaman başarıya ulaştığını görmesiyle bundan cesaret almaktadır.)

2. Her iki tarafta da öğrenciler üniversitelerin iç nizamlarında, idarede daha çok söz sahibi olmak istemektedirler. Her iki tarafta da öğrenciler daha fazla sosyal imkanları, daha iyi öğrenim koşulları, daha mükemmel öğrenci yurtları arzulamaktadır.

3. Gençlik hareketlerini artıran nedenlerden birisi de devlet otoritesinin gittikçe sarsılmakta olmasıdır. Doğu ve Batı’da öğrenci hareketlerinin yaygınlaşması, devlet otoritesinin kudretiyle ve kuvvetiyle doğru orantılı olmuştur. Örneğin; Amerika’da devlet otoritesi, gençlik hareketinin gelişmesine ve tehlike halini almasına imkan vermemiştir. Fransa’da öğrenci taşkınlıklarının karşısında polis pasif kalmamış taşkınlıkları bastırmaya çalışmıştır.⁹²

Ülkemizde öğrenci hareketlerinin 1960’lı yıllarda başladığı ve diğer ülkelerdeki gibi 1968 yılı ve bu yıldan sonra şiddetlendiği görülmektedir. Öğrenci hareketlerinin ortaya çıkmasında ve yaygınlaşmasında yukarıda ifade ettiğimiz etkenlerle birlikte ülkemizin siyasi, ekonomik ve toplumsal alanlardaki sorunlarının da etkisi olmuştur. Örneğin; 1960’lı yıllarda ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarını basın ve

⁹⁰ 12 Mart’a Nasıl Getirildik, s. 23, 24.

⁹¹ 12 Mart’a Nasıl Getirildik, s. 20.

⁹² Dev - Genç Dosyası - 1, s. 63, 64.

muhalefet de iyice körüklemiştir. Bundan dolayı bu dönemde iktidarda bulunan DP Meclis Grubu, muhalefet ve basının yıkıcı faaliyetlerini incelemek amacıyla bir Tahkikat Komisyonu'nun kurulacağını açıklayan bir bildiri yayınlamıştır.⁹³ DP'lilerin oyları ile kabul edilen komisyonun kararları belirlenirken tartışma çıkmış ve İnönü orada şunları söylemiştir: “Bu baskı rejimine, bu tedbirlere teşebbüs eden baskı tertipçileri zannediyorlar mı ki Türk Milleti Kore Milleti kadar haysiyetli değildir. Artık sizi ben bile kurtaramam.”⁹⁴ Bundan sonra 26 Nisan 1960'ta da İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencileri ‘Tahkikat Komisyonu Kararlarını’ protesto etmek amacıyla toplanıp gösteri yapmalarıyla öğrenci olayları başlamıştır. Öğrenciler ‘hürriyet isteriz, kahrolsun diktatörler, Menderes istifa vd. şeklinde sloganlar atmışlardır.⁹⁵ Bu olaydan sonra öğrenci gösterileri, yürüyüşleri İstanbul'dan Ankara'ya Siyasal Bilgiler Fakültesine oradan da zaman içinde diğer üniversitelere yayılmıştır.

21 Mayıs 1960 tarihinde Harp Okulu öğrencileri Atatürk Bulvarında bir yürüyüş yapmıştır, bu dönemde DP iktidarının artık sona doğru gittiği belliydi. Ordu darbe hazırlıkları içerisindeydi. 27 Mayıs 1960'ta Türk Silahlı Kuvvetleri ‘Bugün demokrasimizin içine düştüğü buhran ve son müessif hadiseler dolayısıyla kardeş kavgasını önleme ‘gereğesiyle yönetime el koymuştur.⁹⁶ 27 Mayıs darbesinden sonra yönetim genel olarak Milli Birlik Komitesine geçmiştir. MBK kurucu meclis oluşturmuş ve bu meclise yasa hazırlatma tasarısı vermiştir. Meclis hazırlanan anayasa tasarısını 9 Temmuz 1961'de halk oylamasına sunmuştur. Anayasa, oylamaya katılanların % 60. 4 EVET oy oranıyla kabul edilmiştir. Kabul edilen bu 1961 anayasası geniş özgürlüklere yer vermiştir.

1961 anayasasının Temel Hak ve Ödevler bölümündeki klasik hak ve özgürlükler kısmında bireylere; eşitlik, din, vicdan hürriyeti, toplantı ve gösteri, dernek kurma, kişi güvenliği, basın ve yayın, çalışma ve sözleşme hakları... Sosyal haklar kısmında; sendika, grev ve toplu sözleşme, iş hakkı, uygun ve sağlıklı koşullarda çalışma, adil ücret, öğrenim hakkı... Siyasi haklar kısmında ise; seçme ve seçilme,

⁹³ Tevfik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)*, (2. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara Mart 2000, s. 80.

⁹⁴ Çavdar, s. 81.

⁹⁵ Süleyman Kocabaş, *Türkiye'de Politikada Şiddet'in Perde Arkası (1876 - 1996)*, (1. Baskı), Vatan Yayınları, Kayseri 1996, s. 67, 68.

⁹⁶ Sina Akşin, *Türkiye Tarihi - 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (8. Basım), Cem Yayınevi, İstanbul 2005, s. 235.

siyasal parti kurma ve bunlarda çalışma gibi bireylere geniş hak ve özgürlükler verilmiştir.⁹⁷

“1961 anayasası sosyal devlet anlayışını benimsemiştir. Bu ilke, kapitalist toplumlardaki eşitsizlik ve yoksunluklara karşı emekçi sınıfların mücadelelerinden doğan bir uzlaşma formülüdür. Amacı ve işlevi, Batı’da oluşmuş devlet tipinin ekonomik(kapitalizm) ve siyasal(demokrasi) temellerine dokunmadan sosyal güvenliğin sağlanması, işsizliğin önlenmesi, refahın yaygınlaşması, emekçilerin korunması için reformlar yapılmasıdır.”⁹⁸ Yine “1961 anayasası ile üniversiteler özerkleştirilerek, gerçeğin özgürce aranması gibi demokratik-liberal değerlerin hizmetine girmiştir üniversiteler.”⁹⁹ 1961 anayasasının getirdiği bu hak ve özgürlüklerin öğrenci hareketlerine zemin hazırladığı ve öğrenci olaylarının yaygınlaşmasında bir fırsat olarak değerlendirildiği bazı aydınlar ve yazarlar tarafından zaman zaman vurgulanmıştır.

Ülkemizde 1960’lı yıllardaki bu öğrenci hareketlerini düzenleyen öğrenciler, süreç içerisinde birbirine zıt iki gruba hatta biri diğerinin faaliyetlerini engelleme amacıyla ortaya çıktığı savunulabilinen sol ve sağ gruplara ayrılmışlardır. Bu gruplardan sol görüş öğrencileri bir nevi ‘Yeni Proleterya’ olarak telakki eden görüştür. Bu teoriye göre; öğrenci ve gençlik hareketleri sadece kendi çıkarlarını gözetten bir baskı ve menfaat grubu değil, Che Guevera ve Ho Şi Minh gibi milli kurtuluş hareketlerinin liderlerinin kahramanlarından da etkilenen devrimci bir harekettir. Diğer sağ görüş ise; öğrencileri geleneksel bir orta sınıf, tutucu ve hatta gerici bir kuvvet olarak telakki eden görüştür. Gençleri mevcut düzenin bir yıkıcı ‘gerillacı’ olarak yetiştirmek isteyen aşırı sola mukabil öğrencileri mevcut düzenin bir koruyucusu olarak telakki eden ve onlara ‘komando’ adını veren aşırı sağcı davranış kaynağını bu görüşten almaktadır.¹⁰⁰ Burada anlatılan gençlik hareketleri rastgele oluşmamıştır, her iki grubun da kendi içlerinde mücadele yöntemleri, örgütlenmeleri ve sistemli hareket etmeleri söz konusudur. Bu grupların temel felsefelerine ve amaçlarına ilerde zaten değineceğiz de aslında bütün bu gençlik hareketlerinin amaçları ortaktır ki; o da daha halktan yana daha güzel bir toplum düzeninin özlemini dile getirme çabasıdır.

⁹⁷ Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, (15. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Ekim 2006, ss. 380 – 382.

⁹⁸ Tanör, s. 392.

⁹⁹ Tanör, s. 405.

¹⁰⁰ Giritli, s. 10, 11.

Sol grup temel felsefe olarak marksizm görüşünü esas alır. “Marksizm’e göre; insan ve insan topluluklarını oluşturan unsur iştir ki maddi değerler üretimi aynı zamanda sosyal evrimin de temelidir. Maddi değerler üretirken insanların doğayla ilişkileri üretim güçleri ile belirlenir. Üretim süreci içinde insanların karşılıklı ilişkileri ise üretim ilişkilerini oluşturur. Üretim araçlarının mülkiyet biçimi değişik tipte üretim ilişkilerinin ortaya çıkmasına neden olur. İki tür mülkiyet biçimi vardır. Bunlar kolektif ve özel mülkiyettir. Eğer üretim araçları toplumda bir grup insanın elindeyse insanlar arasındaki ilişkiler; iktidar ve taabiyet biçiminde, üretim araçları üzerinde kolektif mülkiyet söz konusu ise, insanlar arası ilişkiler yardım ve iş birliği biçiminde gelişir. Bu ilişkilerin niteliği, biçimi toplumdaki üretim güçlerinin gelişme düzeyine bağlıdır.”¹⁰¹ Üretim mekanizmasının geçirdiği evrim içinde önce üretim araçlarında bir değişme olur. Bu da sosyal ilişkilerin değişmesine neden olur. Bu durum marksizme göre; 1.İlkel komunal toplum 2. Kölelik düzeni 3.Feodalite 4.Kapitalizm 5.Sosyalizm 6. Komünizm şeklinde ilerler ve değişir. Burada bizim konumuz açısından gerekli olan kısım kapitalizm ve sonrasındır. Kapitalizm, burjuvazinin feodaliteye karşı giriştiği mücadelenin devrimle sonuçlanması ile oluşan yeni düzendir. Bu düzenin yeni üretim ilişkileri de üretim araçlarının özel mülkiyetine dayanır. Sosyal düzende ise kapitalist toplum kapitalist sınıf ile işçi sınıfının çelişkisine sahne olmuştur. Bu düzende sömürü yöntemi ekonomik baskıya dayanır. Siyasal özgürlükler yasa önünde eşitlikler söz konusudur. Fakat bunlardan ancak varlıklı sınıf yararlanabilmektedir. Fakat kapitalist evrim içinde öyle bir an gelir ki mevcut üretim ilişkileri üretim güçlerinin gelişmesini engeller. Bu engelleri ortadan kaldırmak gerekir. Bu temel çelişki kapitalist düzende üretimin kolektif olması fakat buna karşılık üretilen değerlerin özel mülkiyet konusu olmasıdır. Bu çelişkiye son vermek için üretim araçlarının özel mülkiyetine son vermek gerekir. Bu da sosyalist devrimin hedefidir. Üretim araçlarının kolektif mülkiyeti sosyalist üretim biçiminin temelidir. Üretim ilişkileri de iş birliği ve dayanışma esasına dayanacaktır. Üretim ilişkileri ile üretim güçleri tam bir uyum içinde olacaktır, herkes yeteneğine göre çalışıp ve yaptığı işe göre üretimden payını alacaktır. Ancak komünizm safhasında sınıfsız toplum son şeklini alır. Değerlerin dağılımı da yeni bir ilkeye göre yapılır. Son derece gelişmiş teknik ile toplumda üretim bolluğu içinde herkes

¹⁰¹ Ayferi Göze, *Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet*, (4. Basım), Beta Basım, İstanbul 2005, s. 48.

yeteneğine göre çalışır ve ihtiyacına göre tüketir.¹⁰² “Marksizme göre kapitalist devlet temel yapıdaki evrim sonucu yıkılmaya mahkum bir üst yapı sorunudur. Bu yıkılışa devrimci sınıfın bilinçli olarak yapacağı sınıf mücadelesi yardımcı olacaktır. Devrimden sonra kapitalist toplumdan komünist topluma geçiş aşamalı bir biçimde gerçekleşecektir.”¹⁰³

Sol grup öğrencilerin hareket ettiği bu marksist felsefenin temelleri, ülkemizde ilk olarak 1930’da kurulan Kadro hareketi ve daha sonrasında onun devamı niteliğinde oluşturulduğu düşünülen 1960’da kurulan Yön-Devrim grubu (‘Yön-Devrim grubu 1960 sonrası sol hareketin en güçlü gruplarından birini oluşturur.’¹⁰⁴) hareketine dayanır. 1930’da kurulan ‘Kadro hareketi, sosyalizm ile kapitalizm arasında bir üçüncü yol bulma girişimi; İsmet İnönü Hükümeti’nin devletçilik eğilimine teorik bir temel arama çabasıdır.’¹⁰⁵ Kadro’cular “ilerici bir iktidara dayalı, sınıfsal bir dayanağı olmayan, yukarıdan aşağıya uygulanacak bir reformu öngörüyorlardı. Yön’cüler ise, bambaşka bir dönem ve konjonktürde, askeri, ilerici, radikal bir darbeye dayalı, yani sınıfsal dayanağı olmayan yukarıdan aşağıya uygulanacak reformlar öngörüyorlardı.”¹⁰⁶ “Kadrocular, tek parti döneminde, Kemalist iktidarı etkileme ve onun sözcülüğünü ve teorisyenliğini yapmak isterken; Yön hareketi çok partili dönemde, siyasal iktidara karşı mücadeleyi amaçlamıştır.”¹⁰⁷ Yön hareketi grubundakiler, Türkiye’nin hızlı bir şekilde batılılaştırması için zinde güçlere dayalı otoriter bir rejim önermişlerdir. Bu kişiler, 26 Aralık 1961 tarihinde yayına başlayan Yön Dergisi etrafında toplanmışlardır.¹⁰⁸ “Başlangıçta Yön Dergisi etrafında toplanan bu kişiler zamanla sol gruplar içinde bulunan ve Yön’e karşı görüşler üreten partilere, dergilere ve gruplara dağılmışlardır. Yön’le MDD’lerin görüşlerini ilk bakışta ayırmak güçse de, Yön’den ayrılarak bir grup MDD’cilere ve TİP’e girmiştir.”¹⁰⁹ “Milli Demokratik Devrim(MDD) çizgisi, Kemal

¹⁰² Göze, s. 50, 51.

¹⁰³ Göze, s. 52.

¹⁰⁴ H. Bayram Kaçmazoğlu, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türkiye’de Siyasal Fikir Hareketleri*, Birey Yayıncılık, İstanbul 1995. s. 44.

¹⁰⁵ Kaçmazoğlu, s. 67.

¹⁰⁶ Kaçmazoğlu, s.67. (Merdan Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul 1988. Adli kitaba Rasih Nuri İleri’nin yazdığı Önsöz, s.5’den naklen).

¹⁰⁷ Kaçmazoğlu, s.67. ((Merdan Yanardağ, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul 1988. s.16,17’den naklen).

¹⁰⁸ Kaçmazoğlu, s.44.

¹⁰⁹ Kaçmazoğlu, s.45.

Tahir, Doğan Avcıoğlu, Mihri Belli gibi fikir adamlarının ve politik figürlerin yanı sıra, Sosyalist Kültür Derneği, Türk Solu dergisi, Devrim dergisi ve Aydınlık dergisi gibi çevrelerce izlenmiş ve tahkim edilmiştir. MDD görüşü, eylemci solda Mihri Belli'nin açtığı yoldan giderek teşekkül eden ve Mahir Çayan'ın yönlendirdiği Dev-Genç hareketinden çatallanan THKO ve THKP/C hareketleri ile diğer yanda tecessüm eden Proleter Devrimci Aydınlık çevresi, TİİKP VE TİKP çizgisi olmak üzere iki ana hatta temsil kabiliyeti kazanmıştır.”¹¹⁰

Ülkemizdeki bu sol grup hareket ve etkileşimlerden 1960'lı yıllarda üniversite öğrencileri etkilenmiş ve öğrenci hareketlerine; 'Aralık 1967'de Siyasal Bilgiler Fakültesinde; Mihri Belli'nin '1967 Türkiye'sinde devrimci eylem nedir?' konferansı ile başlamıştır. Konferansta marxist görüşün geçiş evrelerini ve kendilerinin Türkiye'de bunu nasıl uygulamaya çalıştıklarını şöyle anlatır: Amacımız kendi eylemimiz için sonuç çıkarmaktır. Eyleme geçecek olan teoridir. Çağdaş tarihte iki tür devrim görürüz. 1. Burjuva demokratik devrimi 2. Sosyalist devrim.

Burjuva demokratik devrimi; bir ulusun siyasi bakımdan (iktisadi değil) eşit vatandaşlar topluluğu olarak ulusun varlığına engel olan feodal kalıntı, dış emperyalist müdahale gibi unsurların yok edilmesi demektir. Milli bağımsızlık davası burjuva demokratik devrimi, sosyalizme hazırlayacak olan aşamadır. Burjuva demokratik devrimi yapılmadan sosyalizm aşamasına geçilemez; ancak Milli Demokratik Devrimle birlikte, sosyalizm propagandası da yapılacaktır. Toprak reformu ile köylü küçük burjuva haline getirilecek ve devrimci adımı olabilmek için şehir ve köy burjuvazisi şehir ve köy proleteryası ile aynı cephede mütalaa edilecektir. Küçük burjuva bürokrasisi, yarım milyonluk çok etkin bir kitledir. Bu kitle devrimci ve milliyetçi bir potansiyele sahiptir. Sosyalist devrim, kapitalist üretim tarzını ortadan kaldırmaktadır; üretimdeki kolektif nitelikle, özel mülkiyet arasındaki çelişkiyi ortadan kaldırmaktadır. Esas itibarıyla bu dava şehir ve köy emekçilerinin davasıdır. Burjuva demokratik devrimin sonuna vardığımız tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye'yi kurduğumuz anda sosyalist devrimin sınırına varacaktır. Temel şiar sosyalizmin teorisini yapmak, sosyalist teoriyi benimseyen kadrolar yetiştirmektir. Feodal

¹¹⁰ Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce, (1.Baskı), Cilt: 8 (Sol), 'Türkiye Solunda Özgüçülük ve Milliyetçilik' (Suavi Aydın), İletişim Yayınları, İstanbul 2007, s.543.

kalıntıların temizlenmesi gerekir. Sosyalist, her türlü mücadeleden yararlanmak zorundadır. Parlamenter mücadele eylemin yüzde onudur, yüzde doksanı emekçi halk kitlelerini bilinçlendirmek, örgütlendirmektir. İcabında sokağa dökülüp anayasanın sağladığı toplantı ve gösteri haklarını kullanmak gerekir.¹¹¹ Şeklinde konferansta genel amaçlarını ifade etmiştir. Bu tür faaliyetlerle birlikte sol görüş amaçlarını gerçekleştirmek için üniversitelerde önce fikir kulüpleri oluşturmuştur. Fikir kulüplerine işçi partisi liderlerinden Prof. Sadun Aren'in yön verici bir etkisi olmuştur. 1960'lı yılların ortalarında bu kulübün ve diğerlerinin yönetimine TİP'in öğrenci eylemleri hakim olmuştur.¹¹² Sonra bu fikir kulüpleri 'Fikir Kulüpleri Federasyonu' adı altında birleştirilmiş ve 1968 - 1969 yıllarında yukarıdaki fikirlere uygun olarak faaliyetlerini yürütmüştür. "FKF, gaye ve nitelik olarak bilimsel düşünme ve davranma yeteneğine ulaşmış, yüksek öğrenim gençlerinin aralarındaki dayanışmaya, karşılıklı eğitime, iş ve eylem birliğine dayanan örgüttür. Gençlik, yurt ve dünya olaylarını bir bütün olarak ele alır. Gençlerin mutluluğunu, insanın kendini yetiştirebileceği olanakların var olduğu düzende görür. Bu ileri düzene ulaşabilmek için gençlere ödevler düştüğü kanısındadır. Gençlerin ödevlerini yerine getirebilecek olgunluğa erişmesi, bilinçlenmesi, eşgüdümlü ve örgütlü eylemlere girişerek yurda ve dünyaya yön vermeyi amaçlar. Amacına ulaşmak için toplantılar, yarışmalar, sergiler düzenler."¹¹³

"FKF 10.10.1969'da yapılan kurultayında tüzük tadili suretiyle Türkiye Devrimci Gençlik Federasyonu veya kısaca DEV - GENÇ adını almıştır. TDGF örgütü amaçlarını şöyle ifade etmiştir;

1. Anti-emperyalist gençlik hareketlerine öncülük etmek ve bu amaçla üniversite gençliğini mücadele içinde örgütlemek, hedefe ulaşmak için devrimci örgütlenmemizi sağlamlaştırmak, eylem içinde devrimci ideolojik eğitimimizi sağlamak ve oportünizmle mücadele etmek.

2. İşçi - köylü ve öğrenci dayanışmasını sağlamlaştırmak milli demokratik mücadelede kesin zafere ulaşmak

¹¹¹ Dev - Genç Dosyası - 1, s. 88, 89.

¹¹² Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, (1993), (24. Baskı), (Çev: Yasemin Saner), İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 369.

¹¹³ Dev - Genç Dosyası - 1, s. 92.

3. Emperyalizme, işbirlikçi burjuvaziye ve kapitalizm öncesi kalıntılara karşı bütün milli sınıf ve tabakaların devrimci güç birliğinin gerçekleşmesi için mücadele etmektir.”¹¹⁴

Dev-genç ve onun çevresindekiler sloganlarında da amaçlarını ifade etmişlerdir. Toplantılarda, yürüyüşlerde, boykotlarda kullandıkları sloganlar şöyledir: “Cici demokrasiye paydos, işçiler birleşiniz, işçi-köylü-ordu el ele, kahrolsun Amerikan emperyalizmi ve yerli iş birlikçileri, ne Amerika ne Rusya gerçekten tam bağımsız ve gerçekten demokratik Türkiye...”¹¹⁵ Sloganlarda ifade edildiği gibi Amerika sol(devrimci) öğrenciler tarafından hedef alınmıştır; Amerika’nın Marksistlerce hedef alınmasının nedeni Amerika’nın kapitalist sistemin baş temsilcisi olmasıdır.¹¹⁶

“1970’den itibaren Milli Demokratik Devrim çevresinden bazı köktenciler, ajitasyonun yeterli olmadığını ve sadece silahlı propagandanın (yani terörist) saldırılarının ve silahlı gerilla mücadelesinin devrimi getirebileceği kanısına varmışlardır. Bu çerçevede Türkiye Komünist Partisi – Marksist (Leninist) hizbi TKP-ML’yi, Türkiye İşçi Kurtuluş Ordusu da TİKKO’yu oluşturmuştur. Deniz Gezmiş, Türkiye Halk Kurtuluş Ordusu THKO’yu ve Mahir Çayan, Türkiye Halk Kurtuluş Partisi - Cephesi THKP-C’si gibi gruplar öncülüğünde aynı amaç ancak farklı yönlerle ülkeyi istikrarsızlaştırmayı hedefleyen bir terör mücadelesini başlatmışlardır. Radikal sol çevredeki bazı kişiler de ısrarla Kürt azınlığın durumuyla ilgilendiler ve Doğu Devrimci Kültür Ocaklarını kurdular.”¹¹⁷ Bu fikirleri destekleyen yayın organlarından dergiler: Form, Türk Solu, Ant vd. dergileri ve daha sonrasında çıkanlar ise Aydınlık, Yeni Türk Solu, İleri dergileri ile Devrim, İşçi ve Köylü gazeteleridir.¹¹⁸

Sol gruplarda bu tür örgütlenmeler, faaliyetler devam ederken bu grubun fikir ve amaçlarından hoşlanmayan ve zaman içerisinde bunlara karşıt olarak hatta bu grubun gerçekleştirmek istediği amaçları engellemeye çalışan, sağ bir öğrenci grubu da ortaya çıkmış ve bu grup da süreç içerisinde örgütlenerek sistemli bir şekilde mücadele etmeye başlamıştır. Bu sağ öğrenci grubu ağırlıklı olarak muhafazakar milliyetçilerden oluşmuştur. Bu milliyetçi grubun esas örgütü 1953’te kurulan Milliyetçiler Derneği’

¹¹⁴ Dev-Genç Dosyası-1, s. 120.

¹¹⁵ Dev-Genç Dosyası-1, s. 283.

¹¹⁶ Dev-Genç Dosyası-1, s. 289.

¹¹⁷ Zürcher, s. 370, 371.

¹¹⁸ Zürcher, ss. 368 – 371.

idir. Derneğin kuruluş amacı, tüzüğün ikinci maddesinde şöyle tanımlanmaktadır; gayemiz milletimizi meydana getiren değerleri savunmak ve takviye etmek ve tarih bilinci, ilmi zihniyet, kendini feda etme ruhu, özveri, adalet ve erdemle dolu Türk Milliyetçileri yetiştirmektir. Derneğin başlangıçta sadece birkaç şubesi vardır; ancak 1960'tan sonra komünizmin yayılmasına karşı mücadele etmek amacıyla Türkiye'nin belli başlı şehirlerinde yeni şubeler açılmıştır. Daha sonra da 1963'te kurulan Türk Gençlik derneğinin de amacı tüzüğün ikinci maddesine göre: milli değerleri korumak, komünizm başta olmak üzere yıkıcı fikirlere karşı mücadele etmek, büyük Türk şahsiyetleri hakkında elde edilen bilgileri topluma yaymak ve gençliği hakiki milliyetçi olarak yetiştirmek' şeklinde açıklanmıştır. Daha yakın zamanda kurulan ve 40'tan fazla şubesi bulunan komünizmle mücadele derneği, bu milliyetçi grupların militan unsurlarını temsil etmektedir. Komünizmle mücadele derneği, solcular ve bilhassa Marksist Türkiye İşçi partisine karşı şiddet içeren eylemlere aktif olarak katılmıştır.¹¹⁹ Daha sonra bu dernek ve grupta mücadele edenler süreç içerisinde partileşmiştir. 1960 darbesinde CHP ile birlikte varlığını sürdüren Cumhuriyet Köylü Millet Partisi, 1960'ların ortasında kimlik ve kadro değişimi yaşayan, 1969'da ise adını (Milliyetçi Hareket Partisi)olarak değiştiren parti bu sağ(ülkücü) grubun partisi olmuştur. Bu parti, Türk sağ radikalizminin örgütlü eylem gücü durumuna yükselmiştir. Başlangıçta küçük toprak sahibi ve esnafın çıkarlarını temsil eden CKMP, Osman Bölükbaşı ve arkadaşlarının ayrılması ile (1962) etkinliliğini yitirerek küçülmüştür. Ancak daha sonra sürgünden dönen 14'lerden Kurmay Albay Alparslan Türkeş ve bazı yakın arkadaşlarının üye olmasıyla 1965'te canlılık kazanmıştır. Alparslan Türkeş'in, amaçlarını yeni devlet düzeni kurmak şeklinde belirttiği görülmektedir. Yeni düzen kapitalizmden ve (kendi deyimiyle) komünizmden ayrı üçüncü yol veya ülkücü yol şeklinde kavramlaştırılmıştır.¹²⁰ Alparslan Türkeş, "Türk milleti kendi milli tarihini örf, adet ve ananelerini kendi milli hasletlerini dikkate alan modern ilmi ve tekniği önder alan % 100 yerli ve milli bir idare sistemi kurulmalıdır."¹²¹ demiştir. Dokuz Işık kitabında da bu amaçlarını ve partilerinin ilkelerini şöyle gruplandırır; Milliyetçilik,

¹¹⁹ Kemal H. Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, (3. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2009, s. 246, 247.

¹²⁰ Akşin, s. 257, 258.

¹²¹ Türkeş, s. 15.

Ülkücülük, Ahlakçılık, Toplumculuk, İlimcilik, Hürriyetçilik, Köycülük, Gelişmecilik ve Halkçılık, Endüstricilik ve Halkçılık'tır.¹²²

Alparslan Türkeş, sol grubun görüşünü de şöyle eleştirmiştir: “Bugün şu ya da bu şekilde dünyamızın çeşitli ülkelerinde kapitalist ve marksist sistem uygulandığı halde insanlık özgürlüğe kavuşamamıştır. Bunun nedeni, üretim araçları mülkiyetinin her iki sistemde de milli tabana, toplumu meydana getiren bütün fertlere yayılamayıştır. Kapitalist sistemde üretim araçlarının mülkiyeti, milli toplumun çok az bir kısmına, birkaç sermayedara aitken sosyalist sistemde yalnız kamu kuruluşlarına, devlete aittir.”¹²³ Sosyalizmin düştüğü hatanın mülkiyet-hürriyet ilişkisini görememekte olduğunu söyler. Mülkiyet, hürriyetin garantisi ve istenen de insanlığın hürriyeti olduğuna göre izlenecek yol mülkiyetin kaldırılması değil, bunu milli tabana (mille) yayabilmek ve herkesi mülk sahibi yapabilmektir. Mülkiyetten ve özellikle üretim araçlarının mülkiyetinden yoksun bir toplum hür olamaz. Sosyalist toplumların hür olmayışlarının başlıca nedeni budur... Zira sömürücü dün fert iken bugün devlet ve kamu kuruluşları olmuştur; ancak Marksist-sosyalist ülkelerde devletle komünist partisi birbirinin aynısıdır. Komünist partisi devlet, devlet de komünist partisidir. Böylece devleti ele geçiren komünist partisi yönetici sınıfı temsil etmektedir. Dolayısıyla mülkiyet devletleştirilmiş, partileştirilmiştir. Bugün Marksist-Sosyalist ülkelerde ‘Yeni Sınıf’tan bahsedilmektedir. Bu sınıf komünist partisi üyelerinin meydana getirdiği bir sınıftır. Bu sınıf kapitalist ülkelerde burjuva adını alan sınıfın bir başka şeklidir. Komünist ülkelerde yeni sınıf veya bürokrat sınıf adını alan bu sınıf, kapitalist burjuva sınıfından daha baskıcı bir sınıftır. Sosyalizm sınıfsız bir toplum isterken, sınıf farkları daha da büyümüş, diktatör ve sömürücü bir sınıf meydana gelmiştir.¹²⁴ Burada Alparslan Türkeş sağ(ülkücü) görüş adına, sol(devrimci) görüşün çözüm yöntemlerinin aslında çözüm olmadığını ifade etmiştir.

Sol(devrimci) görüş taraftarları da sağ(ülkücü) görüşün çözüm yöntemlerinin çözüm olamayacağını (Alparslan Türkeş’in yukarıda onların temel felsefelerini eleştirerek açıkladığı gibi onlar da sağ(ülkücü) grubun temel felsefelerinden hareketle onları eleştirerek) ifade etmişlerdir. Sol grup, sağ(ülkücü) grubun felsefe olarak ‘millilik

¹²² Türkeş, ss. 18 – 27.

¹²³ Türkeş, s. 95.

¹²⁴ Türkeş, ss. 95 – 97.

ve devlet temelli' düşünceden hareket etmesini 'faşist ve nasyonal sosyalist' olarak değerlendirmişlerdir. "Faşizm; bireyin toplum içinde yerine getirdiği, getireceği fonksiyonlarına göre bir değer ve varlık kazanabileceğini ifade eder. Kişi hak ve özgürlüklere sahip bir kimse değil, görevlerle yükümlü bir kişi olarak değerlendirilmiştir. Kişi devletin ve toplumun amacına hizmet etmekle görevlidir. Faşist devlette devletin yalnızca hukuki ve siyasi alana değil - devlet organı niteliği olan korporasyonlar aracılığı - ile ekonomik hayata hükmetme olanağı da vardır. Bundan dolayı kişinin tüm faaliyetlerine hükmeden kişiye görevler yüklediğinden ve ondan mutlak bir itaat beklediğinden dolayı otoriter ve totaliterdir."¹²⁵ Sağ(ülküçü) öğrencilerin felsefe olarak devlet temelli bir düşünceden hareket etmesi, onların faşist olarak nitelendirilmesine neden olmuştur.

Nasyonal Sosyalizm ise; milliyetçilikle sosyalizmin ama sınıf mücadelesiz bir sosyalizmin karışımı olacaktır. Burada da birey sosyal gerçek değildir, tek sosyal gerçek sosyal organizmadır. Birey toplum içinde bir hücre konumundadır, bireyin kişiliği yoktur, toplum da bireylerden oluşan bir bütün değil, o, kolektif bir kişiliktir. Sosyal organizma içinde değişik ırktan kişiler vardır. Bu ırklar içinde üstün, zararlı, adi ırktan insanlar vardır. Bu adi ve zararlı ırkları organizmadan atmak gerekir. Alman ırkının üstün olduğunu savunur.¹²⁶ Bu felsefenin temelinde ırk üstünlüğü olduğu için sağ(ülküçü) öğrencilerin de 'millilik' kavramından hareket etmeleri onların nasyonal sosyalist olarak nitelendirilmesine neden olmuştur. Biraz daha açacak olursak; sağ(ülküçü) grubun milliyetçilik düşüncesinden hareketle temellerini eski Türklere dayandırmaları ve oluşturulacak her şeyin milli temelli olmasına çalışmaları onların 'nasyonal sosyalist' ve devletin korunması ve bağımsızlığının devam ettirilmesinin esas alınması düşüncesi de onların 'faşist' olarak adlandırılmalarına yol açmıştır. Aslında faşizmin (İtalya)'da nasyonal sosyalizmin de (Almanya)'daki otoriter ve totaliter yapılarının MHP ve arkadaşlarının şiddet eylemlerini de etkilediği düşünüldükçe, sağ(ülküçü) öğrenciler için bu tür ifadeler kullanılmıştır.

Sağ grup da bu söylemlere şöyle itiraz etmiştir. Türkler 'tek devlet' fikir ve tatbikatına en erken erişmiş bir millettir. Millet ve milliyet şuuru bölgecilik, aşiretçilik ve mezhepçilik gibi meselelerin daima üstünde olmuştur. Hatta Türklerin Asya, Avrupa

¹²⁵ Göze, s. 121.

¹²⁶ Göze, s. 125, 128.

ve Afrika’da imparatorluklar kurduğu çağlarda bile devlet yine de tek olarak kabul edilmiş, doğudaki (Karakum) han bütün Türk aleminin ‘Büyük Hakan’ı sayılmıştır. Fatih’in İstanbul’u fethine müteakip ‘Büyük Hakanlık’ batıya geçmiştir. Devlet mefhumu ve milliyet şuuru bu derece sağlam ve köklü bir milletin dış tehditler icat ederek birleşme duygusu uyandırmaya da ihtiyacı yoktur. Onun için Türk milliyetçiliği saldırgan ve savurgan değildir. Türk devletinin ilkesi ve Türk milletinin ülküsü cihan sulhu ve ‘Nizam’ı Alem’ temelinde tecelli etmiştir. Nizam, adalet ve barış ülküsü ile cihad eden bir millet şüphesiz başka kavim, din ve ırklara düşmanca davranamazdı onun için de davranmamıştır.¹²⁷ “Türk milletinin vasfı; bencil, menfaatçi ve korkak olmadığı için gaddar, saldırgan ve zalim de değildir. Onun için de faşizm ve nazizmin yerleşmesine bizim cemiyetimizde imkan görmüyoruz.”¹²⁸

“MHP bu çerçevede faaliyetlerini sürdürürken, partinin gençlik örgütü de ünlüdür; resmi adı ‘Ülkü Ocakları’dır. İslam öncesi Türk mitolojisindeki bir simgeye atıfla Bozkurt diye adlandırılır. Aralık 1968’de solcu öğrencileri, öğretmenleri, yazarları, kitapçıları ve sonunda siyasetçileri yıldırma kampanyası başlatmışlardır. Bozkurtlar özel şekilde düzenlenmiş kamplarda eğitim görmüşlerdir ve Hitlerin SA’ları gibi bunların misyonları da solun sokaklarını ve üniversite kamplarını fethetmektir.”¹²⁹ 1968’den itibaren ülkücü gençler yaz aylarında üç aylık Eğitim Kamplarında tamamen sportif ve kültürel eğitime tabii tutulmuşlardır. 1969’da açılan 34 Kampta beş binden fazla genç, sportif ve milli manevi değerlere yönelik eğitim almışlardır. 1970’de bu gençlerin sayısı yedi bine çıkmış, 12 Mart 1971’den sonra ise Eğitim Kampları bir daha yapılmamıştır.¹³⁰

Görüldüğü üzere, sol grup zaman içerisinde TİP’in faaliyetleri ve örgütlenmeleri ile sağ grup ise MHP’nin faaliyetleri ve örgütlenmeleriyle hareket etmişlerdir. Sağ (ülkü) ve sol (devrimci) öğrencilerin önce fikir tartışmaları olarak başlayan kavgaları daha sonraları şiddetli silahlı çatışmalara dönüşmüş ve bu olaylar 1960-1980 yılları arasındaki öğrenci olaylarını oluşturmuştur. Nihat Erim bu ortamı ve durumu şöyle anlatmıştır: “Bizdeki gençlik hareketleri her memlekettekinden daha uzun sürdü.

¹²⁷ Türkeş, s. 109, 110.

¹²⁸ Türkeş, s. 111.

¹²⁹ Zürcher, s. 372.

¹³⁰ Bülent Ruscuklu, *Demokrat Parti’den 12 Eylül’e*, (1.Basım), Alfa Yayınları, İstanbul Eylül 2008, s. 78.

Gençler, memleketin huzur ve güvenini tehlikeye soktular. Halk ordusu deyimi altında bir takım örgütlerin vasıtası ve sözcüsü olduğunu iddia ediyorlardı. Önemli olan gençlerin, kendi üniversitelerini üzerinde tesir yapamaz hale getirmeleriydi. Üniversiteler gerçekten gençlere istikamet verecek onların iddialarına cevap verecek halde değildi. Üniversiteleri bırakınız, bütün memleket kanunlarıyla gençleri nasıl yola getireceğini tahmin edemiyordu. Öğrenim ve öğretim hürriyeti diye bir şey kalmamıştı. Gençlerle devletin silahlı kuvvetleri, polisi hatta askeri Ocak ayında Siyasal Bilgiler Fakültesinde ve Mart ayı içerisinde de ODTÜ’de meydan muharebesi verdiler. Büyük şehirlerde her gün bombalar atılıyor, bankalar soyuluyor, yerli ya da yabancı her gün birileri kaçırılıyordu... daha bunun gibi pek çok hadise ülkenin huzursuz olan ortamının iyice karışmasına ve kaos halini almasına neden olmuştur.”¹³¹

¹³¹ Nihat Erim, *12 Mart Anıları*, (Yayına Hazırlayan: Raşit Çavaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007, s. 321.

İKİNCİ BÖLÜM

1960 - 1980 DÖNEMİNDE SOSYAL YAPI VE ROMAN

2.1. TOPLUMSAL YAPI

1950’lerle kırsal kesimden büyük kentlere başlayan nüfus akını artmaktaydı.¹³² Bunun temel nedeni; tarımda makineleşmenin artması sonucu kırsal alanda iş gücüne duyulan ihtiyacın azalmasıyla halkın kendine başka geçim alanı arayışına girmesidir. Makineleşmenin yanında; “tarım alanlarındaki verim azlığı, nüfusun artması sonucu tarımsal toprakların verimli bir üretime olanak vermeyecek ölçüde miras yoluyla bölünmesi, tarımsal toprakların dağılımındaki dengesizlik...”¹³³ “...bazı bölgelerde toprak ağaları, aşiret reislerinin baskıları, kan davası, güvenlik sorunları gibi nedenler de köyden kente göçü tetiklemiştir.”¹³⁴

“Tarımda özellikle 1961’den sonraki yavaş fakat düzenli makineleşmeyle birleşen köy ekonomisinin bölgesel ve ulusal pazarlara uyarlanması tarımsal ekonomiye canlılık getirmiştir.”¹³⁵ Kentlerde ise, sanayileşme ve farklı iş olanaklarının giderek artması sanayi işletmelerinin sayılarının yıllara göre artışını doğru orantılı etkilemiştir. Şöyle ki; 1927’de 65.245, 1950’de 98.828, 1959’da 110 bini geçmiş, 1964’te 164.771, 1970’de 1.250.000, 1981’de 2.200.000 bine yükselmiştir.¹³⁶ Bunlar da kırsal alandan kentlere göçü tetiklemiştir. Bunun yanında kentteki sağlık hizmetleri, eğitim hizmetleri, alt yapı hizmetleri, kentlerde kişi başına düşen milli gelirin kırsal alana göre daha yüksek olması, daha iyi yaşam koşulları gibi etkenler de kentlere göçü artırmıştır. Kentlere göçün doğurduğu olumsuz sonuçlardan öncelikli olanı barınma sorunuyla karşılaşılmasıdır. “Kentler büyük sayıdaki yeni sakini düzenli şekilde kabul edecek kadar donanımına sahip değildi ve sonuçta göç edenlerin çoğu kendi başının çaresine bakmak zorunda kalıyor, kent dışındaki kullanılmayan arazilerde kendi evlerini inşa ediyorlardı. Hızla türeyen bu gecekonduların oluşturduğu uydu kentlerin su, elektrik, yol ve kanalizasyon gibi alt yapıları yoktu. Ruşen Keleş bu durum için; ‘gecekondu

¹³² Zürcher, s. 388.

¹³³ Ruşen Keleş, *Kentleşme Politikası*, (9. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara Nisan 2006, s. 71.

¹³⁴ Kemal H. Karpat, *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, (Çev: Abdülkerim Sönmez), İmge Kitabevi, Ankara 2003, s. 105.

¹³⁵ Karpat, *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, s. 104.

¹³⁶ Keleş, s. 73, 74.

köylerden kentlere nüfus akınlarının ve ilgili ülkelerin toplumsal, ekonomik gelişme düzeyinin dolaysız bir ürünüdür' der. Gecekondulaşma ülkemizde İkinci Dünya savaşı yıllarında ortaya çıkan bir olgudur. Gecekondu oranları büyük kentlerimizde 1948'de 25 - 30 bin, 1953'te 80 bin, 1960'da 240 bin, 1983'te ise 1.5 milyona yükselmiştir.”¹³⁷

“Kente göç edenlerin yalnızca küçük bir kısmı yeni sanayilerde düzenli iş bulabilmekteydi. Çoğu geçimini gündelikçilik, sokak satıcılığı ya da kapıcılık gibi geçici işlerden kazanmak zorundaydı. Genellikle ev halkından birkaçı ailenin gelirine katkıda bulunuyordu. Gecekondu semtlerinde yaşayan çok sayıda kadın, burjuva semtlerinde temizlikçi olarak çalışıyordu.”¹³⁸ Tüm bunlara rağmen halkın kırdan kente göç etmesiyle genel anlamda geçimini sadece tarım sektöründen sağlamaya çalışan bir kitlenin yerine, geçimini sanayi ve hizmet sektöründen sağlamaya çalışan bir kitleye doğru yatay hareketliliğin olduğunu görüyoruz. Bu farklı sektörlere yönelim tarım işçisi ağırlıklı bir yapıdan hizmet ve sanayi işçisi ağırlıklı bir yapıya geçilmesini sağlamıştır.

Köyden kente göçün yanında bir diğer göç hareketi de Almanya'ya olan işçi göçüdür. “1960'ların başından itibaren sürekli artan sayıda Türk işçisi Almanya'ya göç etmeye başlamıştır. Almanya'ya ilk gidenler kentlerdeki vasıflı işçilerdir; ancak sonraları artan şekilde kırsal kesimden henüz göç etmiş yeni kent sakinleri arasından olmuştur. Daha sonraları ise işçi alımları doğrudan doğruya taşra kentlerinden yapılmıştır. 1962'de Almanya'ya giden işçi sayısı 13 bin, 1970'de 480 bin, 1974'te bu sayı 800 bine ulaşmıştı. Göçün esas yönü Almanya merkezli olsa da Türk işçileri Belçika, Hollanda, Fransa, İsviçre ve İngiltere'ye de gitmişlerdir. 1970'lerin sonlarında 2.5 milyondan fazla Türk, Batı Avrupa'da yaşamaktaydı.”¹³⁹ “En faal, en nitelikli işçilerin çoğunun yurt dışına göç etmiş olması, Türk işçi hareketi için engelleyici bir etkendi. Yine de 1960'lar sadece yerli sanayinin doğuşuna değil, ciddi bir işçi hareketinin büyümesine de sahne olmuştur.”¹⁴⁰ “Başlangıçta işçiler, hiçbir seçkin grubun hatta üniversite öğrencilerinin bile katılımı ve girişkenliği olmadan büyük toplantılar düzenlediler. Bu toplantılarda toplumsal ve ekonomik adaletsizlikleri yererek, yeni anayasanın öngördüğü önlemlerin alınmasını istediler. Türkiye'nin iş ve

¹³⁷ Keleş, s. 568.

¹³⁸ Zürcher, s. 389.

¹³⁹ Zürcher, s. 390.

¹⁴⁰ Zürcher, s. 392.

sanayi merkezleri olan İzmir ve İstanbul'da yürüyüşler yaptılar.”¹⁴¹ “İşçilerin muhalefetiyle karşılaşma endişesi, hükümeti ve tüm siyasal partileri işçi sendikalarına karşı uzlaşmacı bir tutum takınmaya ve ekonomik taleplerini karşılamaya zorlamıştır.”¹⁴² “Meclis, toplu pazarlık, grev ve lokavt yasası ile yeni sendikalar yasasını çıkarır çıkarmaz işçilerin tedirginliği, eleştirileri ve yürüyüşleri bitmiştir. Bir süre bu haklardan yararlanılmış; ancak sendika ve derneklerin kuruluş amaçlarının dışına çıkması sonucu 1980 darbesiyle bütün sendikal etkinlikler ve tüm işçi hakları askıya alınmıştır.”¹⁴³

Bu dönemde bu yaşananların yanında ülkemizin toplumsal yaşantısını ciddi anlamda etkileyen öğrenci hareketleri de yaşanmıştır. Üniversiteler, aşırı ideolojilerin çatışma alanı haline geldiği, derslerin çoğu zaman yapılamadığı, anarşinin kol gezdiği, silahlı, bombalı şiddet yanlısı militanların barındığı isyan merkezlerine dönüştürülmüştür. Çok geçmeden anarşi ve terör üniversitelerin dışına taşmıştır. Özellikle 1970’den sonra Türkiye’nin her köşesinde her gün bir olay, karışıklık olmuştur. Bunlardan bazıları şöyledir: “1 Mayıs 1977’de İşçi Bayramında Taksim Meydanında Disk’in organizasyonu ile Türkiye’nin her yerinden 500 bine yakın emekçi miting meydanını doldurmuştur. Disk Başkanı Kemal Türkler’in konuşmasının sonuna doğru ateş açılmış, ortalık birbirine girmiş ve 36 kişi ölmüştür.”¹⁴⁴ 16 Mart 1977’de İstanbul’da; Hukuk ve İktisat Fakültesi öğrencilerinden yaklaşık 100 kişilik sol görüşlü öğrenci grubu, polis yönetimi altında Eczacılık Fakültesine doğru yürümeye başlamışlar. Sokağın diğer başından da bir grup sağ görüşlü öğrencilerle karşılaşmaları sonucunda birden ortalığı silah sesleri kaplamış ve 5 sol görüşlü öğrenci hayatını kaybetmiş çok sayıda öğrenci de yaralanmıştır. Ülkücüler bu işin sorumlusunun derin devlet olduğunu ve suçun kendi üzerlerine atıldığını iddia etmişlerdir.¹⁴⁵ Ülkenin bir başka yerinde başka bir olay (19 - 26 Aralık 1978’de) da Alevi-Sünni ayrılığı nedeniyle yaşanmıştır. Kahramanmaraş’ta bir süredir körüklenen Alevi-Sünni ayrılığı sonucu ve gerginlik artmaktaydı. 19 Aralık’ta Ülkücü Gençlik Derneğinin getirtmiş olduğu ‘Güneş Ne Zaman Doğacak’ isimli sinemanın izlendiği salona bomba atılmasıyla başlayan

¹⁴¹ Emre Kongar, *21.Yüzyılda Türkiye: 2000’li Yıllarda, Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005, s. 628.

¹⁴² Çavdar, s. 249.

¹⁴³ Kongar, s. 628.

¹⁴⁴ Ruscuklu, s. 169.

¹⁴⁵ Ruscuklu, ss. 201 – 203.

olaylar, 2 sol görüşlü öğretmen öldürülmesi ile devam ederek onların cenaze töreninde çıkan olayda da 1'i jandarma, 28 kişi hayatını kaybetmiştir. Bu olayların ardından gerginlik devam etmiştir. Sokağa çıkma yasağına rağmen 1.000 kişilik bir grup vilayete yürümüş ve ortalık iyice karışmıştır. Kahramanmaraş'ta güçlkle önlenebilen olaylar sırasında toplam 109 kişi hayatını kaybetmiş, 176 kişi ağır yaralanmış 500 civarında ev ve iş yeri yakılıp yıkılmıştır.¹⁴⁶ Sonuç olarak, ülkenin ve toplumun her tarafındaki karışıklıktan nasibini aldığı bu dönemde meşru siyasi otoritenin bu kaos ortamını önlemeye gücü yetmeyince 12 Eylül 1980'de Türk Silahlı Kuvvetleri yönetime tekrar el koymuştur.

2.2. SİYASİ YAPI

Hemen hemen her ülkede ekonomik ve toplumsal yapının en önemli belirleyicilerinden biri siyasi yapıdır. Dünya genelinde görülen bu karşılıklı etkileşim ülkemizde de görülür. Bizim çalışmamız açısından biz bu etkileşimi 1960 - 80 dönemi ile sınırlandırdık. Önce genel olarak ülkemizin siyasi yapısına şöyle değinilecek olursa Hikmet Özdemir: "Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi yaşamını iki evrede ele almıştır. Birinci evre, 1920 - 46 dönemi tek parti iktidarını oluştururken ikinci evre ise, 1950 seçimleri ve Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle anlam kazanan ve kesintilerle (1960 - 61, 1971 - 73, 1980 - 83) sürdürülebilien çok partili dönemi oluşturur."¹⁴⁷ Bu çok partili dönemi içerisindeki 1960 - 80 dönemi ayrıntılı olarak ele alınacaktır. 1960 - 80 dönemi, demokrasinin ilk olarak askeri darbe ile kesintiye uğradığı dönem ile başlar. Şöyle ki: "27 Mayıs 1960 - 25 Ekim 1961 Türk Silahlı Kuvvetleri'nin yönetime el koyduğu ilk dönemdir."¹⁴⁸ Ve ülkenin ortamı hazır olana kadar yönetim TSK'de olmuştur. "Türk Silahlı Kuvvetleri de ortam hazır olduğu anda yönetimin sivil bir yönetime devredileceğini belirtmiştir."¹⁴⁹ "27 Mayıs müdahalesini gerçekleştirenler Milli Birlik Komitesi olarak adlandırılmış ve 12 Haziran 1960 tarih ve 1 sayılı kanunla yasama organı olarak TBMM'nin yerine geçmiştir. MBK Aralık 1960'da kurulan içerisinde çok sayıda öğretim üyesiyle birlikte Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyet Köylü Millet Partisi ve meslek kuruluşlarının temsilcilerinden oluşan kurucu meclis

¹⁴⁶ Ruscuklu, s. 244, 245.

¹⁴⁷ Akşin, s. 227.

¹⁴⁸ Akşin, s. 228.

¹⁴⁹ Akşin, s. 228.

yeni bir anayasa hazırlamış ve bu anayasayı 9 Temmuz 1961’de halk oyuna sunmuşlardır.”¹⁵⁰ “Bu anayasa % 61 evet oyuyla kabul olmuştur. MBK 9 Temmuz 1961’den itibaren CHP ve CKMP dışında partilerin kurulmasına izin verdiğini açıklamıştır. Böylece tekrardan parlamenter sisteme geçilmiştir.”¹⁵¹ “Müdahaleden sonraki ilk seçim 15 Ekim 1961’de yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre; CHP % 36, AP % 34,5, Yeni Türkiye Partisi _ ve CKMP_ seçime 4 parti katılmış ama hiçbir parti tek başına iktidara gelememiştir; böylece Türkiye koalisyon hükümetiyle tanışmıştır.”¹⁵² Bundan sonra çok defa karşımıza çıkacak olan koalisyon hükümeti... Seçim sonuçlarına göre hükümeti kurabilecek iki farklı parti CHP ve AP koalisyon hükümeti kurmuş; ancak bu hükümet 7 ay sürebilmiştir. Bundan sonra iki defa daha hükümet kurulmuş, üçüncü hükümet de başarısız olunca bundan sonra ülkeyi eski milletvekili Suat Hayri Ürgüplü başkanlığında geçici olarak; AP, YTP ve CKMP ile bir koalisyon hükümeti ile yönetmiştir.¹⁵³ Daha sonra genel seçimler gerçekleştirilmiştir. 1961’den 1965 genel seçimlere kadar geçen sürede 5 ayrı koalisyon hükümeti kurulmuş, hepsi de istikrarsız olmuş ve amacına ulaşamamıştır. Bülent Tanör, 1961-65 döneminin özelliklerini; demokratikleşme, istikrarsızlık, kutuplaşma ve sivilleşememe olarak dört noktada açıklamıştır.

Demokratikleşme: Sivil toplumun güçlenmesinde ve siyasal hayatın çeşitlenmesinde kendini göstermiştir.

İstikrarsızlık: Siyasal hayattaki istikrarsızlıkların iki ana göstergesi vardır. 1961-65 ve 1974-80 dönemleri, koalisyon ve azınlık hükümetleriyle yani değişik ve hatta çelişik çıkarları uzlaştırmaya çalışan kırılgan yönetimlerle geçirilmiştir. Siyasal istikrarsızlığın ikinci boyutu askeri müdahale girişimleri ve yarı askeri ya da askeri rejimlerin doğmasıdır.

Kutuplaşma: Radikal sağ ve radikal sol uçların çatışması ve bundan doğan gerilimlerin yönetim katında da kendini göstermesidir. 1975’ten sonra S. Demirel başkanlığında kurulan iki milliyetçi cephe hükümeti, kutuplaşmanın doruk noktalarını

¹⁵⁰ Sarıkoca, s. 143. (Şirin Tekeli, “Cumhuriyet Döneminde Seçimler”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, s.1807’den naklen).

¹⁵¹ Kocabaş, s. 102.

¹⁵² Erem Sarıkoca, *Çok Partili Siyasal Yaşamın Başlangıcından Günümüze Türkiye’de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Toplumsal Etkileri*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2005, s. 147.

¹⁵³ Zürcher, s. 361, 362.

oluşturmuştur. İki büyük merkez partisinin (AP ve CHP) rejimin ortak paydada birleşememeleri, siyasal uzlaşma yerine siyasal çatışmaların gündemi belirlediği bir tablo yaratmıştır.

Sivilleşememe: Özellikle 1961-65 dönemi sivilleşememe açısından son derece sancılı geçmiştir. Ya askeri ya da askeri rejimlerin ortaya çıkışı, istikrarsızlık ve sivilleşememenin hem göstergeleri hem de sonuçlarıdır.¹⁵⁴ Her ne kadar sivil yönetime geçilmeye çalışıldıysa ve farklı partiler oluşturulduysa da koalisyon hükümetleriyle bu sağlam ve istikrarlı bir şekilde yapılamamıştır.

Nihayet Ekim 1965'te genel seçimlere gelinebilmiştir. Bu seçim sonuçlarına göre; AP (S.Demirel) % 52,9 oy oranıyla bir zafer kazanmış, CHP % 28,7'ye düşmüş ve diğer partiler (CKMP, YTP, TİP ve CKMP 'den ayrılan Millet Partisi) % 7'nin altında oy almışlardır. Bu sonuçlara göre Adnan Menderes hükümetinden sonra ilk defa bir parti tek başına iktidar olmuştur.¹⁵⁵

“1965 seçimlerinden sonra siyasi yaşam eskisine oranla hareketlenmiştir. Artık siyaset sadece politikacılara bırakılmamakta ya da parti taraftarlığı eskiden olduğu gibi sadece pasif izleyicilik olarak algılanmamaktadır. Her şeyden önce yeni dinamikler siyasi yaşamın içerisine girmiştir. Bu yeni dinamikler işçiler ve öğrencilerdir. 1960'lı yıllarda dünyada yaşanan hareketlerden de etkilenen bu gruplar daha aktif olarak siyasal yaşamı etkilemeye başlamışlardır.”¹⁵⁶ Öğrenciler ve entelektüellerden oluşan yeni bir solun gelişimi önemlidir ki; bunun iki nedeni vardır; biri, Menderes'in devrilmesinde İkincisi ise, Cumhuriyet anayasasının biçimlenişinde üniversitelerin etkin bir rol oynamasıdır. Dolayısıyla öğrenciler ve öğretmenler kendilerini toplumun itici gücü olarak görmeye başlamışlardır. Önce sol(devrimci) öğrenciler, bazı üniversitelerde Fikir Kulüpleri oluşturmuş sonrasında bu Fikir Kulüpleri bütün büyük üniversitelere yayılmıştır. İçlerinden en ünlüsü Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesindeki kulüptür. Genel anlamda sol(devrimci) öğrenci gruplarının parti olarak temsilcisi de Türkiye İşçi Partisidir. Burada işçi partisi liderlerinden Prof. Dr. Sadun Aren yön verici bir etkiye sahiptir. 1960'ların ortalarında bu kulübün ve diğerlerinin yönetimine TİP'nin

¹⁵⁴ Tanör, ss. 405 - 407.

¹⁵⁵ Zürcher, s. 363, 364.

¹⁵⁶ Sarıkoca, s. 154.

öğrenci olayları hakim olmuş, Fikir Kulüpleri Federasyonu adıyla ulusal bir ağ kurmuşlardır.

Bu sol(devrimci) grup öğrencilerin karşısına CKMP'nden Millet Partisi olarak ayrılan daha sonra Alparslan Türkeş önderliğinde 1969'da partinin adı Milliyetçi Hareket Partisi olarak değiştirilen parti ve partinin gençlik örgütü çıkmıştır. Aralık 1968'de solcu öğrencileri, öğretmenleri, yazarları, kitapçıları ve sonunda siyasetçileri yıldırma kampanyası başlatmışlar. Bu iki grup arasında şiddetli çatışmalar başlamış ve her geçen gün artmıştır. Bombalı saldırılar, soygunlar, adam kaçırmalar... yaşanmıştır.¹⁵⁷ Üniversitedeki bu olaylar önceleri eğitim eksiklikleri ve işsizlik gibi nedenlerden ortaya çıktıysa da daha sonraları ülkenin siyasi, ekonomik ve toplumsal genel sorunlarının çözümü için yapılmıştır. Bundan sonraki süreçte de öğrencilerin sorunların çözümü için hareket noktalarının ve çözüm yöntemlerinin farklılığı onların (sağ - sol) gruplar şeklinde ayrılmasına ve kutuplaşmalara neden olmuş, bu durum ülke geneline de yayılmıştır. Ülkenin genelinde bir kaos ortamı oluşmuştur. Bu sorunların nedenini AP iktidarı, anayasanın getirdiği özgürlüklere bağlamakta ve yapılacak ilk seçimlerde anayasayı değiştirebilecek bir çoğunlukla iktidara gelmek istemektedir. Bu ortam içinde 12 Ekim 1969'da genel seçimlere gidilmiştir. Seçim sonuçları şöyledir: AP % 46,5, CHP % 27,4, MHP % 3,0, TİP % 2,7... bu sonuçlara göre AP tek başına iktidara gelecek çoğunluk oyunu sağlamış; ancak anayasayı değiştirebilecek rakama ulaşamamıştır.¹⁵⁸ AP iktidara geçmiş; ancak bu defa da MHP'nin kendisini güçlendirmeye çalışması, N. Erbakan'ın AP 'den ayrılarak 1970'de Milli Nizam Partisini kurmasıyla Demirel(AP) hükümeti zayıflamıştır. Tüm bunların yanında 12 Mart'a giden yolda öğrenci olayları ve ölümleri sıklaşmıştır. Öğrenci olayları bu dönemde işçi hareketlerine göre ön plandadır. Soldaki ve sağdaki yayın organları öğrenci çatışmalarını temel olarak yayın yapmaktaydılar.¹⁵⁹

“Üniversitelerdeki ve sokaklardaki şiddet olayları ve toplumdaki karışıklıklar nedeniyle yine 12 Mart 1971'de Başbakan'a, Silahlı Kuvvetler muhtıra vermiştir. Muhtıra, 'anarşi'yi sona erdirebilecek ve reformları 'Atatürkçü bir görüşle' uygulayacak

¹⁵⁷ Zürcher, s. 369, 370, 372.

¹⁵⁸ Sarıkoca, s. 154, 155.

¹⁵⁹ Kurtuluş Kayalı, *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs - 12 Mart*, (4. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2009, s. 179.

güçlü ve inandırıcı bir hükümetin kurulmasını istemektedir.”¹⁶⁰ Muhtırayla AP görevi bırakmış, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay da Nihat Erim’i Başbakan olarak görevlendirmiştir. Nihat Erim, hükümeti 26 Mart 1971’de kurmuştur.¹⁶¹ Nihat Erim hükümetinin ülke adına ilk yaptığı işlerden birisi geniş biçimde sıkıyönetim ilan etmesidir. Doğu’da, Güneydoğu’da ve bütün batı büyük şehirlerinde sıkıyönetim ilan edilmiştir.¹⁶² Sıkı yönetim ilan edildikten sonra Erim, başlarda temel hak ve özgürlükler bakımından 1961 anayasasını uygulamak istediğini söylediye de sonraları Türkiye için bu anayasanın ‘lüks bir anayasa’ olduğunu ve anayasada iki kez değişiklik yapılmasını öngörmüştür.¹⁶³ “Anayasa üzerinde tartışmalar sürerken İsrail Başkonsolosu şiddet eylemcileri tarafından kaçırılarak öldürülmüştür. Bunun üzerine devletin şiddeti başlamıştır. Aralarında profesörlerin, yazarların, öğretmenlerin ve aydın kesimdeki hemen hemen bütün sol eğilimlerin bulunduğu binlerce kişi gözaltına alınmıştır. Pek doğal olarak iktidara gelmek için askerlerle işbirliği yapmaktan yana olan Devrim Grubu da bunların arasındadır.”¹⁶⁴ Görüldüğü üzere, muhtıra sonrasında da ülkedeki kaos hali, terör durdurulamamış; hatta her geçen gün daha da ilerlemiştir. Ülkenin bu kaos halini tetikleyen unsurların başında da artan öğrenci olayları gelmektedir. Bu dönemde bu öğrenci olaylarındaki aktif öğrencilerden, Deniz Gezmiş, Yusuf Aslan ve Hüseyin İnan için idam istenmiştir. Bu karar İnönü ve Bülent Ecevit’in siyasi suçlara idam cezası verilmemeli gerekçesiyle karşı çıkıldıysa da AP’nin (Süleyman Demirel’in) onaylamasıyla idamları 6 Mayıs 1972’de gerçekleştirilmiştir.¹⁶⁵

Nihat Erim’in 1. hükümeti 26 Mart 1971-3 Aralık 1971’e kadar sürmüştür. Nihat Erim tekrar 7 Aralık’ta hükümeti kurmuş ancak bu hükümet de yürümemiş ve Nihat Erim istifa etmiştir. Yerine Milli Savunma Bakanı Ferit Melen Başbakan vekili olarak 17 Nisan 1972’te geçmiştir.¹⁶⁶ “Ferit Melen Başbakanlığı, 22 Mayıs 1972-10 Nisan 1973’e kadar sürmüştür. Bu dönemde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın görev süresi dolmuştur. Onun yerine Oramiral Fahri Korutürk Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Ferit Melen de Başbakanlıktan çekilince yerine Naim Talu getirilmiş ve bu hükümet kendini

¹⁶⁰ Zürcher, s. 372.

¹⁶¹ Akşin, s. 262.

¹⁶² Erim, s. 322.

¹⁶³ Erim, s. 269.

¹⁶⁴ Kongar, s. 176.

¹⁶⁵ Ruscuklu, s. 111.

¹⁶⁶ Erim, s. 625, 626.

ülkeyi seçimlere götürecek geçici seçim hükümeti şeklinde tanıtmıştır.”¹⁶⁷ 14 Ekim 1973’te genel seçim yapılmıştır. Bu seçim sonuçlarına göre; AP % 29,8, CHP % 33,3, MSP % 11,8... beklenmedik bir şekilde CHP en yüksek oy oranına sahip olmuş, bunun en önemli etkeni Bülent Ecevit’in ortanın solu sloganıyla çıkışı olmuştur. CHP’nin oy oranı yükselmesine rağmen bu oy oranı onun tek başına iktidar kurmasına yeterli değildir.¹⁶⁸ Yine koalisyon hükümeti kurulacaktır. Sağ kanat partilerden hiçbiri CHP ile ortak bir hükümet kurmak istememektedir. Ancak en sonunda CHP ile MSP ortak hükümet kurmuş, Ecevit hükümeti 24 Ocak 1974’de kurulmuştur.¹⁶⁹ Ancak CHP (Bülent Ecevit) ve MSP (Necmettin Erbakan) 12 Mart’tan sonra tutuklanan solcu ve sağcılar için çıkarılan genel af yasası, Kıbrıs sorunu gibi olaylar sonucu çözüm önerilerinin farklı olması nedeniyle anlaşmazlık yaşamış ve bu hükümet uzun sürmemiştir. Cumhurbaşkanı, eski bir siyaset adamı olan Sadi Irmak’ı başbakan olarak atamış; ancak Sadi Irmak da kısa bir süre görev yapmıştır. Sonra onun yerine Süleyman Demirel Başbakanlık görevine getirilmiştir. 12 Nisan 1975’te Demirel başkanlığında AP, MSP, CGP, MHP ve Bağımsızlar ortak hükümet kurmuşlardır. Bu hükümet ortaklığı Türkiye siyasetinde 1960’larda ortaya çıkan sağ ve sol şeklindeki kutuplaşmanın artık yerleştiğine kanıttır, bu hükümete Milliyetçi Cephe de denilmiştir.¹⁷⁰

Türkiye’de 1976’dan itibaren iç savaş ortamı gözlenmektedir. “Bu ortamda 1977’de genel seçimler olmuştur. Seçim sonuçları şöyledir: CHP % 41,4, AP % 36,9, MHP % 6,4, MSP % 8,6... CHP oy oranını artırmış; ancak yine tek başına iktidar olamamıştır.”¹⁷¹ En yüksek oy oranı CHP’de olduğundan hükümeti kurma görevi Ecevit’e aittir. Hükümeti Ecevit kurmuş ama kısa sürmüştür. Bundan sonra iki defa daha Ecevit iki defa da Demirel hükümet kurulmuştur.¹⁷² Görüldüğü üzere; siyasi yapıda ciddi bir istikrarsızlık söz konusudur. Bu istikrarsızlık, toplumun başka alanlarını da etkilemiş ve toplumda huzursuzluklara neden olmuştur. Toplumdaki bu huzursuzluklar ciddi boyutlara ulaşmış ve önlemek çok zorlaşmıştır. Sonuç olarak;

¹⁶⁷ Akşin, s. 269.

¹⁶⁸ Sarıkoca, s.157.

¹⁶⁹ Kongar, ss. 181-183.

¹⁷⁰ Akşin, s. 273.

¹⁷¹ Akşin, s. 276.

¹⁷² Kongar, s. 185, 186.

çözüm yine alıñıldığı şekilde Türk Silahlı Kuvvetlerinin yönetime el koymasđ olarak görölmüş ve 12 Eylül 1980’de TSK yönetime el koymuştur.

Göröldüğü gibi; 1960-80 dönemi, genel olarak demokrasinin yerleşmeye çalıştığı; ancak sürekli kısa süreli koalisyon hükümetleri -(1965-69) dönemi hariç- nedeniyle siyasi istikrarsızlıkların yaşandığı ve demokrasinin yerleşemediğı uzun ve sancılı bir dönemdir. Siyasi alandaki bu istikrarsızlık, ülkeyi hem ekonomik hem de toplumsal anlamda içinden çıkılmaz bir hale getirmiş ve bu sıkıntılar eğitime de yansımış öğrenci olaylarını da tetiklemiştir.

2.3. EKONOMİK YAPI

1960-1980 yılları Türkiye’de toplumsal ve ekonomik değişimleri beraberinde getirmiştir. Bunun en önemli nedenleri; tarımda makineleşme sonucunda kırsal alanda tarımda yapısal değişimlerin yaşanması ve makineleşmenin önemli ölçüde işgücünü açığa çıkarması, miras yoluyla toprağın parçalanması sonucunda ailelerin geçimini bu yolla sağlamanın güçleşmesi, iklim koşullarındaki değişiklikler ve toprağın verimsizleşmesi vd. etkenlerdir. Bu etkenler kırsal alandan kentlere yoğun göçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Göç, işgücünün tarım sektöründen hizmet ve sanayi sektörüne kaymasına neden olmuştur. Kentlerde yeni bir iş gücü yoğunluğu oluşmaya başlamıştır. Böylece süreç içerisinde kentlerde işverenler, işçiler ve çeşitli meslek grupları artmıştır. Bu yeni iş alanları bazı sorunları ve ihtiyaçları beraberinde getirmiştir. Bu nedenle 1961 anayasasında da yeni çalışma koşullarına yönelik değişikliklere rastlanmaktadır. Örneğın; Madde 46’da: Çalışanlar ve işverenler, önceden izin almaksızın, sendikalar ve sendika birlikleri kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten ayrılma hakkına sahiptirler. Bu madde çalışma yaşamında o güne kadar örgütlenmeye yönelik olan kısıtlamaları tamamen ortadan kaldırmaktadır. Bu durum ülkemizde işçi hareketlerinin oluşmasının ve yaygınlaşmasının önünü açmıştır. Bu arada grev hakkı da, Madde 47’de tanınmıştır. İşçiler, işverenlerle olan münasebetlerinde, iktisadi ve sosyal durumları korumak veya düzeltmek amacıyla toplu sözleşme ve grev hakkına sahiptirler. Böylece Cumhuriyet döneminde ilk kez grev hakkı verilmiştir.¹⁷³

¹⁷³ Çavdar, s. 112.

1960-80 dönemi ekonomik anlamda: “Gelişme bakımından korumacı, iç pazara dönük ve ithal ikameci görüntüsüyle 1930’lu yıllara ve 1954-61 dönemine benzer görünmekle birlikte sanayileşmenin içeriği, yatırımların dağılımları ve sektör öncelikleri bakımından tamamen farklı özellikler taşımaktadır.”¹⁷⁴ “1960’lı ve 1970’li yıllar, Türkiye’nin ağır sanayi hamlesini gerçekleştirebilmesi için ithal ikameci sanayileşme politikalarını uygulamaya koyduğu yıllar olmuştur. Bu yıllarda yerli sanayi dış rekabetten önemli ölçüde korunmuş daha önce yurt dışından ithal edilen tüketim malları yerli sanayiciler tarafından üretilmeye başlanmış ve sanayi sektörünün ekonomideki payı giderek artmaya başlamıştır.”¹⁷⁵

Bu dönemde birbiri ardına gelen hükümetler yerli sanayinin oluşturulmasını üç yolla desteklemişlerdir. Biri; Avrupa ve Amerika’nın sanayi ürünlerine karşı yoğun ithalat kısıtlamaları ve yüksek gümrük tarifeleri getirilmesidir. İkincisi; döviz kurlarıyla oynanmasıdır. (Bu uygulamada Türk lirasının oranı suni şekilde yüksek tutularak devletten Amerikan Doları ya da Alman Markı satın almalarına izin verilen firmaların yabancı malzemelerini daha ucuza satın alabilmeyi sağlamaktaydı.)¹⁷⁶ Türkiye’de paranın dış değerleriyle ilgili ilk önlemler 1930’larda alınmıştır. Önce paranın dış değeri 1TL = 12.06 Fransız Frangı olarak belirlenmiş, daha sonraları frangın dış değerlerinin düşmesiyle 1 dolar = 127 kuruş olarak belirlenmiştir. İlk devalüasyon 7 Eylül 1946 tarihinde yapılmıştır. Bu operasyonla TL’nin dolar karşılığı 127 kuruştan 280 kuruşa düşürülmüştür. Bu devalüasyonla TL’nin dolar karşısında %54 oranında değer kaybettiği görülmektedir. Bu dönemlerde bütün dünyada olduğu gibi ülkemizde de İkinci Dünya savaşı sonrasında ekonomik zorluklar yaşanmıştır. İkinci devalüasyon 4 Ağustos 1958 yılında yapılmıştır. Bu devalüasyonla bir doların Türk lirası karşısındaki değeri 280 kuruştan 9 liraya yükseltilmiştir. Türk lirasının değeri %69 oranında düşürülmüştür. Üçüncü devalüasyon 10 Ağustos 1970 yılında yapılmıştır. Türk lirasının dolar karşısındaki değeri 9 TL’den 15 TL’ye düşürülmüştür. Türk lirası dolara karşı % 40 oranında değer kaybına uğramış ve döviz kurlarına %66 oranında zam yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde, Türk parasının dış değeri konusunda daha esnek bir politika

¹⁷⁴ Akşin, s. 354.

¹⁷⁵ Güneş, İ., (Ed.), “İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı”, *Dünya’nın ve Türkiye’nin Yakın Tarihi*, (1. Baskı), [Elektronik Sürüm], Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1019 Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:562, Eskişehir Ekim 1998, s. 167.

¹⁷⁶ Zürcher, s. 383

izlenmiş, kur ayarlamaları denilen sık sık mini devalüasyonlara gidilmiştir.¹⁷⁷ Üçüncüsü; çiftçilere yönelik - dünya fiyatlarının çok üstünde - destekleme alımları ve sanayi işçileri için yüksek ücret artışlarına izin verilmesi suretiyle canlı bir iç pazar oluşturulmasıdır. İthal ikameci sanayileşme, genellikle yabancı şirketlerin teknik, ustalık, bilgiyi - ve gereken lisansları- çoğu zaman (bir kısım) yedek parça ve hammaddeyi temin ettiği bir ortaklık girişimi biçiminde olmaktadır. Türk ortak ise (bir kısım) sermayeyi, iş gücünü, dağıtım sistemini ve en önemlisi nüfuzlu kişilerle olan ilişkileri sağlamaktaydı.¹⁷⁸ “1962’den itibaren bilinçli olarak ithal ikameci bir sanayileşme politikası ile birleşince ekonominin işleyişine, dünya ekonomisi ile eklemlenmesine ve özellikle bölüşüm süreçlerine önemli yenilikler getirmiştir.”¹⁷⁹

“Planlı ve eşgüdümlü kalkınma arzusu, anayasanın 129. Maddesi ve sonra Eylül 1960 tarihli 91 sayılı yasa sayesinde Devlet Planlama Teşkilatı’nın kuruluşuyla ifadesini bulmuştur. Devlet Planlama Teşkilatı’na ekonomik, toplumsal ve kültürel planlama alanlarında geniş yetkiler verilmiştir.”¹⁸⁰ “Kurum iktisadi ve sosyal araştırmalar yapmakla yükümlüydü. Hazırlanacak Kalkınma Planları ve bunlara bağlı yıllık programlar, hükümetlerin ekonomik politikalarının temelini oluşturacaktır.”¹⁸¹

DPT, yabancı danışmanlarla birlikte beş yıllık kalkınma planları oluşturmaya başlamıştır. ‘Birinci Beş Yıllık (1963-67) Kalkınma Planı (Karma Ekonomi İnancı), İsmet İnönü’nün Başkanlığı altındaki bir ortak hükümet zamanında hazırlanmış ve yürürlüğe konulmuştur. İnönü, Türkiye’deki planlama anlayışını şöyle ifade eder: İktisadi ve sosyal hayatı, keyfi ve plansız davranış tecrübelerine son verip; adalete, tam çalışma esasına ve herkes için insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlanması amacına göre; milli tasarrufu artırmak, yatırımları toplum yararına gerektirdiği önceliklerle yönetmek ve iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı demokratik yollarla gerçekleştirmek üzere Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı hazırlanmıştır. Planlı dönem, 1962 yılında bir ‘geçiş’ programı ile başlamıştır. Bir yıl sonra da 1963-67 yıllarını kapsayan Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı uygulamaya konulmuştur. Bu Plan’ın iktisadi hedefi Türk ekonomisinde yüzde 7 nispetinde bir gelişme sağlamaktır.

¹⁷⁷ Sevil Demiral, *Ders Notları*

¹⁷⁸ Zürcher, s. 383.

¹⁷⁹ Akşin, s. 373.

¹⁸⁰ Zürcher, s. 382.

¹⁸¹ Çavdar, s. 111.

Ekonominin temel işleyiş ilkeleri aynıyla korunmuş, buna karşın yeni toplumsal amaçlar belirlenmiştir.¹⁸² “Ancak bu Birinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’nın toplumsal, yönetsel, örgütsel hedeflerinin hemen hemen hiçbirini gerçekleştirilememiştir.”¹⁸³ İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı (1968-72) (Özel kesimin desteklenmesi): Bir planlama belgesi olarak Birinci Plandan daha başarılıdır. İkinci plan, ekonominin yılda ortalama %7 oranında gelişmesini öngörürken bu gelişmenin sağlanabilmesi ve devam ettirilebilmesi için köklü bir yapısal değişimin meydana getirilmesini de hedef olarak almıştır. Bu amaçla İkinci Plan döneminde sürükleyici bir nitelik kazanacak olan sanayi sektörünün üretimi yılda ortalama %12.0 artırılabilecek ve gayri safi milli hasıla içindeki payı 1967’de %16.3’ten 1972 yılında %20.5’e çıkartılacaktır. Toplumsal amaçlar yönünden de İkinci Planda kimi değişiklikler yapılmıştır.¹⁸⁴ “Bu plan kentleşmenin desteklenmesi, özendirilmesi ilkesini benimsemiştir. Büyük kentlerin daha da büyümesi, ekonomik ve toplumsal bir gelişme için olumlu bir eğilim sayılmıştır.”¹⁸⁵ Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı(1973-77) (Egemen İlişkilerin Sürdürülmesi): Bu Plan, Birinci ve İkinci Planların belirttiği kimi ilke ve yaklaşımları yinelemektedir. “Uzun dönem için öngörülen gelir seviyesi ve ekonomik yapıyı sağlamada kamu ve özel teşebbüse birlikte yer veren karma ekonomi sistemi esas olacaktır.”¹⁸⁶ Kalkınma Planları hazırlanmaya devam edilmekteydi. “Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik bunalım siyasal istikrarsızlık ile de birleşince 1978’de kabul edilmesi gereken Dördüncü Beş Yıllık Kalkınma Planlaması gecikmiştir.”¹⁸⁷ “1979 yılının sonlarında ekonomi tam anlamıyla darboğaza girmiştir. Merkez Bankası’ndaki döviz rezervleri erimiş, piyasada petrol, ilaç, röntgen filmi bulunamaz hale gelmiştir. Yatırım ve üretim de durmuştur. İhracat gelirlerinin tamamı petrol ihracatını bile karşılamamaktadır. Enflasyon %60’ın üstüne çıkmış ve %100 üzerine çıkma eğilimine girmiştir. Dövizin resmi fiyatı 35 TL, karaborsada 47 TL’dir. Enflasyon, işsizlik, fiyat artışları, dış ticaret dengesizlikleriyle geçen günler her gün biraz daha kötüye gitmektedir.”¹⁸⁸ Bu dönemde halkın köyden kente göçle tarım sektöründen sanayi ve hizmet sektörüne doğru bir yönelimi bazı sorunları da beraberinde getirmiştir. Bunun yanında ülkemiz ekonomik anlamda ciddi

¹⁸² Kongar, ss. 361 - 364.

¹⁸³ Kongar, s. 365.

¹⁸⁴ Kongar, s. 366.

¹⁸⁵ Keleş, s. 80.

¹⁸⁶ Kongar, s. 367.

¹⁸⁷ Kongar, s. 368.

¹⁸⁸ Ruscuklu, s. 333.

sıkıntılar yaşamıştır. Bu ekonomik değişim ve yaşanan sıkıntılar öğrenci olaylarını da tetiklemiştir. Çünkü bu dönemde öğrenciler toplumun her türlü sorununu çözmek için mücadele etmekteydi ki; ekonomik sorunlar da onların çözülmesini istediği sorunların başında gelmekteydi.

2.4. EĞİTİM

“İnsan varlığı üzerinde kurulan bütün toplumsal sistemler, tarihsel yaşayış içerisinde ya kendiliğinden -evrim içinde- ya da çeşitli dış müdahaleler ve yönlendirmeler aracılığıyla değişim süreci yaşamışlardır. Toplumsal bir kurum olan eğitimi de bu değişim süreci içerisinde ele alabiliriz. Eğitim kurumu bir yandan toplumdaki hatta dünyadaki büyük fikri, siyasi, ahlaki, kültürel ve ekonomik değişmelerden etkilenirken diğer yandan da planlı ve programlı eğilimleriyle ve sağladığı bilgi birikimi aracılığıyla değişmeye zemin hazırlar.”¹⁸⁹ Eğitim, süreç içerisinde değişmekle birlikte dönem dönem de insanların üzerinde farklı şekillerde etkili olmuştur. Biz çalışmamızda ülkemizdeki ‘eğitim’ unsurunun 1960-80 dönemini ele aldık. “Ülkemizde, 1960 sonrasında askeri darbenin etkisiyle kurulan hükümetler eğitim konusunda çok genel hükümler ortaya koymuşlardır. Buna karşılık eğitim anlayışı klasik, seçkin yetiştiren ve aynı zamanda muhafazakar milliyetçilik çizgisinde sürdürülmüştür.”¹⁹⁰

Darbeden sonra hazırlanan 1961 anayasasında da eğitim alanında; devletin denetimi ve gözetimi altında bilim ve sanatı serbestçe öğretme, öğrenme, açıklama, yayma ve bu alanlarda araştırma yapma hakkı vatandaşlara tanınmıştır. Resmi okullar ile erişilmek istenen düzeye uygun olarak özel okullar açılabileceği ve bu hususun kanunla düzenlenebileceği anayasa hükmüne bağlanmıştır. Öte yandan anayasada çağdaş bilim ve eğitim ilkeleriyle bağdaşmayan eğitim ve öğretim yerleri açılmayacağı bildirilmiştir.(madde 21)¹⁹¹ Bir başka maddede de halkın öğrenim ve eğitim ihtiyaçlarını sağlamanın devletin başta gelen ödevi olduğu vurgulanmış, başarılı ve yoksul öğrenciler ile özel eğitime muhtaç çocuklara da devletin yardım etmekle ve eğitim hizmeti

¹⁸⁹ Hüseyin Akyüz, *Kurumlar Sosyolojisi Tanımlar, Kurumlar ve Uygulamalar*, Siyasal Kitabevi, Ankara 2008, s. 164.

¹⁹⁰ İsmail Güven, s. 130. (Hükümet Programı, 1960’dan naklen).

¹⁹¹ Tanör, s. 391.

vermekle yükümlü olduğu belirtilmiştir.(madde 50)¹⁹² Bu yasa çerçevesinde ve bu dönemde yapılan kalkınma planlarında eğitim konusunda bazı hedefler alınmıştır. Okul öncesinden üniversiteye kadar tüm öğretim kademelerine değinilmiştir.

Okul Öncesi Öğretim: “Memleketimizde ilkokul öncesi eğitim problemi henüz hiç değerlendirilmeye alınmamıştı. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planında bu konuya ancak şu birkaç cümleyle değinilmiştir.”¹⁹³ Şöyle ki: “Okul öncesi eğitim 3-6 yaşındaki çocukların eğitimidir. Bu eğitim, ancak anne eğitiminden yoksun çocuklar için ele alınacaktır. 1968-1972 döneminde okul öncesi eğitim hizmetleri bağımsız ana okulları ve ilkokullara bağlı ana sınıfları kurularak geliştirilecektir. Bütün Kız Enstitülerinde öğretim programının ve okul öncesi eğitim hizmetlerinin geliştirilmesi amacıyla çocuk yuvaları açılacaktır.”¹⁹⁴ Memleketimizde mevcut resmi ve özel anaokullarında 1966-67 ders yılında 1876’sı erkek 1546’sı kız olmak üzere toplam 3422 çocuk eğitim görmektedir yani çok azdı.¹⁹⁵

İlköğretim: Bu dönemde, Türkiye’de ilk öğretim faaliyetlerinin belli başlı hususiyetleri, ilk öğretim çağı nüfusunun tamamı için sağlanmaya çalışılması ilkokul tahsili imkanları bakımından bölge ve cinsiyet farklarına göre tam bir eşitliğin gerçekleştirilememiş olması, ilk öğretim hizmetlerinin kalitesinin henüz memleket ihtiyaçlarını karşılayacak ölçüde olmadığını gösterir. İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı; 1971/72 ders yılında ilköğretim çağ nüfusunun tamamının ilkokula devam imkanının sağlanması hedefini ihtiva etmektedir. 1968-69 ders yılında Plan hedefinin ilerisine dahi geçilmiş, 7-12 yaşları arasındaki 5.393.000 olan çağ nüfusunun 4.975.398’ine ilkokula devam imkanı sağlanarak planda 1968-69 yılı için % 90 olarak tespit edilmiş bulunan hedef aşılmış ve % 92.3’ten ibaret bir okullaşma nispeti gerçekleştirilmiştir.¹⁹⁶

1961 anayasası laik, zorunlu, parasız ilköğretim anlayışını ve öğretim hakkını da yasal bir çerçeveye koymuştur. Anayasa ortaöğretim bakımından bir zorunluluk ve dolayısıyla devlet bakımından da ‘parasız’ yerine getirilmesi gerekli bir ödev getirmemektedir. Bu düzeyde hatta ilköğretim düzeyinde özel okulların varlığı da kabul

¹⁹² Tanör, s. 396.

¹⁹³ Amiran Kurtkan, *Sosyolojik Açıdan Eğitim Yolu ile Kalkınma Esasları*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1972, s. 274.

¹⁹⁴ Kurtkan, s. 274. (İkinci Beş Yıllık Kalkınma Planı’ndan s.163, 164’tten naklen).

¹⁹⁵ Kurtkan, s. 275.

¹⁹⁶ Kurtkan, s. 276, 277.

edilmektedir. Özel ilk ve orta dereceli okulların bağlı olduğu esaslar devlet okulları ile erişilmek istenen düzeye uygun olarak yasayla düzenlenir.¹⁹⁷

Orta öğretim: Cumhuriyet döneminde ortaöğretim deyimi, önce belirsiz daha sonralarında çok daha belirgin biçimde mesleki ve teknik programlar uygulayan eğitim kurumları dışındaki kurumlar için kullanılmaya başlanmıştır. Gerçekten uzun bir süre ortaöğretim daha çok genel eğitim sağlayan ortaokul ve liselerde yapılan öğretimi anlatmak için kullanılmıştır. Orta eğitim deyimiyle mesleki ve teknik eğitimi de içine alan geniş bir öğretim alanını ve hizmetini belirtme eğilimi ancak sırasıyla 1962 ve 1970 yıllarında toplanan 7. ve 8. Milli Eğitim Şuralarında özellikle belirgin olarak öne çıkmıştır.¹⁹⁸ Bu şuralarda bazı planlar yapılmış ancak bunlar başarıya ulaşamamıştır.

Ortaöğretim deyimi, lise olarak belirginleşmiş ve liseler çeşitli alanlar şeklinde gruplandırılmıştır. Üniversiteye ve bazı mesleki ve teknik mesleklere hazırlama kısmı olarak adlandırılmıştır. Ortaöğretim, 1960'lı yılların başlarında öğrencileri üniversite önüne yığıcı bir sistem özelliğini taşımaya devam etmiştir.¹⁹⁹

Yüksek öğretim(Üniversite): “Çağdaş üniversite, yüksek düzeyde eğitim ve öğretim faaliyetleriyle seçkin kadrolar yetiştiren, bilimsel ve teknolojik araştırmalar yapan ve bu araştırmaların sonuçlarını toplum yararına sunan, sosyal ve ekonomik kalkınmaya hizmet eden kurumlardır.”²⁰⁰

Üniversitelerin halka açılması Dünya genelinde bilhassa 2. Dünya savaşı sona erdikten sonra hızlanmış ve öğrenci sayıları süratle artmaya başlamıştır. Örneğin; “Amerika’da eski kampüsler genişletilmiş, birçok yeni üniversite kurulmuştur. Avrupa’da da benzer gelişmeler olmuştur. Almanya’da 1960-1975 arasında 20 yeni üniversite kurulmuştur. Bu dönemlerde meydana gelen bir başka gelişme de Sovyet Üniversite modelinin ortaya çıkmış olmasıdır. Dieze ve Debel’e göre bu modelin amacı mesleki ve ideolojik öğretimle komünist bir toplum kurulması olup, bu modelde üniversite bir üretim faktörü olarak görülmektedir.”²⁰¹ Dünya genelinde olduğu gibi, Türkiye’de de bu dönemde üniversitelerdeki öğrenci sayılarının gittikçe artması ile birlikte başka sorunlar da beraberinde gelmiştir.

¹⁹⁷ Güven, s. 135.

¹⁹⁸ Güven, s. 132.

¹⁹⁹ Güven, s. 137, 138.

²⁰⁰ Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite, T.C. Başbakanlık, Ankara 1992, s. 205.

²⁰¹ Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite, s. 360.

Türkiye, bu dönemde zaten karışıktır, 27 Mayıs 1960'da TSK yönetime el koymuş ve yetkiler genel anlamda MBK'nin elinde toplanmaktadır. MBK'si bu dönemde bazı eylemlere girişmiştir, bunlardan biri de üniversitelerde uygulanan tasfiyedir. Bu tasfiye '147'ler Olayı' diye geçer. MBK'nce üniversitede girişilen tasfiye eylemi (Ekim 1960)'ta tartışmaya ve tepkiye yol açmıştır. Tembel, yeteneksiz veya reform düşmanı oldukları iddiasıyla ya da daha başka gerekçelerle 147 öğretim üyesinin üniversiteden atılmaları üzerine üniversite rektörleri (Turhan Feyzioğlu, Sıddık Sami Onar, Fikret Norter ve Suut Kemal Yetkin) istifa ederek MBK'nin tasfiye eylemini protesto etmişlerdir. Tasfiye edilen hocalardan bazıları çeşitli bilim dallarındaki çalışmaları ile tanınan 147 öğretim üyesine ancak 28 Mart 1962'de çıkarılan yasa ile üniversiteye dönme olanağı sağlanarak 27 Mayıs'çıların yol açtığı haksızlık düzeltilenmiştir.²⁰²

Yine MBK'nin hazırlattığı 1961 anayasasıyla da üniversitelere özerklik verilmiştir. (Madde 120)'de: "Üniversiteler ancak devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler bilimsel ve idari özerkliğe sahip, kamu tüzel kişilikleridir. Üniversiteler kendileri tarafından seçilen yetkili öğretim üyelerinden kurulu organlar eliyle yönetilir ve denetlenir. Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları üniversite dışındaki makamlarca her ne surette olursa olsun görevlerinden uzaklaştırılamazlar. Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler. Siyasi partilere üye olma yasağı, üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanamaz ancak bunlar partilerin genel merkezi dışında yönetim görevi alamazlar."²⁰³ Anayasa'ya getirilen özerklik statüsünü Soysal(1986: 97) şöyle açıklamıştır: "İlk bakışta üniversiteler için Anayasa'ya konmuş bu maddeler, bir tepki anayasasının tipik özellikleri olarak ortaya çıkmakta ve geçmişteki tutumların tekrarlanmasını önlemek amacıyla konmuş hükümlerdir. 1960'dan önceki geçmişin belirli olaylarına bağlanabilecek kadar açık bir tepki niteliği taşımaktaydı. Bunlar tamamen korunma amacıyla ortaya konmuştur. Üniversite doğruyu etkisiz bir şekilde araştırabilmeliydi. Özerklik bir anlamda, genel oydan çıkmış organlara karşı güvensizlik ifade eden bir dengeye canlılık kazandırmak ve onun aşılmasını sağlamak açısından düşünülmelidir. Ancak 1968 öğrenci olaylarından sonra Türkiye'de üniversite

²⁰² Akşın, s. 235, 236.

²⁰³ Çavdar, s. 113.

özerkliğinin sınırları daha değişik şekilde yorumlanmıştır. Özerklikle politik faaliyetlerin bilimle ya da bilimsellikle bağdaştırılıp bağdaştırılamayacağı tartışmaları artmış daha sonra bunlara sınırlamalar getirilmiştir.”²⁰⁴

Öğrenciler, 1960’dan sonra gerek yasanın gerek öğrenci sayılarındaki artışların etkisiyle aktif olmaya devam etmekteydiler. Üniversite reformlarına yönelik baskılar artmıştı. “Türkiye’de ilk Üniversite reformu 1933’te yapılmıştır. 2. Dünya savaşından sonra bütün dünyada olduğu gibi Türkiye’de de yüksek öğretimin çoğu dönemin acil ihtiyaçlarını karşılamaya yönelik ‘kriz yönetimi’ ilkesine dayanan ve çoğu kez uzun vadeli planlama yapılmadan irticalen alınmış kararlara dayanmıştır. Bu nedenle yüksek öğretimde çeşitli kurumlar ve uygulamaların ortaya çıkması da dağınıklığı artırmıştır. Bu nedenle sık sık düzenleme yapılmıştır.”²⁰⁵ Bu düzenlemelerle sorunlara kalıcı ve kesin çözümler bulunamayışı ve ülkedeki başka olumsuzluklar öğrencileri harekete geçirmiştir. Yani üniversite eğitiminde beklentilerine cevap bulamamaları, öğretimdeki öğrenci iletişimsizliği, fırsat eşitsizliği, artan ekonomik sorunlar, aynı şekilde yüksek öğretimde de mezuniyet sonrası gelecek kaygısı işsizlik vb. sorunların da birleşmesiyle öğrenciler politik olarak aktif hale gelmiş ve 1968 öğrenci olayları ortaya çıkmıştır.²⁰⁶ Nedenleri her ne olursa olsun öğrenciler, 1968’de yüksek düzeyde politize olmuş, ayrılmış ve amaçlarına ulaşmak için şiddetin gerekliliğine inanmışlardır. Hem uç sağcılar hem de uç solcular politik liderler arkasında organize olup, şiddet kullanıp kanlı olaylara yol açmışlardır. 70’li yıllarda şiddet hareketleri her alanda artmaya devam etmiştir.²⁰⁷

“İstanbul ve Ankara’daki bazı üniversiteler özellikle Siyasal Bilgiler Fakültesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve bir ölçüde Hacettepe Üniversitesi eğitim yeri olmaktan ziyade aşırı sağcı ve aşırı solcuların karargahı haline dönüşmüştür. Öğrenci olaylarını üniversitelerdeki hocalar da desteklemiştir. Örneğin: ODTÜ öğretim üyelerinin, yardımcılarının ve asistanlarının imzası altında 08.01.1971’de yayınlanan bildiride: 1. Ülkemizin sorunlarını, bugünkü iktidar ya da benzer yapıdaki iktidarların çözebileceğine inanmıyoruz. 2. Üniversite özerkliğine ve üniversitedeki ileri atılımlara darbe vurmak isteyen, polis nezaretinde öğretim gibi gülünç bir tedbiri tasarlayan

²⁰⁴ Güven, s. 294. (N.F. Kısakürek, 1976 eserinden naklen).

²⁰⁵ Kurtkan, s. 289.

²⁰⁶ Güven, s. 298.

²⁰⁷ Güven, s. 326.

üniversite öğretim üyelerine tahrikçilik sıfatı altında haysiyetsiz bir görevi yükleyebileceğini sanan, üniversitedeki fikir ve örgütlenme özgürlüğünü yok etmek isteyecek baskı tedbirlerinin tümü ile karşısında yer alıyoruz.”²⁰⁸

1970’lerde ciddi boyutlara ulaşan olaylar, ülkenin başka sorunları, 12 Mart 1971’de yönetime Muhtıra verilmesine neden olmuştur; ancak bu Muhtıra sorunların çözümüne çare olmamıştır. Muhtıra’dan sonra hükümeti kurma görevi, Nihat Erim’e verilmiştir. Nihat Erim de öğrenci olayları ile ilgili önceleri istemediyse de sonrasında 1961 anayasasında üniversitenin özerkliği ile ilgili madde 120’de değişiklik yapılması gerektiğini öngörmüş ve değişiklik şöyle yapılmıştır. Üniversiteler, ancak devlet eliyle ve kanunla kurulur. Üniversiteler, özerkliğe sahip kamu tüzel kişilikleridir. Üniversite özerkliği bu maddede belirtilen hükümler içinde uygulanır. Ve bu özerklik, üniversite binalarında ve eklerinde suçların ve suçluların kovuşturulmasına engel olmaz. Üniversiteler devletin gözetimi ve denetimi altında kendileri tarafından seçilen organların eliyle yönetilir. Özel kanuna göre kurulan devlet üniversiteleri hakkındaki hükümler saklıdır. Üniversite organları, öğretim üyeleri ve yardımcıları üniversite dışındaki makamlarca görevlerinden uzaklaştırılamazlar. Öğretim üyeleri ve yardımcıları serbestçe araştırma ve yayında bulunabilirler. Üniversitelerin kuruluş, işleyiş organları ve bunların seçimleri, görev ve yetkileri üniversiteler üzerinde devletin gözetim ve denetim hakkını kullanma usulleri ve üniversite organlarının sorumluluğu, öğretim ve öğrenim hürriyetlerini engelleyici eylemleri, önleme tedbirleri, üniversiteler arasında ihtiyaca göre öğretim üyeleri ve yardımcılarının görevlendirilmesinin sağlanması öğretim ve öğrenimin hürriyet ve teminat içinde ve çağdaş bilim, teknoloji gereklerine ve kalkınma planı ilkelerine göre yürütülmesi esasları kanunla düzenlenir. Üniversitelerin bütçeleri genel ve katma bütçelerin bağlı olduğu esaslara uygun olarak yürürlüğe konulur ve denetlenir. Üniversitelerle onlara bağlı fakülte, kurum ve kuruluşlarda öğrenim ve öğretim hürriyetlerinin tehlikeye düşmesi ve üniversitelere bağlı fakülte kurum ve kuruluşların idaresine el koyar. Ve bu kararını hemen TBMM’nin birleşik toplantısının onaylamasına sunar. Hangi hallerin el koymayı gerektireceği, el koyma kararını ilan ve uygulama usulleriyle süresi ve devamında Bakanlar Kurulunun yetkileri nitelik ve kapsamı kanunla düzenlenir.²⁰⁹ Burada ifade

²⁰⁸ 12 Mart’a Nasıl Getirildik, s. 68.

²⁰⁹ Erim, s. 304.

edilen değişiklikle üniversitelerin özerkliği zayıflatılmıştır. Üniversitelerin özerkliğinin zayıflatılması ve bazı öğrencilere idam cezalarının verilmesiyle öğrenci olayları bastırılmaya çalışılmıştır. 1972’de de aşırı solcu öğrencilerden Deniz Gezmiş, Hüseyin İnan, Yusuf Aslan yaptıkları aşırı hareketlerden dolayı idam edilmiş, gerek sağcı gerek solcu çok sayıda öğrenci hapishanelere girmiş, hapishanelerde işkencelere maruz kalmış ve eğitim hayatları sona ermiştir. Bu olaylar 1980’lere kadar devam etmiştir.

2.5. ROMAN

Tarihsel gelişim açısından Türk edebiyatı, 1960’dan sonra yeni bir döneme girmiştir. 1960-1980 yıllarıyla sınırlanan bu dönemin özelliği, şiirden öykü ve romana bütün alanlarda bir çok sesliliğin ve çok boyutluluğun görülmesidir. Ancak edebiyattaki bu çok seslilik ve çok boyutluluk 1960’dan hemen sonra görülmemiştir; çünkü 1950 sonrasında görülen bazı eğilimler 1965’lere kadar sürmüştür.²¹⁰ “1960-1965 yıllarında edebiyata karşı bir ilgisizlik söz konusudur.”²¹¹ Bu yıllar arasında özellikle 1964’te edebi eserlerde durağanlık gözlemlenmiştir. “Siyasal çalışmalarla düşünsel eserlerin çoğalışı, hızlı ve bol bir çeviricilik işine adanmış yayınevlerinin gerekli sosyal eserlere önem vermeleri ve yerli eser basmaktan vazgeçen birkaç öncü kitabevinin suskunluğu, gazetelerde tefrika edilmiş değerli bazı romanların yıllarca beklemesi bu duruma neden olmuştur.”²¹² 1965’lerde ancak başlayabilen bu çok seslilik ve çok boyutluluğu tetikleyen unsurlar; çeviri ürünlerle gelen yeni bilgiler, tarih ve toplumbilim alanında yapılan inceleme ve araştırmalardır.²¹³ Bu etkenlerin yanında, bu çok seslilik ve çok boyutlulukta 1961 anayasasının getirdiği özgürlüğün etkisi de büyüktür ki, bu anayasadan ve bu yıllardan itibaren yayın alanında bir patlama görülmüştür. Bu dönemde yayın alanı, belirli bir programla yürütülme ve ticari kazanca yönelik olumsuz örneklerle rastlansa da çağdaş düşüncenin, belli başlı ürünleri birbiri ardına Türkçeye çevrilerek yayımlanmıştır.²¹⁴

²¹⁰ Atilla Özkırmı, (Ed. Turhan Baraz), *Çağdaş Türk Edebiyatı*, Anadolu Üniversitesi Yayın no: 697 Açıköğretim Fakültesi Yayın no: 339, Eskişehir 1998, s. 152.

²¹¹ Özkırmı, s. 153.

²¹² Rauf Mutluay, *50 Yılın Türk Romanı*, (1.Baskı), İş Bankası Kültür Yayınları 126, İstanbul 1973, s. 625.

²¹³ Özkırmı, s. 154.

²¹⁴ Özkırmı, s. 152.

Edebiyatta 1960'lı yıllar aynı zamanda bir kavşak noktası olarak alınmıştır. Bunun, iki temel nedeni vardır. Birincisi, bu yıllarda dünyada ortaya çıkan sosyal ve siyasal gelişmelerdir ki; bunun ülkemize yansımaları son derece güçlü ve etkili olmuştur. 1960'lı yılların, soğuk savaş döneminin getirdiği kabuller dönemi olduğunu biliyoruz. Özellikle sanat ve edebiyat hareketlerinin de yoğun bir propaganda aracı olarak kullanılmaya çalışıldığı dönemler de bu yıllardır.²¹⁵ Yine bu yıllarda, Rusya'da düşüncelerini uygulama ortamı bulan bilimsel sosyalizm de dünyadaki diğer ülkelerle birlikte bizim ülkemizi de etkilemiştir. Şöyle ki; bilimsel sosyalizm ideolojisinin antiemperyalist kimliği, mazlum toplumlara ilgi ve desteği ile çalışan geniş kalabalıkların duygularına seslenişi; yayılma alanı, süresi ve etkisini hızla arttırarak ülkemizin çevresinde bir kuşak oluşturmuştur. Bu sosyalist ülkeler kuşağı, Batı'da özellikle gençler arasında ortaya çıkan gençlik olayları ve bu olayların teorisini oluşturan düşüncelerin etkisi ülkemiz için de kaçınılmaz gelişmeleri ortaya koymaya başlamıştır.

1960'lı yıllar, aynı zamanda 1950 ve 1940'lı yıllara göre gelişmelerin kendi içinde gittikçe artan bir tempoda çelişki yarattığı bir dönemdir. Dönemin sosyalist aydınlarının pratikte sosyalist ilkelere sıkı sıkıya bağlı olduklarını ve bu dönemi adeta bir eylemler dönemi haline getirdiklerini biliyoruz...1960'lı yıllardaki sendikal hareketlerin, öğrenci örgütlenmeleri ve eylemleri ile sivil toplum örgütlenmelerinin ana karakterini bu düşünceler oluşturmuştur.

Bu yıllarda öğrenci hareketleri ülkemizde dozu gittikçe artan eylemler ve sokak hareketleri olarak geçerken, eylemlerin türü ve tekniği de 1970'li yıllara doğru karakter değiştirerek devrimci bir karakter kazanmaya başlamış ve süreç içerisinde bu devrimci eylemlerin karşısına, onların eylemlerini engellemeye çalışan karşı, zıt bir grup olarak geleneksel(sağ) ülkücü grup çıkmıştır.²¹⁶ Böylece birbirine ideolojik olarak karşıt iki grup ortaya çıkmıştır. Bu iki grup arasında farklılıkları nedeniyle birbirlerini engellemek için önce tartışma ve basit kavgalar yaşanmış sonrasında ise silahlı çatışmalara kadar gidilmiştir. Bu olaylar sadece sağ(ülkü) ve sol(devrimci) öğrenciler arasında yaşanan basit öğrenci olayları olarak kalmamış, süreç içerisinde öğrencilerin

²¹⁵ Alemdar Yalçın, *Sosyal ve Siyasal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı (1946- 2000)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003, s. 15.

²¹⁶ Yalçın, s.551.

ülkenin genel sorunlarına yönelmeleri ve bazı siyasi partilerle etkiletişime geçmeleri sonucunda öğrenciler ve öğrenci olayları da siyasallaşmıştır.

Gelişen siyasal ve ideolojik düşünce akımları edebiyatımızı da etkilemiştir. Özellikle kendi amaç ve hedefleri doğrultusunda örgütlü bir eylem içinde bulunan grupların geniş kitleleri etkileyerek yönlendirmesi sonucunda edebiyatımız da gelişmelerden doğrudan nasibini almıştır. Bu gelişmeler, 1960'lı yılların Türk Edebiyatı ve özellikle Türk romanı için çok önemli bir kavşak noktası olarak gösterilir.²¹⁷ “Romanın insan ve insan ilişkilerine dayanan temel nitelikleri nedeniyle, bu gelişmelerden birinci derecede etkilenmemesi düşünülemez ki, bu dönemde yazılan romanlara baktığımızda, romanların ana olay omurgalarının 1960-1980’li yılları içine alan ideolojik olayları konu olarak seçmeleri veya verdikleri mesajların bu dönemin etkisinde kalınarak belirlenmiş olduğunu gösterir.”²¹⁸ “Bu dönemin romanları ile 1950’lere kadarki kuşağın Anadolu romanları denilen romanları arasında bazı benzerliklere rastlamak mümkündür. Örneğin; bu romanlarda çatışmanın kazanan tarafı her zaman devletin öngördüğü gelişmeleri hedefleyen kişilerdir ve romanlar bu yönleriyle umut ve heyecan romanlarıdır. 1950’lerden sonraki romanlarda ise, çatışmanın nirengi noktasını ‘eziyet çekenler ve onlara eziyet çektirenler’ temel bakış açısı belirlemeye başlar. Aslında köy romanı dediğimiz romanın doğuşu ve geniş bir kitle tarafından okunmasının bir nedeni de bu bakış açısının yoksula, köylüye, işçiye, kimsesize bir masumiyet havası vermesidir.”²¹⁹ Görüldüğü üzere süreç içerisinde bazı değişikliklerin gerçekleşmesiyle romanlarda tutulan tarafta değişiklik olduğu gözlemlenmektedir. Bu değişiklikler, 1950’li yıllarda merkezi bürokrasi ile yürütülen eğitim, kültür ve ekonomi alanındaki kalkınma hamleleri yön değiştirip geleneksel argümanlara ve sivil kapitalizme doğru yol açılmıştır. Bunun için birçok neden sayılabilir de 1960’lardan sonra başlayan ideoloji kavgalarının bu değişen yönle bağlantılı olduğu açıktır.²²⁰ Burada ifade edilen; toplumda yaşanan olayların romanlara yansıtılışında dönem dönem taraf değişikliği olmasının nedeni; dönemlerinin siyasi pozisyonu ve ideolojileridir. Bizim çalışmamız açısından asıl önemli olan; olayların

²¹⁷ Yalçın, ss. 6 - 18.

²¹⁸ Yalçın, s. 551.

²¹⁹ Mehmet Narlı, *Roman Ne Anlatır, Cumhuriyet Dönemi (1920-2000) Türk Romanı Üzerine Tematik Bir Tasnif ve Değerlendirme*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007, s. 7, 58.

²²⁰ Narlı, s. 155.

kimin tarafı tutularak yansıtılmasından ziyade, yansıtılan toplumsal gerçekliktir. Kemal H. Karpat, Türk edebiyatının sosyal içeriğinin belirlenmesini şu etkenler çerçevesinde açıklar:

a) Değişen sosyal koşullar(sosyal çevre); somut toplumsal gerçekliğin edebi düşünce ve ifadeye yansması edebiyatın sosyal içeriğini meydana getirir. Ekonomik rejim, iç ve dış politika, çeşitli sosyal grupların ortaya çıkışı ve bunların zenginliği, gücü ve statüyü paylaşma biçimleri ve birbirleriyle değişen ilişkileri, edebiyatın sosyal içeriğini belirleyen ve yazarın tarihin belli bir dönemindeki toplumsal gerçekliği algılayışını şekillendirebilen bazı somut sosyal faktörlerdir.²²¹

b) Edebi ifade biçimleri: “Edebiyat eserinin içeriği, biçimini belirler.”²²² “Sosyal gerçekliği ifade etme biçimi olarak düzyazıda en çok kullanılan tür romandır. Türk yazarlarının sosyal gerçekliğe dair algısını belirleyen belli başlı değişkenler benimsedikleri gerçeklik mefhumu, sahip oldukları sosyal arka plan, meslek, eğitim ve ideolojik inançtır.”²²³ Ülkemizde 1960’lı yıllardan itibaren romanlarda toplumcu gerçekçiliğe yönelimin artmasıyla birlikte ele alınan konularda da çeşitliliğin artışı söz konusudur. Örneğin; 27 Mayıs ihtilali, Almanya’ya yapılan işçi göçü ve ülke içindeki kırsaldan kente yapılan göçler, tarımda makineleşmenin artması, 12 Mart muhtırası gibi siyasi, sosyal, ekonomik ve kültürel temelli olaylar bu dönemdeki romanlara yansımıştır. Fethi Naci, ‘100 Soruda Türkiye’de Roman Ve Toplumsal Değişme’ adlı eserinde romanları, konu ve dönem olarak şöyle sınıflandırmıştır: Demokrasinin Gelişi ve Gidişi ve 27 Mayıs bölümünde; Samim Kocagöz’ün Yılan Hikayesi ve İzmir’in İçinde, Atilla İlhan’ın Kurtlar Sofrası, Vedat Türkali’nin Bir Gün Tek Başına, Ayla Kutlu’nun Kaçış vd. Köy Romanları bölümünde; Ömer Polat’ın Saragöl, Talip Apaydın’ın Sarı Traktör, Kemal Tahir’in Büyük Mal, Yaşar Kemal’in Ölmez Otu, Fakir Baykurt Kaplumbağalar vd. İşçi Sınıfı ve Romanlarımız bölümünde; Mehmet Seyda’nın Yanartaş, Orhan Kemal’in Bereketli Topraklar Üzerinde, Erol Toy’un Gözbağı vd. Küçük Burjuvalar bölümünde; Yusuf Atılgan’ın Aylak Adam, Oğuz Atay’ın Tutunamayanlar, Sevgi Soysal’ın Yenişehir’de Bir Öğle Vakti vd. 12 Mart Olayı ve 12 Mart Romanları bölümünde ise; Melih Cevdet Anday’ın Gizli Emir, Tarık Dursun’un

²²¹ Karpat, *Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, s. 156.

²²² Karpat, *Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, s. 161.

²²³ Karpat, *Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, s. 164.

Gün Döndü, Tarık Buğra'nın Gençliğim Eyvah, Erdal Öz'ün Yaralısin gibi romanlarımıza içinde bulundukları dönemin siyasi, sosyal, ekonomik koşulları yansımıştır.²²⁴ Fethi Naci'nin sınıflandırmasına baktığımızda romanlarımıza yansıyan toplumsal gerçekçiliği oluşturan olayların ağırlıklı olarak siyasi içerikli olduğunu görmekteyiz. “Zaten Türk edebiyatına yaklaşım tarzının özellikle 1960’lı ve 1980’li yıllarda siyasetin kısılacında kaldığı görülmektedir.”²²⁵ “Batı’da ise özellikle İkinci Dünya savaşıdan sonra, politikanın edebiyat dışına çekildiğini gözlemledik. Bu bir bakıma ‘politik toplum-sivil toplum’ ilişkisinin batı’daki biçimlenişinin de sonucu. Oysa üçüncü dünyanın birçok ülke ve bölgesinde siyaset önemini koruyor - bireysel psikolojiyi de belirliyor-. Dolayısıyla üretken edebiyat üzerinde hala etkilidir.”²²⁶ Ülkemizde de 12 Mart 1971’i izleyen yıllarda toplumdaki politikleşmenin hızlanması, kentlere göçün ve çarpık kentleşmenin yarattığı sorunlar, işsizliğin yarattığı dış göç vd. gerçekçi edebiyatın başlıca konularını oluşturmuştur. Edebiyatı ideolojik bir temele oturtma eğilimi bu dönemde ağırlık kazanmıştır. Değişik bakış açıları ve değişik yorumlarla gündeme getirilen sanatın işlevi konusu, sanat anlayışını belirlediği gibi bu dönemde de edebiyatın politikleşmesine yol açmıştır. 1970-1980 yılları edebiyatının belirgin özelliği olan politikleşme şiire, öyküye ve romana farklı düzeyde yansımıştır. Şiirde sloganın, öykü ve romanda 12 Mart dönemi yaşantısının modalaşması bunun iki tipik örneğidir. Erdal Öz'ün Yaralısin (1974) romanının uyandırdığı ilgi, günceli sığağı sığağına dile getirme kaygısıyla birleşerek, bir 12 Mart olgusunu ve olguyu oluşturan unsurları, toplumsal gerçeklik içinde ama kendi gerçekliklerini de gözden uzak tutmayan bir bütünlük anlayışla kavrayan Şafak (1975) romanı dışında bir örnekliğin, çoğaltmanın tuzağına düşülmüştür. Fethi Naci, bu olumsuz gelişimi şöyle eleştirir: Toplumsal kaygılarla yazdıklarını ileri süren romancıların büyük yanılgıları da ‘Türkiye’nin sorunlarına çözüm getirmek’ anlayışlarından kaynaklanıyor. Bir edebiyatçı bir politikacı gibi çözüm getiremez sorunlara; edebiyatın politikaya katkısı da buradadır. Edebiyatçı, somut koşullar içinde yaşayan, belirli bir tarihsel gerçekliği kendinde taşıyan somut insanı anlatır; sorunlar bu insanın anlatılmasından çıkar; çözümlerde bu

²²⁴ Fethi Naci, *100 Soruda Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1981, ss. 217 - 451.

²²⁵ Kurtuluş Kayalı, “Siyasetin Kısılacından Biçimcilik Kısılacına Tarihsel ve Sosyolojik Damarını Kaybetme Tehlikesi Sınırlarında Gezinen Türk Edebiyatı”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi* (Edebiyat Üstüne), (2. Baskı, Eylül 2006), Yıl: 6, Sayı: 22, (Şubat, Mart, Nisan 2003), s. 84.

²²⁶ Murat Belge, *Edebiyat Üstüne Yazılanlar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998, s.71.

anlatılışın içinde gizlidir.²²⁷ “Roman aslında siyasi olarak yaşananları sadece yansıtmakla kalmış, buna bir çözüm getirememiştir.”²²⁸

12 Mart Muhtıra’sından sonraki romanlara bakıldığında daha önceki dönemlere göre bir yönelim değişikliği olduğu görülür. Şöyle ki: “Önceleri 1960 ihtilali anayasasının sağladıklarıyla sol sosyalist düşünce siyasette, kültür ve edebiyatta uygulama alanlarına sahip olmuştur, fakat birçok sosyalist düşünceye göre 12 Mart ile yön değiştirilmiş ve 12 Mart gelişen devrimci hareketi yok etmeye koyulmuştur. Bütün bunlar 1971’den sonra yazılan politik romanlara yansımıştır.”²²⁹ Murat Belge, 12 Mart romanlarını ‘içeride’ ve ‘dışarıda’ yazarların bakış açılarını ikiye ayırmakta; dışarıdan bakanların, devrimci hareketi yüceltme yoluna gittiklerini; içerden bakan yazarların ise eleştirel bir bakışı öne çıkardığını söyler. Ona göre; 12 Mart sosyalizmin yenilmesidir ve bu romanların temel sorunsalı, bu yenilginin sorgulanması olmalıdır. Fakat bu romanlar genel olarak işkence ve suçluluk duygusu arasında ortaya çıkan mağduriyete eğilmişlerdir demiştir.²³⁰ Dolayısıyla 12 Mart Muhtıra’sından sonraki romanlarda ciddi bir yönelim değişikliği söz konusudur.

Daha önce de belirtildiği gibi, 1960’lı yıllar Türk romanında farklı ideolojik anlayışların daha belirgin olarak yer almaya başladığı özellikle 1960’lı yılların ortasından itibaren üniversitelerde ve tüm kamu kurumları ile sivil toplum örgütlerinde hakim sol ve sosyalist düşüncenin karşısına farklı düşüncelerin çıkması bunun demokratik serbestlik içinde gittikçe çatışmalara dönmesi grupların kendi içinde mesajlarını anlatmak için sanat ve edebiyatı kullanmaya çalışmaları 1980’e kadar temposu artarak gelişen yaygın bir eğilim haline gelmiştir. Romanın da diğer sanat türleri gibi bu gelişmelerin etkisinde olduğu görülür. Bu dönemde yoğun öğrenci olayları içinde yer alan gruplar içinde ülkücülük önemli bir yer tutmaktadır. Onların eylemlerinin gerekçesi, bazıları bilimsel bazıları da düşünce ve duygusal anlamdadır. Bu dönemde sayıları az da olsa ülkücü gençliğin düşüncelerini ele alan, işleyen, anlatan ve onlara destek olan romanlar yayınlanmıştır. Bu romanların bir kısmı; yakın ve uzak tarih eksenli bir kısmı; bugün Türk dünyası olarak adlandırılan Türkiye Cumhuriyetinin

²²⁷ Özkırımlı, s.158, 159.

²²⁸ Ayhan Yalçinkaya, *Eğer’den Meğer’e Ütopya Karşısında Türk Romanı*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004, s. 303, 304.

²²⁹ Narlı, s. 169.

²³⁰ Belge, s. 101.

sınırları dışında kalan Türklerin sorunlarını dile getiren romanlar yazar iken bir kısmı da, doğrudan dönemin öğrenci olaylarını ele alan veya Türkiye'nin yakın geçmişindeki gelişmelerinin günümüzü belirleyen unsurlarına yer veren romanlar yazmışlardır. Bu grup içinde ele alınacak romancılardan biri Emine Işınsu'dur. Işınsu'nun romanlarında ise, farklı boyutlar bulunsa da konumuzla ilgisi olan romanları, ülkemizin geçirdiği sosyal ve siyasal değişme içinde mevcut ideolojik anlayışlarla Türkiye'nin yakın tarihlerinden gelen gerçeklerin ülkemiz üzerinde etkilerinin dile getirildiği romanlarıdır. Bu romanların dokusu ve ele aldığı konular romanların yazıldıkları dönemlerde bütün toplumun ortak ilgi alanı değil sanki bir grubun daha çok ilgilendiği bu yüzden diğer grupların özellikle ilgilenmekten kaçındıkları bir ideolojik paylaşım alanının konuları gibidir.²³¹ “Yazarın Canbaz ve Sancı romanlarında yoğun öğrenci olayları ve siyasal çalkantının bulunduğu dönemde ülkücü gençlerin örgütlendikleri ve hızla gelişerek yayıldıkları bir dönemi ele almaktadırlar. Artık devrim ve eylem zamanı düşüncesiyle yola çıkan sosyalist aydınlar, işçiler ve öğrencilerin oluşturduğu yaygın eylem ortamında bir noktada onlara tepki anlayışı ile hızla ortaya çıkan ve yayılan ‘Anti-komünist’ özellikleri ağır basan ülkücü hareketin gelişme dönemlerini ele alarak anlatmaktadır. Özellikle Işınsu, bizim incelemiş olduğumuz romanlardan biri olan Sancı romanında Ankara’da öğrenci yurtlarında ve okullarda başlayan öğrenci hareketleri içinde öldürülen ilk öğrencilerden biri olan Dursun Önkuzu’nun öldürülmesi ile sona eren olayları işlemektedir. Yazar öğrenci olayları sırasında Ankara’da Siyasal Bilgiler Fakültesi ve ODTÜ’de örgütlenen sosyalist gençlerin durumları üzerinde durmuş olsa bile bakış açısını daha çok ülkücü gençlerin üzerine yoğunlaştırmıştır.”²³² Işınsu’nun yanında 1970’li yıllardan itibaren ülkücü kimliği ile öne çıkan romancılar arasındaki yazarlardan Mehmet Niyazi Özdemir ve Hasan Kayıhan’dır.²³³

Sol romanlar ise ağırlıklı olarak 12 Mart romanları olarak adlandırılır. 12 Mart romanları, 12 Mart Muhtırasını izleyen ve 12 Eylül ‘e uzanan dönemde, Türkiye’de devrimcilere karşı girişilen baskı, zulüm politikalarını konu edinir.²³⁴ Bu romanlar da genelde sol(devrimci) öğrencileri konu edinirler. Daha çok öyküleriyle tanınan sol roman yazarlarından olan Füzûzan’ın da Kırk Yedi’liler romanı son dönem siyasal

²³¹ Yalçın, s. 552.

²³² Yalçın, s. 564.

²³³ Yalçın, s. 565, 566.

²³⁴ Turan, s. 61.

olaylar ve tutuklamalarına dayalı romanlar arasında yer alır. Romanda 12 Mart sırasında tutuklanan genellikle 1947 doğumlu öğrencilerin künyelerini ve haklarında oluşturulmuş tutanakların bazı bölümleri yayınlanmaktadır.²³⁵ Bu yazarların yanında Samim Kocagöz'ün Tartışma, Çetin Altan'ın Bir Avuç Gökyüzü, Sevgi Soysal'ın Şafak, Erdal Öz'ün Yaralısin, Tarık Dursun'un Gün Döndü vd. romanları siyasi ve politik roman kategorisinde değerlendirilebilir.²³⁶ Yine bu yıllarda Pınar Kür, Demir Özlü, Aysel Özakın, Afet Ilgaz aynı olguyu değişik boyutlarda işleyen ürünler verdiler.²³⁷ “Dolayısıyla gerek sağ görüşlü gerek sol görüşlü yazarlarımızın ele aldıkları konular arasında grev, baskın, öğrenci çatışmaları önemli bir yer tutmaktadır. Bu romanların yazıldığı dönemin karakteristik özellikleri arasında yer almaktadır.”²³⁸

Yukarıda anlatılanlardan hareketle: “12 Mart’ın ardından Türk romanı yükselen kitle hareketlerinin ve 1974 sonrasında toplumun hemen tüm kesimlerinin hızla siyasallaşmasının yazarları da etkilediği ve kendiliğinden bir çekim merkezi oluşturduğu söylenebilir.”²³⁹ 1975 yılı ise: “romanda patlamanın görüldüğü bir yıldır.”²⁴⁰ Bu patlama 1977’ye kadar devam etmiştir. “Türk romanı 1976 yılına kadar bir canlılık içine girmiş fakat 1977’den itibaren bu canlılık yerini tümüyle bir bekleyişe, ilgisizliğe, okur kaybına ve giderek romansızlığa, hem roman anlamında hem roman üstüne düşünme anlamında romansızlığa dönüşmüştür.”²⁴¹

Romanlarımıza, 1960’lı yıllarda toplumsal gerçeklerin yansımaya başladığı ve bunda siyasal koşulların da etkisinin büyük olduğu ve özellikle 12 Mart 1971 Muhtıra’sından sonra siyasi olayların romanlarımıza yansıdığı görülür. Gerçekten de Türk romanı tarihine baktığımızda en fazla siyasi roman bu dönemde kaleme alınmıştır. Biz de 1960-1980 dönemindeki toplumsal gerçekliği ve siyasi-ideolojik olayları yansıtması açısından-milliyetçi/ülkücü bakış açısı ile yazılan Emine Işın’su’nun Sancı romanı ile Marksist/Sosyalist bir bakış açısı ile yazılan Füzûzan’ın Kırk Yedi’liler romanını - Goldmann’ın oluşumsalcı yapısalcı yöntemi ile analiz ederek ve bu romanları karşılaştırarak bu dönem irdelenecektir.

²³⁵ Yalçın, s. 576.

²³⁶ Özdemir, s. 291.

²³⁷ Özkırmılı, s. 160.

²³⁸ Yalçın, s. 593.

²³⁹ Yalçınkaya, s. 331.

²⁴⁰ Yalçınkaya, s. 300. (Atilla Özkırmılı, “1975’te Hikaye ve Roman” , *Edebiyat Yıllığı*, Nesin Vakfı Yayınları, İstanbul 1976, s. 47’den naklen).

²⁴¹ Yalçınkaya, s. 302. (Atilla Özkırmılı (1976), s. 46’dan naklen).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FÜRUZAN'IN KIRK YEDİ'LİLER ROMANINDA ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

3.1. KIRK YEDİ'LİLER ROMANININ ÖZETİ

Kırk Yedi'liler romanı, 1958-1972 yılları arasında yaşananları anlatsa da asıl öykü öğrenci olaylarının yaşandığı 1968-72 yıllarında geçer. Romana yansıyan bu yıllarda ülkemizde iki büyük siyasi olay yaşanmıştır. Bunlardan biri; 1960 darbesi diğeri ise; 1971 muhtırasıdır ki; bu olaylar romana da yansımış, öğrenci olaylarını da dolaylı ya da dolaysız bir şekilde etkilemiştir.

Romanda anlatılan olayların çoğunluğu aslında, Emine hapishanede işkencelere maruz kaldığı sırada onun serbest çağrışımlarla zihninden geçen hatıralarıdır. Yani 1958-70 arasında yaşananlar Emine'nin zihninden geçen yaşanmışlıklardır. Emine, 12 Mart 1971 sonrası hapishanedeyken çocukluk yıllarını ve üniversitede arkadaşlarıyla yaşadıklarını zihninden geçirmiştir. Romanda olayların canlı olarak yaşandığı zaman 1971 ve 1972 yılıdır. Roman, Emine'nin hatıralarında; 1958-59'larda Erzurum'da ailesiyle yaşadıkları ve ilişkilerinin hatırlanmasıyla başlar. Emine'nin annesi Nüveyre Hanım, babası Selahattin Bey'dir. O dönemde annesi İlkokul Öğretmeni, babası Başöğretmen'dir. Başkahramanın anne ve babası, Cumhuriyet'in ilk öğretmenlerinin yetiştirdiği öğretmenlerdendir. Emine, ablası Seçil ve kardeşleri Kubilay olmak üzere üç çocukları vardır. Emine'nin anılarının başlangıcı; onun orta bire, ablası Seçil'in liseye, kardeşi Kubilay'ın da ilkokula gittiği zamandır. Bu zamanlarda Seçil ve Emine birbirlerini çok sever, birbirlerinin her zaman ve koşulda yanlarında olmaktadır. Ancak Emine ve kardeşleri birbirlerinden çok farklı karakterlere sahiptir. Başkahraman Emine; küçüklüğünden itibaren kitap okuyan, etrafında yaşananları sorgulayan ve dış görünüşe önem vermeyen bir çocuktur. Seçil; okumak istemeyen, gezmeye ve dış görünüşe önem veren bir kızdır. Kubilay ise; küçük olması nedeniyle de pek bir şeyden haberi olmayan, vurdumduymaz yapıya sahip bir çocuktur.

Başkahramanın anne ve babasının karakterleri ise şöyledir: Nüveyre Hanım, Selahattin Bey'e göre daha baskındır. Nüveyre Hanım'ın çocuklarına ve eşine karşı otoriter bir tavrı vardır. Nüveyre Hanım; dış görünüşe, varıllığa, makama vd. çok önem

veren biridir. Çocuklarının da hep en iyi yerlerde olmasını arzu eder, sadece kendisini ve en yakın çevresini düşünür. İnsanlara, bulundukları konuma göre değer verir. Öğretmen arkadaşları ve çocukları tarafından pek sevilmez. Çocuklarından özellikle başkahraman Emine annesiyle hemen hemen her konuda tartışır, Seçil de evli üç çocuklu birine aşık olduğunda annesi ile tartışmıştır; ancak annesi galip gelmiş, Seçil'i o kişiden ayırmıştır. Bu olaydan sonra Nüveyre Hanım eşiyle de anlaşarak Seçil'i, anneannesinin yanında lisesini bitirmesi için İstanbul'a gönderirler. Selahattin Bey, kişilik olarak eşine göre daha iyi niyetli, sevimli, içten ve samimi bir insandır. Çocuklarının üzerinde de baskı kurmayan biridir; bu nedenle de çocuklar babalarını daha çok sever.

Başkahraman Emine'nin ailesinin o günkü koşullara göre sosyo-ekonomik durumu oldukça iyidir. Emine'nin annesi Erzurum'da öğretmenlik yaptığı için gerek ev işleri gerek büyük temizliklerde yardımcı alırdı. Ev işlerine daimi yardımcı olarak 8-10 yaşlarında Kiraz diye bir kız çocuğunu almıştır. Kiraz'ı, Leylim ninesinin ısrarı üzerine almışlardır. Kiraz'ın ev işleri hizmeti karşılığında onun barınma ve beslenme ihtiyacını karşılamışlardır. Nüveyre Hanım, Leylim nineye, Kiraz'a ya da onlar gibi ev işlerini yaptırdığı kişilere mesafeli davranır, onları küçümserdi.

Başkahraman Emine, liseye geçtiğinde anne ve babasının tayinleri Ankara'ya çıkmış ve Erzurum'dan taşınmışlardır. Emine, liseyi bitirince İstanbul Üniversitesi, Sosyoloji bölümünü seçer ve İstanbul'da yaşamaya başlar. Seçil ise annesinin istediği gibi varlıklı, avukat biriyle evlenip İzmir'de yaşamaya başlar; ancak hiç mutlu değildir. İki çocuğu olur.

Emine'nin üniversitede okuduğu yıllar 1968-72 yıllarına denk gelmektedir. Emine, İstanbul'da üniversitede okurken kendi evleri vardır, orada kalır. Anne ve babası da Ankara'dadır; ancak Emine'nin yanına sık sık gelir giderler. Emine'nin üniversiteden edindiği arkadaşları da evine sık sık gelirler. Arkadaşları genelde Emine gibi 1947 doğumlu, İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi sol(devrimci) görüşe sahip öğrencilerdir. Bu arkadaşlarının bir kısmı; Doğu'lu ve Güneydoğu'ludur. Geldikleri bölgenin bırakılmışlığını, ekonomik yetersizliklerini ve sermayenin belli ellerde toplanmasını sorgulayan, nedenlerini öğrenmek ve hesabını sormak isteyen Anadolu'lu, köylü, kasabalı ve geldikleri yörenin tek tük okumuşlarıdır. Emine'nin

arkadaşlarının geri kalanı ise, ailesinin sosyo-ekonomik durumu iyi olan öğrencilerdir. Aileleri, genelde İstanbul, Aydın, Adana gibi illerde yaşayan ve kazançlı işlere sahiptir. Ancak bu öğrenciler de kendi aile katlarıyla anlaşılamayan, ailelerinin diğer insanları sömürdüğünü düşünen ve aileleriyle pek görüşmeyen hatta onlardan utanan öğrencilerdir. Bu öğrenciler birleşerek, önce üniversite reformu istekleriyle birtakım protesto ve yürüyüşlerde bulunmuşlar. Daha sonra ise ülkenin genel sorunlara eğilmişlerdir. 1961 anayasasının koruyuculuğunu yaparak, sosyo-ekonomik eşitsizliği gidererek, her türlü sömürüyü engelleyerek ve onların yerli işbirlikçileriyle mücadele ederek Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye'yi kurmayı amaçlamışlardır. Bu amaçla da isteklerinin gerçekleştirilmesi için 1968-69'larda başlayıp 1971'e kadar önce İstanbul'da yürüyüşler, protestolar, boykotlar düzenlerler. Daha sonra bu öğrencilerin karşısına onların amaçlarının ve isteklerinin gerçekleşmesini istemeyen, ülkenin sorunlarını gidermenin daha farklı yöntemlerle olacağına inanan öğrenciler ortaya çıkar. Bu öğrenciler sağ(ülkücü) görüşe sahiplerdir, bunlar da kendi aralarında örgütlenip Emine ve arkadaşlarının karşısına çıkarlar. Önce masumane kavgalarla başlarlar, daha sonra ise silahlı çatışmalara kadar gittiler. Silahlı çatışmalarda Emine'nin arkadaşlarından yaralananlar ve ölenler olmuştur. Böylece ülkemizde 1968 kuşağının öğrenci olayları başlamış olmuştur. Aileleri onların bu davranışlarına çok kızar, hele Emine'nin annesi yanına gelip bağırıp bağırıp gider ya da sürekli telgraf çekerek bırak bu işleri diye ısrar eder. Emine ise, diğer arkadaşları gibi annesinin dediklerine hiç aldırmaz.

İlerleyen zamanlarda, Emine ve çoğu arkadaşı öğrenci olaylarındaki aşırılışmalarından dolayı 12 Mart 1971 sonrası hapisaneye alınır ve orada çok ağır sorgulamalara, suçlamalara ve işkencelere maruz kalırlar. Ağırlıklı olarak bu sorgulamalar ve işkenceler Emine üzerinden gösterilir. Emine bu işkenceler esnasında serbest çağrışımlarla ortaokulundan bu döneme kadar yaşadıklarını hep zihninden geçirmiştir. Roman genel olarak Emine'nin bu zihninden geçirdiği hatıralardan oluşmuştur. Bu, 12 Mart 1971 Muhtırası ve 1972'ye kadar yaşadıkları romandaki canlı zamandır. Emine, hapisaneden, ailesi ve yüksek mevkilerdeki tanıdıkları vasıtasıyla çıkartılır; ama Emine'nin sevgilisi Haydar ve daha birçok arkadaşı hapisanede kalır. Emine bu duruma çok üzülür. Emine hapisaneden çıktıktan sonra ailesiyle Ankara'ya gitmek istemez, onları ikna eder ve İstanbul'da hapisaneye alınmadan önce

arkadaşlarıyla kaldığı eve gider. Emine, burada hiçbir şey yapmaz sadece geçmişte yaşadıklarını, arkadaşlarını, onlarla düzenledikleri organizasyonlarını ve amaçlarını düşünür. Emine, buradayken Seçil'in intihar ettiği ve kurtulmadığına dair haber gelir. Emine çok üzülür ancak bir taraftan da Seçil'e kızar ve roman bu şekilde sona erer.

3.1.1. Anlama Aşaması (İçkin Çözümleme)

3.1.1.1. Anlatının Bakış Açısı

Her yazar, ifade etmek istediği düşünceye, anlatacağı olaya ve eserine vermek istediği şekle göre anlatıcı veya anlatıcılar yaratmak zorundadır. Bunlar da itibari eserlerdeki diğer kahramanlar gibi kendi koşulları ve olanakları içerisinde yüklendikleri fonksiyonları yerine getirirler. Genelde yazar ile anlatıcı birbirine karıştırılmaktadır. Yazar, üzerinde yaşadığımız gerçek dünyaya ait bir varlıktır, anlatıcı ise itibari bir âleme aittir.²⁴² İtibari bir varlık olan anlatıcı eserde yazarın dilini kullanarak ait olduğu âleme ait mekan, şahıs kadrosunu ve hayat tezahürlerini nakleder veya dikkatlere sunar. Bu hususu dikkate alarak hâkim bakış açısından hareketle yazılmış eserdeki anlatıcıya 'yazar – anlatıcı' adını verebiliriz.²⁴³

Anlatıcı anlatımı iki şekilde gerçekleştirebilir: ya olayları okuyucu adına kendisi anlatır, irdeler, yargılar yani anlatmayı kullanır veya olayı kişiler arası konuşma ve eylem biçiminde sunar, yani gösterir.²⁴⁴ Anlatım tarzında; okuyucu, olayı nakledenin bulunduğu zaman ve mekân açısından belirli bir mesafeden öğrenir. Tek tek olaylar olayın tamamı gibi okuyucunun zihninde geçmiş zamanda olup biter. Önemli olayların sonuçları adeta özet halinde verilir. Göstermede ise; kendini olay mahallinde hisseden okuyucunun dikkatini tamamıyla çekmeyi kolaylaştırmak için mekâna ve zamana ait bilgiler baskın gözüktür. Yani, göstermede kullanılan 'kurmaca zaman' geçmiş zamanı ifade etmez ve olaylar sanki okuyucunun gözleri önünde canlandırılıyormuş hissini verir.²⁴⁵

²⁴² Aktaş, s. 84.

²⁴³ Aktaş, s. 100.

²⁴⁴ Boynukara, s. 117. (Ünal Aytür, *Henry James ve Roman Sanatı*, DTCF Yayınları, Ankara 1977, s. 21'den naklen).

²⁴⁵ Stanzel, s. 19.

Kırk Yedi'lilerde anlatım ve gösterim tarzları da kullanılmıştır ancak gösterim tarzı daha ağırlıklıdır. Örnek verecek olursak; Anlatım tarzı olarak: “-*Erzurumdaydık. Üç kardeş, üçer dörder yıllıktı aramızdaki yaş farkları. Anamız ilkokul öğretmeni, babamız aynı okulda başöğretmen. Hiç yaşlı değiller, hiç yoksul değiliz.*”²⁴⁶

“-*Kapıyı zor araladı. Kar yığılmıştı. Hava ılımandı. Gitti. İşlerimi bitirdim.*”²⁴⁷

Gösterim tarzı olarak: “-*Güzel, özenli bluzunun pahasını kirli giyerek yok etmek çabası, kısa topuklu ayakkabılarının Avrupa malı olduğunu belirten derisindeki yumuşak kalınlık, tabanlarındaki seçilip yapılma kalabalık, gözden kaçır gibi değil. Başını ne anlama geldiği belirsiz bir çabuklukla silkiyor. Mavimsi bir aklığa bürülü yuvarlak boynuna doluşuyor saçları, yüzü örtülüyor.*”²⁴⁸ da genelde bu şekildedir.

Bakış açısı olarak, Kırk Yedi'liler romanında tanrısal bakış açısı hâkimdir. Bu bakış açısında anlatıcı, kişilerin yaratıcısı konumundadır ve onlar hakkında söz sahibidir. Bu anlatıcı olaylara müdahalelerde bulunur, yorumlar yapar.²⁴⁹

Tanrısal bakış açısı denilince; anlatıcı her şeyi bilen, duyan, gören özellikleriyle akla gelir. Bu bakış açısında anlatıcı kahramanların bütün geçmişlerini, özel yaşamlarını, zihinlerinden geçirdiklerini bilir, onların iç konuşmalarını duyar.²⁵⁰

“-*Öteki dairelerin nasıl dikkatle beni izlediğini bilmez değilim. Sanki kokumu alıyorlar havada.*”²⁵¹ Anlatıcının burada diğer dairelerin beni izlediğini bilirim demesi, görünmeden yapılan bir şeyi bildiğini söylemesi tanrısal bakış açısına bir girer.

Başkahraman Emine'nin iç konuşmalarının bilinmesi tanrısal bakış açısına örnektir. Şöyle ki;

“-*O bir kız 'diye düşündü Emine.'Tanrım bu kadar da olmaz ki neyi başaracaklarını sanıyor bu faşistler.'*

-*Üç şey asıldır dedi kendine kısacık. İmzalamamak, ad vermemek, ağlamamak.*”²⁵² diye geçiriyordu Emine'nin zihninden daha bunun gibi pek çok yerde Emine'nin iç konuşmalarına rastlanır. Zaten roman Emine'nin iç konuşmaları ile örgülenmiştir.

²⁴⁶ Füzüzan, *Kırk Yedi'liler*, (6. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995, s. 5.

²⁴⁷ Füzüzan, s. 141.

²⁴⁸ Füzüzan, s. 161.

²⁴⁹ Stanzel, s. 19.

²⁵⁰ Aktaş, s. 96.

²⁵¹ Füzüzan, s. 7.

Anlatıcı istediği bilgiyi veren, istediği zaman susan, bazen olayları bütün detaylarıyla aktaran bazen birkaç cümleyle özetleyen, yorum ve değerlendirmelerde bulunan birisidir. Kırk Yedi'lilerde öğrenci olaylarını yaşayan öğrencilerin bazılarının kişisel bilgilerinin kısa bazılarının kişisel bilgilerinin ise uzun verilmesi bu açıklamaya örnek teşkil eder. Genellikle öğrenci olaylarında baskın olan öğrencilerin bilgileri uzun verilirken örneğin; “*Emine Semra Kozlu*”,²⁵³ “*Hacer Melek Ötüken*”,²⁵⁴ mücadele baskın olmayan öğrencilerin bilgileri ise, kısa verilmiştir örneğin; “*Ali Ahmet Kadiroğlu*”,²⁵⁵ “*Hüseyin Tepe*”²⁵⁶...

Tanrısal bakış açısında anlatıcı sınırsızdır, özgürdür. Bu sınırsız oluşu yazar-anlatıcıya, itibari âleme ait sosyal yaşamın geniş bir bölümünü ifade edebilme gücü verebilmesinin yanında insan ömrünü aşan uzun yıllar zarfında meydana gelen olayları da anlatma olanağı sağlar. Çünkü anlatıcı zaman ve mekanla sınırlı değildir. Nerede aranırsa orada hazırır.²⁵⁷ Kırk Yedi'lilerde de anlatıcı özgürdür. Romanda çok fazla geçişler vardır. Örneğin Emine, İstanbul'da üniversitede yaşadıklarını anlatırken hemen Erzurum'da yaşadıklarına geçebilmiştir. Kitabın ilk başlangıcında bile bunu görebiliriz; işkencedeki yakınmalarından hemen Erzurum'da yaşananlara geçilmiştir.

Tanrısal bakış açısında anlatıcı safını belli eder, bunu da onun yaşananları anlatırkenki tepkilerinden anlarız. Anlatıcı; onayladığı davranışları över, onlara sevinir, onaylamadığı davranışları ise yerer, onlara kızar. Örneğin; Kırk Yedi'lilerde başkahramanın arkadaşlarından Zülkadir: “- *O kurt resimleri ki insanoğluna nasıl onur kaynağı olabilirler? Yahu baba bunlar hangi yanın yetiştirmesi? Bizim köyde, dağda yoktur ağam böylesi hayvanın yırtıcısını örnek bellemek de neyin nesi?*”²⁵⁸ (yerme) Sol(devrimci) öğrenciler, sağ(ülküçü) öğrencilerin ‘kurt’tan yola çıkmalarını eleştirmiş ve onların bu davranışını yermişlerdir.

(Haydar Emine’ye) “-*Bilmiyorum annenler 27 Mayıs ihtilalini nasıl karşıladılar? (Emine) Sevinçle, coşkuyla ellerini çırparak, hatta o gece Kubilay ile bize*

²⁵² Füzuan, s. 322.

²⁵³ Füzuan, s. 11.

²⁵⁴ Füzuan, ss. 161-163.

²⁵⁵ Füzuan, s. 225.

²⁵⁶ Füzuan, s. 334.

²⁵⁷ Aktaş, s. 96.

²⁵⁸ Füzuan, s. 147.

*bira bile içirdiler.*²⁵⁹ Burada da Emine ve ailesinin 27 Mayıs ihtilali'ne sevindiği görülmüştür. Buradan sevinilen ve övülen davranışların onaylandığı yerilen davranışların ise onaylanmadığı anlaşılmaktadır.

Kırk Yedi'lilerde, anlatım teknikleri olarak da: tasvir, geriye dönüş tekniği, diyalog tekniği, iç diyalog tekniği, iç çözümleme tekniği, iç monolog tekniği, bilinç akımı tekniği kullanılmıştır.²⁶⁰

3.1.1.2. Zaman

Kırk Yedi'liler'in öykü ve öykülenme zamanı genel olarak 10-14 yıllık bir süreyi kapsar. Romanda olaylar belli bir zaman diliminden başlayarak düzenli bir şekilde ilerlemez. Zamansal anlamda ileriye ve geriye geçişler söz konusudur. Romanda 1958-1972 yılları arasında yaşananlar anlatılsa da asıl öykü öğrenci olaylarının yaşandığı 1968-72 yıllarında geçer.

Romanda anlatılan olayların çoğunluğu aslında Emine hapishanede işkencelere maruz kaldığı sırada serbest çağrışımlarla onun zihninden geçen hatıralarıdır. 12 Mart 1971 sonrası Emine hapishanedeysen çocukluk yılları ve üniversitede arkadaşlarıyla yaşadıkları (yani 1958-70 yılları arasında yaşananlar) onun zihninden geçenlerdir. Romanda olayların canlı ve somut olarak yaşandığı zaman 1971 ve 1972 yılıdır. Roman, Emine'nin hatıralarında 1958-59'larda Erzurum'da ailesiyle yaşadıkları ve ilişkileri ile başlamış; ancak bu dönem romandaki asıl öykü zamanı değildir. Asıl öykü zamanı, romanın adından da anlaşılacağı üzere ortalama olarak 1947 doğumlu öğrencilerin üniversiteye geldiklerinde yani 1968-1972 yılları arasındaki boykotların, protestoların, çatışmaların yaşandığı ve yoğunluklu olarak da hapishanedeki işkencelerin anlatıldığı zamandır.

Kırk Yedi'liler de zaman genel olarak belirgindir. İlk belirgin zaman ifadesi: *"Anneleri, satın alınan daha sonra da gereksizliği ortaya çıkan eşyaları atmaz, kimseye de vermezdi. 1940'larda alınmış lambaları yanan radyoları patiska torbasının içinde duruyordu. 1968'lerde bile bu radyo torbası her yana taşınanların içindeydi."*²⁶¹ 1940

²⁵⁹ Füzüzan, s. 148.

²⁶⁰ Tekin, içindekiler kısmından derlenmiştir.

²⁶¹ Füzüzan, s. 30.

yılı verilmiş ve burada geçmişte yapılmış bir işten bahsedilmiş sonra 28 yıl sıçranmış ve ileriye sapım ile 1968'e gelinmiştir.

1940 yılından sonra bahsedilen zaman; romandaki öğrencilerin ortalama 1947 doğumlu olması nedeniyle 1947 yılıdır. Örneğin: *Sami Kaya Elçin*(1947)²⁶², *Hüseyin Cemşit Kerimoğlu* (1947)²⁶³, *Hacer Melek Ötüken* (1948)²⁶⁴, *Bilge Sümer Onurkan* (1948)²⁶⁵... Bu öğrenciler, 1968-72 yıllarının üniversite öğrencileridir. Bu öğrenciler, bu yıllardaki öğrenci olaylarını başlatan, organize eden öğrencilerdir. Bu öğrencilerin başlattıkları öğrenci olayları zaman içerisinde aşırılaşmış, artık önü alınamaz hale gelmiş bu nedenle de en sonunda hükümet tarafından bastırılmaya çalışılmıştır. Bu durumu Haydar şöyle yorumlar: (Emine'nin hapisshanedeyken Haydar'ın bu yorumlamalarından hatırladıkları) *"Ben bir ara söylemiştim, biliyor musun, peşimizdeydiler. Her köşede her kuytuda her esintili açıklıkta sinmiş bekliyorlardı. Yaşları, doğumları aşağı-yukarı 1945'le başlayıp 47-49 arası değişen hatta bazen 51'e varan yani ortalamasına 47'liler diyebileceğimiz kuşağı kısırmaya çalışıyorlardı."*²⁶⁶ Olaylar sonrasında gerçekten de öğrenciler kısırılmış, bazı öğrenciler tutuklanmış ve hapisshanelere alınmıştır. Öğrenci olaylarının en aktiflerinden biri başkahraman Emine de 1947 doğumludur. Romanda Emine'nin hatıraları ile onun ortaokul (1958, 59) yıllarına kadar inilir. (Emine) *"On iki yaşındaydı. Orta bire gidiyordu."*²⁶⁷ Bu zamandan Emine'nin üniversitesinin bitme zamanına(1972)'ye kadar devam edilir. Romanda Emine'nin ortaokul, lise ve üniversite yılları şeklinde ard ardına bir zaman akışı yoktur; çünkü bunlar Emine'nin anılarından onun hapisshanede işkence gördüğü sırada zihninden serbest çağrışımlarla geçen hatırladıklarıdır.

Anlatıcı, bazı zaman dilimlerini uzun anlatırken bazı zaman dilimlerini ise kısa anlatmıştır. Emine'nin ortaokul yıllarından iki-üç yerde lise yıllarından bir yerde, üniversite yıllarından ise; pek çok yerde bahsedilmiştir. Çünkü asıl öykü zamanı Emine'nin üniversite yılları (1968-72)'dir. Bu yıllarda üniversite öğrencileri, önce üniversite reformu istekleriyle zamanla ise ülkenin genel sorunlarının çözümü için gruplaşıp, örgütlenmişlerdir. Seslerini duyurmak için de yürüyüşler, protestolar ve

²⁶² Füzuan, s. 61.

²⁶³ Füzuan, s. 154.

²⁶⁴ Füzuan, s. 161.

²⁶⁵ Füzuan, s. 186.

²⁶⁶ Füzuan, s. 341.

²⁶⁷ Füzuan, s. 17.

boykotlar düzenlemişlerdir. Örneğin: “Ekim 1969 Samsun - Ankara Mustafa Kemal yürüyüşü.”, “Şubat 1969 emperyalizme karşı işçi yürüyüşü.”, “Mart 1970, Bağımsızlık için ant”...²⁶⁸ Bu öğrencilerin karşısına onların isteklerinin ve amaçlarının ülkenin sorunlarının giderilmesi adına yararlı olmayacağına inanan başka bir grup sağ(ülkücü) öğrenciler çıkar ve onların her türlü faaliyetini engellemeye çalışırlar. Zamanla da bu iki grup arasında kavgalar, çatışmalar yaşanır ve bu çatışmalarda yaralanan, ölen öğrenciler olur. Örneğin Emine, işkence sırasında ölen arkadaşlarından Perviz’i zihninden geçirir: “Perviz 22 yaşındaydı 1969’da. O da bir 47’li sınıra vardığında tüm insanlara ve güneşe Allahaismarladık demişti.”²⁶⁹

Öğrenci olaylarındaki bu aşırılaşmalar nedeniyle özellikle 12 Mart 1971 sonrasında öğrencilerin bazıları tutuklanarak hapishanelere alınmıştır. Emine de bu zamanda hapishaneye alınan öğrencilerdendir ve aslında romanda 1958-70 yılları arasında yaşananlar, Emine hapishanedeyken işkenceler sırasında onun zihninden geçen hatıralarıdır. Romanda yaşanan canlı ve somut zaman; 12 Mart 1971 sonrası Emine ve arkadaşlarının hapishanede geçirdikleri zaman ve 1972 yılıdır. 12 Mart 1971 sonrası Emine’nin hapishanedeyken sorgulamalar sırasında yaşadıkları ve düşündükleri: “-12 Mart yönetiminin kaba gücünü yürüten adamları neyi arayıp bulacaklarını sanmışlardı?”²⁷⁰

“...1971’den sonra kaba güçle sağlanan o hesaplaşmaya bakıldığında - ki tek yönlü bir hesaplaşmadır bu - yargılamada zarar hanesi ve yarar hanesi dosdoğru saptanacaktır.”²⁷¹

Emine hapishaneden, ailesi ve yüksek mevkilerdeki tanıdıkları aracılığıyla 1972 yılında çıkarıldığını tahmin etmekteyiz. Emine’nin 1972 yılında hapisten çıktığını tahmin etmemizin nedeni; Emine hapishaneden çıktıktan sonra İstanbul’da arkadaşlarıyla kaldığı eve geldiğinde yanına sevgilisi Haydar’ın ağabeyi Kurban geldiğinde ona şöyle demişti: “1973 yılını bizle yap Emine can. Şu 1972 yılını kayın gelin birlikte bırakalım arkamızda.”²⁷² Görüldüğü üzere Emine hapishaneden çıktıktan

²⁶⁸ Füzüzan, s. 302.

²⁶⁹ Füzüzan, s. 295.

²⁷⁰ Füzüzan, s. 390.

²⁷¹ Füzüzan, s. 342.

²⁷² Füzüzan, s. 442.

sonra Kurban ile geçen konuşmalarında 1972 yılının içinde olduğundan bahsedilmiştir ki bu zaman romandaki olayların bizzat yaşandığı canlı zamandır.

Öğrenci olaylarının yaşandığı zaman dilimi romanda gerçek hayata uygun şekilde verilmeye çalışılmıştır; ki bu da inandırıcılığı artırmıştır. Bu roman bu olayların yaşandığı zamandan hemen sonra yazılmıştır. Kitabın son sayfasının en alt kısmına yazılan - kitabın yazıldığı tarih - bunu kanıtlar niteliktedir. : “*Mart 1973 - Temmuz 1974 Mecidiyeköy İstanbul.*”²⁷³

3.1.1.3. Mekan

Kırk Yedi’liler’de geçen olay, ülkemiz sınırları içinde geçmekle birlikte geniş bir alanda yaşanmıştır. Bu geniş mekanı temelde dört ana bölüme ayırabiliriz: Bunlar; Erzurum, İzmir, Ankara ve İstanbul’dur. Bu mekanlardan Erzurum hariç diğerleri olayın yaşandığı canlı mekanlardır. Bunların dışında anlatım esnasında tanıtılan fakat kahramanın içinde bulunmadığı mekanlar da mevcuttur.

1.Erzurum: Kurgunun büyük bir bölümü Erzurum’da yaşanır; ancak Erzurum’da yaşananlar Emine’nin hatıralarında anlatılmıştır. Dolayısıyla Erzurum, olayların canlı ve somut bir şekilde yaşandığı bir yer değildir. Başkahramanın çocukluğu ve ailesi ile yaşantıları ağırlıklı olarak Erzurum’da geçmiştir. Onların yaşantılarının geçtiği yerler günlük olayların yaşandığı; ev, apartman, mutfak, odalar, sokaklar ve çarşı - pazarlardır. Örneklerini şöyle verebiliriz: “- *Babaları yatak odasına giderken doğan günün ağdığı camlara bakıp: “Tamam değil mi kızlar demişti. Hepimiz yorgunuz.”*”²⁷⁴

“-*İki kız, sokağı baştan sona dolduran sesleriyle yerden aldıkları karları toplatırmadan döke saça birbirlerinin üstüne atarlardı.*”²⁷⁵

“-*Üstelik o adamla yarı karanlık yerlerde kalenin orda buluştuğunu gören var.*”²⁷⁶

“-*Sokaklardaki tepeleme kar bile anca öylesi gecelerde büyüklere sevinç, coşku konusu olabiliyordu...*”²⁷⁷

²⁷³ Füzüzan, s. 465.

²⁷⁴ Füzüzan, s. 48.

²⁷⁵ Füzüzan, s. 40.

²⁷⁶ Füzüzan, s. 36.

“-Kiraladıkları ev, Erzurum’un öteki yerli evleri gibi; altı taş üstü bağdadi bir yapıydı.”²⁷⁸ Görüldüğü gibi belirli bir apartman, sokak, cadde ismi verilmeden günlük olayların geçtiği yerler genel mekan isimleri ile anılmıştır. Ancak sadece şurada; Leylim nine Emine’ye: “- Siz istasyona taşınmışsınız balalarım. Cumhuriyet Alanı denilen yerde şehir işi çok katlı evler yapılmış ya oraya.”²⁷⁹ diyerek Emine’nin ailesinin taşındıkları evin Cumhuriyet Alanında olduğundan bahsedilerek belirli bir cadde ismi verilmiştir.

Ayrıca mekanlara satır aralarında üstü kapalı şekilde bazı anlamlar yüklenmiştir. O dönemde memur ve maddi durumu iyi olan ailelerin mekan olarak iyi yerlere yakışacağı ya da yakıştığı ancak maddi durumu iyi olmayan ailelerin ise mekan olarak kötü yerlere yakıştığı anlamına gelen ifadeler rastlanmaktadır. Şöyle ki: (Leylim Nine Kiraz’a) “Durmazlar bu köhnelikte. Oradaki memurların benzerlerinin yanına varacaklar. Sen bari durabilsen yanlarında. Ben yakışmam o iç içe yerlere. Burada benim yakışığım olan yerler de vardır. Avluları, taş girişi, tahta tabanları, demir çatılı pencereleri, çullu kapıları, merdiven binişlerinin ıgıldayan tahtaları aykırıma değildir. Memur evlerinde elektriklerin borusu bile duvarların içindeymiş. Hamamlığıysa bizim çimdiğimize hiç benzemez.”²⁸⁰ Burada maddi durumu iyi olan Emine’nin ailesi ve maddi durumu iyi olmayan Kiraz ve ninesi üzerinden insanların yaşadıkları mekanların sosyo-ekonomik seviyelerine göre değiştiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Yukarıda anlatıldığı gibi ağırlıklı olarak; ayrıntılı, belirli adresler verilmemekle birlikte sadece günlük olayların yaşandığı yerlerden bahsedilmektedir. Ancak bazı yerlerde ise, Erzurum’un belli başlı yerlerinden ayrıntılı olarak bahsedilerek; şehirde gerçekten yaşanıldığı ve şehrin özelliklerinin bilindiği gösterilmeye çalışılmış ve böylece inandırıcılık arttırılmaya çalışılmıştır. Şöyle ki:

“-Emine Palandökenlerin orda sanki soğuşun sıkıştırıp koyuvermediği akşamüstünden kalma camı bir ışık tortusu görmüştü.”²⁸¹

²⁷⁷ Füzuan, s. 20.

²⁷⁸ Füzuan, s. 24.

²⁷⁹ Füzuan, s. 31, 32.

²⁸⁰ Füzuan, s. 53.

²⁸¹ Füzuan, s. 20.

“-Yakutiye’nin orda gören varmış, camilerin orda gören varmış.”²⁸²

“Size demedi ya Medet Usta duymuş, bakırcıların orada dolanırken özümü ayan etti.”²⁸³

“-...Erzurum sürgünü olmam, Erzurum’u seçmiş olmakla yer değiştirdi. Tükenmez karlar kışlar ülkesinin kapanmış eski ipek yollarını aradım, geçende kaleye çıkıp ovaya, düzlüğe baktım. Trenin gelişini gözledim. Tren yolları o ipek yolunun çizgisine çekilmişti benim için.”²⁸⁴ Palandöken, Yakutiye, Bakırcılar çarşısı ve eski ipek yolunun geçtiği yer vd. buralar Erzurum’u tanıtan belli başlı mekanlardır.

2.İstanbul: İstanbul romanın merkezini oluşturan öğrencilerin üniversitelerinin bulunduğu, öğrenci olaylarının yaşandığı ve tahminen öğrencilerin hapishanelerinin bulunduğu yer olması yönüyle romanın kurgulandığı mekanların içinde en önemlisidir. Ancak İstanbul daha çok konuşmaların içinde geçer.

İstanbul’dan ilk olarak Seçil’in lisesini bitirmesi için anneannesinin yanına gönderilirken bahsedilir. “- Seçil’in İstanbul’a gidiş sabahı...”²⁸⁵

Başkahraman Emine’nin, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji bölümünü kazanması ile İstanbul’da yaşamaya başlaması ve üniversite’den edindiği arkadaşlarıyla öğrenci olaylarını burada başlatmaları ve organize etmeleri yönüyle İstanbul olayların yaşandığı canlı mekan olarak romana girmiştir. Emine ve arkadaşları genel olarak İstanbul’daki üniversitelerde okumaktadırlar şöyle ki: “Emine Semra Kozlu, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyoloji öğrencisi.”²⁸⁶

“Hüseyin-Cemşit Kerimoğlu. İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi.”²⁸⁷

“Hacer Melek Ötüken, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğrencisi.”²⁸⁸

“Necil Seyhan Öztürk, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi.”²⁸⁹...

²⁸² Füzuan, s. 71.

²⁸³ Füzuan, s. 53.

²⁸⁴ Füzuan, s. 108.

²⁸⁵ Füzuan, s. 279.

²⁸⁶ Füzuan, s. 11.

²⁸⁷ Füzuan, s. 154.

²⁸⁸ Füzuan, s. 161.

²⁸⁹ Füzuan, s. 201.

İstanbul'daki olaylar anlatılırken İstanbul'un şu semtinde şöyle oldu bu semtinde böyle oldu şeklinde çok az yerde açık bilgi verilir. Biz olayların İstanbul'da yaşandığını bazı ifadelerden anlarız. Emine, üniversitede okurken İstanbul'da kendi evleri vardır, orada kalmıştır. Evine, ailesi ve üniversite'den arkadaşları sık sık ziyaretine gelir. Annesi daha çok Emine'nin öğrenci yürüyüşlerine, protestolarına katılmasına kızmak için gelirdi. Şöyle ki; *“Annesi buna alışamıyordu ya, artık telgraf çekip de çağırarak karşı koymalara girişmiyordu. Öğütlerini İstanbul'a gelip inanılmaz bir sabırla, kendine özgü bıktırıcı sözlerle sıralıyordu Emine'ye.”*²⁹⁰

Arkadaşları ise; genelde yurttan kaldıklarından mücadeleleri ile ilgili her toplantı ve organizasyon için Emine'nin evini kullanırlar. Emine'nin evi hatta onların dershanesi gibidir. Emine'nin annesi de burayı dershaneye benzetir; çünkü duvarlarının her tarafında siyasi anlamda örnek aldıkları kişilerin sözleri ve resimleri asılıdır. Şöyle ki; *“- Ne olacak böyle, demişti annesi. Her gelişimde resimlerin, yazıların sayısı artıyor. Garip bir dershaneye benziyor burası.”*²⁹¹ Emine'nin arkadaşları şahsi ihtiyaçları olduğunda da hemen onun evine gelirler. Şu cümleden bunu anlayabiliyoruz: *“Gecenin ilerlemiş saatinde kapının çalınması aykırı gelmezdi Emine'ye. Çoğunluk öğrenci yurdunun kapıları kapanmış olduğundan Cemşit, Emine'ye kalmaya gelirdi.”*²⁹²

Burada anlatılan öğrenci olaylarının da İstanbul'da yaşandığını ispatlayan bazı örneklerle rastlıyoruz. Şöyle ki: *“Boykot komiteleri kurulurken yurdun dört bir yöresinden İstanbul'a gelmiş olan Anadolu'lu öğrenciler istekle öne çıkıyor...”*²⁹³

*“- ‘Üniversite kanla açıldı’ diye yazıldığı günün öncesiydi.(Emine) Saat sekiz buçuktu Beyazıt'a vardığında. Her yan gerginlik doluydu.”*²⁹⁴ Ve o gün komandolarla silahlı çatışmaya girmişlerdir. Daha sonra bu çatışmaların aşırılaşmasından dolayı Emine ve bazı arkadaşları tutuklanarak, hapishaneye alınır. Mekan olarak hapishaneden de çok bahsedilir; ancak hapishanenin tam olarak nerede olduğundan bahsedilmemekle birlikte İstanbul'da olduğu tahmin edilmektedir. Hapishane, Emine ve arkadaşlarının işkence gördükleri kötü şartları olan pis, soğuk ve karanlık bir yer olarak tasvir edilmiştir. Emine, hapishaneyken de buradan çıkar çıkmaz İstanbul'da arkadaşlarıyla

²⁹⁰ Füzüzan, s.168.

²⁹¹ Füzüzan, s. 177.

²⁹² Füzüzan, s. 180.

²⁹³ Füzüzan, s. 303.

²⁹⁴ Füzüzan, s. 305.

kaldıkları eve dönmek istemektedir. Bu düşüncesini şöyle zihninden geçirmektedir; “...eğer yakamı bırakırlarsa, Ankara’ya gitmemeliyim... Annemle babam da İstanbul’da olmalılar bir süre.”²⁹⁵ Gerçekten de düşündüğü gibi olur, hapishaneden çıkınca ailesiyle İstanbul’da Emine’nin evinde biraz kalırlar, sonra ailesi Ankara’ya döner. Buradan Emine’nin hapishaneden çıktıktan sonra İstanbul’da olayların yaşandığı asıl mekanda kalmaya devam ettiğini görüyoruz ki; romanın sonuna kadar da Emine hep İstanbul’dadır. Romanın asıl konusu olan öğrenci olaylarının yaşandığı mekanın da ‘İstanbul’ seçilmesi gerçekliğe de uygun olduğundan inandırıcılığı artırmıştır.

Emine’nin sevgilisi Haydar’ın ağabeyi Kurban geldiğinde de Emine’nin onu evinde ağırlamasından ve aralarında geçen konuşmalardan da İstanbul’da oldukları anlaşılmaktadır. Şöyle ki; (Emine) “- *Burada kalabilirdin Kurban ağabey. Yerim var.*

(Kurban) - *Yarın yolcuyuz. Arkadaşlar beklerler. İstanbul’un yabancılığına anca kolaylıyoruz.*

(Emine) - *Nerede kalıyorsunuz?*

(Kurban) - *Edirnekapı’da.*”²⁹⁶ Kurban, ertesi gün Almanya’ya işçi olarak gidecektir, Emine de onu uğurlamak ister ve Kurban’a; “*Yarın Yeşilköydeyim. Epeydir kapanmışım eve, çıkayım bakayım artık dışarılara.*”²⁹⁷ der.

İstanbul’un konuşma içinde geçtiği bir başka yer de: Emine, Kurban’a arkadaşları ile niye birtakım eylemlere giriştiklerini anlatırken, Kurban onların niye bu eylemlere giriştiklerini anladığını belirten şu ifadeleri kullanmıştır: (Kurban) “- *İstanbul’a vardığım yıl bu koca kent bir Londra, Paris, Berlin uzaklığı yabancılığı taşıyordu benim için. Her şeyi İstanbul’un uçlarda toplanan görünümüleriyle karşılaştırıp ölçtüm. Bırakılmışlığımızı korkunç duydum Emine Hanım. Aslan arkadaşım Zülkadir de derdi ya. İstanbul’a gelirken bizden pasaport isteseler yadırgamam baba, bilesin diye.*”²⁹⁸ burada Kurban; Zülkadir ve kendi gibilerinin geldikleri mekan ile İstanbul’un imkanlarının aynı olmadığını ve dışlandıklarını anladığını ifade etmiştir. İstanbul’a da Erzurum’daki gibi mekanlara sosyo-ekonomik anlamlar yüklenmiştir.

²⁹⁵ Füzüzan, s. 371.

²⁹⁶ Füzüzan, s. 443.

²⁹⁷ Füzüzan, s. 447.

²⁹⁸ Füzüzan, s. 450, 451.

3.Ankara: Emine'nin anne ve babasının tayinlerinin Ankara'ya çıkmasıyla canlı mekan olarak Ankara romana girmiştir. Ankara'nın mekan olarak seçilmesi bazı anlamlar taşımaktadır. Birincisi; Başkahramanın annesi ve babası Cumhuriyet'in ilk öğretmenlerinin öğrencilerindendir ve Ankara da mekan olarak Cumhuriyet rejimini temsil etmektedir. Bu nedenle de romanda Emine'nin ailesi ile Ankara özdeşleştirilmiştir. Romanda da bu durum şöyle izah edilmiştir; *"Annesi Ankara'yı benimsemişti. Düzenli, rahat ettirici bir konumu olan bu kentin Türkiye'nin genç Cumhuriyetine çok uyduğu, yaraştığı kanısındaydı."*²⁹⁹

İkincisi; Ankara, Cumhuriyet rejimini temsil etmesi yönüyle Türkiye'nin her bölgesinden halkları içinde barındırabilen bir şehir ve yeni yeni kentsel yerleşimi olan bir yer olması nedeniyle de bu yıllardaki kente göçü ve her bölgeden halkları barındıran bir mekana örnek olarak seçilmiş olabilir. Bunu romandaki şu ifadelerden anlayabiliriz. Şöyle ki: *"-1970 yılında Ankara'da babasıyla birlikte yürüyorlardı.(Emine, babasına) Kale'nin oradan hiç baktınız mı? Gecekonduların tepelere, boz topraklara yapışmış gibi çoğalmalarını hiç gördün mü? (Birden bire siz yok, sen var konuşurken) Paris'in 1789'undan bir görüntü sanki. Anadolu'nun dört bir yanından akın etmişler. Anadolu delegeleri diyebiliriz bu kalabalığa. Doğudan, ortadan, güneyden ve kuzeyden. Aceleci, tez canlı Lazlar bile var. Onca denizi bırakıp da nasıl ediyorlar bu bozkırda diye düşünürüm hep... O insanlar, Ankara'nın dolaylarında, Ankara'da değilmiş gibi duran parçalar. Oysa kentin içlerine sabah bir dağılmaları var, görülecek bir insan gücü, siz gördünüz mü?"*³⁰⁰ Ankara'ya Türkiye'nin dört bir yanından göç edilmesi sonucu gecekonduların arttığına ve burada yaşayanların Ankara ile özdeşleşemediklerine vurgu yapılır. Nüveyre Hanım ise, bu gecekonduyla ilgili şunları söylemektedir: (Ankara'nın) *"Varoşlarına gelince, orda yaşayanların da işsiz olduğunu kimse iddia edemezdi. Yoksulluk mu o her yerde vardı."*³⁰¹ Ekonomik sıkıntıların varoşlarla birlikte her yerde olduğuna yani sadece varoşlarda yaşanan bir durum olmadığına değinilmiştir.

Üçüncüsü; Başkahramanın ailesinin ikinci yaşadığı mekanın Ankara seçilmesinde, o yıllardaki yaşam standartlarına göre onların sosyo-ekonomik

²⁹⁹ Füzün, s. 50.

³⁰⁰ Füzün, s. 46.

³⁰¹ Füzün, s. 50.

durumunun oldukça iyi olması da etkili olmuştur. Ankara'nın semt olarak da sosyo-ekonomik seviyesi yüksek kesimlerinin oturduğu yerlerde oturmuşlardır. Örneğin; önce Küçükkesat'ta iyi bir evde otururken sonrasında daha iyi bir semt olan Çankaya'da daha iyi bir eve taşınmışlardır. Emine'ye hapisshaneden çıktıktan sonra annesi ve babası Ankara'da yaşaması için ısrar ederler; ancak Emine kabul etmez. Ankara'ya onları ziyarete geldiğinde; (Nüveyre Hanım) “- *Ya bak Emine, Ankara'ya gelmemekte direttin ya çok yazık yeni dairemizi de gördün.*

(Emine) - *Nereye taşındınız anne? Küçükkesat iyiydi, asansörü de vardı.*

(Nüveyre Hanım) - *Yeninin daha şık bir asansörü var ortanca. Baban illa asansör olsun demiyor.*

(Saadettin Bey) - *Gel gör ki şimdilerde yakamı koyuvermeyen bir yeşillik düşkünlüğü başladı bende...*

-*Ya biz Çankaya'ya çıktık Emine. Havası da temiz. 180 metre kare bir daire. Çok ferah senin anlayacağın.*”³⁰²

Öğrenci olayları genel olarak İstanbul'da yaşandığı için Nüveyre Hanım, Emine'nin İstanbul'da değil de Ankara'da yaşamasını istemektedir. (Nüveyre Hanım) “*Buradakiler (İstanbul'dakiler) kapıcısı, bakkalı falan her şeye şahit oldular. Ankara ise gazeteleri okudu. İstanbul'sa gördü diyorum. Aynı şey sayılmaz. İstanbul hiçbir şey görmedi anne. Hem düşünmediniz mi, bakın bazılarımızı salıyorlar... İdam isteğiyle yargılanmada olanlar da var. Dikkat edin korku havası yaratma eğilimi daha ustaca işleniyor artık. Ankara, İstanbul, İzmir illerimiz çok şey görmüş sayılmazlar. Gazetelerden okunanlarsa... ne yazdılar ki neler okundu sanıyorsunuz?*”³⁰³ Nüveyre Hanım, Emine ve arkadaşlarının İstanbul'da yaşadıkları çevrenin olaylarına tanık olduklarını düşünerek de Ankara'ya gelmesini ister. Emine ise bunu kabul etmez ve hiç kimsenin hiçbir şeye tanık olmadığını, yaşananların hepsinin gizli yaşandığını ima eder.

4. İzmir: Emine'nin ablası Seçil'in avukat biriyle evlenip İzmir'e gitmesiyle romana dördüncü mekan olarak girer. Olayların canlı olarak yaşandığı mekanlardan biridir. İzmir, Seçil'le ilgili anlatının geçtiği yerde mekan olarak yer alır. Seçil'in eşi çok zengindir. “- *Yıllar sonra Karşıyaka'da lambri duvarlı, kara pembe damarlı İtalyan*

³⁰² Füzüzan, s. 401.

³⁰³ Füzüzan, s. 406.

*mermerlerinden şömineli bir apartman katında ablası...*³⁰⁴ Burada Seçil'in yaşadığı evin varsıllığı anlatılmaya çalışılmıştır. Ancak bu varsıllığa rağmen Seçil çok mutsuzdur. Görüldüğü üzere; İzmir de mekan olarak sosyo-ekonomik anlam taşımaktadır.

5. Diğer Mekanlar: Romanda yer alan diğer mekanlar olayların yaşandığı somut ve canlı mekanlar değil, haklarında gıyaplarında düşünülen ya da konuşulan mekanlardır. Birincisi; Emine'nin ve üniversite'den arkadaşlarının doğdukları ve yaşadıkları yerlerdir. Ancak Emine'nin arkadaşlarını, doğdukları ve yaşadıkları mekanlara göre ikiye ayırıyoruz. Birinci gruptaki öğrenciler: *“Emine Semra Kozlu, Doğumu yeri: İstanbul, Beşiktaş...”*³⁰⁵, *“Hacer Melek Ötüken, İstanbul, Kadıköy,”*³⁰⁶, *“Bilge Sümer Onurkan, Ankara Kayaş.”*³⁰⁷, *“Necil Seyhan Öztürk, Adana, Seyhan.”*³⁰⁸, *“Ali Ahmet Kadiroğlu, Aydın.”*³⁰⁹... genel olarak ülkenin sosyo-ekonomik seviyesi iyi olan şehirlerinde yaşayan öğrencilerdir. Buradaki öğrencilerin aileleri de gerçekten o şehirle uyum içinde varıl ailelerdir. Ancak isimlerini saydığımız bu öğrenciler bu varsıllığı yadsımaktadır. İkinci gruptaki öğrenciler ise, *“Hüseyin-Cemşit Kerimoğlu. Tunceli, Hozat. Memleketi Tunceli'ye bağlantısı sıkça sürmektedir.”*³¹⁰, *“Hüseyin Tepe, Erzurum, Aşkale,”*³¹¹, *“Haydar Uzunoğlu, Kars, Kağızman.”*³¹²... genel olarak doğum yerleri ve ailelerinin yaşadığı yerler ülkemizin sosyo-ekonomik seviyesi düşük olan Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun köy ve kasabalarıdır. Bu öğrencilerin de aileleri de gerçekten bu şehirlerle uyum içinde yoksul ailelerdir. Bu öğrenciler, bu bölgesel yoksulluğu bölgesel bırakılmışlığa bağlamaktadırlar. Bir yerde Zülkadir bunu anlatır: *“Bize bölgecilik yapma diyorlar...Türkiye vatandaşını sal gelsin çıksın doğuya, Mardin'iydi, Urfa'sıydı, Siirt'iydi. Adımını atanda 'Vay anama vay buralar neler?' diye şaşar. Ora yerlisi mi istiyor, perişan umarsız olmayı. Hayır değil mi? Peki kardaş, peki baba. Suçlamak nereden çıkıyor o zaman. Sen yönetici olarak hizmetini götürme, yatırımını yapma, cahil bırak. Diyeceksin ki biz doğulular İstanbul'a vardığımızda bize*

³⁰⁴ Füzuran, s. 111.

³⁰⁵ Füzuran, s. 11.

³⁰⁶ Füzuran, s. 161.

³⁰⁷ Füzuran, s. 186.

³⁰⁸ Füzuran, s. 201.

³⁰⁹ Füzuran, s. 225.

³¹⁰ Füzuran, s. 154.

³¹¹ Füzuran, s. 334.

³¹² Füzuran, s. 412.

*ayrıcalık güden var mı? Görünürde yok diyelim. Kısadan keseyim oralı olmayan arkadaşlar hepiniz bilin ki doğuda işlenenler hiçbir vakit doğru işkenceler değildir.”*³¹³

İkincisi; Emine’nin anılarında ya da zihninden geçen bazı anlamlı yer isimleri: (Emine’nin iç konuşması) “*Nasıl mı ürüyor bu pislik, budalalık, hainlik? Birden değil elbet. Bildiğin İkinci Dünya Savaşını düşün. Düş değildir Emine olanlar; evet mi? Sakin düşün, bunlar seni şaşırtmasın, ortanca. Hadi başlayalım Vietnam evet, Filistin evet, İspanya iç savaşı evet, ya Cezayir evet, Fransız Paraşütçüleri evet, Yunanistan evet...*”³¹⁴ Emine’nin burada işkenceden sonra saydığı mekanlar, aslında sol(devrimci) öğrenci grubunun gerek mücadele gerek siyasi kahramanları anlamında örnek aldıkları ya da yanlarında oldukları ülkelerdir.

Başka bir yerde de Zülkadir ülkücü bir öğrenciyi yakalar. “*‘Dinine, kitabına...’ Demin ‘Kızılar Moskava’ya; Kızılar Moskava’ya.’ Puhu kuşu kılıklı soyka, ırkçı komadım kaçsın. Bak baba şu haddini bilmeze. Bizim kökümüzü de bize öğretecek cahil; e... kökümüz Anadolu’dur bilmez misin ha.*”³¹⁵ Burada ülkücü öğrencinin onlara Kızılar Moskova’ya diye hitap etmesi de onların Rusya’yı örnek almalarından kaynaklanmaktadır. Bu bölümde anlattığımız mekanlarda olaylar canlı olarak yaşanmasa da Emine ve arkadaşlarının mücadelelerinin nedenlerinin ve nereden esinlendiklerini anlama anlamında çok önemlidir.

Görüldüğü üzere sol(devrimci) öğrenciler odaklı olan Kırk Yedi’liler romanında bu öğrencilerin çıkış noktası olan ekonomik eşitsizlik, mekanlar üzerinden de anlatılmaya çalışılmıştır.

3.1.1.4. Kişiler

Kırk Yedi’liler, romanın başkişisi Emine’nin etrafında kalabalık bir insan örgüsü ile anlatılmıştır. Emine’nin ailesi ve Emine’nin üniversitedeki arkadaş çevresi çekirdek kadroyu oluştururlar. Bu iki gurubun kendi içinde merkez kişileri vardır. Bu merkez kişilerin etrafında bulunan akrabalık bağı bulunan ya da akrabalık bağı bulunmayan kişiler vardır. Bu kişilere belirli özellikler, karakterler giydirilerek olaylar örgülenmiştir. Kırk Yedi’liler de önce Emine’nin anıları ile Erzurum’da ortaokul yıllarında ailesine ve

³¹³ Füzün, s. 311.

³¹⁴ Füzün, s. 293.

³¹⁵ Füzün, s. 309.

çevresindeki kişilere yer verilmiştir. İlerleyen yıllarda ise, Emine üniversiteyi kazandıktan sonra üniversiteden edindiği arkadaşlarıyla etrafındaki kişiler tamamen farklılaşmıştır. Dolayısıyla roman Emine ve çevresindeki kişiler yönüyle adeta ikiye ayrılır; ancak bu ikiye ayrılma ve ortamın farklılaşması, birinin bitip diğerinin başlaması şeklinde değildir. Bölüm ve olaylar ilerleyiş olarak bir sırayı takip etse de olaylar iç içe geçmiş ve bir konudan başka bir konuya geçiş şeklindedir.

Kırk Yedi'lilerdeki merkez kişiler iki gurup içinde değerlendirilebilir. Bunlar;

1.Emine, ablası Seçil, kardeşi Kubilay, annesi Nüveyre Hanım, babası Selahattin Bey, annesine ev işlerinde yardımcı olan Kiraz, Kiraz'ın Leylim ninesi...

2.Emine, Emine'nin sevgilisi Haydar, Haydar'ın ağabeyi Kurban, Cemşit, Şerife, Zülkadir, Hacer Melek, Ahmet, Seyhan...

Emine: Kırk Yedi'liler'in başkahramanıdır.”*Selahattin kızı, Emine Semra Kozlu, Nüveyre'den doğma. Doğum 1947. İstanbul. Beşiktaş.*”³¹⁶ Roman, Emine'nin hatıralarında Erzurum'da yaşadıkları ve ailesiyle ilişkileriyle başlamıştır. Bu anıların yaşandığı zamanın başlangıcında Emine, on iki yaşında ve ortaokula gitmektedir. Emine liseye başlayacağı zaman ise babasının Ankara'ya tayini çıkar; ancak Emine'nin Ankara'da lisede okuduğu zamanlarından hiç bahsedilmemiş, direkt İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümünü kazanmasıyla üniversitede yaşadıklarına geçilmiştir. Kırk Yedi'lilerdeki kişiler, başkahramanın geçmişte ya da yaşanan süreçte etkileşim/iletişim içerisinde olduğu kişiler çerçevesinde ikiye ayrılır. Birinci çevresi; anılarındaki Erzurum'daki çevresi, ikinci çevresi ise; İstanbul'da üniversite arkadaşları çevresinden oluşmaktadır. Bu ayırmadan dolayı da romanı, Emine'nin kişiliğinde iki bölümde ele alıp inceleyebiliriz.

Birinci bölüm: Emine Semra Kozlu'nun anılarında anlatılır. Bu bölümde onun çocukluktan gençliğe geçtiği bir evre yansıtılır. Bu evredeki ilişkilerin yaşandığı kişiler genel olarak: Annesi Nüveyre Hanım, babası Selahattin Bey, ablası Seçil, ablasının aşık olduğu Ertegün Üsteğmen, kardeşi Kubilay, annesine ev işlerinde yardımcı olan Kiraz, Kiraz'ın Leylim ninesi, Nazik kadın vd.'dir. Bu bölümdeki anılarını anlatırken Emine, Erzurum'da yaşadıkları ve ailesi hakkında şu bilgileri vermiştir: “*Erzurum'daydık. Üç kardeş, üçer dörder yıllıkta aramızdaki yaş farkları. Anamız ilkokul öğretmeni, babamız*

³¹⁶ Füzüzan, s. 8.

*aynı okulda başöğretmen.”*³¹⁷ O dönemde yaşlarına göre eğitim durumları da şöyledir: *Ailenin ilkokula giden tek erkek çocuğuydu (Kubilay). Seçil lise sonda, Emine orta birde okumaktadır.*³¹⁸

Romanda Emine; küçüklüğünden itibaren çok kitap okuyan, düşünceli, etrafında yaşananları değerlendiren ve sorgulayan dış görünüşten ziyade iç dünyaya önem veren bir kişilik üzerine kurgulanmıştır. Onun etrafında yaşanan olaylara duyarlı ve onları değerlendiren tavrını bazı olaylar karşısındaki tepkilerinden anlayabiliriz. Şöyle ki: Emine, annesinin ev işlerine yardım eden Kiraz’a, Leylim nine’ye ve Nazik kadın gibilere nasıl davrandığına çok dikkat ederdi. Bir keresinde de annesinin Nazik kadına yaptırdığı iş sonrasında ona verdiği parayı sorgulamıştır.(Emine) *”Nazik kadına kaç para verdin anne?”*³¹⁹ Annesinin onlara az para vermesine kızar ve o insanların sömürülmesini istemezdi. Zaten küçüklüğünden itibaren de Kiraz, Leylim nine, Nazik kadın gibi kişilere kendini yakın hisseder, onları samimi bulurdu. Emine’nin bu davranışları aslında onun ileride nasıl biri olacağını göstermektedir. Onun bu davranışı, üniversiteye geldiğinde dahil olduğu sol(devrimci) grubun temel felsefesi olan ekonomik eşitsizliğin engellenmek istenmesi düşüncesine çok yakın bir davranıştır.

İkinci Bölüm ise: Emine’nin gençlik dönemini yansıtır. Emine, İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü’nü kazandığında üniversiteden edindiği arkadaş çevresi; sevgilisi Haydar, Cemşit, Şerife, Hacer Melek, Zülkadir, Ahmet, Seyhan vd. ile yaşadıkları ilişkiler ve olaylar üzerine kuruludur. Emine ve arkadaşları, sol(devrimci) görüşe sahip öğrencilerdir. Emine’nin İstanbul’daki bu arkadaş çevresi, ülkemizdeki 1968 öğrenci olaylarını organize eden öğrenciler olarak anlatılmıştır. Önce üniversite reformu istekleriyle daha sonra ise ülkenin sorunlarına çözüm bulma amacıyla birtakım eylemlere girişmişlerdir. Emine, başkahraman olması nedeniyle de düzenledikleri yürüyüşler, protestolar ve boykotlarda oldukça aktiftir. Şöyle ki; (Emine) *“Amerikan filosunu protesto için yapılan mitinge katılmış. Boykot komitesinde görevlendirilmiş.”*³²⁰ Emine ve arkadaşlarının bu tarz eylemlerin sonrasında onların yaptıklarının çözüm olacağına inanmayan sağ(ülkücü) öğrenciler karşı grup olarak örgütlenmişlerdir. Bu sağ(ülkücü) öğrenciler, Emine ve arkadaşlarıyla önce tartışmalara, basit kavgalara

³¹⁷ Füzuran, s. 5.

³¹⁸ Füzuran, s. 39.

³¹⁹ Füzuran, s. 108.

³²⁰ Füzuran, s. 108.

sonrasında ise silahlı çatışmalara girmişlerdir. Emine'nin bazı arkadaşları bu çatışmalarda yaralanmış, bazıları ölmüş, bazıları da aşırılışmalarından dolayı hapishanelere girmiş orada çeşitli işkencelere maruz kalmışlardır. Emine, sevgilisi Haydar, Şerife, Melek vd. hapishaneye giren öğrencilerdendir. Emine de hapishanede çok ağır işkenceler yaşamıştır. Örneğin, *“Elektriği yer yemez nasıl da tepti her yanın küçük hanım söyle!.. Emine bileklerinden etine giren oradan iliklerini paralayan, çatlatan vuruşu alır almaz bırakıyor olanca sesini.”*³²¹ *“Neyi öğrenmek istiyorlardı?”*³²² tüm bunlara rağmen yine de hiç pes etmeyen, güçlü bir kişidir. Ailesi hep bu işleri bırak diye directmiş ancak o yine de her zaman kendi düşündüğünü ve istediğini yapmıştır. Emine için burada çizilen karakter; fedakar, cömert, iyi yürekli, sömürülen halkları düşünen ve onlar için mücadele eden, arkadaşlarının her türlü sorunuyla ilgilenen ve arkadaşları tarafından sevilen biri şeklindedir.

Füruzan'nın bu başkahramanı çizmekteki asıl amacı, kitabın adını verdiği ortalama 1947 doğumlu öğrencilerin - 1968-70'li yıllardaki öğrenci olaylarında aktif faaliyet gösterenlerin - düşüncelerini, duygularını, yaşadıklarını ve amaçlarını Emine Semra Kozlu üzerinden göstermektir.

Nüveyre Hanım: Selahattin Kozlu'nun eşi olan Nüveyre Hanım'ın, üç çocuğu vardır; (Seçil, Kubilay, Emine). Nüveyre Hanım Emine'nin, başkahramanın annesidir. Emine'den sonra romanın en aktif kadın kişisidir. Kendisi ilkokul öğretmeni ve dönem olarak Cumhuriyetin ilk öğretmenlerinin öğrencilerindendir. Şöyle ki: (Nüveyre Hanım) *“Bir müdiremiz vardı. Cumhuriyetin ilk öğretmenlerinden Cumhuriyetin batılı aydın yetiştirme eğitimini öylesine soylu gözleri dolarak anlatmıştı ki.”*³²³

Nüveyre Hanım ve eşi Anadolu'nun pek çok köy ve kasabalarında öğretmenlik yapmışlardır. Romanda Nüveyre Hanım'ın ilk öğretmen olarak görüldüğü yer Erzurum'dur. Erzurum'da öğretmenlik yaparken ev işlerinde kendine yardımcı 8-10 yaşlarındaki Kiraz diye bir çocuğu almıştır. Bazen büyük işlerde de ayrı bir yardımcı alırdı. Ancak Nüveyre Hanım evinde çalıştırdığı kişilere mesafeli davranmaktadır.

Nüveyre Hanım'ın çocukları ile ilişkisini değerlendirdiğimizde baskın - otoriter bir anne olduğuna tanık oluruz. Büyük kızı olan Seçil, Erzurum'da iken Erteğün

³²¹ Füruzan, s. 292.

³²² Füruzan, s. 301.

³²³ Füruzan, s. 40, 41.

Üsteğmen'e (evli, üç çocuklu) aşık olur, annesi buna çok kızar ve Seçil'i İstanbul'a gönderir. Nüveyre Hanım, Seçil'in güzel ve alımlı bir kız olduğunu biraz da okusa zengin, makam sahibi biriyle evlenebileceğini düşünür bu nedenle de bu ilişkiye engel olur. Buradan Nüveyre Hanım'ın her ne kadar dönemin aydın annelerinden olmasına rağmen kızlarının evliliğinde varsıllığın onun için öncelikli olduğu anlaşılmaktadır.

Nüveyre Hanım'ın Emine'nin ise, çoğu şeyi sorgulaması ve bazı şeyleri hemen kabul etmemesi hiç hoşuna gitmez. Annesi, Emine'nin üniversitedeyken bazı gruplara dahil olmasına ve faaliyetlerde bulunmasına da çok kızar, onu engellemeye çalışır; ancak Emine annesini hiçbir zaman dinlememiştir. Nüveyre Hanım eşine karşı da baskın bir kadındır. Emine'nin şu sözlerinden bu durum anlaşılmaktadır: *“Babamla bizle olan ilişkilerinizdeki söz geçirme, hayır dedirtmeden evet dedirtebilme kaygısıyla yaptığınızı sonradan öğrendim.”*³²⁴ Nüveyre Hanım'ın çocuklarına, eşine ve etrafındaki diğer insanlara karşı da kendi dediğini yaptırmak istemesi onunla etrafındaki kişiler arasında anlaşmazlıklara neden olabilmektedir. Özellikle de çocuklarıyla çok tartışır, bu nedenle Emine ve Seçil tarafından Nüveyre Hanım pek sevilmez. Emine, annesini yapmacık, acımasız, sevgisiz ve bencil olarak tanımlamaktadır. Bunu Emine'nin şu cümlesinden anlarız: *“Davranışlarınız sizin katınız insanların ilişkilerindeki hesaplı sevgiyi, yumuşak acımasızlığı, anlatmaya yetti bana. Eviniz, kocanız çocuklarınız öndeydi daima. Ben, ben, ben diyordunuz.”*³²⁵

Selahattin Bey: Emine'nin, başkahramanın, babasıdır. Başöğretmen'dir. Cumhuriyetin ilk öğretmenlerinin yetiştirdiği öğretmenlerdendir. Anadolu'nun pek çok köy ve kasabalarında öğretmenlik yapmıştır; ancak romana Erzurum'da başöğretmenken girmiştir. Başarılı bir öğretmendir, daha sonra da Ankara'ya tayinleri çıktığında ilköğretim müfettişi olmuştur.

Romanda Selahattin Bey, Nüveyre Hanım'a göre daha silik bir kişiliktir. Çocuklarının üzerinde de Nüveyre Hanım kadar bakıcı ve otoriter değildir. Selahattin Bey; samimi, içten, alçakgönüllü ve merhametli biridir. Çocukları tarafından da bu özelliklerinden dolayı çok sevilir. Bir gün Emine ile Kiraz, donma tehlikesi geçirdiklerinde Seçil, annesi ve babası onların çözülmesi, ısınması için uğraşırken; *“Babası dizlerine yatan çocuğun başını aynı hüüzünlü gözlerle süzerken:*

³²⁴ Füzüzan, s. 170.

³²⁵ Füzüzan, s. 170.

-*Taşınmamız birkaç gün gecikecek bu durumda Nüveyre demişti. Yavaşçacık parmaklarını Kiraz'ın yanağına götürmüştü.*"³²⁶ Selahattin Bey'in Kiraz için üzülməsi, ona yardımcı olmaya çalışması onun alçakgönüllü ve merhametli biri olduğunu gösterir.

Babası, Emine'nin üniversitede arkadaşlarıyla başlattıkları mücadeleye onun aktif katılımına annesi kadar müdahale etmez. Ancak Emine ve arkadaşlarının mücadelelerde aşırılaşmalarından sonra Emine'nin yaşadığı sıkıntılara annesinden daha fazla üzülr. Emine hapishaneden çıktıktan sonra: (Selahattin Bey) *"Nasıl bu hale geldi bu işler hı, güzel ortanca? Demişti. Çocukları sormaktan kaçındıkları durmadan yapıldığı söylenen o bedensel eziyetlerin sınavından geçmişti kuşkusuz. Çektiklerinden ötürü bile olsa yine de ona hak verir görünmeyi üstlenemiyorlardı. Yersiz tehlikeli buldukları bu girişimlerin yeniden sürmesine göz yumma anlamına gelir diye suçlamayı anıştırır bir tutum takınmayı daha uygun saymışlardı.*"³²⁷ Babası Emine'ye kızamaz aslında ancak yine de yaptıklarını onaylar gibi görünmemek için belli etmez. Romanın sonunda da Seçil'in intihar ettiğine dair Emine'ye telgraf geldiğinde, Emine zihninden babasına dair şunları geçirmiştir: *"Cenazene kimler mi gelecek babamız bile demeye dilim varmıyor. Gelecek ve kahrolacak. Sakat yüreği biraz daha zorlanacak. Belki de bu yaşadığı zamandan bir bölümü eksiltecek. Sen onun ilk kızısn."*³²⁸ Emine'nin burada üzülrp kahrolacak diye annesi yerine babasını düşünmesi de babasının sevgisini ve duygularını daha samimi bulmasındandır.

Seçil: Emine'nin, başkahramanın ablasıdır. Romana, Emine'nin anılarında Erzurum'da lise sonda okurken girmiştir. Emine ile birbirlerini çok severler. Seçil, annesinin otoriter ve baskıcı tavrından dolayı annesiyle pek anlaşamaz, babasıyla daha iyi anlaşır. Seçil; alımlı, güzel, dış görünüşe önem veren biridir. Kişilik olarak ise; zayıf karakterli, düşüncelerinden ziyade duyguları ön planda olan ve okumak istemeyen bir kızıdır.

Seçil, Erzurum'da iken Ertegün üsteğmene (evli, üç çocuklu bir subaya) aşık olmuştur. Bundan dolayı annesiyle çok tartışmıştır. Annesi ayrılmaları için Seçil'i çok zorlamış, en sonunda çare olarak lise son sınıfın ara döneminde anneannesinin yanında İstanbul'da bir liseye kayıt ettirmiş ve böylece onları ayırmıştır. Daha sonrasında

³²⁶ Füzan, s. 264, 265.

³²⁷ Füzan, ss. 399 - 401.

³²⁸ Füzan, s. 462.

Seçil'in üniversite eğitimine hiç değinilmemiş, direkt avukat biriyle evlenip İzmir'de oturduğundan bahsedilmiştir. Seçil, varlıklı bir hayat sürmektedir. İki oğlu olur. İlk oğlu Selahattin Bora, ikinci oğlu da Cenk'tir. Seçil'in, genel anlamda annesinin arzuladığı tarzda bir yaşamı olmuştur. Zengin, itibarlı bir kocası, rahat bir hayatı vardır. Seçil, Emine ile konuşurken de annesinin istediği bir hayat yaşadığını şöyle anlatır: *"İki çocuk yaptım. Annem de babam da memnunar. Ben fırtınalar yüklenecek gibi yetiştirilmedim, engellendim."*³²⁹ Seçil, burada ailesine itiraz ederek bunun sorumluluklarını taşıyacak kadar güçlü olmadığını vurgular, ancak bu kadar rahat bir hayat sürmesine rağmen hiç mutlu değildir. Sürekli mutluluk ve uyku hapları kullanmaktadır.

Bir gün eşini çocuklarının mürebbiyesi İsviçreli Mürebbiye Birigitta ile uygunsuz vaziyette görünce intihar eder; ancak bir şey olmadan kurtulur, iyileşir. Daha sonra eşiyle barışır; ancak sonra tekrar intihar eder ve bu defa kurtulamaz. Emine'ye annesi bu haberi vermek için telgraf çeker. *"Yavrum Seçil intihar etti. Kurtaramadık. Cena..."*³³⁰ Emine ağlamaya dönen sesiyle: *"...Körolayım ki bir güzel bir iyiydin ki Seçil: Yalnız güçlü değildin."*³³¹ Romanda Seçil, güzel, bakımlı, zengin ancak mutsuz olan birini canlandırır. Belki de romanın başkişilerini oluşturanlar -Emine ve arkadaşları -varlığın belli ellerde toplanmasından hoşlanmadıkları için böyle kişilerin mutlu da olmadığı düşüncesiyle böyle bir kişi çizmiş olabilirler.

Kubilay: Kubilay, başkahramanın erkek kardeşidir. Erzurum'dayken ilkokul öğrencisidir. Romanda yaşça küçük olması nedeniyle olaylara pek dahil olamadığından çok az yerde bahsedilmiştir. Emine'nin anılarında Erzurum'da Emine, Seçil ile birkaç oyun oynamalarından ve birlikte Leylim nineden masal dinlemelerinden bahsedilmiştir. Annesinin, Kubilay'a ayrı bir düşkünlüğü vardır. Kubilay'ın küçüklüğünden itibaren çevresindeki kişilerle ya da olaylarla pek ilgilenmeyen, vurdumduymaz bir yapısı vardır. Kubilay'ın küçüklüğündeki umursamaz davranışlarından biri: (Emine Kubilay'a) *"Seçil ablam bugün İstanbul'a gitti. Artık orada kalacak. Biz onu anca oraya gidersek görebileceğiz. Sen aramayacak mısın?... Kubilay boş gözleri dudaklarına sıvaşmış salçanın kızılıyla öylece bakakalmış. Niçin gitti ablam? Şimdi oraya varmış mıdır?"*

³²⁹ Füzüzan, s. 117.

³³⁰ Füzüzan, s. 454.

³³¹ Füzüzan, s. 461.

Hayır demişti Emine ve birden ağlamaya başlamıştı... Kubilay çocuksuluğunun aptallık duygusu salan aldırmazlığıyla yemeğini yemeği sürdürmüştü.”³³²

Sonra Kubilay, Emine hapishanedeyken annesiyle birlikte ziyaretine gittiklerinde tekrar karşımıza çıkar. Ziyarete geldiklerinde annesi: “Kızım, çocuğum, benim yavrum ‘Bak bak kim geldi benle?’ Bak, Kubilay da geldi benle.”³³³ Emine, onların ziyaretleri esnasında Kubilay’ı dikkatle izler, onu babasına benzetir ve şu cümlelerle tanımlar: “Çok yakışıklı. Alnındaki düzgün genişlik ağzının Yunan yontularına özgü kabarık bükülüğü, gözlerindeki duruluk, sık uzun saçlarının koyu parıltısı babasının geçmişinden çıkıp gelmiş olan bu delikanlıda beliriyor. Emine aynı duygusuz dikkatle Kubilay’ı tümüyle izliyor, yine de delikanlıda babasında olmayan yanlar çıkıyor ortaya. Kubilay’ın yitip gitmiş çocuk yanlarındaki aldırmaz oburluk şimdi ağzıyla gözleri arasına yerleşmiş.”³³⁴ Emine fiziksel olarak Kubilay’ı babasına benzetirken karakter anlamında hiç benzetmez. Çünkü Kubilay’ı büyümesine rağmen hala vurdumduymaz ve ilgisiz bulur. Kubilay’ın, annesi ile ablasını ziyarete gelmesinin nedeni, Kubilay’ın yurt dışına okumaya gidecek olmasıdır. Bu ziyaretten sonra Kubilay, bir daha ablasını hiç arayıp sormamıştır. Kubilay çocukluğunda da gençliğinde de ailesine, yaşananlara karşı ilgisiz biridir; ancak annesi onu her türlü davranışına rağmen her zaman korur.

Kiraz: Kiraz, Emine’nin Erzurum’da hatıralarındaki 8-10 yaşlarında küçük bir kız çocuğudur. Leylim ninenin torunudur. Kiraz ve ninesi, Kars’lıdır. Kiraz’ın ailesi kalabalık bir ailedir bu nedenle de Kiraz’a ninesi bakmaktadır. Kars’ta geçimlerini hayvancılıkla sağlamaktaydılar; ancak Leylim ninenin hayvanlara bakacak gücü kalmayınca Bakırcı Medet Usta’nın yardımıyla Erzurum’a gelirler. Ninesi de Kiraz’ı, tanıdıkları aracılığıyla Nüveyre Hanım’ın yanına hem ev işlerinde yardım etmesi hem de barınma ihtiyacını karşılaması için bırakır. Kiraz, burada kalmaya başlar, olanca gücüyle bütün ev işlerini yapar, hiç şikayet etmez. Kiraz’ın: “Küçük gövdesinden umulmaz bir gücü vardı. Odunluktan iki kolunu tepeleme doldurup da çıktığında sıkıntı duyardı ona bakan.

³³² Füzüzan, s. 348, 349.

³³³ Füzüzan, s. 352.

³³⁴ Füzüzan, s. 352.

“Şimdicek koyuveririm hanım. Öğlenin bulaşığını ediverdim mi yemeği kurmaya dururum.”³³⁵

Emine, Kubilay, Seçil severdi Kiraz’ı annesi ise hep bir mesafe koyardı. Nüveyre hanım, her zaman Kiraz’a iyi baktıklarını yanlarında karnının tok sırtının pek olduğunu hem pek ağır işinin de olmadığını iddia etmekteydi. Nüveyre Hanım, Kiraz’a genelde çocukların eski giysilerinden işe yaramazlarından verirdi. “*Kiraz üstüne başına ne bulursa sarınıp giderdi. Emine ve kardeşleri ardından toplaşıp bakarlardı. Kiraz’ın bez ve yün yumağı içinde yuvarlanarak giden bu küçük insanın görünüşü gülmelerine neden olurdu. Bir köpek hani şöyle boz kulakları kertikli bir çoban köpeği çıkıverse Kiraz’ı ürkünç bulup yolunu hemen değiştirir diye düşünürlerdi. Kiraz yığını sürüklerken insandan çok olmadık bir yaratık etkisi yapardı görüntüsüyle.*”³³⁶ Annesi Kiraz’daki bu giyim uyumsuzluğunu çocuğun aşırı cıızlığına, gövdesinin giydiğini yakıştırmayan çizgisizliğine yorumlamaktadır. “*Kızın omuzları sırtı yok gibi. Öylesine dar ki kürek kemikleri ne yapsam boş.*”³³⁷ Nüveyre Hanım, kendisinin üzerine düştüğünü yaptığını ancak onun beden yapısının uygunsuzluğundan böyle olduğunu söylerdi. Halbuki ona giysilerin yakışmaması; Nüveyre Hanım’ın Kiraz’a bütün eski şeyleri birleştirip vermesinden kaynaklanmaktadır.

Kiraz, ninesine çok düşkündür, ninesi yanına geldiğinde çok mutlu olur. Daha sonraları Leylim Nine kaybolur nerede aradılarsa da bulamazlar. Kiraz buna çok üzülür ve bu olaydan sonra içine kapanır. Nüveyre Hanım’ların yanında uzun yıllar kalır. Emine üniversitedeyken bir gün evden eşyalarını alıp kaçar. Romandaki rolü böyle sona erer. Nüveyre Hanım mektupta Emine’ye nankör ne istiyordu ki daha diye onun kaçışını anlamadığını anlatır. Emine ise bunların hiçbirine inanmaz, Kiraz’a iyi davranılmadığını bilir. (Emine) “*Gittikçe boşalan evde Kiraz evin genç kızı gibi özendirilmeliydi. Bu ayrımı kaldırmak bu kadar güç müydü? Kiraz’da bağışlanmayan neydi?... Kiraz kendisine ayrılmış, sınırları bakışlarla, parmak deyimleriyle bastırılmış öfkelerle çizilmiş o bölümde yaşıyordu.*”³³⁸ Emine, Kiraz’ın evdeki çocuklardan ayrı tutulmasına kızıyor ve bunun nedenini sorguluyordu. Ancak, Emine bunun nedenin; Kiraz’ın

³³⁵ Füzüzan, s.13, 14.

³³⁶ Füzüzan, s. 21.

³³⁷ Füzüzan, s. 21.

³³⁸ Füzüzan, s. 392.

kimsesizliği, fakirliği olduğunu da çok iyi biliyordu. Kiraz romanda fakirliği, kimsesizliği, sömürüleni ve ezilen birini temsil eder.

Nazik Kadın: Nüveyre Hanım'ın Erzurum'dayken büyük temizliklerinde yardım aldığı bir kadındır, hademe Kadir'in eşidir. Emine'nin anılarında bahsettiği bir kişidir. Nüveyre Hanım'a ara ara büyük temizliklerinde yardımcı olur ve çamaşırlarını yıkardı. Nüveyre Hanım'ların *Taşınma öncesinin büyük çamaşırı için hademe Kadir'in karısı Nazik kadın kat kat eteklerini çemirleyip alttaki kapalı avluda işe girdi.*³³⁹

Emine, Nazik kadını çok sever. Onlar çamaşırları yıkarken sürekli yanlarında durur. Annesi paralarını verirken bunu şöyle ifade eder: *"Bu kız da sizleri bir ayrı seviyor."*³⁴⁰ Nazik Kadın da: *"Biz de söyleştik Kadir'le. Canı sıcak, kanı ılıktır bu güzelin diye; İnsana yakındır. Tanrı ilerde Emine hanımı zora sokmasın."*³⁴¹ Emine'nin bu insanları sevmesinin nedeni onları içten ve samimi bulmasındandır.

Nazik kadının oğlu da sol(devrimci) grup öğrencilerdendir ve Emine'nin de bulunduğu bir çatışmada hayatını kaybetmiştir. Emine önce onu tanımamış, vurulunca yanına gittiğinde: *"Genç ölülerin içlerinden biri... boynundan akan kanı yeni görmüş gibi avuçlarıyla engellemeye çalışıyor. Parmak aralarından kıızıl su taşıp yere damlarken Emine'yi görüyor."*

*-Beni tanıyorsunuz siz diyor... Anneniz öğretmenimdi başta, sonra İclal öğretmen oldu öğretmenim. Sevgili eşsiz İclal öğretmene söyleyiniz ki boşa ölmüş değilim. Deyiniz ki Nazik kadının oğlu Hüseyin hiçbir şeyi unutmadı, unutmayacak da."*³⁴² Hüseyin Emine'yi tanımış ve ona kendini hatırlatmıştır.

Leylim Nine: Emine'nin hatıralarındaki kişilerden biridir. Leylim nine, Kars'lı yaşlı bir kadındır. Geçim sıkıntısı yaşayan ve bakacak kimsesi olmayan bir ninedir. Önce Kars'ın köyünde hayvancılıkla geçimini sağlarken; zamanla artık iyice yaşlanıp hayvanlara bakamaz olunca torunu Kiraz'ı da yanına alıp Erzurum'a gelir. Erzurum'da ise, o yaşına rağmen kimisinin kapısının karlarını kürür kimisinin başka bir işine koşar ve geçimini sağlamaya çalışırdı. Erzurum'da bazı tanıdıkları vasıtasıyla Emine'nin ailesinin yanına Kiraz'ı yardımcı olarak verir. Kendisi de zaman zaman Kiraz'ın yanına

³³⁹ Füzüzan, s. 64, 65.

³⁴⁰ Füzüzan, s. 72.

³⁴¹ Füzüzan, s. 93, 94.

³⁴² Füzüzan, s. 333.

kalmaya gider. Emine ve kardeşleri Leylim Nine'yi çok severler. Leylim Nine, geldiği akşamlar çocukların hepsine masal anlatır, çocukların bu çok hoşuna giderdi. Nüveyre Hanım ise, Leylim Nine'ye mesafeli davranır, gelip gitmesinden pek hoşlanmaz. Onların yorgunluk ve hastalıklarını hiç önemsemez, onların ağır işlere, zor şartlara alışkın olduklarını söylerdi. Şöyle ki: (Nüveyre Hanım) “*Onlar soğuğa, ağır işe alışıktır.*”³⁴³

Leylim Nine, Erzurum'da tüm zor şartlara rağmen geçimini sağlamak için uğraşır; ancak bir gün tanıdıkları olan Bakırcı Medet Usta'nın yanına uğrar ve bu defa gelişinin farklı olduğunu ölümünün yaklaştığını hissettiğinden bahseder. Bundan sonra ortalarından kaybolur, Medet Usta uğrayabileceği her yere sorar; ancak hiçbir yerde bulamaz. Medet Usta, bu durumu Emine'nin ailesine ve Kiraz'a söyler, Kiraz inanmak istemez ve çok üzülür. Romanda Leylim Nine; fakirliği, kimsesizliği ancak her şeye rağmen mücadele eden bir kişiliği temsil eder.

Haydar: Haydar, 1968-72 yıllarında, İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğrencisidir. Memleketi Kars/Kağızman'dır. O da bir Kırk Yedi'lidir. “*İmam Haydar Uzun. Doğumu 1947.*”³⁴⁴ Haydar'ın ailesi Kars'ın köyünde yaşar ve geçimlerini hayvancılıkla sağlamaya çalışırlar. Haydar'ın küçük yaşta babası vefat etmiştir. Haydar'dan iki yaş büyük ağabeyi, Haydar'a nerdeyse babalık etmiştir. Haydar'ın okumasında; ilkokuldaki Kenan öğretmeni ile Kurban ağabeyi çok etkili olmuştur. Haydar bu durumu Emine'ye şöyle anlatır: “*...Biliyorsun benim ortaokulda, lisede okumam inanılmaz bir şanstır ha. Kurban ağabeyimin direktmesiyledir.*”³⁴⁵ Haydar da Emine gibi küçüklüğünden itibaren çevresindeki olaylara ve yaşananlara duyarlı biridir. Haydar Emine'ye küçüklüğünde fark ettiği bazı şeyleri anlatır: “*Önce biz köyde çalışırdık, ancak zengin kişilere çalışırdık. Biz hiç ilerleyemezdik ancak onların zenginlikleri sürekli artardı.*”³⁴⁶ Burada Haydar'ın ekonomik eşitsizliği fark edip, çıkarım yaptığını görürüz.

Haydar'ın kişilik olarak mücadelecisi bir yapısı vardır. Karşılaştığı sorunlar karşısında hemen pes etmez, sorunları çözmeye çalışır. (Haydar'ın): “*Yoksulluk*

³⁴³ Füzüzan, s. 23.

³⁴⁴ Füzüzan, s. 412.

³⁴⁵ Füzüzan, s. 146.

³⁴⁶ Füzüzan, s. 146.

halkımızın yaşama gücünü emip tüketir, kökten kesip atar bellemeyeceksin. Ben direnip de işte buralara gelip ilkin bekar odalarına, sonra Saraçhanebaşı öğrenci yurtlarına düştüğümde onlardan bir parçaydım. Yine de öyleyim ya."³⁴⁷ buradaki ifadelerinden onun mücadeleci biri olduğu anlaşılmaktadır. Haydar'ın iktisat bölümünü okumayı tercih etmesi bile mücadeledeki amacı doğrultusundadır. Şöyle ki: *"İktisat okumayı seçerek yurdumu, koşullarımı, tarihimizi araştırmaya kalktım. Halk içindir, diye sunulan şeylerin uygulama açısından ekonomik birikim açısından neyini, nasılını öğrenmeye niyetlendiğimde anladım ki bize sunulanlarla işi çözmemekteyim.*"³⁴⁸

Haydar, başkahraman Emine'nin sevgilisi ve sol(devrimci) grup arkadaşlarındandır, bu özelliklerinden dolayı romanda oldukça aktif bir kişidir. Emine gibi Haydar da bu grubun yürüyüşleri, toplantıları, boykotları ve eylemlerinde oldukça aktiftir, hatta grupta öğrenci arkadaşlarını organize eden bir fonksiyonu vardır. Haydar, bu faaliyetler aracılığıyla amaçlarına ulaşarak yaşadıkları ekonomik sıkıntıların, sömürülmelerinin, eşitsizliklerin... hesabını sormak istemektedir ki; bunu şu ifadelerinden anlarız: *"Sert adamlarız, öfkeliyiz, umutluyuz da. Geldiğimiz yörenin bırakılmışlığını kanımızla yaşamışlardan biriyiz.*"³⁴⁹ Bu etkenlerden dolayı da Haydar eylemlerde sonuna kadar canı pahasına mücadele etmiştir. Bu mücadelelerin aşırılışması sonucunda bazı öğrenciler tutuklanarak hapishanelere alınır. Haydar'da hapishaneye alınanlardan ve orada ağır işkencelere maruz kalanlardan biridir. Hakkındaki hüküm de belli değildir; ama Haydar, hiçbir zaman yaptıklarından dolayı pişman olmamıştır. Hatta işkence anlarından birinde şöyle düşünür: *"Bize bu kadar kızdıklarına göre biz yanlış yolda olamayız.*"³⁵⁰

Zülkadir: Haydar ve Emine'nin sol(devrimci) grup arkadaşlarındandır. 1968-72 yıllarında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğrencisidir. Memleketi Siirt'tir. Zülkadir de bir Kırk Yedi'lidir. *"47 doğumlu Siirt Pervari.*"³⁵¹ Romanda ailesinden pek bahsedilmemiş, ancak maddi durumlarının iyi olmadığı ve bu anlamda yaşadığı sıkıntılara değinilmiştir.

³⁴⁷ Füzruzan, s. 146.

³⁴⁸ Füzruzan, s. 146.

³⁴⁹ Füzruzan, s. 148.

³⁵⁰ Füzruzan, s. 342, 343.

³⁵¹ Füzruzan, s. 307.

Zülkadir, şöyle tanımlanmıştır: “...geniş omuzları bir doksan üç boyu, yüksek alnı, alımlı görünüşüyle, yerellikten sıyrılmamış diliyle, çevresine yerine göre çekinme yerine göre coşkunu, sevgi duyguları veren biri.”³⁵² dir. Mücadele arkadaşlarından Şerife’nin sözlüsüdür. Zülkadir de Emine ve Haydar gibi öğrenci yürüyüşleri, protestoları ve boykotlarında aktif biridir. Onun hakkında verilen bilgiler de bunu kanıtlar, şöyle ki: “Eylemci. Öğrenci birliği liderlerinden. Çatışmalardan birinde üstünde silah bulunmuştur.”³⁵³ Öğrenci olaylarının aşırılışmasında etkin olan öğrencilerden biridir. Zülkadir de Haydar gibidir. Yaşadığı bölgesel bırakılmışlığın, yoksulluğun, ekonomik eşitsizliğin, sömürülmenin vd. hesabını sormak isteyen bir öğrencidir. Bunu şöyle açık bir şekilde ifade eder: “Bize bölgecilik yapma diyorlar. Bölgecilik yapmaya bizim ora insanıysa arasız zorlanmadadır. Etkilerin başka bir tepkisidir bu da. Türkiye vatandaşını sal gelsin çıksın doğuya. Mardin’iydi, Urfa’sıydı, Siirt’iydi. Adımını atan da ‘Vay anam vay buralar nereler?’ diye şaşar. Peki kardaş, peki baba suçlamak nereden çıkıyor o zaman. Sen yönetici olarak hizmetini götürme, yatırımını yapma, cahil bırak... Kısadan keseyim, oralı olmayan arkadaşlar hepiniz bilin ki, doğuda işlenenler hiçbir vakit doğru işlenenler değildir.”³⁵⁴ Zülkadir, yöneticilerin hem Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ya hizmet götürmediği hem de ülkücü öğrencileri destekleyip onları kendilerine karşı kışkırttığından yakınıdır. Şöyle ki: “Yöneticiler, bölgecilik yaptığında nasıl soracağız onlara ki İş midir bu? diye. O zaman çatınıyorlar. ”Ne dedi, kim dedi, nasıl dedi, ne maksatla getirin?” Bak sen ki, bu işlerin sonunda ortaya çıkan bazı tepkilere, kurda kuzuya özenmelere, o kişilerin sırtları tapışlanıp okşanmayla karşılık veriliyor.”³⁵⁵ Zülkadir ve arkadaşları aslında ülkücü öğrencilerin de kendileri gibi fakir olduklarını bilirler. Bir gün çatışmada Zülkadir, komando bir öğrenciyi yakalar ve onu hırpalar. “Bırak onun yakasını Zülkadir yığdım dedi Haydar. Komandoların da çoğunun biz gibi Anadolu çocukları olduğunu bilmezmiş gibi davranma Zülkadir bırak dedim kardaş.”³⁵⁶ Zülkadir, başka bir çatışmada ülkücü öğrenciler tarafından vurulur ve ölür.

³⁵² Füzüzan, s. 306.

³⁵³ Füzüzan, s. 307.

³⁵⁴ Füzüzan, s. 311.

³⁵⁵ Füzüzan, s. 311.

³⁵⁶ Füzüzan, s. 309.

Şerife: Emine'nin sol(devrimci) grup öğrenci arkadaşlarından. 1968-72 yıllarında İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi öğrencilerindendir. İstanbul'da doğmuş, büyümüştür. Şerife de Kırk Yedi'lilerden sayılır. *"1948 doğumlu İstanbul /Anadoluhisarı."*³⁵⁷ Şerife'nin babası demir yolu müfettişliğinden emeklidir, annesi mahalleye terzilik yapar, dedesinin Anadoluhisarı'ndaki evinde dedesiyle birlik otururlar. Şerife'nin ailesi orta halli bir ailedir. Şerife de ailesini bu anlamda şöyle tanıtır: *"Öyle işte eski İstanbulludur onlar. Üstelik şimdi de İstanbul'un orta hallilerinden."*³⁵⁸

Şerife şu şekilde tanımlanmıştır: *"Ufak yapılı bir kızdır Şerife. Saçları kısa kesilmiş. Kolay gülen otuz üç numara ayakkabı giyen, sınırsız cömertliğinin zayıf şaşılasi küçüklüğündeki o vücudun neresinde taşıdığını düşündürten bir kız."*³⁵⁹ Şerife'nin ufak tefek olup, tıpta okuması arkadaşları arasında bazen şaka konusu olurdu. *"...Bilimine o ufak yapıyı hiç yeterli bulmayacaklardır. Bundan ötürü Şerife'nin kendisini ilerletmek için çareler aramasını sık sık öğütlerler."*

*-Faşizm dediğiniz de böyle başlar çocuklar, der Şerife. İnsanları boyla posla kafa biçimiyle ölçüp biçerek."*³⁶⁰ Şerife'nin kendi arkadaşlarının alay etmesine verdiği cevapta ülkücü öğrencilere -milliyetçi olmaları nedeniyle faşist ve kafatasçı nitelendirmesi yaparak- gönderme yapılmıştır.

Şerife, mücadele arkadaşlarından Zülkadir'in sözlüsüdür. Zülkadir, Şerife'nin annesiyle tanışmaya gider; ancak ne Şerife'nin annesi ondan ne de Zülkadir ondan hoşlanmıştır. Şerife'nin annesi gösterişe düşkündür, bu nedenle de kızının şekçin, görkemli bir evlilik yapmasını ve kendi yaşayamadıklarını onun yaşamasını ister. Şerife ise, annesi gibi düşünmemekte hatta ailesine de böyle düşündükleri için kızmaktadır. Zülkadir'e ailesi hakkında şunları söyler: *"Bak görüyorsun ailemi sana açıklamakta güçlük çekiyorum. Bulundukları toplum katının ayırıcı özelliği kaypaklıktır. Onları yarı hasta kılan şeye hırs mı desem neyse uzun iş değmez de."*³⁶¹ Şerife de Emine gibi ailesi ile bu düşüncelerden dolayı pek anlaşılamamaktadır. Şerife ve arkadaşlarının hedefi - aileleri gibi daha zengin olmak değil - toplumdaki ekonomik eşitsizliği ortadan

³⁵⁷ Füzüzan, s. 314.

³⁵⁸ Füzüzan, s. 318.

³⁵⁹ Füzüzan, s. 305.

³⁶⁰ Füzüzan, s. 306.

³⁶¹ Füzüzan, s. 318.

kaldırmaktır. Şerife de arkadaşları gibi mücadelede aktif öğrencilerdendir. Zülkadir, çatışmada ölünce Şerife, mutsuz ve sert bir hal almıştır ve eski haline göre mücadeleleri için daha fazla çalışan biri olmuştur. “*Bir zamanların sessiz sakın ‘ben’ demeyen kızının yerini, her girişimde bireycilik sayılabilir bir tutumla atılacaklık gösteren, toplantıların, yürüyüşlerin coşkunu gözü pek konuşmacısı almıştı.*”³⁶² Çatışmaların aşırılışması sonrasında o da hapishaneye giren ve ağır işkencelere maruz kalan öğrencilerdendir. Şöyle ki; Emine’yi Şerife’nin gözü önünde dövüp Şerife’nin konuşması için zorlarlar. Onlar Emine’ye işkence yaptıkça (Şerife): “*Pis faşistler! Katiller! Satılmışlar! Bağırın Şerife.*”³⁶³ Romana Şerife ile ilgili en son yansıyanlar bunlardır.

Cemşit: Emine’nin sol(devrimci) grup öğrenci arkadaşlarından. 1968-72 yıllarında İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Fakültesi öğrencisidir. Memleketi Tunceli’dir. “*Hüseyin Cemşit Kerimoğlu. Doğumu 1947, Tunceli, Hozat.*”³⁶⁴ Cemşit de bir Kırk Yedi’lidir. Cemşit’in Makine Mühendisliğini seçmesinin nedeni; onun makineleri çok sevmesi, çocukluğundan itibaren onlara tutkulu olması ve bu işlere yeteneğinin olmasıdır. “*Cemşit’in becerisi sonsuz elleri, bu ellerin makineye, açılıp çözülüp bağlanacak her şeye, otomobil motorlarından teyplere radyolara geçiveren şaşılmalı ustalığı.*”³⁶⁵

Cemşit, Tunceli/Hozat’ın köyündendir. Ailesinin maddi durumu iyi değildir. Cemşit öğrenci, ağabeyi de yeni bir işte çalışmasına rağmen ailelerine para gönderirler. Öğrenci olaylarının aşırılışması nedeniyle Cemşit de tutuklananlardandır. Tutuklandığında babası onların aileye maddi anlamda yardım ettiğini anlatır: “*Babası sorguya alındığında oğullarından Cemşit’le büyüğü Abusef’in para göndererek aileye yardımcı olduklarını söylemiştir.*”³⁶⁶ Burada anlatıldığı gibi Cemşit, üniversitede okurken ailesinden para almamış hatta onlara kendisi para göndermiştir. Üniversiteyken burslu öğrencidir ve geçimini geçici işlerle rahatlatmaya çalışır. “*İşçilere gösteriler götürülen seyirlik işçi tiyatrosunda yer almıştır. Oyunculukta işçileri etkilerken ayrı bir*

³⁶² Füzüzan, s. 388.

³⁶³ Füzüzan, s. 344.

³⁶⁴ Füzüzan, s. 154.

³⁶⁵ Füzüzan, s. 154.

³⁶⁶ Füzüzan, s. 154.

başarıya sahiptir. Dilindeki açılmamış yerellikten, görünüşündeki halktan olma benzerliğindeki baskınlıktan çok yararlanmaktadır.”³⁶⁷

Cemşit, Melek’in sevgilisidir. Cemşit, öğrenci olaylarında aktif bir öğrencidir. Arkadaşlarının düzenlediği; yürüyüşlerin, toplantıların, boykotların, eylemlerin hepsine katılmıştır. Bunların yanında siyasi eylemlere de katılmıştır. Şöyle ki: “Yurttaki arkadaşlarının anlatışıyla, siyasi eylemlere katılması 68 öğrenci yürüyüşüyle hız kazanmıştır.”³⁶⁸ Cemşit de Zülkadir ve Haydar gibi bu faaliyetler aracılığıyla yaşadığı ekonomik sıkıntıların, sömürülmelerinin, eşitsizliklerin hesabını sormak isteyenlerdendir. Cemşit de aşırılaşan öğrenci olaylarından dolayı tutuklulardan biridir. Emine hapishanedeysen zihninden Cemşit’le ilgili şunları geçirir: “*Cemşit hala tutukluydu. Daha birçoğu tutukluydu.*”³⁶⁹

Melek: Emine’nin sol(devrimci) öğrenci arkadaşlarındandır. Melek, 1968-72 yıllarında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğrencisidir. Ailesi, İstanbul’da yaşamaktadır. “*Hacer Melek Ötüken. Doğumu 1948, İstanbul/Kadıköy.*”³⁷⁰ O da bir Kırk Yedi’li sayılır. Melek “*Seçkin bir aileden gelme. Babası Profesör Doktor Selim Raci Ötüken. İstiklal savaşımızın seçkin komutanlarından Selahattin Ömer Ötüken Paşanın oğludur.*”³⁷¹ yani varlıklı bir ailenin çocuğudur. Melek, Cemşit’in sevgilisidir. Cemşit gibi öğrenci olaylarında aktiftir. Melek’in arkadaşları grup olarak zenginliğin belli ellerde toplanmasını protesto ettikleri için Melek de bazen içinden geldiği sınıfı saklamak istemektedir. Şöyle ki, arkadaşlarının anlatmasına göre: “*Melek arkadaşımız, utanç saydığı kendi aile katını unutturmak için olmadık saldırılara geçiyor bazı zamanlar. Oysa yiğitliğini, gözü pekliğini tanırız, severiz, sayarız onu.*

(Melek’in) - *Güzel, özenli bluzunun pahasını kirli giyerek yok etmek çabası, kısa topuklu ayakkabılarının Avrupa malı olduğunu belirten derisindeki yumuşak kalınlık, tabanlarındaki seçilip yapılma kabalık gözden kaçır gibi değil.*”³⁷² burada Melek’in kendi aile katını saklamak istediğini ve kıyafetlerinin kaliteli olmasından rahatsızlık duyduğunu görürüz.

³⁶⁷ Füzüzan, s. 154.

³⁶⁸ Füzüzan, s. 154.

³⁶⁹ Füzüzan, s. 425.

³⁷⁰ Füzüzan, s. 162, 163.

³⁷¹ Füzüzan, s. 162, 163.

³⁷² Füzüzan, s. 160, 161.

Melek; çalışkan, akıllı, aktif ve bu özelliklerini amaçları doğrultusunda değerlendiren biridir. Şöyle ki: *“Bu güzel ve yetenekli kız, üniversite çevresinde genellikle Anadolu’nun değişik bölgelerinden gelmiş öğrenci guruplarıyla olan arkadaşlıklarını özellikle önemsemektedir. Öğrencilerin olayları ilk başlatma nedeni olan Üniversite Reformu isteklerini kapsayan her girişimde bulunmuştur. Sonraları bazı malum çevrelerce etki altına alınıp siyasi isteklere dönüştürülen eylemlerde inançlı bir militandır. İngiltere’deki eniştesi ve ablasını görmeye gittiğinde özellikle zararlı, yıkıcı yayınları bazı yabancı devlet liderlerinin afiş boyu portrelerini getirerek arkadaşlarına dağıtmıştır. İngilizce’den yaptığı çevirilerle kısa sürede dış olayları arkadaşlarına aktarır. Çalışkanlığı ile tanınmıştır. Vietnamla ilgili şeyleri öğrenciler arasında en iyi bilenlerdir. Birçok aşırı sol eğilimli yabancı politik dergiye abonedir... Köklü ailesinin yurtlarına kesin bağlılıkları, su götürmez vatanseverlikleri bilinmese, kızlarının gözü kara atılganlığından onlara bile gölge düşebilir.”*³⁷³ Melek bu faaliyetleri nedeniyle hapisaneye alınan ve orada ağır işkencelere maruz kalan öğrencilerdendir. Hapishanede Emine’ye işkence edilirken Melek de ona tehdit olarak gösterilenlerdendir. (Görevli): *“Görüyorsunuz, arkadaşınız Melek Ötüken’i. Konuşun, hem ben çıktığımda size daha insafsız olabilirler.*

(Emine)-Melek mi dedi? Ona bunu nasıl yaparsınız. Melek duy beni, n’olur duy! Melek adını anan yeni sesi ayırt etmek çabasıyla bu kez kafasını daha hızlı salladı. Çimen yeşili gözleri yarı örtüktü... ”³⁷⁴

Seyhan: Emine’nin sol(devrimci) mücadele arkadaşlarından. 1968-72 yıllarında İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi öğrencisidir. Memleketi Adana’dır. *“Necil Seyhan Öztürk. Doğumu 1947. Adana/Seyhan.”*³⁷⁵ O da bir Kırk Yedi’lidir. Seyhan’ın babası yargıç, annesi eczacıdır. Varlıklı bir ailenin çocuğudur.

Seyhan öğrenci olaylarında oldukça aktiftir. Öğrenci birliğinin en girişken öğrencilerinden biri olarak tanınır. Öğrenci olaylarındaki aktifliğini şu ifadelerden anlarız: *“1969’da iki kez tutuklanıp salınan Necil Seyhan Öztürk, o zamanlarda üç komandoya silah çektiğinden delil yetersizliğinden ve komandoların ikisinde de silah bulunduğu anlaşıldığından hakkında kavuşturma açılmamıştır. Düzeni yıkıcı*

³⁷³ Füzüzan, s. 162, 163.

³⁷⁴ Füzüzan, s. 322, 323.

³⁷⁵ Füzüzan, s. 201.

maksatlarla Anadolu'nun değişik bölgelerini gezer."³⁷⁶ Seyhan da Melek gibi kendi aile katından değil, halktan yana olmak istemektedir. Seyhan, ileride mesleğini de halk için kullanmak istemektedir. Bunu onun şu ifadelerinden anlarız: Bir gün arkadaşlarıyla konuşurken, *"Mimar olacağım elbet. Şimdiki yaşama koşulları içinde elbet mimarlık zanaatını seviyorum. Yalnız kimin adına yapacağım şimdiden düşündürüyor beni. Eğer halk yararına olmazsa hiç olmasın diyorum."*³⁷⁷ Seyhan, bu hedeflerini gerçekleştirmeden öğrenciler arasındaki bir çatışmada yaşamını yitirmiştir.

Ahmet: Emine'nin sol(devrimci) grup arkadaşlarından. 1968-72 yıllarında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğrencisidir. *"Ali Ahmet Kadiroğlu. Doğum 1946, Aydın."*³⁷⁸ Babası Aydın'lıdır. Aydın'da geniş arazileri vardır. Babası Aydın'daki topraklarının bakımını amcalarına devretmiştir. Sadece yılda birkaç kez gidip incir, üzüm, tütün piyasasının kontrolünü yapmaktadır. Kendileri, İstanbul'a yerleşmiştir zaten annesi Neriman Hanım, Kadıköylü'dür. Neriman Hanım, Kız Sanat Okulunda bıçkı dikiş öğretmenidir. Ahmet doğunca okuldan ayrılmıştır. Ahmet ve annesi birbirlerine çok düşkündür.

Öğrenci olaylarında aktif öğrencilerdendir. Bir gün çatışmaların birinde silah kullandığı ve birilerini vurduğu suçuyla suçlanır. Arkadaşları da bu konu üzerine onun hakkında şunları konuşurlar: *"Hukuktan Ahmet. Peki o epeydir yoktu ortalıkta? Kaçtı diyorlardı, silah taşıyormuş diyorlar."*

*-Silahları ilkten onlar(komandolar) kullandılar. Biz en boğuntuya getirildiğimizde molotof kokteyline başvurmuştuk. O zamanlar bunun için öğrencileri toptan yakalayamıyorlardı. Alanlarda birden kurşunlamaya başladılar bizi. Ahmet silahlı olamaz. Öylesine incitmekten sakınan biridir ki... Çocuğu ölümcül bir suçla yargılayamazlar."*³⁷⁹ Daha sonrasında Ahmet'in nerede olduğu birileri tarafından ihbar edilmiştir. Şöyle ki : *"İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi anarşistlerin saklandığı yer ilgililere bir sayın muhbir vatandaşça bildirilmiştir. Sokak, sabahın erken saatinde çevrilmiş; güvenlik güçlerinin isteklerine, uyarılarına karşı koyup ateşli silahlar kullanan anarşistlerden ikisi ölü, dördü muhtelif yerlerden yaralı olarak ele*

³⁷⁶ Füzuan, s. 201, 202.

³⁷⁷ Füzuan, s. 204.

³⁷⁸ Füzuan, s. 225.

³⁷⁹ Füzuan, s. 208.

geçirilmişlerdir. Semt sakinlerinin korku ve nefretle izledikleri şehir şakilerinin gizli örgüt mensubu... ”³⁸⁰ dur. Ahmet burada kaçmaya çalışırken vurulmuş ve ölmüştür.

Romandaki kişiler, özellikle de öğrenciler romanın ana teması nedeniyle merkez kişileri oluştururlar. Buradaki öğrencileri genel anlamda iki gruba ayırabiliriz. Birinci grup: Ailesi varlıklı olan ve Batı şehirlerinde yaşayanlar örneğin; Melek, Seyhan, Ahmet gibi öğrenciler. Ailelerinin varlıklı olması bu öğrencileri rahatsız etmektedir; çünkü bu öğrenciler ailelerini sömüren sınıf olarak düşünürler. Sömürülen halklar ve sosyo-ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmak için mücadele etmektedirler. İkinci grup: Aileleri yoksul ve Doğu-Güneydoğu Anadolu’nun illerinin köy ve kasabalarında yaşayanlar örneğin; Haydar, Zülkadir, Cemşit gibi öğrenciler. Bu öğrenciler, yoksulluklarının ve bölgelerinin bırakılmışlığının hesabını sormak ve bunlar da sosyo-ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmak istemektedirler.

Kırk Yedi’lilerde daha buraya yazamadığımız başka kişiler de vardır; ancak romanı genel anlamda incelediğimizde baskın kişiler bu kişiler olması nedeniyle bu kişileri ayrıntılı olarak ele aldık.

3.1.1.5. Toplumsal Yapı ve İlişkiler

Kırk Yedi’liler romanı; başkahraman Emine’nin anıları ile 1958-1959 yıllarında başlayıp 1972 yılında biter. Romana yansıyan bu dönemde gerek dünya genelinde gerek ülkemizde toplumsal, siyasi, ekonomik anlamda bazı büyük olaylar yaşanmıştır. Dünya açısından; İkinci Dünya savaşından çıkmış olması sonucu yokluk, kıtlık (ekonomik sıkıntılar), siyasi anlamda savaş sonrası kutuplaşmalar, bu olayların ardından öğrenci - işçi olaylarının yaygınlık göstermesi ülkemiz açısından ise; dünyada yaşanan bu olaylar ülkemizi ekonomik, siyasi anlamda ve öğrenci olaylarının yaygınlaşması noktasında etkilemiştir. Bunlarla birlikte ülkemizde bu dönemde: 27 Mayıs 1960’da darbe, 12 Mart 1971’de ise muhtıra yaşanması ülkemizin kaosa sürüklenmesine neden olmuştur. Dolayısıyla bu dönemdeki siyasi, ekonomik koşullar toplumsal yapıyı da etkilemiştir. Kırk Yedi’liler romanına ülkemizde bu dönemde yaşanan siyasi, ekonomik sorunlar ve öğrenci olaylarının yansıtılmasıyla birlikte romanda bu etkenlerin toplumsal yapıyı nasıl etkilediğine de örtük bir şekilde değinilmiştir.

³⁸⁰ Füzüzan, s. 225.

Romana, başkahramanın anıları ile 1947 doğumlu öğrencilerin ortaokul dönemleriyle (1958-59) başlanmış, onların üniversitelerinin bitişine ve hapishanede işkence dönemlerine kadar (1972) devam eden bir süreç yansıtılmıştır. Roman iki kısım şeklinde değerlendirilebilir: Birinci kısımda, başkahramanın ailesi ile Erzurum’da geçirdiği dönem ve onların hayata bakışları ve yaşayışları anlatılır. Başkahramanın ailesi Cumhuriyetin ilk öğretmenlerinin öğrencileridir, Cumhuriyet’in ilk öğretmenleri onları yeni rejime bağlı yetiştirmişlerdir. Kendileri Halk Parti’lidir. Romanın başlarında Demokrat Parti iktidardadır. Demokrat parti iktidarı, Emine’nin ailesinin beklentilerini karşılamaması ve Cumhuriyet rejimini bazı uygulamalarıyla ihlal etmesi nedeniyle onun faaliyetlerinden Emine’nin ailesi rahatsızlık duymaktadırlar. Bu nedenle de DP’nin iktidar partisi olmasını istemezler ve zaten sonunun geldiği (Nüveyre Hanım)’ın “*Selahattin rica ederim... Demokrat Partililerin sonunun geldiğini herkes biliyor.*”³⁸¹ cümlesinden anlaşılmaktadır.

O dönemdeki toplum hakkında Emine’nin annesi ve babası şu bilgileri vermişlerdir. Anadolu’nun çeşitli yerlerinde (İller, ilçeler, köylerinde) öğretmenlik yaptıklarından genel olarak ülkemiz halkının halini; cahil ve yoksul olarak özetlemişlerdir.

İkinci kısmında ise; romandaki 1947 doğumlular, 1968-70’li yıllarda üniversitedeki sol(devrimci) grup öğrenciler öğrenci olaylarını örgülemişlerdir. Bu öğrencilerin hedeflerini gerçekleştirmek için yürüyüşler, açık oturumlar ve boykotlar düzenledikleri görülmüştür. Bu öğrencilerin toplumsal yapı açısından amaçları; halkın her türlü sömürülmesine ve zenginliğin belli ellerde toplanmasına engel olarak sosyo-ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmak ve ülkeye sağ(ülkücü) öğrencilerin yani Amerika’nın yerli işbirlikçilerinin(satılmışların) hakim olmasına karşı çıkarak ‘Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye’yi gerçekleştirmektir. Bu amaçları gerçekleştirmeye çalışan buradaki öğrencilerin bir kısmı; Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun köy ve kasabalarından gelen, fakir öğrenciler olup içinde bulundukları koşulların farkında olan ve bölgelerinin ve ailelerinin yaşadıkları ezilmelerin ve sömürülmelerin hesabını sormak isteyen öğrencilerdir. Öğrencilerin diğer kısmı ise; büyük ve varlıklı şehirlerde yaşayan, varlıklı ve şekçin ailelerden gelen ancak

³⁸¹ Füzüzan, s. 34.

bulunduğu sınıftan utanç duyan, genelde aileleriyle anlaşılamayan öğrencilerdir. Çünkü bu öğrencilere göre; aileleri sömüren sınıfı oluşturmaktadır. Romanda seçilen bu öğrencilerle toplumdaki sosyo-ekonomik eşitsizlik gösterilmeye çalışılmış ve burada toplum sömürenler ve sömürülenler diye ikiye ayrılmıştır. Buradaki öğrenciler sömüren ve sömürülenler arasındaki eşitsizliği ortadan kaldırmak istemektedirler.

Öğrenciler, bu amaçlarını gerçekleştirmek için zamanla aşırı eylemlere girişmiş, üniversitelerde sürekli sağ-sol çatışması yaşanmış ve bu çatışmalar sonucunda bazı öğrenciler yaralanmış, ölmüş bazıları da hapishanelere girmiştir. Bu olaylar ve yaşananlar sadece öğrencileri etkilememiş, toplumun genelinde de kutuplaşmalara ve huzursuzluklara neden olmuştur. Bu olaylara ve huzursuzluklara meşru yollardan çözüm bulunamayınca 12 Mart Muhtırası ile olaylar bastırılmaya çalışılmıştır. Muhtıra dönemi; gerek sokağa çıkma yasakları gerek sıkı yönetimden dolayı baskıcı bir dönemdir. Romanda da bu dönem gerçekliğe uygun bir şekilde yansıtılmıştır.

Kırk Yedi'liler romanı tamamen gerçekleri yansıtmasa da o dönemde yaşanan gerçekleri ana hatlarıyla roman kurgusu çerçevesinde yansıtmaya çalışmıştır.

3.1.1.5.1. Siyasal Düzey

Kırk Yedi'liler, Emine'nin anıları ile 1958-59 yıllarında başlayıp 1972'de sona erer. Ancak romanda asıl öykü zamanı 1968-72 yılı olsa da olayların canlı ve somut olarak yaşandığı zaman 1971 ve 1972 yılıdır. Biz bu bölümde anılarda olsa da siyasi düzeyden bahsedildiği için 1958-72 yıllarının siyasi düzeyini ele aldık. Romana yansıyan (1960-1980) dönemi, ülkemizin sosyal yaşamdaki gerçek siyasi düzeyini ikinci bölümde ayrıntısıyla ele aldık; burada da romana yansıtılan 1958-72 yılları arasındaki siyasi düzey ele alınacaktır. Romanda anlatılan en erken tarih 1958 yılıdır. Ülkemizde, 1958 yılında Demokrat Parti iktidardadır; ancak son yıllarıdır. Romanda 1958 ya da 1959 yılında iktidar patisinden ve sonunun geldiğinden bahsedilir. Şöyle ki: (Nüveyre Hanım) “*Selahattin rica ederim yani... Demokrat Parti'lilerin sonunun geldiğini herkes biliyor...*”³⁸² Emine'nin ailesi, Demokrat Parti'nin iktidardan çekilmesini ister; çünkü Demokrat Parti'nin bazı uygulamalarından rahatsız olurlar. Selahattin Bey, rahatsız olduğu uygulamaları şöyle anlatır: “*Halkevlerini düşmanca yok*

³⁸² Füzüzan, s. 34.

*eden, biz halktan yanayız diye ezanı Arapça okutup milletimizi gericilerin kucağına atan...*³⁸³ Burada herhangi bir parti isminden bahsedilmemiştir; ancak ülkemizde 1932’de ezan Türkçe okutulmaya başlanmış, 1950’de Menderes tarafından ezan tekrar Arapça okutulmaya başlanmıştır. Menderes’in Parti’sinin iktidarı da 1960 yılına kadar devam ettiği için ezanın tekrar Arapça okunması Demokrat Parti döneminde olmuştur.

Yukarıda 1958-59 yıllarında DP’nin sonunun geldiğinden bahsedilmişti. Gerçekten de 27 Mayıs 1960’ta TSK’nin yönetime el koymasıyla DP iktidarının sonu gelmiştir. Başkahraman Emine’nin ailesi bu olaya çok sevinmiştir. Bunu şu cümleden anlayabiliriz: (Emine’ye Haydar soruyor) “-*Bilmiyorum annenler 27 Mayıs ihtilalini nasıl karşıladılar?*

(Emine) - *Sevinçle, coşkuyla, ellerini çırparak...*³⁸⁴ Emine’nin ailesi Demokrat Parti’nin bazı uygulamaları ile Cumhuriyet rejimini ihlal ettiğini düşündüğü ve TSK de Demokrat Parti’yi ve onun her türlü faaliyetlerini durduğu için sevinmişlerdir.

Romanda, 27 Mayıs 1960 darbesinden sonra 12 Mart 1971’e kadar ayrıntılı olarak herhangi bir iktidar partisi, muhalefet partileri ya da siyasi liderler hakkında bilgi verilmemiştir. Bunun nedeni; konunun dağılmasına engel olmak ya da ülkemizin 1961-1965 yılları arasında koalisyon hükümetleriyle yönetilmesinden kaynaklanabilir. 1965-1971 yılları arasında ise, iktidarda Demokrat Parti’nin devamı niteliğinde düşünülen Adalet Partisi bulunmaktadır; ancak bu iktidar partisinden hiç bahsedilmemiş, sadece bir yerde AP’nin mensuplarından birinden bahsedilmiştir. Çatışmalarda vurulan öğrencilerden biri AP’nin ileri gelenlerinden birinin oğludur. Şöyle ki: “*AP’nin ileri gelenlerinden olan babası Bektaş Elçin...*³⁸⁵

Emine’nin ve arkadaşlarının önce üniversite reformları istekleri için başlattıkları mücadeleleri zamanla ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarının çözülmesi için yapılmaya başlanmıştır. Öğrencilerin bu amaçlara yönelmesi onların siyasallaşmalarını da beraberinde getirmiştir; çünkü sol(devrimci) grup öğrenciler aslında tüm sorunların çözümlerinin siyasi düzeni değiştirmekle ortadan kalkacağına inanmaktadır. Bu öğrenciler marxist felsefi görüşü temel aldıkları için çözümleri ekonomik ve siyasi düzen çerçevesindedir. Öğrenci hareketleri kavramı bölümünde bunları ayrıntılı olarak

³⁸³ Füzün, s. 34.

³⁸⁴ Füzün, s. 167.

³⁸⁵ Füzün, s. 62.

ele aldık. Romanda da öğrenciler çözümleri ekonomik ve siyasi düzen çerçevesinde düşünmüşlerdir. Öğrencilerin kendilerine bu anlamda örnek aldıkları ya da kendileri ile özdeşleştirdikleri; bazı devrimci siyasi liderler ve ülkeler vardır. Siyasi liderler: Che Guevara, Ho Chi Minh. Romandaki bazı örnek ve konuşmalardan bu kişilerin örnek alındığını çıkartabiliriz. Şöyle ki; Başkahraman Emine'nin evinde duvarda: *“Che Guevara görülüyor bir afişte. Başında küçük yıldızlı beresi, gömlek yakası açıklığını dolduran sakalı, bağışlayan dost gülüşüyle... Ho Chi Minh'in bir Orta Asya bilgisi sabrını taşıyan porselenimsi saydamlıkta uçucu gülüşü ayrı bir resimde...”*³⁸⁶ Ülkeler, Emine ve arkadaşlarının konuşmalarında sürekli geçen bazı ülkeler vardır. Bunlar: Vietnam, Cezayir gibi ülkelerdir. Emine hapisanede işkencedeyken zihninden yine bu ülkeler geçer: *“Nasıl mı ürüyor bu pislik, budalalık, hainlik? Birden değil elbet. Düşün hele düşün. Düş değildir Emine olanlar; evet mi? Evet. Hadi başlayalım. Vietnam evet. Filistin evet. İspanya iç savaşı evet. Ya Cezayir evet. Fransız Paraşütçüleri evet...”*³⁸⁷ Bu ülkeler de genel anlamda sömürülen ve devrimciler sayesinde bağımsızlığını kazanan ülkelerdir. Sol(devrimci) öğrenciler de bu ülkeleri örnek alırlar. Bunlar da öğrenci olaylarının siyasi amaçlar taşıdığını göstermektedir. Zaten bu öğrenciler, amaçlarını gerçekleştirmek için zamanla bazı siyasi partilerle yakınlık kurmuş, hatta süreç içerisinde parti ve öğrenciler karşılıklı olarak birbirlerini desteklemişlerdir. Ancak romanda sol(devrimci) öğrencileri destekleyen herhangi bir partiden bahsedilmemiştir. Emine ve arkadaşları yürüyüş, protesto ve eylemlerinde kullandıkları sloganlar da onların siyasileştğini gösterir. Örneğin; *“Daha çok Vietnamlar.”*, *“Şubat 1969 emperyalizme karşı işçi yürüyüşü.”*, *“Mart 1970, Bağımsızlık için ant.”*³⁸⁸

Süreç içerisinde; bu sol(devrimci) öğrencilerin amaçlarının, isteklerinin gerçekleşmesini istemeyen karşı grup olarak sağ(ülkücü) öğrenciler ortaya çıkmıştır. Bu öğrencilerin de siyasi, ekonomik ve toplumsal anlamda farklı amaçları vardır. Bu farklılıklar sağ ve sol grup öğrenciler arasında tartışmaların, kavgaların sonrasında ise silahlı çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bunların sonucunda öğrenci olaylarının siyasallaşması daha da güçlenmiştir. Bu dönemde öğrenci olayları her gün artarak devam etmektedir. Bu dönemdeki siyasi iktidarın da bu olayları durdurabilecek gücü yoktur. Bu nedenle de TSK bu olayları bastırmak amacıyla 12 Mart 1971'de

³⁸⁶ Füzuan, s. 175.

³⁸⁷ Füzuan, s. 293.

³⁸⁸ Füzuan, s. 302.

muhtıra vermiştir. TSK, yönetimi elinde bulundurduğu dönemde baskıcı - otoriter bir tutum izlemiştir. Romana da bu baskıcı tutum yansımıştır. Bu dönemde Emine ve arkadaşlarının çoğunun hapishaneye alınması bunun en büyük göstergesidir. Emine ve arkadaşları da öğrenci olaylarındaki aşırılaşmaları sonucunda 12 Mart döneminde tutuklanmış, hapishanelere alınmış ve ağır işkencelere maruz kalmışlardır. Emine'nin çevresi hakkında gözlemleri de bunu kanıtlar. Şöyle ki: (Emine'nin komşuları) “- *Bir ara, 12 Mart'ın hemen ardından daha kısıtılmış, söndürülmüş bir yaşam biçimi dener olmuşlardı.*”³⁸⁹ Kırk Yedi'liler, 12 Mart 1971 Muhtıra'sının ardından sona erer tam tarih verilmemiştir.

Romanda yaşanan yılların siyasi durumundan bahsetmemizin nedeni; romanda anlatılan siyasi ortamın gerçek hayatta yaşanan siyasi ortamı yansıtıp yansıtmadığına ve yansıtıyorsa ne düzeyde yansıttığını incelemektir.

3.1.1.5.2. Kültürel Düzey

Bu bölümde, Kırk Yedi'liler romanının kültürel yapısı ve yazarının bu yapıyı sunmadaki amacı incelenecektir. Belirgin bir şekilde kültürel unsurlar yansıtılmadığından, biz kültürel unsurları satır aralarında yakalamaya çalıştık. Kırk Yedi'lilere baktığımızda kültürel unsurlar genelde yaşlı kişiler ve Anadolu köylüsü tarafından sergilenmiştir. Bu sergilenen davranışlar, Emine ve arkadaşlarının dillerinden anlatılır.

Füruzan, romanda satır aralarında kültürel unsurlardan; masal, efsane, yöresel oyunlar ve düğünlerden bahsederek eserdeki kültürel düzeyi yansıtmaya çalışmıştır. Bu malzemeyi romanın her tarafına serpiştirmiştir. Aşağıdaki bir kısım başlıklar altında eserin kültürel düzeyini oluşturan materyaller değerlendirilecektir.

1.Masal

Emine ve kardeşleri, Kiraz'ın her işin üstesinden gelebileceğine inandıkları için onu masallarda anlatılan cinlere benzetirlerdi. Şöyle ki; “ *Kiraz'ı evin içindeki bir küçük cin sayarlardı o saatlerde. Masallardaki padişahın buyurduğu işleri yapamayan Keloğlan'ın karşısında beliren “Hiç korkma, git de ki padişaha, kırk gün sonra altından*

³⁸⁹ Füruzan, s. 387.

saray, altından köprü hazır” diyerek çelimsiz gövdesiyle çıkıveren masal cinlerine benzetirlerdi... Kiraz’ın her işi sırtlanabileceğine, becerilerinin sınırsız olduğuna inanıyorlardı.”³⁹⁰ Buradaki benzetmede, Türk halk masallarından olan Keloğlan masallarından yararlanılmıştır. Keloğlanın masallarında; sıradan, yoksul insanların olmayacak ödevleri yerine getirerek mutlu sona ulaşması konu edinilir. Buradaki yoksul, sıradan insan tiplmesi Keloğlan’dır.³⁹¹ “Keloğlan, hepimizin bildiği ve sevdiği masal motifimizdir, sevimli ve akıllıdır. Bazan da ilahi güçlere sahip olur.”³⁹² Keloğlan, adından da anlaşılacağı gibi kel, akıllı, kurnaz ve tecrübeli biridir.³⁹³ Aynı zamanda da yardımcı tiplerden edildiği olağanüstü güçlerle veya ona yardımcı olan masalsı yeteneklere sahip dostları aracılığıyla üstesinden gelinmesi zor işleri başaran bir masal kahramanıdır.³⁹⁴ Burada Kiraz da Keloğlan’ın yardımcı tiplerinden olağanüstü güç sayılabilecek masal cinine benzetilerek işlerin hemen yapılmasını sağlayan biri olarak anlatılmıştır.

Romanda yukarıda da ifade etmiş olduğumuz gibi kültürel unsurlar, Anadolu köylüsü ya da yaşlı kişilere sergilettirilmiştir. Burada da başka bir masal Leylim Nine’ye anlattırılmıştır. Şöyle ki: “*Serendip derler bir yerde bir ejderha var imiş. Her acıktığında bir adem yer imiş. Kimseler buna bir çare bilmez ve bulmaz imiş. Kimse de bu derde bir umar, bir çıkar bilmez imiş. Derken bu yiğittir çıkmış ki gözler kamaşmış, adem Kar’su kal’asına gelmiş. Karlar erimede toprak ısıyıp göğermeye imiş. Kar’su kal’asından dört yana haber salıp her bir yana seslenip durmuş yiğit, “Nice canlar varsa birleşsin, danışsın, şenlik edesiniz,” demiş. Canlar birleşmiş, ejderha kar eriyip kargın coşunca yuval yuval küpürdemiş, dağlar temelinden oynamış. Ejderhadır buyurmuş, “İlk yaz önüdü, iki adem isterim.” Yiğittir kılıçlar döktürmüş öbür yiğitlere ulaştırmış. Çalışmışlar sınımışlar kılıcı denemişler. Ustası nasıl kılıç dökmüşse kuş gagası bile taşır Bağdat ipeğini şırıp diye kesip, demiri Kars peyniri gibi bölmüşler. Birbirlerinin sırtlarını sıvazlamışlar. Yekinmişler, saattir, gündür demişler, bir türkü tutturmuşlar.” Tek candan çok cana vardık ki üstümüze güç yoktur,” demişler. Türkümüzü duyup da çekinmeyen o bilisize Tanrı acıya. Ejderhayı kesmişler, Kar’su*

³⁹⁰ Füzüzan, s. 223.

³⁹¹ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2. Cilt, (3. Baskı), Atatürk, Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006, s. 85, 86.

³⁹² Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2. Cilt, s. 77.

³⁹³ Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2 Cilt, s.82.

³⁹⁴ Bahaeddin Ögel, *Türk Mitolojisi 1*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul 2001, s. 84, 85.

kal'asında toy düğün etmişler. Kara tokludur asilikten caymış, ejderha da insan eti insan kanı isteyeceklere olmazlığa misaldir diyip masal olmuş. O günden bu yana olan Kar'su kal'asının orada olmaz bir Zümrüdanka kuşunun üstünde masal güzeli bir yiğit görünür ki "bilisizlik sona erdi, yılgınlığı alışıklık edinmeyeziniz canlar" diye bir türkü çığırır."³⁹⁵ Leylim Nine'nin anlattığı bu masalda geçen 'ejderha ve zümrüdanka kuşu' mitolojik hayvanlar ve gerçek hayatta olmayan hayali varlıklardır. Ejderha; "tüm kültür ve dinsel inançlarda yer almış düşsel bir yaratıktır."³⁹⁶ Biz de Bahaeeddin Ögel'in açıklamasına göre; genellikle ejderha yılan ve korkunç bir hayvan olarak tasvir edilmiştir.³⁹⁷ Zeki Tez'de yararlandığı İran kaynakları aracılığıyla ejderha; aslan pençeli, kartal kanatlı, yılan kuyruklu, ağzından ateş çıkaran, vücudu balık puluyla kaplı olarak betimlenmiştir.³⁹⁸ El- Kazvini'nin anılan eserinin Berlin'deki Farsça nüshasında 'Hint Denizi' konulu bölümde ateş püsküren bir ejderhanın 'Ejderha Adası'na ' egemen olduğu, oranın sakinlerinden iki kişiyi yemek üzere istediği anlatılmaktadır. Ada halkı Büyük İskender'e başvurarak kendilerini bu canavardan kurtarmasını isterler, o da bir hile ile onları bu canavardan kurtarır... Başka bir yerde de ejderha'nın insanları yuttuğu ifade edilir. Örneğin; Timur döneminden kalma bir resimde iki insanı yutan bir ejderha bulunmaktadır.³⁹⁹ Bir başka yerde de bir söylenceye göre: "St. George, Suriye taraflarında dolaşırken Lydda kenti yakınlarındaki gölde yaşayan bir canavarın halkı tehdit ettiğini ve halkın rahat yaşayabilmesi için kendisine her gün bir gencin kendisine fide olarak verildiğini, o gün de kurban olarak sıranın kralın küçük kızına geldiğini öğrenir. St. George, halkı kurtarmaya karar verir ve bir mızrak darbesi ile canavarı öldürür, sonra da kentin sokaklarında halka teşhir etmesi için canavarın başını kralın kızına verir."⁴⁰⁰ Görüldüğü üzere, genel olarak ejderha, efsanelerde, masalarda ve sanatsal çizimlerde korkulan ve insanların kurtulmak istediği bir hayvan olarak tasvir edilmiştir. Romanda da Leylim ninenin anlattığı masalda ejderha 'insanları yiyen ve öldürülmek istenen bir varlıktır' ve bir yiğit ve arkadaşları birleşip onu öldürmüş ve böylece Kar'su kal'ası rahatlığa kavuşmuştur. Burada da ejderha gerçekte anlatılanlara uygun olarak anlatılmıştır. Sonra da Zümrüdanka kuşu masala girmiştir. Zümrüdanka

³⁹⁵ Füzûzan, s. 27, 28.

³⁹⁶ Zeki Tez, *Mitolojinin Kültürel Tarihi Doğu ve İslam Mitolojisi Mitolojik Söylenceler*, Doruk Yayıncılık, İstanbul Ekim 2008, s. 44.

³⁹⁷ Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2. Cilt, ss. 566-568.

³⁹⁸ Tez, s. 44.

³⁹⁹ Tez, s. 47, 48.

⁴⁰⁰ Tez, s. 49. (N. Yılmaz, İkonalar 1 - 2'den naklen).

kuşu; İran mitolojisinde simurg olarak geçer. Arapça karşılığı anka; ‘uzun boyunlu’ olan simurg hiç kimse tarafından görülmemiş bir kuştur. Anka, Arapların mitolojik kuşudur ve yuvası Kafdağı’ndadır. İran’lıların simurg adını verdikleri tanrısal güç taşıyan ve Morğ-i Ahurayi: Ahura Mazda’nın kuşu olarak da bilinen efsanevi kuşların yuvalarıysa Elbruz dağındadır. İslam sonrası dönemdeyse bu iki kuş birleştirilerek aynı kuş olarak bilinmiştir.⁴⁰¹ Yuvasını tüm bitkilerin tohumlarının bünyesinde bulunduran ve çeşitli hastalıklara ilaç olan direht-i heme tohme adlı bir ağacın üzerine kurmuştur. Simurg’un dalına konduğu ağaç ilaç etkisi gösterir. Simurg rivayetlerde doğaüstü, harika ve ilginç özellikler taşıyan bir yaratıktır. Renk cümbüşüyle bezenmiş, iri yapılı ve alabildiğine güçlüdür. 1700 yıl yaşar, uzun yaşadığı için evrenin tüm gizemlerini bilir ve her hastalığa çare bulup her sorunu çözebilecek kadar bilgedir, geleceği görebilir.⁴⁰² Bu nedenle burada anlatılan masalda Zümrüdanka kuşunun üstündeki yiğitin ‘bilisizlik sona erdi, yılgınlık edinmeyeziniz canlar’ demesi onun bu bahsettiğimiz özellikleri ile ilgilidir.

Romanda anlatılan bir diğer masal da: “Emine’nin kulaklarında ilkokul üçteyken annesinin anlattığı bir masalın sözleri yankılanıyordu. Şöyle ki; Padişah’ın en küçük kızı, erkek kıyafetine girip sihirli narı bulmuş, saraya ulaştırmış. Şehzade yer yemez iyileşmiş. Sultan kim var kim yok toplanıp kimdir bu yiğit diye sorup soruşturmuş... ‘Masallardaki utkular bile ancak erkek giyimiyle donanıp elde ediliyordu. Başarılar sadece onların mıydı?’”⁴⁰³ Nüveyre Hanım’ın anlattığı masalda erkekler kadınlara göre daha başarılı ve yiğit olarak gösterilmiştir. Bunun nedeni ataerkil toplum yapısına sahip oluşumuzdur. Toplum, kadına ve erkeğe belirli roller yüklemiştir. Masalların tasarımı toplumun kültürü ile ilgili olarak; erkeğin bağımsız, mantıklı, otorite sahibi, özgür rolleriyle işlerken, kadınınkini ise bağımlı, erkeğine, çocuğuna bakan, duygusal ve evcil rolleriyle işler.⁴⁰⁴ Bu nedenle de buradaki masalda kadının bir şey başarabileceği düşünülemediğinden kadın erkek kıyafetine girerek başarı elde etmiştir.

2. Yöresel Oyunlar

⁴⁰¹ Nimet Yıldırım, *Fars Mitoloji Sözlüğü*, (1. Basım), Kabalcı Yayınevi, İstanbul Kasım 2008, s. 626 , 627.

⁴⁰² Yıldırım, ss. 624 – 627.

⁴⁰³ Füzûzan, s. 101.

⁴⁰⁴ İpek Artun, “Masallar ve Toplumsal Cinsiyet: Kadın Kimliğinin Ataerkil Söylemlerle Yeniden Yapılandırılması”, *Karine, By Karine*, February, 29, 2012, Post A Comment, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2013, <http://iletisim.ieu.edu.tr/karine/?p=265>

Yöresel oyunlar da kültürel unsurlardandır. Yöresel oyunlar, ülkemizde bölgelere göre farklılaşmaktadır. Ege'nin zeybeği, Karadeniz'in horonu, Doğu'nun halayı... gibi oyunların her biri kendi bölgesinin kültürünü yansıtır. Emine, Ankara'da bir araştırma için dolaşırken; orada ülkemizin her bölgesinden insan olduğuna ve hepsinin kendi yöresinin oyunlarını bildiğini anlatır. Bir yerde de Ege'nin zeybeğini Sümer şöyle anlatır: “- *Zeybek denince içim coşar Emine. Tavas zeybeğini bilen oyunundan seyrettin mi? Bu ağır ağır devinerek, anlatılmaz davranış incelikleriyle süslenen zeybek oyununa değme baleyi değişmem.*”⁴⁰⁵ Yöresine göre farklılaşan bu oyunlar, kültürün sanata yansımalarıdır.

3. Sanat

Çalgı aletleri ve şarkılar, türküler de kültürel düzeyi yansıtan sanatsal unsurlardır. İclal öğretmen anlatır: “*Saide abla alaturka müzikten nefret etmekle ilerici sayılmanın eş anlam taşıdığı dönemden geçiyorduk. Oysa babam santur çalardı. Bu çalgıya ses olarak klavsen'in doğulusu dense yeridir. Severdim de dinlemeyi. Bach'a, Beethoven'e dönerken Itri'yi unutmuştuk.*”⁴⁰⁶ İclal öğretmen; 1960'lı yıllarda müziklerin doğu kökenlilerine karşı bir ilgisizlik, batı kökenlilerine karşı ise yoğun bir ilginin olduğundan ve kendi kültürümüzdeki müziklerden uzaklaşıldığından bahseder. Çünkü; “Bizim müziğimizin büyük üstadlarından biri Itri'dir. Milli ruhu terennüm etmiş, Türk'ün duygusunu dile getirmiştir. Itri bir mazi'dir, semboldür. Türk müziğinin devî'dir.”⁴⁰⁷ Ancak Türk müziğinin temel kişilerinin unutulduğu ve batı müziğine yönelindiğinden bahsedilmiştir.

Bizim kültürümüzün el sanatlarını yansıtan önemli unsurlardan biri dokuma kilimlerdir. Romanda Seyhan bozkırlarda obada, çadırdaki yaşayanların dokuma kilimlerinden bahseder: “*Hey gözünü sevdiğimin insanı. Ne renk cümbüşüdür o. Renklerin hiçbiri ötekinin altında kalıp ezilmez. Çözücü kıl kilimler, ihram dokumaları, Bardız kilimleri...*”⁴⁰⁸ Türklerde hayvancılık yaygın olduğu için dokuma kilimler de her dönemde yapılmış ve kullanılmış aynı zamanda üzerindeki şekiller ve renkleriyle de kültürün de bir yansıtıcı olmuştur.

⁴⁰⁵ Füzün, s. 186.

⁴⁰⁶ Füzün, s. 89.

⁴⁰⁷ Hüseyin Nihal Atsız, *Turancılık, Milli Değerler ve Gençlik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011, s.54. (Milli Değerler ve Milli Ruh yazısı, (20 Aralık 1971), Ötüken, 1972, Sayı:92)

⁴⁰⁸ Füzün, s. 204.

4. Diğer bazı kültürel unsurlar:

Kıyafet: Düğünlerde adet olarak beyaz gelinlik giyilir. Romanda Seçil; *“Değişiklik olsun diye pembe gelinlik istemişti. Büyüklerimiz ‘ille beyaz’ diye direktmişlerdi. Sonra da ak tülden köpüklere bulamışlardı seni. Çünkü beyazlık onlarca genç kızlığın, saflığın simgesiydi.”*⁴⁰⁹ Burada söylendiği gibi beyaz gelinliğe kültürel bir anlam yüklenmiştir.

Saygı: Bizim toplumumuzda eski Türklerden beri saygı önemlidir, özellikle de büyüklere karşı ayrı bir saygı gösterilmesi gerektiğine inanılır. Büyüklerin sözleri dinlenilir ve onlara itaat edilir. Eski Türk’lerdeki en önemli yasaklardan biri baba sözünden çıkma, daha eskiden büyük sözünden çıkmanın şekil değiştirmiş halidir.⁴¹⁰ Romandaki yaş ortalamasına göre Nüveyre hanım orta kuşaktadır ve kendi gençlik dönemlerinde küçüklerin büyüklere saygısını şöyle anlatır. (Nüveyre Hanım): *“Bize büyüklerden Allah’tan korkar gibi korkmayı belletmişlerdi.”*⁴¹¹ Yani büyüklerden korkulur ve onların yanında davranışlara o kadar dikkat edilirdi.

Sevgi: Bizim toplumumuzda büyükler ve küçükler birbirlerine olan sevgilerini açık bir şekilde her ortamda gösteremez. Zaten açık bir şekilde ve her ortamda gösterilen sevgi de hoş karşılanmaz. Romanda da Haydar’ın dedesine sevgisini açık bir şekilde göstermesi dedesi tarafından yanlış anlaşılmaktadır şöyle ki: *“Dedemi doyasya öpmem o yaza rastlar. Yıllar geçti bizim oralarda akraba hısımlık yakınlığı ağırbaşlı, bir iki sırt sıvazlamasıyla belirtilir. Dedem davranışımı çok yanlış yersiz karşıladı. Karılar gibi birden sarılıp öpmek neyin nesiydi yüzümde araştırırdı bunu.”*⁴¹²

Kadercilik anlayışı: ‘Türklerde kader ve kismet, kesin olarak belirlenmiştir.’⁴¹³ Eski Türkler’den itibaren bu inanç vardır. Daha sonra islam diniyle kaderci anlayış daha da güçlenmiştir. Kadercilik anlayışı, bizim toplumumuzda günlük hayatta yaygın olarak kullanılmıştır. Romanda da Nüveyre Hanım, bir köyde yaşanan bir olayı anlatırken ‘kadercilik’ anlayışından bahseder. *“Babanıza bir eğitmen arkadaşı anlatmış: Çocuklardan biri de kızamık. Ne yapıyorlar dersiniz. Hiç tabii. Bekleliyorlar başında*

⁴⁰⁹ Füzüzan, s. 461.

⁴¹⁰ Nuray Eremrem, *Eski Türk Toplumunda Ailenin Yeri ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998, s. 111.

⁴¹¹ Füzüzan, s. 40.

⁴¹² Füzüzan, s. 274.

⁴¹³ Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2. Cilt, s. 583.

“Tanrı verdi Tanrı alır” diye.”⁴¹⁴ Burada halkın kaderde ne varsa o yaşanır düşüncesinden hareketle hiçbir şey yapmadan beklemesi yanlış bir kader inancı ve anlayışından kaynaklanmaktadır.

Kadın ve Erkeğe Bakış Açısı: Türk toplumu ataerkil bir toplum olduğundan erkekler kadınlara göre daha güçlü, kuvvetli ve dayanıklı gösterilir. Romana da bu anlayış yansımıştır. Emine’nin babası Seçil’in doğumunda duyulanıp ağlayınca anlatıcı şu yorumu yapmıştır: “Görülmesi istenmeyen gözyaşlarını erkekler çoğunluk bir camın önünde yürüyerek örterlerdi.”⁴¹⁵ Ağlamak zayıflığın göstergesi olarak düşünüldüğü için bizim toplumumuzda erkekler ağlayamaz, ağlamamalıdır anlayışı vardır. Hatta ‘erkekler ağlamaz’ deyiimi kullanılır. Burada da Selahattin Bey’in ağladığını göstermemeye çalışması da bu anlayıştan kaynaklanır.

Melek ile Cemşit’in arasında geçen konuşmada da erkeğin güçlülüğüne ve yürekliliğine vurgu yapılmıştır. (Melek): “Cemşit, bana arada paşa hanım der, o.” “Sus ne demek o? “derim.” Senin bildiğin paşalık değil bu Melek” der. “Bizim topraklarda kadının ceberrutuna, yürekliğine paşa derler. Erkek derler.”⁴¹⁶ Burada da yine erkek yürekli olduğu için kadın da ona benzetilerek güçlü gösterilmeye çalışılmıştır.

3.1.1.5.3. Ekonomik Düzey

Kırk Yedi’liler, Emine’nin anıları ile 1958-59 yıllarında başlayıp 1972’de sona erer. Ancak romanda asıl öykü zamanı 1968-72 yılı olsa da olayların canlı ve somut olarak yaşandığı zaman 1971 ve 1972 yılıdır. Biz bu bölümde anılarda olsa da ekonomik düzeyden bahsedildiği için 1958-72 yıllarının ekonomik düzeyini ele aldık. Romana yansıyan (1960-1980) dönemi, ülkemizin sosyal yaşamdaki gerçek ekonomik düzeyini ikinci bölümde ayrıntısıyla ele aldık; burada da romana yansıtılan 1958-72 yılları arasındaki ekonomik düzey ele alınacaktır. Romanda anlatılan en erken tarih 1958 yılıdır. Kırk Yedililer de 1958-60’lı yıllarda halkın çoğu köylerde yaşamakta ve işgücü tarım-hayvancılık sektöründe yoğunlaşmaktadır. Zamanla kentlere ve Almanya’ya yapılan göç sonucu işgücünün sanayi ve hizmet sektörüne doğru yönelimi

⁴¹⁴ Füzüzan, s. 23.

⁴¹⁵ Füzüzan, s. 44.

⁴¹⁶ Füzüzan, s. 324.

söz konusudur. Ancak romanda bu yönelimden ziyade ülkedeki Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun köy ve kasabalarında yaşayan sosyo-ekonomik durumu zayıf olan yerler ile İstanbul, Ankara, Adana, Aydın gibi sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi iyi olan kentler arasında öğrenciler aracılığıyla karşılaştırma yapılmıştır. Romanda Emine ve arkadaşları ekonomik seviye olarak ikiye ayrılmış ve onlar aracılığıyla ekonomik düzey yansıtılmıştır. Birinci grup; Türkiye'nin gelişmiş şehirlerinde yaşayan ve kendi ekonomik durumları iyi olan ailelerin çocukları.

İkinci grup; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun köy ve kasabalarında yaşayan ve kendi ekonomik durumları iyi olmayan ailelerin çocuklarıdır. Bu her iki ekonomik seviyeden gelen öğrenciler, öğrenci olaylarını önceleri üniversite reformu istekleriyle başlattılarsa da zamanla bu istekleri ülkenin genel sorunlarını çözme amacına dönüşmüştür. Bu genel sorunlardan en önemlisi de ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmak ve her türlü sömürüyü engellemektir. Birinci gruptaki öğrenciler; Emine, Melek, Seyhan, Ahmet... Ankara, Adana, Aydın, İstanbul... şehirlerinde yaşayan varlıklı ailelerin çocuklarıdır. Ancak bu öğrenciler, ailelerini sosyo-ekonomik eşitsizliği engelleyen kişiler olarak düşündüklerinden ailelerinin bulunduğu toplum katından utanırlar. Örneğin; “- *Melek arkadaşımız, utanç saydığı kendi aile katını unutturmak için olmadık saldırılara geçiyor bazı zamanlar... Güzel, özenli bluzunun pahasını kirli giyerek yok etmek çabası, kısa topuklu ayakkabılarının Avrupa malı olduğunu belirten derisindeki yumuşak kalınlık, tabanlarındaki seçilip yapılma kabalık gözden kaçır gibi değil.*”⁴¹⁷ Melek'in buradaki davranışları onun bu kattan sıyrılmak istediğini gösterir. Emine de Melek gibidir. Şöyle ki; Emine, annesine Erzurum'dayken ortaokul yıllarında Nazik kadına çamaşır yıkattığında verdiği ücreti sormuştu.

“- Nazik kadına kaç para verdin anne?

- Ne uygunsa onu verdik demişlerdi.

- Uygun olan kaç para anneciğim? Merak ediyorum demişti.

-... Nazik kadına verdiğimiz para tam onlara göredir. Bizim aylıklarımızı yani babanla benim aylığımı Nazik kadınla Kadir'e falan versek neredeyse bir yıl geçinirler...

⁴¹⁷ Füzüzan, s. 160, 161.

-...Öyleyse onlara ödenen para ne olabilirdi ki? Yıllar sonra emek - para ilişkisine baktığında annesinin bu ilkel açıklamasının neyi içerdiğini anlamıştı büsbütün öfkelenmişti.”⁴¹⁸ Emine’nin ailesinin de ekonomik durumu iyidir ancak ailesi ekonomik durumu iyi olmayan aileyi sömürmektedir. Genel olarak bu etkenler nedeniyle de bu öğrencilerin çoğunluğu aileleriyle anlaşılamayan öğrencilerdir.

İkinci gruptaki öğrenciler; Haydar, Zülkadir, Cemşit... Doğu ve Güneydoğu Anadolu’nun Kars, Siirt, Tunceli...’nin köylerinde yaşayan tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaya çalışan yoksul ailelerin çocuklarıdır. Bu öğrenciler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ya bölgesel bırakılmışlık nedeniyle yöneticiler tarafından hiçbir yatırım ve yardım yapılmadığından yakınırlar. Örneğin; Haydar, Kars’lı ve bu bırakılmışlığı yaşayanlardan olup bunu şöyle anlatır: *“Ortaokulu bir ilçede okudum. Bakımsız boz bir dünyaydı orası. Toprak sokaklarında, örtük pencerelerinde aydınlık bile tozlu, ısıltısızdı. Türkiye’nin uç köşeleriydi oralar. Ya iletişim kurulamazmış duygusu verir. Gülmeyen, uzak yerlere yetişecekmişçe koşturan insanlarından, hüüzün alan yerlerdir.”*⁴¹⁹ *“Geldiğimiz yörenin bırakılmışlığını kanımızla yaşamışlardan biriyiz. Olanaklarımızı yaratmak bize özgü bir paralayıcılıktan, ataklıktan bekleniyor. Ben bunu başarabilmiş olanların kaçta kaçayım, düşünmek hesaba vurmak zor. Ben emek-değer ilişkilerini bu kadar açıkça değil de en kabasından bileydin, sanırım on yaşlarında bile dağ bayır demeyip avaz avaz bağırırdım.”*⁴²⁰ der. Diğer bir öğrenci Zülkadir de aynı şeyleri şöyle ifade eder: *“-Bize bölgecilik yapma diyorlar. Peki nedir durumumuz bakalım. Yöneticiler, bölgecilik yaptığında nasıl soracağız onlara ki, ”iş midir bu?” diye... Ora yerlisi mi istiyor perişan, umarsız olmayı. Hayır, değil mi? Peki kardaş, peki baba. Suçlamak nereden çıkıyor o zaman. Sen yönetici olarak hizmetini götürme, yatırımını yapma, cahil bırak...”*⁴²¹ Bu bölgesel bırakılmışlıktan dolayı özellikle köy ve kasabalarda yaşayanların ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar yaşadıklarından bahsetmişlerdir. Haydar da bu sıkıntıları yaşayan öğrencilerden biri olarak şunları anlatır: *“İşte o bizim ilkelliği zorunluluktan sürdüren yerimizin yöremizin insanları, değil kemiklerden, ottan dikenden bile yararlanılacağını hayatın sert kurallarıyla öğrenirler. Yenebilecek bir şey gözden kaçırılmaz, yeter ki öldürücü*

⁴¹⁸ Füzuran, s. 74, 75.

⁴¹⁹ Füzuran, s. 275.

⁴²⁰ Füzuran, s. 148.

⁴²¹ Füzuran, s. 311.

olmasın. Yakılabilecekler de öyle. Açlık vardır, soğuk bastı mı tam basar. Doğanın acımasızlığına dayanamayan yaşayamaz zaten. Dayanılmaz kokular da saçsalar, ateşe dönüşebilirlerse yeter... Salgın, kıran geldi mi analar babalar pusar beklerler. Hayvanlarımız hasta düştüğünden anca koşuşturup dururuz. En çok buna yakınılır. Büyük çaresizlik duygularına bizleri hayvanların hastalanması salar. Oralarda hayvanlar başka türlü sevilir."⁴²² Burada yaşadıkları bölgenin zor koşullarını anlatır. Bu gruptaki öğrencilerin çoğunluğu bu anlattığımız zor koşulları ve ekonomik sıkıntıları yaşayan öğrencilerdir. Bu yaşadıklarının hesabını sormak, haklarını aramak, sosyo - ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmak ve her türlü sömürüyü engellemek amacıyla mücadele etmişlerdir. Haydar bunu şu cümlelerle ifade etmiştir: *"Yurdumuzu öylesine seiyor, bu sevgimizin toplumcu somut bilinciyle öylesine dolanıyorduk ki... öfkemiz coşkunluğumuz doruğa yükseliyordu. Sömürünün açığa vurulmasını, halkın uyanmasını hızlandırma dileğimiz gemlenmez oluyordu.*"⁴²³ Öğrenciler, bu mücadele bilincini halklarda da oluşturmak istemiş ve bu ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırma amaçlarını düzenledikleri yürüyüşlerde, protestolarda ve boykotlarda kullandıkları sloganlarla bildirmişlerdir. Şöyle ki: *"Çalışanların %90'ı gelirin % 42'sini, kalan % 10'u nasıl % 58'ini alabiliyordu bakalım.", "Gündeliği 15 liraya iş bulamayanlara karşı günde 250 bin lira kazanmanın yolları hangi toplum düzeninden geçer.", "Şubat 1969 emperyalizme karşı işçi yürüyüşü.*"⁴²⁴ *"Kahrolsun emperyalizm"*⁴²⁵

Romandaki bu öğrencilerin üniversitedeki bölümlerini tercih edişleri bile mücadeleleri doğrultusundadır. Örneğin: Haydar bu yaşadıkları haksızlığın ve eşitsizliğin temel nedenlerini öğrenebileceği iktisat bölümünü seçer. *"Ben iktisat okumayı seçerek, yurdumu, koşullarımı, tarihimizi araştırmaya kalktım. Halk içindir diye sunulan şeylerin uygulama açısından, ekonomik birikim açısından neyini nasılını öğrenmeye niyetlendiğimde, anladım ki bize sunulanlarla işi çözememekteyim.*"⁴²⁶ Diğer öğrencilerin bölümleri de mücadeleleri açısından anlamlıdır. Şöyle ki; Sosyoloji, İktisat, Makine Mühendisliği, Hukuk gibi toplumsal sorunlarla ilgili bölümlerdir.

⁴²² Füzruzan, s. 145.

⁴²³ Füzruzan, s. 341.

⁴²⁴ Füzruzan, s. 302.

⁴²⁵ Füzruzan, s. 464.

⁴²⁶ Füzruzan, s. 146.

Burada ve daha önceki bölümlerde anlattığımız gibi Emine ve arkadaşları Marksist görüşü temel almışlardır. Bu nedenle de onlar açısından yapılması gerekli olan en önemli şeyler; ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırma ve her türlü sömürüyü engellemedir. Onlara göre; şu anki kapitalist toplumdan sosyalist ve/ya da komünist toplum düzenine geçilerek her türlü sorun çözülecektir. Emine ve arkadaşlarının bazı diyaloglarından bu düşünceleri anlaşılmaktadır. Şöyle ki: “1969’da Emine “Sizce kalıcı olan nedir?” diye sormuştu annesine.

(Annesi) - *Şerefli bir hayat. Ve çocuklara bırakılacak servet. Sonra Emine’nin elindeki kitapları göstererek;*

(Annesi) - *Parayı nasıl küçümsersin, demişti. Seninkiler de aynı şeyi söylemiyorlar mı? Her şey ekonomiktir demiyorlar mı?*

(Emine gülüvermişti.) - *İnsanı yabancılaştıran parayı söylemiyorlar. Size anlatmak güç, para kişiyi araçlaştırmamalı, araç olmalı demek istiyorlar anne.”*⁴²⁷ Burada Nüveyre Hanım’ın Emine’ye Marx, Lenin gibi kişilerin kitaplarını okumaları nedeniyle sizinkiler de her şey ekonomik demiyor mu? cümlesi Emine ve arkadaşlarının temel aldığı düşüncenin ekonomiye dayandığını gösterir. Emine ile Haydar’ın bir konuşmalarında da Marx’ın düşüncelerini benimsedikleri ve ülkemizde de uygulanmasını istedikleri anlaşılmaktadır. Şöyle ki; (Haydar)’- *Türkiye değişiyor Emine can... Artık iş adamları bunların vazgeçilmez danışmanları, sanayi kapitalizmine yönelmiş bir ülkenin dış, iç ilişkilerini yürütecek hukukçuları, elbette Malraux’dan da Marx’dan da Keynes’den de söz açılabilir.”*⁴²⁸ Burada Malraux, Marx, Keynes gibi kişilerden bahsedilebileceği onları memnun etmiştir.

Ülkemizde de Marx’ın toplum düzenindeki kapitalist sistemde olduğu gibi varlığı elinde bulunduran belli kesimler vardır ve bu kesimler halkı çıkarları doğrultusunda sömürmektedirler. Emine de Haydar ile bu konuyla ilgili bir konuşmalarını hatırlar: “*Geri bıraktırılmış ülkelerin en büyük özelliği kendi egemen güçlerince istilaya uğramışlığıdır. Yerli işbirlikçilerinin, vurucu güçlerinin elindedir halk yığınları.*”⁴²⁹ Onlara göre bu eşitsizliğin nedeni; ülkeyi dışarıdan sömüren ülkelerin

⁴²⁷ Füzüzan, s. 50.

⁴²⁸ Füzüzan, s. 104.

⁴²⁹ Füzüzan, s. 421.

kendi ülkemizdeki yerli işbirlikçilerin ve egemen güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda halkı sömürmeleridir.

Görüldüğü üzere Emine, Haydar, Melek, Cemşit... kimisi yoksul kimisi varlıklı ailelerin çocukları olsa da her iki gruptaki öğrenciler de ülkede eşitsizlik, haksızlık ve sömürü olduğunu düşünmektedirler. Bu nedenle de önce öğrenci istekleriyle başlatılan yürüyüşler, boykotlar zamanla toplumsal ve ekonomik sorunlara çözüm bulmak için yapılmıştır.

3.1.1.5.4. Dini Düzey

Kırk Yedi'liler, Emine'nin anıları ile 1958-59 yıllarında başlayıp 1972'de sona erer. Ancak romanda asıl öykü zamanı 1968-72 yılı olsa da olayların canlı ve somut olarak yaşandığı zaman 1971 ve 1972 yılıdır. Biz bu bölümde anılarda olsa da dini düzeyden bahsedildiği için 1958-72 yıllarının dini düzeyini ele aldık. Romana yansıyan (1960 - 80) dönemi, ülkemizin gerçek hayattaki dini düzeyini ikinci bölümde ayrıntısıyla ele aldık; burada da romana yansıtılan 1958-72 yılları arasındaki dini düzey ele alınacaktır. Romanda anlatılan en erken tarih 1958 yılıdır. Kırk Yedi'lilerde dini anlamda vurgulara çok az yer verilmiştir. Genel anlamda bir dini düzeyden bahsedilmemiştir. Romanda önce siyasilerin dini anlamdaki bazı uygulamalarından bahsedilmiştir. Örneğin; Demokrat Parti'nin tekrar uygulamaya koyduğu ezanın Arapça okutulmasından şöyle bahsedilir: (Selahattin Bey) *"biz halktan yanayız diye ezanı Arapça okutup, milletimizi gericilerin kucığına atan ..."*⁴³⁰ Burada başkahramanın ailesi Demokrat Parti'nin dini bu uygulamasını gericilik olarak düşünmektedir. Bir başka yerde de İmam Hatip Liseleri ile ilgili şunları söyler. (Nüveyre Hanım): *"Onların partileri bile Şemsettin Günaltay zamanında İmam Hatip okullarına yeniden can verdiler de nasıl yaptılarsa biz bile Halk Partili olduğumuz halde bu okulları Demokratlar açtı sandık. Oysa İsmet Paşa'nın..."*⁴³¹ burada da İmam Hatip Lise'lerini İsmet Paşa'nın açtırmasına şaşırılmış ve Halk Parti'nin böyle bir şeyi yapacağı hiç tahmin edilmemiş hatta bunu da yine Demokrat Parti'nin yaptığı düşünülmüştür. Her iki örnekteki söylemlerden anlaşılması gereken başkahramanın ailesinin bu tür dini içerikli uygulamalardan rahatsız olduğudur.

⁴³⁰ Füzüzan, s. 34.

⁴³¹ Füzüzan, s. 57.

Emine'nin babaannesinin yıllar önce Kafkasya'daki siyasi otoritenin dini anlamda bazı kısıtlamaları nedeniyle dinini yaşayamayacağını düşündüğü için ülkemize göç ettiğinden söz edilir. Emine'nin babaannesi Kafkas göçmeni (Emine anlatır): *“Babaannemin anlatması babama. Gümrü'den geçip anayurda girdiklerinde baba dedem toprağı öpmüş.*

“Niye kaçmışlar baba” dedimdi.

*“Dinlerini kurtarmak için” demişti alaya alan bir sesle.”*⁴³² Emine'nin babaannesinin Kafkasya'da bulunduğu dönemde orası Rusya Fedarasyonu'nuydu. Burada o dönemde komünist rejim uygulandığı için dini anlamda kısıtlamalar yapılmıştır. Emine'nin babaannesi de dinlerini yaşayamayacakları düşüncesiyle oradan göç etmişlerdir. Selahattin Bey de onların geliş nedenleri ile alay etmiş; çünkü ona göre bu pek de geçerli bir göç nedeni olmamalı ya da din bu kadar önem verilen bir unsur olmamalıdır.

Romanda dini düzeyi anlayabileceğimiz bazı unsurlar; dini açıklamalar, yorumlar, dualar ve bazı dini ritüellerdir. Bu dini açıklamaları, yorumları, duaları ve bazı dini ritüelleri genelde orta yaşlı ya da yaşlı kişiler uygulamışlardır. Yaşlı kişiler; Emine'nin babaannesi, anneannesi ve Leylim nine iken orta yaşlı kişiler; Nüveyre Hanım, Selahattin Bey, İclal öğretmen'dir.

Dualar; Emine'nin babaannesinin Gümrü'den anayurda dönerken dua ettiğini görürüz. Şöyle ki; *“...uzak tepelerde balalaykayla çalınan ağır bir Rus romansını dinleyip gözyaşları döküyor. İş görmemiş ince kuru ellerini alnından geçirip “Esirgeyen ve bağışlayan Allahım...” Ya Hak...”*⁴³³ diyor.

İclal Hanım da ninesiyle yaşadığı bir anıyı anlatır: *“Çocukluğumun camilerinden birinde Saraylı ninemle gittiğim bir teravi namazında uyuyakalmıştım. Kulağıma gelen Selatün duasının anlatılmaz görkemiyle uyandım.”*⁴³⁴ İclal Hanım da çocukluğunda ninesi ile camiye gittiklerini, orada namaz kıldıklarını ve dua ettiklerini anlatır.

⁴³² Füzüzan, s. 5.

⁴³³ Füzüzan, s. 465.

⁴³⁴ Füzüzan, s. 89.

Erzurum’da Nüveyre Hanım’ın ev işlerinde yardımcısı Kiraz’ın da özellikle Leylim ninenin ölümünden ve bir mevlide gittikten sonra zaman zaman avuçlarını açıp Allah’a dua ettiği anlatılır.

Dini yorumlar: Romandaki yaşlılardan biri olan Leylim nine, bu dünyayı yalancı dünya olarak değerlendirir. Şöyle ki: (Leylim nine) “- *Özüm çok durmuşum yalancı dünyada diye sürdürdü anlatmasını.*”⁴³⁵ Bizim inancımıza göre, bu dünya yalan, aldatıcı ve geçici dünyadır; gerçek olan dünya öldükten sonraki hayattır. Leylim nine de bu şekilde düşünmektedir. Bizim inancımız doğrultusunda hayatı verenin de alanın da Tanrı olduğuna inanılır. Yine Leylim nine bunu ölümünü hissettiğinde şöyle ifade eder; “...ölümüm yakındır. *Düşe vardığımda... Dağ ortalarındaki göllerin cam sularında çimer aklanır da Tanrıya doğru veririm imanımı. Benim vaktim azdır cerenlerim...*”⁴³⁶ Leylim nine ölümden hiç korkmaz. Hatta bunun için dua bile ettiğini ve Allah’ın bu duasını kabul ettiğini söyler. Bunu Medet Usta’ya şöyle anlatır: “*Beni dinle Medet can, o Karakoç Leylim’in ömür alıcısıdır. Ulu Tanrıyı gör ki ben gibi yaşadığı ömürce, günah işlemiş bir kuluna aracılacağı son can alıcının pahasını nasıl yüksek tutar... Daha dinelip de kışlar hasatlar görmeye, tokluların süte değmiş ağızlarını okşamaya gönlüm kalmadığını her gece yalvar yakar olduğum koca Tanrı bildi.*’ *Garip Leylim’in günü, lokması bitti, ömrü yetti; deyip de kurban olduğum yüce divanından karın buzun kıyametine baktı. Ya Medet oğul yakınma yaraşmaz. Dağların aşılmazına çağırır oldu Tanrım kulunu.*”⁴³⁷ Leylim nine, çok yaşlı olmasına rağmen geçim sıkıntısından dolayı çalışmaktadır; ancak artık işlere gücünün yetmediğini Allah’a her gece dua edip anlattığını ve Allah’ın da dualarını kabul ettiğini hissettiğini anlatır. Bizim inancımıza göre her insana Allah’ın belirlediği bir ömür vardır; eğer bu ömrün süresi bittiyse ömür de bitmiştir. Leylim nine de kendine verilen ömrün bittiğine inanır ki gerçekten de böyle olmuş bu konuşmadan sonra ortalarından kaybolmuş ve bir yerlerde öldüğü tahmin edilmiştir.

Kırk Yedi’lilerde orta yaşlılardan İclal Hanım, Nüveyre Hanım’ın Erzurum’da çalıştığı okuldaki öğretmenlerden biridir. Kendisi, evli bir adamla zina işlemiş, bundan çok pişman olmuş ve bunu dini olarak da şöyle yorumlamıştır.: “*Musa, İsa ve*

⁴³⁵ Füzüzan, s. 26.

⁴³⁶ Füzüzan, s. 32.

⁴³⁷ Füzüzan, s. 139.

Muhammed peygamberlerden bu yana yapılmış zinalardan birini de asıl suçlu kişi kadın olarak ben işledim."⁴³⁸ Dinimizce erkek ve kadının nikahsız birlikte olmaları günah ve zina sayılmıştır. İclal Hanım da Musa, İsa ve Muhammed peygamberlerden bu yana bir zinayı da asıl suçlu kadın olarak kendisinin işlediğini söylemiştir. Bunu söylemesinin nedeni; birlikte olduğu adamın karısının İclal Hanım'a - hadi bu erkek ya sen diye- suçlamasından kaynaklanır.

Dini açıklamalar: Orta yaşlılardan Nüveyre Hanım'ın kızı Seçil, eşi ile Birgitta'yı uygunsuz vaziyette yakalar ve bunun üzerine Seçil intihar eder; ancak bunu kıskandığı için yapmadığını hatta keşke kıskanabilseydim der. Nüveyre Hanım da Seçil'in kıskanmamasının nedenini onun domuz eti yemesine bağlar. Şöyle ki: (Annesi, Emine'ye anlatıyor) *"Ablanın çay davetlerine epeydir Divan'dan uçakla getirilen pasta benzeri şeylere, Birgitta Hanım'ın çiçek pazarından istettiği domuz etleri de eklendi. Domuz pizolalarını felan da yiyor görsen. Suçlu odur. Düşün."*⁴³⁹ Dinimizce domuz eti yemek haramdır, bunun birkaç nedeni vardır; ancak bizi ilgilendiren nedeni; kıskançlık özelliğini yok etmesidir. Nüveyre Hanım da Seçil'in eşini kıskanmamasını onun domuz eti yemesiyle açıklar.

Romanda duaları, ibadetleri, yorum ve açıklamaları genelde orta yaşlı ve yaşlı kişilerin yapması toplumda dinin tüm insanların hayatında ve davranışlarında pek etkin ve belirleyici olmadığını ve geleneksel bir din anlayışı olduğunu gösterir.

3.1.2. Açıklama Aşaması (Aşkın Çözümleme)

3.1.2.1. Anlatının Kaynağı

Füruzan'ın Kırk Yedi'liler'i, Mart 1973-Temmuz 1974 yılları arasında Mecidiyeköy/İstanbul'da kaleme alınmıştır. Roman, 1958-1972 yılları arasında geçmiş olsa da asıl öykünün(öğrenci olaylarının) anlatıldığı zaman 1968-1972 yıllarını kapsar. 1968 öğrenci hareketlerini ve 12 Mart dönemini konu alır.

Kırk Yedi'liler, başkahraman Emine'nin anılarında Erzurum'da ailesi ile geçirdiği çocukluk yılları ile Emine'nin üniversiteye geldiğinde edindiği sol(devrimci) arkadaşları ile sağ(ülkücü) öğrencilerle yaşadıkları 1968 öğrenci olayları üzerine

⁴³⁸ Füruzan, s. 91.

⁴³⁹ Füruzan, s. 195.

kuruludur. Romanda, gerek Emine'nin anıları ve Erzurum'da geçirdiği çocukluk yılları gerekse Emine ve arkadaşlarının öğrenci olaylarıyla ilgili çeşitli geniş vakalar yaşanır. Ama eserin anlatı kaynağını temelde ikinci vaka “ 1968 kuşağının öğrenci olayları ” oluşturur. Birinci vaka Emine'nin anıları ve Erzurum'da ailesi ile geçirdiği çocukluk yılları ise daha geri plandandır.

Kırk Yedi'lilerde anlatının kaynağını üç gruba ayırabiliriz;

- a. Öğrenci olayları
- b. İşkenceler
- c. Sosyo - ekonomik eşitsizlik

a. Öğrenci olayları: Roman, öğrenci olayları üzerine kurulduğu için anlatı kaynağının ana teması öğrenci olaylarıdır. Romanda, 1947 doğumluların 1968 -70'li yıllarda üniversite öğrencisi olduklarında önceleri üniversite reformu istekleriyle başlayan öğrenci olaylarının zamanla toplumun genel sorunlarının çözümüne yönelmesi anlatılır. Önce üniversitedeki bazı sorunlara tepki niteliğinde başlayan protestolar, yürüyüşler, boykotlar... daha sonraları öğrencilerin sorunlara bakışları, sorunları değerlendirişleri ve sorunların çözüm yöntemlerinin farklı oluşundan iki karşıt (sağ - sol) gruba ayrılmışlardır. Kırk Yedi'liler, sol(devrimci) öğrenciler odaklıdır. Başkahramanın sevgilisi Haydar'ın söylediği şu cümle bu öğrencilerin sol(devrimci) öğrenciler olduklarını kanıtlar. (Haydar): “*Solda vuruşanlardan çoğu yılmamıştır.Ben de yılmadım.*”⁴⁴⁰ Bu öğrenciler genel olarak İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileridir ‘Emine İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Bölümü öğrencisi, Zülkadir İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğrencisi, Melek İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi öğrencisi, Cemşit İstanbul Teknik Üniversitesi Makine Mühendisliği Bölümü öğrencisi, Seyhan İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi öğrencisi...’dir. Bu öğrencilerin önce üniversite reformu isteklerine ulaşmak için düzenledikleri yürüyüşleri, protestoları, boykotları, açık oturumları daha sonraları öğrencilerin ülkenin toplumsal, siyasi, ekonomik sorunlarının çözümü için bu tür faaliyetleri düzenledikleri görülür. Emine'nin hapisshanedeyken zihninden geçirdikleri bu ifade edilenleri ispatlar. Şöyle ki; “*Neyi öğrenmek istiyorlardı... Boykotlar, kanlı Pazar yürüyüşleri, açık oturumlar...*

⁴⁴⁰ Füzüzan, s. 342.

Bu açık oturumlarda yurtlarıyla, halklarıyla ilgili, çözüm bekler konulara sağlam yaklaşım yollarını titizlikle arıyorlardı."⁴⁴¹ Haydar'ın şu cümlesi de Emine'yi destekler niteliktedir: *"İlk girişim, biliyorsunuz, üniversite reformu istekleriyle başladı. Sonra olan gücümüzle Türkiyeli insanlara, işçi köylü ve ara tabakalara duyurmak için bağırarak, koşarak, vurulduk."*⁴⁴² Öğrencilerin ülkenin sorunlarına yönelmeleri öğrenci olaylarının siyasallaşmasını da beraberinde getirmiştir. Örneğin; (Melek)'ten bahsedilirken *"Öğrencilerin olayları ilk başlatma nedeni olan üniversite reformu isteklerini kapsayan her girişimde bulunmuştur. Sonraları bazı malum çevrelerce etki altına alınıp siyasi isteklere dönüştürülen eylemlerde inançlı bir militandır."*⁴⁴³ Bu sol(devrimci) öğrenciler, kendilerinin en temel amaçlarının 'tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye'yi' gerçekleştirmek olduğunu ifade ederler. Öğrenciler bu amaçlarını gerçekleştirmek için 1961 anayasasını geçerli yasalar haline gelmesinin gerekliliğine inanırlar: *"27 Mayıs demokratik özgürlükçü anayasasını savunup geçerli yasalar haline getirmek, halkımıza mal etmek görevimizdir."*⁴⁴⁴ Öğrenciler amaçlarına ulaşmak için bir diğer yapmaları gereken şeyin, halkların gerek Avrupa ülkeleri gerek onların Türkiye'deki yerli işbirlikçileri tarafından sömürülmesine izin vermemek olduğunu iddia ederler. *"Sömürünün açığa vurulmasını, halkın uyanmasını hızlandırma dileğimiz gemlenmez oluyordu."*⁴⁴⁵ Bu amaçlara ulaşmak için 'marksizm' felsefesinden hareket etmişlerdir. Dolayısıyla Marksist felsefede olduğu gibi temelde ekonomik eşitsizlikten yola çıkarak sosyalist hatta komünist rejime ulaşarak hedeflerinin gerçekleşeceğini düşünmüşlerdir. Bu yöntem çerçevesinde mücadele eden Che Guevara, Ho Chi Minh gibi bazı devrimci siyasi liderleri örnek almışlardır. Ancak sağ(ülkücü) öğrenciler, bu çözüm yöntemlerinin ülkenin sorunlarına çözüm olmayacağını düşünmeleri nedeniyle Emine ve arkadaşlarıyla önce tartışmalar, kavgalar şeklinde başlayan olaylar yaşanmış, zamanla iki tarafın da silahlanmasıyla şiddetli çatışmalara kadar gidilmiştir. Çatışmalar yaralanmalar ve ölümlerle sonuçlanmıştır. Bu durum toplumda huzursuzluklara neden olmuş ve olayların ancak baskı ile durdurulabileceğine inanılarak 12 Mart 1971'de muhtıra verilmiştir. Bu dönemde bazı öğrenciler üniversitelerden uzaklaştırılmış bazıları da tutuklanarak hapisanelere alınmıştır.

⁴⁴¹ Füzüzan, s. 301.

⁴⁴² Füzüzan, s. 341.

⁴⁴³ Füzüzan, s. 163.

⁴⁴⁴ Füzüzan, s. 434.

⁴⁴⁵ Füzüzan, s. 431.

Romanda Emine ve bazı arkadaşları hapishaneye girenlerden ve ağır işkencelere maruz kalanlardandır.

b. İşkenceler: Öğrenci olaylarının aşırılışması sonucunda yaşanan bir durum olduğu için öğrenci olaylarını tamamlar nitelikte olduğundan anlatı kaynağının yan temasıdır. 1971 Muhtırası sonrası Emine ve arkadaşlarının hapishanede yaşadığı işkencelere geniş biçimde yer verilmiştir. İşkencelere geniş bir şekilde yer verilmesinin nedeni; 12 Mart 1971 Muhtıra'sının sertliği, baskıcı - otoriter tavrı gösterilmek istendiği için olabilir. Yukarıda anlattığımız öğrenci olayları sonucu ülkede kaos ortamı oluşmuş ve çatışmalarda yaralanan ve ölen öğrenciler olmuştur. Bu olayları bastırmak amacıyla öğrencilerin bazıları da tutuklanarak hapishanelere alınmış ve orada ciddi işkencelere maruz kalmışlardır. Hatta az sayıda da olsa öğrencilerden müebbet hapis ve idam cezasına çarptırılanlar vardır. Romana geniş biçimde yansıyan Emine ve arkadaşlarının yaşadığı işkenceler ağırlıklı olarak Emine üzerinden yansıtılmıştır. Romanda anlatılan olayların çoğunluğu, aslında Emine hapishanede bu işkencelere maruz kaldığı esnada onun serbest çağrışımlarla geri dönerek daha önce yaşadıklarından hatırladıklarıyla oluşmuştur. Yani 1958-1970 arasında yaşananlar Emine'nin zihninden geçen yaşanmışlıklardır. 12 Mart 1971 sonrası hapishanede Emine çocukluk anılarını ve üniversitede arkadaşları ile yaşadıklarını zihninden geçirmiştir. 1971 ve 1972 yılında yaşananlar romandaki olayların yaşandığı asıl zamandır. Pek çok yerde Emine'ye yapılan ağır işkenceler anlatılır. Bir gün Emine'yi dövmüşler ve Emine çok kötü olmuştu. Sonra görevlilerden biri gelip; “-Toplamış mı kendini?

(Emine)*Konuşmayı duyduğunda büzüldüğü köşede titremeyle kasılma arası bir dalgalanma vurup geçti her yanından. Ellerin şişliğini oynatınca anlayıvermişti. Hiçbir yanı isteğine uyar değildi Emine'nin.*”⁴⁴⁶

Emine ve arkadaşlarına, işkence anında sürekli şunlar soruluyordu; eylemlere niçin giriştikleri, amaçlarının tam olarak ne olduğu, onları destekleyenlerin kimler olduğu. Konuşmaları için hem ısrar hem de tehdit ederek arkadaşlarına birbirlerinin gözleri önünde işkenceler yapılmıştır. Önce Emine'ye Melek gösterilir. “*Gösteri konusu olan kız yine aynı düzen içinde başını salladı.*

⁴⁴⁶ Füzüzan, s. 319, 320.

-İşte dedi iskemlede oturan. Görüyorsunuz, arkadaşınız Melek Ötüken'i. Siz de aynı gruptaymışsınız. Konuşun. Hem ben çıktığımda size daha da insafsız olabilirler. Sizin eğitiminize daha başka yollarla başlayacaklar diretirseniz. Bense gereksiz sayıyorum bunları, yeniksiz. Direnemezsiniz bunu artık anlayın."⁴⁴⁷ Amaçları hem konuşturmak hem de bazı şeyler imzalatmaktır. Daha sonra Şerife'ye Emine gösterilir ve bazı şeyler imzalatmak için onları zorlarlar.

"-Şerife istersen, diyor Emine, imzalama.

-Peki ya sen... sana nasıl yardım edebilirim. İmzalamaya gelince...

-İmzalarsan da yermem seni... Tekmenin, tokadın, falakanın ötesindeler artık. İnsandaki her şeyi zorluyorlar bunu bil. Yine de hayır denebilir...

-Pis faşistler! Katiller! Satılmışlar! Bağırın Şerife."⁴⁴⁸ Bu baskıcı otoritenin yaptığı işkence uygulamalarını Şerife, Hitlerin işkencelerine benzeterek 'Faşistler', yöneticilerin dış ülkelerin güdümünde olduğunu düşünmeleri nedeniyle de 'Satılmışlar' diye bağırıldığı tahmin edilmektedir.

Bir başka gün Emine'ye yine konuşması için rahmine elektrik şoku verilir ve bunun sonucu onun zihninden şunlar geçer: "- Hayvan bunlar, dedi, hayvan. Yok değil. Alışmışız hayvan demeye. Hayvanlar elektrik şoku yapmıyorlar dövüşmeye girince. Zaten bizlerle dövüşmüyorlar. Bizi yok etmeye karar vermişler. Ne garip, olduğumuzdan da güçlü gösterme çabasındalar bizi. Böylesini uygun bulduklarındandır. Haklı görünebilmeleri için, bazı bilmediklerimize gözdağı vermek için onlarca gereği bu."⁴⁴⁹ Burada Emine - onlar bizle karşılıklı olarak dövüşmüyor, sadece bizi yok etmeye çalışıyorlar - demiştir. Burada, 12 Mart romanlarında genel olarak öne çıkan sol(devrimci) öğrencilerin yok edilmek istendiği düşüncesi vurgulanmıştır. Romanda işkenceye maruz kalan öğrencilerin iç sesleri ve onlara işkence uygulayanların konuşmaları meselenin tam olarak anlaşılmasına katkıda bulunmuştur.

c. Ekonomik Eşitsizlik: Bu bölümle ilgili yorumlamalara daha önceki ekonomik düzeyde ayrıntısıyla değindiğimizden burada kısaca bahsedeceğiz. Sol(devrimci)

⁴⁴⁷ Füzüzan, s. 322.

⁴⁴⁸ Füzüzan, s. 344.

⁴⁴⁹ Füzüzan, s. 345.

öğrencilerin mücadelelerini artırarak devam ettirmelerine neden olarak gösterdikleri bir unsur olması nedeniyle öğrenci olaylarını tamamlar nitelikte olduğundan anlatının kaynağını oluşturan yan temadır. Romanda öğrenci olayları önce sadece üniversite reformu istekleriyle başlamış zamanla ülkenin sorunlarının çözümü amacı ile yapılmıştır. Ülkenin en önemli sorunlarından biri de ekonomik sorunlardır ki sol(devrimci) grup öğrenciler bu sorunun çözümüne yönelmişlerdir. Zaten çözüm yöntemi olarak Marksist felsefeden hareket etmişlerdir. Marksist felsefede olduğu gibi sol(devrimci) öğrenciler için de yapılması gerekli olan en önemli şeyler; ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırma ve her türlü sömürüyü engellemedir. Şu anki kapitalist toplumdan sosyalist ve/ya da komünist toplum düzenine geçilerek her türlü sorun çözülecektir.

Romanda Emine ve arkadaşları ekonomik seviye olarak ikiye ayrılır ve onlar aracılığıyla ekonomik eşitsizlik yansıtılır. Birinci grup; Türkiye'nin gelişmiş şehirlerinde yaşayan ve ekonomik seviyeleri yüksek olan ailelerden gelen öğrenciler.

İkinci grup; Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun köy ve kasabalarında yaşayan ve ekonomik seviyeleri düşük olan ailelerden gelen öğrencilerdir. Bu her iki ekonomik seviyeden gelen öğrencilerin amaçları da ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmak, her türlü sömürüyü engellemektir. Romandaki, her iki gruptan bu öğrenciler aracılığıyla bulundukları toplum katının yaşayışları gözler önüne serilerek eşitsizlikler ortaya konmaya çalışılmıştır. Birinci gruptaki öğrenciler; Emine, Melek, Seyhan, Ahmet...’in aileleri Ankara, Adana, Aydın, İstanbul... şehirlerinde yaşayan varlıklı ailelerin çocuklarıdır. Ancak bu öğrenciler, ailelerini sosyo - ekonomik eşitsizliği engelleyen kişiler olarak düşündüklerinden ailelerinin bulunduğu toplum katını sevmezler. Örneğin; Emine Erzurum’dayken ortaokul yıllarında annesi Nazik kadına çamaşır yıkattığında annesine ona verdiği ücreti soruyor ve annesinin verdiği cevaba kızılıyordu.

(Emine) : “- Nazik kadına kaç para verdin anne?

-Ne uygunsu onu verdik demişlerdi.

-Uygun olan kaç para anneciğim? Merak ediyorum demişti.

-... Nazik kadına verdiğimiz para tam onlara göredir. Bizim aylıklarımızı yani babanla benim aylığımı Nazik kadınla Kadir’e falan versek neredeyse bir yıl geçinirler...

-...Öyleyse onlara ödenen para ne olabilirdi ki? Yıllarca sonra emek - para ilişkisine baktığında annesinin bu ilkel açıklamasının neyi içerdiğini anlamıştı büsbütün öfkelenmişti.”⁴⁵⁰ Bu tarz yaşanan olaylar nedeniyle bu öğrencilerin çoğunluğunun ailelerine kızan ve onlarla anlaşamayan öğrenciler olduklarını görürüz.

İkinci gruptaki öğrenciler; Haydar, Zülkadir, Cemşit...’in aileleri Doğu ve Güneydoğu’nun Kars, Siirt, Tunceli...’nin köylerinde yaşayan, tarım ve hayvancılıkla geçimini sağlamaya çalışan yoksul ailelerden gelen öğrencilerdir. Bu öğrenciler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’ya bölgesel bırakılmışlık nedeniyle yöneticiler tarafından hiçbir yatırım ve yardım yapılmadığından yakınırırlar. Örneğin; Haydar, Kars’lıdır ve bu bırakılmışlığı yaşayanlardandır. Bunu şöyle anlatır: “*Geldiğimiz yörenin bırakılmışlığını kanımızla yaşamışlardan biriyiz. Olanaklarımızı yaratmak bize özgü bir paralayıcılıktan, ataklıktan bekleniyor. Ben bunu başarabilmiş olanların kaçta kaçtım, düşünmek hesaba vurmak zor. Ben emek-değer ilişkilerini bu kadar açıkça değil de en kabusundan bileydim, sanırım on yaşlarında bile dağ bayır demeyip avaz avaz bağıırırdım.*”⁴⁵¹ Bu bölgesel bırakılmışlık nedeniyle özellikle köy ve kasabalarda yaşayanların ekonomik anlamda ciddi sıkıntılar yaşadıklarından bahsederler. Yine Haydar bu sıkıntıları yaşayan öğrencilerden biri olarak: “*Şu Türk köylüsü var ya, pistir, tembeldir diyen has bilmiş, kolay bilmiş. Hele bir Doğuyu, Güneydoğuyu göresin. Ağzımızı ıslayacak su bulamazken, ısınmaya tezekt daldı, yetirip kıramazken, pis olunur elbette... Emine can, onca yoksulluğun kupkuru kıldığı yaban hayatı. Doğanların, en az yarısını çocuk mezarlarına analar nasıl gömerler?*”⁴⁵² burada bu anlattığımız öğrencilerin yaşadıkları ile onların yaşadıkları bölgenin koşullarının zorluğu ve geçim kaynaklarının onlar için ne kadar önemli olduğu uzun uzun anlatmıştır. Bu gruptaki öğrencilerin çoğunluğu bu anlattığımız ekonomik sıkıntılara benzer şeyler yaşayan öğrencilerdir. Bu yaşadıklarının hesabını sormak, haklarını aramak, sosyo-ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmak ve her türlü sömürüyü engellemek amacıyla mücadele etmişlerdir. Haydar bunu şu cümlelerle ifade eder: “*Yurdumuzu öylesine seviyor, bu sevgimizin toplumcu somut bilinciyle öylesine dolanıyorduk ki... öfkemiz coşkunluğumuz doruğa yükseliyordu. Sömürünün açığa vurulmasını, halkın uyanmasını*

⁴⁵⁰ Füzüzan, s. 74, 75.

⁴⁵¹ Füzüzan, s. 148.

⁴⁵² Füzüzan, s. 269 - 274.

hızlandırma dileğimiz gemlenmez oluyordu."⁴⁵³ Haydar, başka bir yerde de kendi egemen güçlerince sömürüldüklerinden bahseder: "*Geri bıraktırılmış ülkelerin en büyük özelliği kendi egemen güçlerince istilaya uğramışlığıdır. Yerli işbirlikçilerinin, vurucu güçlerinin elindedir halk yığınları.*"⁴⁵⁴ Halkı uyandırma ve seslerini duyurmak için yaptıkları yürüyüşlerde, protestolarda ve boykotlarda kullandıkları sloganlarda ekonomik eşitsizliği ortadan kaldırmak ve her türlü sömürüyü engellemek için mücadele ettiklerini gösterirler. Şöyle ki: "*Çalışanların % 90'ı gelirin % 42'sini, kalan % 10'u nasıl % 58'ini alabiliyordu bakalım.*", "*Gündeliği 15 liraya iş bulamayanlara karşı günde 250 bin lira kazanmanın yolları hangi toplum düzeninden geçer.*", "*Şubat 1969 emperyalizme karşı işçi yürüyüşü.*"⁴⁵⁵, "*Kahrolsun emperyalizm*"⁴⁵⁶...

Kırk Yedi'liler'in anlatının kaynağı 1960-1980 dönemindeki öğrenci olaylarından hareketle oluşturulmuştur. Romanda ana tema olan öğrenci olayları, sosyo - ekonomik eşitsizlik ve hapisanede yaşanan işkencelerle yan temalarla pekiştirilmiştir.

3.1.2.2. Tarihsel Çerçeve

Kırk Yedililer romanı, ismini 1947 doğumlu sol(devrimci) grup öğrencilerin 1968-1970'li yıllarda üniversitelerdeki öğrenci olaylarını konu alır. Bu durum romanın tarihsel çerçevesini göstermesi bakımından büyük önem taşır. Kırk Yedi'liler romanı 1958-59 ile 1972 yılları arası bir dönemi ele alır. Yaklaşık 14-15 yıllık bir süreci işleyen yazar, bu zaman diliminde yaşananlara yer vermiştir; ancak 1958-1970 yılları arasında yaşananlar başkahramanın anılarıdır, 1971-72 yıllarında yaşananlar ise, olayların canlı ve somut yaşandığı zamanlardır. Romandaki asıl öykü zaman dilimi 1968-72 yıllarıdır. Dolayısıyla roman, öğrenci olaylarına ve 12 Mart dönemine uygun bir yapıda şekillenmiştir. Dünya genelinde ve ülkemizde yaşanan 1968 öğrenci olayları romanın tarihsel çerçevesini oluşturmaktadır. Yaklaşık 14-15 yıllık bir süreci tamamen hayal ürünü kahraman kişiler aracılığıyla işlemiştir. Bu süreci işlerken bazı temel olaylar gerçeklerden alınırken bazı olaylar ve ayrıntılar da hayal ürünüdür. Başta Emine, Haydar, Melek, Zülkadir... olmak üzere değişik isimli öğrencilerle öğrenci olayları resmedilmiştir. Romanda yaşanan olaylar mekan olarak; Erzurum, İzmir, Ankara ve

⁴⁵³ Füzüzan, s. 341.

⁴⁵⁴ Füzüzan, s. 421.

⁴⁵⁵ Füzüzan, s. 302.

⁴⁵⁶ Füzüzan, s. 464.

İstanbul’da geçer ve anlatılanlar o dönemdeki bu mekanların durumuna, orada yaşananlara uygun bir yapıda şekillenmiştir.

Roman, ortalama olarak 1947 doğumlu öğrencilerin anılar ile ortaokul dönemlerine (1958-59) yıllarına kadar iner. Bu dönemde Demokrat Parti iktidarlığının son yıllarını yaşamaktadır; çünkü 27 Mayıs 1960 tarihinde Demokrat Parti’nin iktidarı son bulacaktır. Romanda da olaylar bu gerçeklere uygun şekilde anlatılmıştır. Nüveyre Hanım’ın eşine 1958 - 59 yıllarında söylediği şu cümle bu gerçekliği doğrulamaktadır. “ *Demokrat Parti’lilerin sonunun geldiğini herkes biliyor.*”⁴⁵⁷ 1960 yılına az kaldığı için Nüveyre Hanım’ın bu söylediği doğrudur. Romanda başka bir yerde de 27 Mayıs 1960’ta bu olayın gerçekleştiği de yine tarihsel gerçekliğe uygun şekilde anlatılmıştır. Şöyle ki: (Haydar Emine’ye soruyor)

“ - *Bilmiyorum annenler 27 Mayıs ihtilalini nasıl karşıladılar?*

(Emine) - *Sevinçle, coşkuyla... ellerini çırparak.*

(Haydar) - ... *Ben de ortaokuldaydım... ”Akşamüstü Kurban ağabeyim yeni bir bayram daha oluyor, Haydar,” dedi “ne dersin?” “Neymiş ki ne bayramıymış ağam?” dedim.”Asker paşaları gelmiş yeniden Ankara’ya. Radyo öyle konuştu.” İşte ben 27 Mayısı böyle öğrendim.*”⁴⁵⁸ Roman başkahraman Emine’nin anılarıyla 1958 yılına, öğrencilerin ortaokul yıllarına kadar inmiş, iki yıl sonra da 27 Mayıs ihtilali yaşanmıştır. Romanın tarihsel olarak ilerleyişi gerçeklerle doğru orantılıdır.

27 Mayıs ihtilalinin ardından özgürlükçü bir anayasa olan 1961 anayasası hazırlanmıştır. Romanda bu anayasaya değinilmiştir. Örneğin; Haydar 1961 anayasasından şöyle bahseder: “*27 Mayıs Anayasasının önemi eytişimsel açıdan yadsınamaz. Biz Kırk Yedi’lilerin köy kökenlilerine gelince, 61 Anayasasının verdiği olanakları...*”⁴⁵⁹ Romanda hem anayasanın tarihi hem içeriği hakkında verilen bilgiler ile sosyal yaşamdaki gerçeklikle örtüşür.

Dünya genelinde ve ülkemizde 1960’lı yıllar özellikle de 1968-1970’li yıllar öğrenci olaylarının zirveye çıktığı dönemdir. Bu dönemde dünya genelinde yaşanan bu öğrenci olayları ülkemizi de etkilemiştir. Kırk Yedi’liler de 1968-70’li yıllarda

⁴⁵⁷ Füzuran, s. 34.

⁴⁵⁸ Füzuran, s. 148.

⁴⁵⁹ Füzuran, s. 148.

üniversite öğrencilerinin başlattıkları öğrenci olaylarını yansıtmıştır. Dolayısıyla gerçek hayatta yaşanan olaylar ile Kırk Yedi'liler'in tarihsel çerçevesi örtüşür. Önce İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerdeki üniversitelerde başlayan öğrenci olayları zamanla diğer şehirlerdeki üniversitelere de yayılmıştır. Kırk Yedi'lilerde de öğrenci olaylarının yaşandığı yer İstanbul'dur. Öğrenciler de genellikle 1968-70'li yılları İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi öğrencileridir. Örneğin; Başkahraman Emine'nin bu yıllarda üniversitede okuduğunu şu cümle kanıtlar: *"1970'lere doğru annesi Emine'ye bağıırıyordu.*

*-Adam sosyolojiyi bitirmene karışmıyor."*⁴⁶⁰(bitirir üniversitesini diyor)

Ülkemizde öğrenci olayları önce üniversite reformu istekleriyle başlamıştır. Kırk Yedi'lilerde de öğrenci olaylarının başlangıcı üniversite reformu istekleriyle olmuştur, dolayısıyla romanda yansıtılanlar yaşanan gerçeklere uygundur. Romandaki öğrencilerden Haydar'ın şu açıklaması anlattıklarımızı doğrular. Şöyle ki: *"İşe üniversite reformu istekleriyle girişilmişti. O sıralarda Fransa'daki öğrenci gösterilerinin onların girişimlerinden önce başlamış olması tek üzüntüleriydi."*⁴⁶¹ Fransa'daki öğrenci olayları 1968'de başlamıştır, ülkemizde ise 1969'da başlamıştır. Romanda verilen bu bilgiler gerçek hayatta yaşananlarla uyışmaktadır. Sosyal yaşamdaki gerçeklikte sol(devrimci) öğrenciler tarafından örnek alınan Che Guevara, Ho Chi Minh gibi devrimci liderler romandaki öğrenciler tarafından da örnek alınan liderlerdir. Romanda öğrencilerin düzenledikleri yürüyüşler, protestolar, boykotlar da ya sosyal yaşamdaki gerçeklikten yansıyanlardan ya da sosyal yaşamdaki gerçeklere benzer örneklerdendir. Hatta gerçek hayatta yapılan bazı yürüyüş, eylem ve boykotları romandaki öğrenciler düzenlemiş gibi gösterilmiştir. Örneğin; Emine, hapishanede sorgulanırken zihninden arkadaşlarıyla düzenledikleri eylemler, toplantılar ve yürüyüşler geçer. Şöyle ki: *"Şubat 1969 emperyalizme karşı işçi yürüyüşü.", "Mart 1970, Bağımsızlık için ant.", "Ekim 1969 Samsun-Ankara Mustafa Kemal Yürüyüşü."*⁴⁶² Emine'nin zihninden geçen bu yürüyüşler, eylemler gerçek hayatta düzenlenen yürüyüş, eylemlerdendir. 16 Şubat 1969 emperyalizme karşı işçi yürüyüşü; 6. Filo'nun Türkiye'ye gelişini protesto eden anti emperyalistlere karşı yapılmıştır.

⁴⁶⁰ Füzan, s. 81.

⁴⁶¹ Füzan, s. 303.

⁴⁶² Füzan, s. 302.

Ancak sağ(ölkücü) öğrencilerin bu sol(devrimci) öğrencileri engellemek istemesiyle çatışma çıkmış ve TİP üyesi iki kişi ölmüş, yüzlerce kişi yaralanmıştır. Kanlı Pazar olarak da geçer.⁴⁶³ Mart 1970, Bağımsızlık için Ant; TDGF 14 Mart 1970 Cumartesi günü bağımsızlık haftası düzenlenmiş ve toplantı yapılmış, toplantıda bazı kararlar alınmıştır. Ekim 1969 Samsun - Ankara Mustafa Kemal Yürüyüşü, bu yürüyüş ilk olarak 1 Kasım 1968'de TMGT, AÜTB başlattıkları yürüyüş'ün Samsun'dan Ankara'ya M. Kemal yürüyüşü düzenlenmiştir.⁴⁶⁴ Romanda verilen 1969'da yapılanı bunun devamı niteliğinde olduğunu düşünüyoruz, kaynaklarda ulaşamadık. Dolayısıyla romanda anlatılan öğrenci olaylarında yaşananlar genel olarak gerçeklerden alınmıştır. Yukarıda Şubat 1969 emperyalizme karşı işçi yürüyüşünde olduğu gibi romanda yer yer bu öğrenciler ile sağ(ölkücü) öğrencilerin kavgalarına, çatışmalarına değinilmiştir. Çatışmalar sonucu bazı öğrenciler yaralanmış bazıları ölmüştür. Öğrenci olaylarının bu aşırılışması sonucu bazı öğrenciler de hapishanelere alınmıştır. Gerçek hayatta öğrenci olayları bu şekilde ilerlemiş ve bazı cezalarla önü alınmaya çalışılmıştır. Bu olayları yaşayan kişiler sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmasa da sadece olayları yaşayan kişilerin isimleri değiştirilmiş, çünkü sonuç itibariyle öğrenci olayları gerçeklerden esinlenerek oluşturulmuştur.

12 Mart 1971'de TSK tarafından hükümete muhtıra verilmiş ve muhtıra ile ülkede yaşanan kaos ortamına son verileceğine inanılmıştır. Bu dönemde baskıcı ve otoriter bir siyaset izlenmiştir. Ülkenin geniş bir kısmında sıkıyönetim ilan edilmiştir. Romana da bu dönemdeki baskıcı ve otoriter tutum hissettirilmiştir. Şöyle ki: *“Bir ara 12 Mart'ın hemen ardından daha kısıtılmış, söndürölmüş bir yaşam biçimi dener olmuşlardı.”*⁴⁶⁵ 12 Mart Muhtırasının getirdiği daha kısıtılmış, sindirilmiş ve sınırlandırılmış yaşam biçimi ifadesi otoriter ve baskıcı tutumu yansıtır.

27 Mayıs 1960 ihtilali ve 12 Mart Muhtırası hakkında roman kahramanlarının düşüncelerinden, konuşmalarından ve tepkilerinden onların bu yaşanan iki siyasi olayı nasıl değerlendirdiği ve yorumladığı anlaşılmaktadır. Burada Emine ve arkadaşlarının 27 Mayıs 1960 İhtilali'nden memnun olduğu görülür; çünkü özgürlükçü bir anayasa

⁴⁶³ Necip Fazıl Kısakürek [N-F-K. Com Forum], (04 Aralık 2012), Erişim tarihi: 22 Nisan 2013, <http://www.n-f-k.com/nfkforum/index.php?/topic/14774-kanly-pazar-16-thubat-1969/>.

⁴⁶⁴ Oda Tv, Turhan Feyzioğlu, *Hüseyin İnan Atatürk'e Hakaret Eden Genci Nasıl Dövmeye Kalktı*, Erişim Tarihi: 25 Nisan 2013, <http://www.odatv.com/n.php?n=huseyin-inan-ataturke-hakaret-edeni-nasil-dovmeye-kalkti-1904131200>.

⁴⁶⁵ Füzün, s. 387.

olması itibariyle öğrencilerin yürüyüşlerine, protestolarına, boykotlarına... izin verilmiştir. 12 Mart 1971 Muhtırası'ndan ise Emine ve arkadaşları hoşnut olmamıştır; çünkü bu Muhtıra ile baskıcı ve otoriter bir tavır sergilenmiştir. Bu öğrencilerin hapishaneye alınmaları ve işkencelere maruz kalmaları baskıcı bir otoritenin en büyük göstergesidir. Emine'nin zihninden geçen Haydar ile konuşmalarında: *"1971'den sonra kaba güçle sağlanan o hesaplaşmaya bakıldığında -ki tek yönlü bir hesaplaşmadır bu- yargılamada zarar hanesi ve yarar hanesi dosdoğru saptanacaktır."*⁴⁶⁶ *"12 Mart yönetiminin kaba gücünü yürüten adamları neyi arayıp bulacaklarını sanmışlardı?"*⁴⁶⁷ 12 Mart yönetiminin yöneticilerine, bu işkenceleri yapanlara kaba güç ve sol(devrimci) öğrencileri bitirmek isteyen bir grup olarak bakılmaktadır.

Yukarıda verilen tarihi bilgiler ışığında romanı değerlendirdiğimizde 1958-70 yılları arasında yaşananlar (Emine'nin anılarında geçse de) anlatılanlar tarihsel çerçeveye uygun olarak anlatılmıştır. 1968-72 yıllarında yaşananlar asıl öykü zamanıdır. 1971-72 yıllarında yaşananlar da olayların bizzat yaşandığı canlı ve somut zamanda yaşanmıştır ve tüm bu zaman diliminde yaşananlar tarihsel çerçeveye uygun anlatılmıştır. Romanda, yazarın tek yanlı olması nedeniyle çok fazla detay yoktur. Bu eserde sağ(ülkücü) öğrencilerin yanlış yolda olduğundan bahsedilmiştir. Bu öğrencilerin ülkücülerle giriştikleri çatışmalarda sol(devrimci) öğrenciler hep silahsız gösterilmiş ve ölenler hep sol (devrimci) öğrencilerden olmuştur.

3.1.2.3. Simgesel Çözümleme

Simgelerin çözümlenmesi eserin daha iyi açıklanmasını sağlar. Yazarın onları kullanmakla neyi amaçladığını bilmek anlaşılmayı kolaylaştırıcı rol oynar. Bu bölümde romanda Füzûzan hangi simgeleri kullanmıştır çözmeye çalışacağız. Romanda kültürel kavramlardan sembolik olarak Türk masal kahramanı olan Keloğlan ve onun yardımcısı olan olağanüstü güçlerden cin' kullanılmıştır. Emine ve kardeşleri Kiraz'ı, her işin üstesinden gelebileceğine inandıkları için onu masallarda anlatılan cinlere benzetirlerdi. *"Kiraz'ı evin içindeki bir küçük cin sayarlardı o saatlerde. Masallardaki padişahın buyurduğu işleri yapamayan Keloğlan'ın karşısında beliren "Hiç korkma, git de ki padişaha, kırk gün sonra altından saray, altından köprü hazır,"diyerek çelimsiz*

⁴⁶⁶ Füzûzan, s. 342.

⁴⁶⁷ Füzûzan, s. 390.

gövdesiyle çıkıveren masal cinlerine benzetirlerdi."⁴⁶⁸ Burada Keloğlan direkt sembol olarak kullanılmamıştır ancak keloğlan'ın masallarında yaşanan tipik bir olaya benzetme yapılması da olaya semboliklik katmıştır. Buradaki benzetmede, Türk halk masallarından olan Keloğlan masallarından yararlanılmıştır. Keloğlanın masallarında; sıradan, yoksul insanların olmayacak ödevleri yerine getirerek mutlu sona ulaşması konu edinilir. Buradaki yoksul, sıradan insan tiplmesi Keloğlan'dır.⁴⁶⁹ "Keloğlan, hepimizin bildiği ve sevdiği masal motifimizdir, sevimli ve akıllıdır. Bazan da ilahi güçlere sahip olur."⁴⁷⁰ Keloğlan, adından da anlaşılacağı gibi kel, akıllı, kurnaz ve tecrübeli biridir.⁴⁷¹ Aynı zamanda yardımcı tiplerden edindiği olağanüstü güçlerle veya ona yardımcı olan masalsı yeteneklere sahip dostları aracılığıyla üstesinden gelinmesi zor işleri başaran bir masal kahramanıdır.⁴⁷² Burada Kiraz da Keloğlan'ın yardımcı tiplerinden olağanüstü güç sayılabilecek masal cinine benzetilmiştir.

Yukarıda kültürel düzeyde de ifade etmiş olduğumuz gibi masallarda geçen kültürel sembolik unsurlardan ikisi de Ejderha ve Zümüdanka kuşudur. Buradaki masal da Leylim Nine'ye anlatırılmıştır. Şöyle ki: *"Serendip derler bir yerde bir ejderha var imiş. Her acıktığında bir adem yer imiş. Kimseler buna bir çare bilmez ve bulmaz imiş. Kimse de bu derde bir umar, bir çıkar bilmez imiş. Derken bu yiğittir çıkmış ki gözler kamaşmış, adem Kar'su kal'asına gelmiş. Karlar erimede toprak ısıyıp göğermeye imiş. Kar'su kal'asından dört yana haber salıp her bir yana seslenip durmuş yiğit, "Nice canlar varsa birleşsin, danışsın, şenlik edesiniz," demiş. Canlar birleşmiş, ejderha kar eriyip kargın coşunca yuval yuval küpürdemiş, dağlar temelinden oynamış. Ejderhadır buyurmuş, "İlk yaz önüdü, iki adem isterim." Yiğittir kılıçlar döktürmüş öbür yiğitlere ulaştırmış. Çalışmışlar sınımışlar kılıcı denemişler. Ustası nasıl kılıç dökmüşse kuş gagası bile taşır Bağdat ipeğini sırıp diye kesip, demiri Kars peyniri gibi bölmüşler. Birbirlerinin sırtlarını sıvazlamışlar. Yekınmışlar, saattir, gündür demişler, bir türkü tutturmuşlar." Tek candan çok cana vardık ki üstümüze güç yoktur," demişler. Türkümüzü duyup da çekinmeyen o bilisize Tanrı acıya. Ejderhayı kesmişler, Kar'su kal'asında toy düğün etmişler. Kara tokludur asilikten caymış, ejderha da insan eti*

⁴⁶⁸ Füzüzan, s. 223.

⁴⁶⁹ Ögel, *Türk Mitolojisi* 1, s. 85, 86.

⁴⁷⁰ Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2. Cilt, s. 77.

⁴⁷¹ Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2.Cilt, s. 82.

⁴⁷² Ögel, *Türk Mitolojisi* 1, s.84, 85.

insan kanı isteyecelere olmazlığa misaldir diyip masal olmuş. O günden bu yana olan Kar'su kal'asının orada olmaz bir Zümrüdanka kuşunun üstünde masal güzeli bir yiğit görünür ki "bilisizlik sona erdi, yılgınlığı alışıklık edinmeyesiniz canlar" diye bir türkü çığırır."⁴⁷³ Leylim ninenin anlattığı bu masalda geçen 'ejderha ve zümrüdanka kuşu' mitolojik hayvanlar ve gerçek hayatta olmayan hayali varlıklardır. Ejderha; "tüm kültür ve dinsel inançlarda yer almış düşsel bir yaratıktır."⁴⁷⁴ Bizde Bahaeeddin Ögel'in açıklamasına göre; genellikle ejderha yılan ve korkunç bir hayvan olarak tasvir edilmiştir.⁴⁷⁵ Zeki Tez'de yararlandığı İran kaynakları aracılığıyla ejderha; aslan pençeli, kartal kanatlı, yılan kuyruklu, ağzından ateş çıkaran, vücudu balık puluyla kaplı olarak betimlenmiştir.⁴⁷⁶ El- Kazvini'nin anılan eserinin Berlin'deki Farsça nüshasında 'Hint Denizi' konulu bölümde ateş püsküren bir ejderhanın 'Ejderha Adası'na' egemen olduğu, oranın sakinlerinden iki kişiyi yemek üzere istediği anlatılmaktadır. Ada halkı Büyük İskender'e başvurarak kendilerini bu canavardan kurtarmasını isterler, o da bir hile ile onları bu canavardan kurtarır... Başka bir yerde de ejderha'nın insanları yuttuğu ifade edilir. Örneğin; Timur döneminden kalma bir resimde iki insanı yutan bir ejderha bulunmaktadır.⁴⁷⁷ Bir başka yerde de bir söylenceye göre; "St. George, Suriye taraflarında dolaşırken Lydda kenti yakınlarındaki gölde yaşayan bir canavarın halkı tehdit ettiğini ve halkın rahat yaşayabilmesi için kendisine her gün bir gencin kendisine fidye olarak verildiğini, o gün de kurban olarak sıranın kralın küçük kızına geldiğini öğrenir. St. George, halkı kurtarmaya karar verir ve bir mızrak darbesi ile canavarı öldürür, sonra da kentin sokaklarında halka teşhir etmesi için canavarın başını kralın kızına verir."⁴⁷⁸ Görüldüğü üzere, genel olarak ejderha, efsanelerde, masalarda ve sanatsal çizimlerde korkulan ve insanların kurtulmak istediği bir hayvan olarak tasvir edilmiştir. Romanda da Leylim ninenin anlattığı masalda ejderha 'insanları yiyen ve öldürülmek istenen bir varlıktır' ve bir yiğit ve arkadaşları birleşip onu öldürmüş ve böylece Kar'su kal'ası rahatlığa kavuşmuştur. Burada da ejderha gerçekte anlatılanlara uygun olarak anlatılmıştır. Sonra da Zümrüdanka kuşu masala girmiştir. Zümrüdanka kuşu; İran mitolojisinde simurg olarak geçer. 'Arapça karşılığı anka; 'uzun boyunlu'

⁴⁷³ Füzûzan, s. 27, 28.

⁴⁷⁴ Tez, s. 44.

⁴⁷⁵ Ögel, *Türk Mitolojisi(Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2. Cilt, ss.566 - 568.

⁴⁷⁶ Tez, s. 44.

⁴⁷⁷ Tez, s. 47, 48.

⁴⁷⁸ Tez, s. 49. (N. Yılmaz, İkonalar 1-2'den naklen).

olan simurg hiç kimse tarafından görülmemiş bir kuştur. Anka, Arapların mitolojik kuşudur ve yuvası Kafdağı'ndadır. İran'lıların simurg adını verdikleri tanrısal güç taşıyan ve Morğ-i Ahurayi: Ahura Mazda'nın kuşu olarak da bilinen efsanevi kuşların yuvalarıysa Elbruz dağındadır. İslam sonrası dönemdeyse bu iki kuş birleştirilerek aynı kuş olarak bilinmiştir. Efsaneye göre anka her kuştan bir özellik almıştır. Otuz kuşun özelliğini taşıdığı için simurg: otuz kuş ve otuz çeşit rengi bulunduğu için sireng: otuz renk diye de anılır. Renginin yeşil olduğuna inanıldığı için ona Zümrüdüanka da denilir; ama bu son adın simurg u anka'dan geldiği de söylenir.⁴⁷⁹ İran kültüründen anlaşıldığı kadarıyla simurg geniş kanatlarıyla bilinir. Yuvasını tüm bitkilerin tohumlarının bünyesinde bulunduran ve çeşitli hastalıklara ilaç olan direht-i heme tohme adlı bir ağacın üzerine kurmuştur. Simurgun dalına konduğu ağaç ilaç etkisi gösterir. Simurg rivayetlerde doğaüstü, harika ve ilginç özellikler taşıyan bir yaratıktır. Renk cümbüşüyle bezenmiş, iri yapılı ve alabildiğine güçlüdür. 1700 yıl yaşar, uzun yaşadığı için evrenin tüm gizemlerini bilir ve her hastalığa çare bulup her sorunu çözebilecek kadar bilgedir, geleceği görebilir.⁴⁸⁰ Bu nedenle burada anlatılan masalda Zümrüdüanka kuşunun üstündeki yiğitin 'bilisizlik sona erdi, yılgınlık edinmeyesiniz canlar' demesi onun bu bahsettiğimiz özellikleri ile ilgilidir.

Masallarda geçen sembolik anlam taşıyan şeyler açıklandıktan sonra, semboliklik taşıyan; romanın ismi, romanda geçen bazı öğrencilerin isimleri ve mekanlar açıklanmaya çalışılacaktır.

Öncelikle Kırk Yedi'liler romanının ismi sembolik bir anlam taşır; çünkü 1968 öğrenci olaylarını yaşayan öğrenciler genel olarak 1947 doğumlulardır. Bunun gerçekçi nedeni; 1968 yılında üniversite öğrencilerinin genelde 1947 doğumlu olması olabilir. Simgesel nedeni ise; gerçek hayatta 1968 öğrenci olaylarının sol(devrimci) öğrencilerin liderlerinden Deniz Gezmiş ve arkadaşlarının da genel olarak 1947 doğumlu olması romana bu ismin verilmesini etkilemiş olabilir. Romandaki kişilerin hiçbiri gerçek hayattan aynen alınmamıştır; ancak sanki gerçek hayatta olayları yaşayan kişilerin sadece isimleri değiştirilmiştir. Romanda yaşananlar, verilen bilgiler hep sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmıştır. Bu nedenle de sembolik anlamları vardır.

⁴⁷⁹ Yıldırım, s. 626, 627.

⁴⁸⁰ Yıldırım, ss. 624 - 627.

Kırk Yedi'lilerde, kahramanların isimleri genel olarak sembolik anlam taşır. Bu adlandırmada sadece isim değil aynı zamanda kişilerin özellikleri de sembolik anlam taşır. Yazar romanda isimlerle birlikte bazı mekanları seçerken de o mekanların taşıdıkları anlama özen gösterir. Başkahraman olan Emine'nin isminden başlayalım. Emine ismi ve kişilik özellikleri sembolik bir mana taşır. E- mine ismi, genel olarak halk tarafından da yaygın olarak kullanılan bir isimdir. Emine'nin sözlük anlamı; "1) İnanılabilir, güvenilebilir. 2) Korkusuz"⁴⁸¹ Romanda da Emine isminin anlamına uygun tarzda anlatılmıştır. Romanda Emine'nin ismi kardeşlerinin isimlerine göre basit ve sıradan bir isimdir. Şöyle ki: " *Adıyla ne eğlenirlerdi Emine'nin. Sıradan sayılan bir adı olması ona sık sık takılma konusu olurdu ailede. Seçil, Kubilay gibi adlardan sonra Emine'nin yumuşacık, dikkati çekmez söylenişi arkadaşları arasında da öğrenciliği boyunca da kimilerince tatlı bir takılma konusuydu. Adını en çok beğenen Haydar olmuştur.*

-*Seçil'le Kubilay'ın arasına seni nasıl da adıyla ayırıp koymuşlar Emine Can, Hanım can demişti. Babaannesinin, tanımadığı bu Kafkas göçmeni kadının adı ona giderek yakışmıştı.*"⁴⁸² Emine ismi ile Seçil ve Kubilay genelde alay ederler; ancak Emine'nin sevgilisi Haydar ise bu ismi çok beğenir.

Emine kişilik olarak da her sınıftan insana yakın hatta alt sınıftan insanlara daha yakın ve onların sorunlarına duyarlı biridir. Üniversitedeki öğrenci olaylarında da ekonomik eşitsizliklerin giderilmesi ve halkların sömürülmesinin engellenmesi için dirençli bir şekilde mücadele vermesi de temel de onun bu kişisel özelliğinden de kaynaklanabilir. Romanda, öğrenci olayları ve hapishanelerdeki işkenceler genel olarak Emine'nin üzerinden gösterilmiştir. Bu tür özelliklerinden dolayı da Emine sembolik bir kişiliktir.

Seçil de ismi, kişilik özellikleri ve yaşayışı itibariyle sembolik bir kişiliktir. Seçil ismi o dönemde halk arasında yaygın olmayan, modern bir isimdir. Seçil ismi seçilmekten gelir.⁴⁸³ Seçil güzel, bakımlı ve gösterişli bir kızdır. Kişilik olarak, iyi kalpli, etrafındaki kişilerden çabuk etkilenen biri yani güçlü bir kişilik değildir. Seçil, zengin bir avukatla evlenir ve evlendikten sonra İzmir' de yaşar. Seçil'in buradaki

⁴⁸¹ Kemal Zeki Gençosman, *İsimler Sözlüğü*, Tempo Yayınları, İstanbul 1997, s. 74, 75.

⁴⁸² Füzûzan, s. 45.

⁴⁸³ Gençosman, s. 173.

yaşayışı burjuva sınıfını temsil eder. İzmir'in sosyetesine karışır. *“İzmir sosyetesinin en güzel kadınlarından Seçil Sonar...”*⁴⁸⁴ Ancak Seçil mutsuzdur, hiçbir şeyden lezzet almaz intihar eder ve ölür. Romanda burjuva sınıfının yaşantısını temsil eden birinin bu şekilde yansıtılması, o sınıfın yaşantısının yerilmesine neden olmuştur. Burada gösterilmek istenen zenginliği ellerinde bulunduran kişilerin, o yaşamlarının özenilecek bir tarafının olmadığıdır.

Zülkadir, Cemşit ve özellikle de Haydar isimleri, kişilik özellikleri, yaşadıkları ve içinden geldikleri alt sınıfı yansıtmada anlamında sembolik kişilerdir. Bu isimler genel olarak bu öğrencilerin geldikleri yörelere has isimlerdir. Bunlardan Haydar; 1) Aslan 2) Pek cesaretli insan anlamları vardır.⁴⁸⁵ Haydar'ın ismi onun kişiliğine uygundur. Bu öğrenciler, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun ve oraların köylerinden üniversiteye okumaya gelen yoksul ailelerin çocuklarıdır. Bu yoksulluklarının ve halklar arasındaki eşitsizliğin nedenlerini araştıran ve bunun ortadan kaldırılması için mücadele eden öğrencilerdir. Yürekli, yiğit öğrencilerdir. Öğrenci olaylarında canları pahasına aktif bir şekilde rol alırlar. Emine'nin hapisanedeyken zihninden geçirdikleri ile onlar hakkında bilgi verilir: *“İçlerinde olaylara suskun bakışlarıyla katılan, çok az konuşan Anadolu öğrencileri sayıca baskındı. Sonraları yönetimlerde başa geçenler çoğunluk onlar oldular. Gözü pektiler. Haydar da bunlardan biriydi. Kimseye dert anlatma zorunlulukları yoktu onların. Ailelerinden uzaktaydılar. Çoğunluğu geldikleri yerin parmakla sayılabilir azınlıktaki okumuşlarıydılar.”*⁴⁸⁶ Buradaki öğrenciler yoksulluğu, sömürülen halklardan birileri olarak onları temsil ederler. Romanda bu öğrenciler hep iyi, cesur ve saygı duyulması gereken kişiler olarak gösterilmiştir.

Kırk Yedi'liler'de kullanılan mekanlar da sembolik anlam taşır. Öncelikle Emine'nin anılarında anlattığı çocukluk yaşantısının geçtiği mekan, Erzurum'dur. Erzurum'un seçilme nedeni; hem Anadolu'dan bir şehir hem de Doğu'yu temsil eden bir yer olmasıdır. Bir de romandaki kahramanlar hayali kişilerdir; ancak o dönemde sosyal yaşamdaki gerçeklikte öğrenci olaylarında sol(devrimci) öğrencilerin liderlerinden olan ve 6 Mayıs 1972'de idam edilen Deniz Gezmiş'in annesinin ilköğretmeni, babasının da ilköğretim müfettişliği yaptığı yerin Erzurum olmasından

⁴⁸⁴ Füzüzan, s. 114.

⁴⁸⁵ Gençosman, s. 101.

⁴⁸⁶ Füzüzan, s. 301.

dolayı da bu şehir seçilmiş olabilir. Emine'nin annesi de Erzurum'da ilkokul öğretmeni babası da başöğretmenlik ve ilköğretim müfettişliği yapmıştır. Tahminimize göre; bu saymış olduğumuz etkenler nedeniyle Erzurum sembolik anlamlar taşıdığı için seçilmiştir.

İzmir, yukarıda da az da olsa bahsettiğimiz gibi Seçil'in oradaki yaşantısı ve çevresindeki kişiler aracılığıyla burjuva sınıfının temsil edildiği bir yerdir.

Ankara, Nüveyre Hanım ve eşinin Erzurum'dan sonra yaşadıkları mekandır. Onların bu şehre Erzurum'dan sonra tayinlerinin çıkması tesadüfi değildir, Ankara'nın Cumhuriyetin kurulduğu yer olması ve Nüveyre Hanım ve eşinin de Cumhuriyetin ilk kuşağından olmaları burada yaşamalarının temel nedenidir. “*Annesi Ankara'yı benimsemişti. Düzenli, rahat ettirici bir konumu olan bu kentin Türkiye'nin genç cumhuriyetine çok uyduğu, yaraştığı kanısındaydı.*”⁴⁸⁷ Nüveyre Hanım ve eşinin Cumhuriyet'in ilk öğretmenlerinden olmaları onların Cumhuriyet'in kurulduğu mekan olan Ankara ile özdeşleştirilmelerine neden olmuştur. Bu anlamda Ankara da sembolik bir mekandır.

İstanbul, öğrenci olaylarının ve işkencelerin yaşandığı yer olarak yansıtılmıştır. Öğrenciler daha çok İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversiteleri öğrencileridir. Başkahraman Emine de yine Deniz Gezmiş gibi İstanbul Üniversitesi öğrencisidir. Gerçekte de ilk öğrenci olaylarının yaşandığı yerler İstanbul ve Ankara'dır. Gerçekte işkencelerin yaşandığı hapishaneler de olayların yaşandığı yerlerdedir. Romanda da gerçeğe uygun olarak öğrenci olaylarının ve işkencelerin yaşandığı yer İstanbul'dur.

⁴⁸⁷ Füzûzan, s. 50.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

EMİNE İŞINSU’NUN SANCİ ROMANINDA ÖĞRENCİ HAREKETLERİ

4.1. SANCİ ROMANININ ÖZETİ

Sancı romanı; Mart - Kasım 1970 arasında Ankara’da sağ(ölkücü) öğrencilerin sol(devrimci) öğrencilerle mücadelelerini konu alır. Romanda yansıtılan yıl ölkemizde öğrenci olaylarının pek çok üniversiteye yayıldığı ve zirvede yaşandığı bir yıldır. Romanın başkahramanı Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi, Dursun Ertuğrul Önkuzu’dur. Dursun; ağırbaşlı, dürüst, saygılı, ailesi ve arkadaş çevresi tarafından sevilen, sözü dinlenen biridir. Genelde arkadaşları Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye ve bazı diğer fakültelerin sağ(ölkücü) görüşe sahip öğrencileridir. Ülkemizde 1968 yılında üniversite reformu istekleriyle başlayan öğrenci olayları süreç içerisinde ülkenin genel sorunlarının çözümüne yönelmiştir. Öğrenciler üniversite reformu isteklerinde hep birlikteydi; ancak ülkenin genel sorunlarının çözümü için mücadele etmeye başladıklarında çözümler için hareket noktalarının ve çözüm yöntemlerinin farklı olması nedeniyle sağ(ölkücü)-sol(devrimci) öğrenciler şeklinde ayrılmışlardır. Sol(devrimci) öğrenciler; ekonomik eşitsizlik, halkların sömürülmesi, halkların aşırı tüketime zorlanması ve alım olanaklarının yetersizliğinden hareket etmişlerdir. Sol(devrimci) öğrenciler, bu sorunların ancak sosyalist düzen ile çözüleceğini düşünürler. Son noktada da tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye’yi hedeflemektedirler. Ölkücü öğrenciler ise; milli, tarihi, dini, kültürel vd. değerlerden hareket ederek ülkenin sorunlarının ancak milletine, dinine, törelerine bağlı milletler yetiştirilerek ve milliyetçi bir kadro ile çözüleceğine inanırlar. Tek amaçları da son noktada; büyük ve güçlü Türkiye’yi kurmaktır. Buradan anlaşılacağı üzere sorunların çözüm yöntemlerinin farklılığı nedeniyle bu gruplar birbirlerinin gerçekleştirmek istediği amaçlarını engellemek için önce bazı tartışmalar, masumane kavgalar yaşamış daha sonrasında ise silahlı çatışmalara kadar olayları ilerletmişlerdir. Dursun ve arkadaşları da 1970 yılında Ankara’da Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Fen Fakültesi ve kendi üniversiteleri olan Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi Terbiye’deki sol(devrimci) öğrencilerle tartışmalar, kavgalar ve çatışmalar yaşayan sağ(ölkücü) öğrencilerdir.

Romanın başlangıcında sol(devrimci) öğrenciler, Yüksek Öğretmen Okulu'nda okul çıkışında sona kalan bazı ülkücü öğrencileri esir alırlar. Dursun ve arkadaşları da bu öğrencileri kurtarmak için gittiklerinde sol(devrimci) öğrenciler Molotof kokteyi, silah ve patlayıcı maddelerle karşılık vermişler ve çatışmada yaralananlar, ölenler olmuştur. Ölenlerden biri sağ(ülkü) öğrencilerden Süleyman Özmen'dir. Bu olayın hemen ardından ülkücü öğrencilerden üç kişi kaçırlır. Dursun ve arkadaşları da bu kaçırılan arkadaşlarını geri almak için onlardan üç kişiyi kaçırlar ve sonrasında esirleri takas etmek için ortacı öğrencilerin aracılığıyla esirleri geri alırlar. Bu olaylar hep bu şekilde devam eder. İstanbul'da da bu duruma benzer olaylar yaşanır, Yusuf İmamoğlu da İstanbul Üniversitesi sağ(ülkü) öğrencilerden olup komünist öğrenciler tarafından şehit edilenlerdendir. Hatta bu pek çok yerde yaşanan olaylar medyaya ya da emniyet güçlerine farklı yansıtılır, olayları ülkücü öğrencilerin başlattığı ve öldürülen ülkücü öğrencileri kendi arkadaşlarının öldürüldüğü bile söylenir.

Romanda ülkücü öğrencilerin mekan olarak sıklıkla kullandıkları Ülkü Ocakları ve Devlet Dergi yazıhaneleri vardır. Öğrenciler bu mekanlarda her türlü sorunlarını konuşur, toplantılarını yapar ve gazete, dergilerini yayımlarlardı. Bu mekanların genel sorumlusu Sadi Bey ve Galip Erdem iken yazı işleri ve konferansları ile ilgilenen de Dündar Taşer'dir. Bu kişiler, ülkücü öğrencileri her zaman her konuda yönlendiren ve onları destekleyen ağabeyleridir.

Romanın başlarında Dursun ve arkadaşları ile mücadele eden belirli isimlerde sol(devrimci) kişilerden bahsedilmez. Ancak romanın ilerleyen sayfalarında Dursun ve arkadaşlarıyla kıyasıya mücadele eden Leyla, Seyhan, Adnan gibi sol(devrimci) öğrencilerle birlikte üniversitedeki sol(devrimci) hocalardan Turgut ve Ercan Bey'den bahsedilir. Bu sol(devrimci) öğrencilerden Seyhan ve Leyla'nın tam olarak nerede öğrenci olduğu belirtilmemiştir. Adnan, Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda öğrenci, Turgut ve Ercan Bey bu okulda hocadır. Seyhan bu sol(devrimci) öğrenci ve hocalara görünürde emir veren kişidir. Ancak asıl emir veren görünmeyen kişi Mösyö Bakof'tur. Bu kişi romanın sonunda ortaya çıkar ve Leyla bu kişi ile tanışınca hani biz 'Tam Bağımsız Türkiye' olacaktık şeklinde eleştirilerde bulunur. Romanda Mösyö Bakof da Seyhan da kötü bir karakteri yansıtır. Seyhan, Leyla'ya tecavüz eder, bu olaydan sonra Leyla her türlü sol(devrimci) mücadeleden uzaklaşmak ister. Seyhan, bundan sonra Leyla ile Adnan'ın irtibata geçmesini sağlar. Adnan Leyla ile irtibata

geçtiğinde Leyla'ya kardeşinden ülkücülerle ilgili bilgi almasını ve bir an önce devrimi gerçekleştirmek için buna engel teşkil eden sağ(ülkü) öğrencilerden Dursun ve birkaç ülkücü öğrenciyi öldürmek istediklerini söyler. Leyla, kardeşini casus olarak kullanmak istemelerine çok sinirlenir ve bu sol(devrimci) gruptan yine uzaklaşması gerektiğini düşünür. Leyla, grup arkadaşlarının Dursun'u öldürmek istediklerini ihanet olacağını bildiği halde kardeşine söylemiştir. Aslında Leyla ve kardeşi romanın başlarında taraftar oldukları gruplarının farklılığı nedeniyle hiç anlaşılamaz, sürekli tartışırlardı. Leyla'nın kardeşi Ali, 13-14 yaşlarında Dursun ağabeyiyle çok samimi ve onu kendine örnek alan, sağ(ülkü) grubun her türlü faaliyetlerine katılan bir çocuktur. Görüldüğü üzere aynı aileden iki kardeşten biri sol(devrimci) gruptan diğeri ise, sağ(ülkü) gruptandır. Ali ve Leyla'nın babası ise, ne sağ(ülkü) ne de sol(devrimci) gruba dahildir. Kendisi üniversitede Profesör' dür. Sadettin Bey ve eşi çocuklarının hiçbir tarafa dahil olmasını istememekte; ancak engel de olamamaktadır. Her ikisi de ülkenin bu olaylı ve karışık durumundan kurtulmak istemektedirler. Sadettin Bey de bu isteklerini gerçekleştirmek için Amerika'ya üniversitedeki çalışmaları adı altında gitmek için başvurur ve izin alır. Sabiha Hanım ve Leyla bu duruma çok sevinir. Ali ise ülke bu kadar karışıkken Amerika'ya gitmek istemez. Dursun ağabeyiyle kalmak ister. Babasıyla bu konuda çok tartışır; ancak babası kabul etmez.

Dursun ve arkadaşları da Yüksek Öğretmen Okulu'nun yatakhanelerine sol(devrimci) öğrencilerin hakim olması sonucu yatakhanelerine girememişler ve ev kiralamışlardır. Dursun'u işte bu zamanlarda sol(devrimci) öğrenciler öldürmek için fırsat kollamaktaydılar. Dursun'u, 23 Kasım'da okula gittiği o gün yakaladılar ve ağır işkenceler ederek okulun dördüncü katından aşağı attılar. Bu şekilde Dursun şehit edilmiştir.

4.1.1. Anlama Aşaması (İçkin Çözümleme)

4.1.1.1. Anlatının Bakış Açısı

Sancı romanında tanrısal bakış açısı hakimdir. Bu bakış açısında anlatıcı kişilerin yaratıcısı konumundadır ve onlar hakkında söz sahibidir.⁴⁸⁸ Anlatıcı kişilere

⁴⁸⁸ Stanzel, s. 19.

amacı doğrultusunda dış görünüş ve karakter giydirir, romanda yazar tarafını tuttuğu kişileri dış görünüş ve karakter olarak sevimli ve iyi gösterirken, karşı taraftaki kişileri ise, dış görünüş ve karakter olarak kötü gösterir. Romanda anlatıcı sağ(ülküçü) öğrencilerin tarafındadır ve bu öğrencileri dürüst, ağırbaşlı, değerlerine bağlı, insanların iyiliğini düşünen... kişiler olarak gösterir. Ancak tarafını tutmadığı karşı taraftaki sol(devrimci) öğrencileri ise, sözüne ve davranışlarına güvenilmeyen, değerlerine bağlı olmayan, gerçekten insanların iyiliğini düşünmeyen... kişiler olarak gösterir. Örneğin; sol (devrimci) öğrencilerin emir aldığı kişi olan Seyhan, hem karakter ve hem de dış görünüş olarak kötü gösterilmiştir. Karakter olarak Seyhan genel olarak sözüne ve davranışlarına güvenilmeyen biri olarak anlatılmıştır. Leyla'ya da tecavüz etmesi onun gerçekten kötü biri olduğunu kanıtlar. Dış görünüş olarak da itici bir dış görünüm giydirilmiştir. Şöyle ki: *“Seyhan, çok ufaktı, anca Turgut’un yarısı kadar. Biçimsiz bir kafası, seyrek sarı saçları vardı. Küçük ve birbirine son derece yakın mavi gözler arasından uzun bir burun, beklenmedik bir tarzda fırlıyordu. Sanki birisi onu, bu gözlerin arasına alay olsun diye yerleştirivermişti.”*⁴⁸⁹ Görüldüğü gibi bu tür değerlendirmelerde genelde uç ifadeler kullanılır. Romanda anlatıcının karşı tarafında bulunan kişiler kötülenirken çok acımasız davranılabilir. Diğer yandan, anlatıcının tarafını tuttuğu kişiyi iyi göstermek için de merhametli bir yol izlenebilir ve o kişiler pek çok özellikleriyle yüceltilir. Örneğin; başkahraman Dursun, *“Ortaokulu bitirinceye kadar meselesi, “insanlık” kavramı oldu. Pek oyun oynamazdı. Ya şuradan buradan bulup buluşturduğu kitapları okur ya da basma perdelerini çekip kapattığı kerevetin üstüne yatar düşünürdü.”*⁴⁹⁰ Burada anlatılanlardan Dursun’un küçüklüğünden itibaren kamil özelliklere sahip olduğu vurgulanmış ve Dursun yüceltmeye çalışılmıştır. Romanda anlatıcı, hem kişileri hem de olayları amacı doğrultusunda şekillendirir, onlara müdahalelerde bulunur ve onlar hakkında yorumlar yapar.⁴⁹¹ Romanda anlatıcının olaylara müdahalede bulunduğunu şu örnekle anlayabiliriz. Çatışmalarda sol(devrimci) öğrencilerin yaptıkları aşırılıkların, vurma ve öldürme olaylarının sağ(ülküçü) öğrencilerin üzerine atıldığını anlatır. Anlatıcı, aslında bu olayların anlatıldığı gibi olmadığını, sağ (ülküçü) öğrencilerin suçsuz olduğunu ispatlamaya çalışır. Dolayısıyla olaylara müdahalede bulunur ve sonunda da bu olaylar üzerine

⁴⁸⁹ Emine Işın, *Sancti*, (5. Baskı), Elips Kitap, Ankara Mayıs 2011, s. 77.

⁴⁹⁰ Işın, s. 96.

⁴⁹¹ Stanzel, s. 19.

yorum yapar. Örneğin, Leyla'ya sol(devrimci) arkadaşı Seyhan tecavüz ettiğinde Leyla çok rahatsızlanır. Ailesi onun yaşanan öğrenci olaylarından etkilendiğini ve korktuğunu düşünür. Ali ise, ablasını kendi ülkücü ağabeylerinin korkutmuş olabileceğinden endişe etmektedir. Ablası da Ali'nin bu endişesini sezmiş ve beni ülkücü ağabeylerin korkuttu demiştir. Ali, bu olaya çok sinirlenmiş ve ağabeylerine bunun hesabını sormuş; ancak olayların hiç de ablasının anlattığı gibi olmadığını öğrenmiştir. Böylece Ali'nin ülkücü ağabeylerinin suçsuzluğu ortaya çıkmıştır. Dolayısıyla burada başta sağ(ülkü) öğrencilerin aleyhine işleyen durum sonrasında onların lehine dönüşmüştür. Buradan olayların ilerleyişinin kontrol altına alındığını ve olayların gidişatına müdahalede bulunulduğunu görüyoruz.

Hakim bakış açısı, geçmiş ve geleceğe ait her şeyi bilen bir konumdur. Anlatıcı, açıklanması gereken olayların yeri geldikçe ayrıntısına inerek, olayların temel nedenlerini bakış açısının kendine sunduğu imkanlar çerçevesinde ortaya koyar. Yukarıda verilen örnekte olduğu gibi; Ali, ülkücü ağabeylerine ablasını korkutmalarının hesabını sormaya gittiğinde olaylar ayrıntılarıyla anlatılmıştır. Korkutulduğu gün ablası kimlerle berabermiş saat saat öğrenilmiştir. Şöyle ki: (Dündar Bey) *“Ali, dedi dün öğleden sonra tahminen üç sıralarında ablan Turgut Özkorkut’un Cebeci, Erdem Sokağı’ndaki oturduğu apartmana girmiş. Daha sonra, bir, bir buçuk saat sonra Seyhan Durur da aynı apartmana girmiş. Çok kısa bir süre sonra Turgut çıkmış. Hukuk Fakültesinin önünden geçip İç Cebeci’ye doğru yürümüş... Evet altıya doğru Seyhan çıkmış apartmandan, sokağın köşesinde... Leyla ablana gelince... Altı otuz sıralarında çıkmış sarhoş veya hasta gibi yürüyormuş... Şimdi düşün bakalım, sana göre ablanı kim korkutmuş olabilir?”*⁴⁹² Leyla'nın rahatsızlandığı gün nerede olduğunun detaylarıyla öğrenilmesi ve tespit edilmesi, hem anlatıcının geçmişten ve gelecekte haberdar olduğunun gösterilmesi hem de sağ(ülkü) öğrencilerin suçsuzluğunun ortaya çıkarılması açısından çok önemlidir. Buradan da anlaşılacağı üzere anlatıcı; istediği bilgiyi veren, istediği zaman susan, bazen olayları bütün detaylarıyla aktaran bazen birkaç cümleyle özetleyen kişidir. Anlatıcı, önem verdiği kişileri ve olayları geçmiş ve gelecekleriyle birlikte uzun uzun anlatırken, önem vermediği kişilere ve olaylara kısaca değinir.

⁴⁹² Işınsoy, s. 141.

Tanrısal bakış açısında; anlatıcı her şeyi bilen, duyan, gören özelliklere sahiptir. Bu bakış açısında anlatıcı kahramanların bütün geçmişlerini, özel yaşamlarını, zihinlerinden geçirdiklerini bilir, onların iç konuşmalarını duyar.⁴⁹³ Kahramanların iç ve dış dünyalarına vakıftır.

*“Coşkun, yatakhanedeki arkadaşlarına baktı, gençler donmuş gibiydi, ne bir ses çıkaran var, ne müdahale eden. Korku içinde seyrediyorlardı. (Coşkun zihninden şunları geçirdi): “Ah ortacılar, ah bir şeye karışmamayı akıllılık sanan budalalar...” diye geçti. ‘Karşınızda bir cinayet işlenecek, sizler de suç ortağı olacaksınız! Ve yine de rahat olacak vicdanınız, çünkü karışmadınız. Sadece izlediniz. Ah sizler! Coşkun hiç konuşmuyordu.”*⁴⁹⁴ Burada, Coşkun’un arkadaşlarının yüzüne bakarak zihninden geçirdikleri, anlatıcının her şeyi bildiğini, iç konuşmaları duyduğunu gösterir.

“Tanrısal bakış açısında anlatıcı sınırsızdır, özgürdür. Bu sınırsız oluşu ‘yazar - anlatıcı’ya itibari bir aleme has sosyal yaşamın geniş bir bölümünü, ifade edebilme gücü verebilmesi yanında insan ömrünü aşan uzun yıllar zarfında meydana gelen olayları anlatma olanağı da sağlar. Çünkü anlatıcı zaman ve mekanla sınırlı değildir. Nerede aranırsa orada hazırır.”⁴⁹⁵ Sancı’da da anlatıcı özgürdür. Romanda çok fazla geçişler vardır. Örneğin; Dursun, Ankara’da okulunda yaşadıkları ve arkadaşlarından bahsederken anıları ile hemen Zile’de yaşadıklarına geçebilmiştir.

Sancı da anlatım teknikleri olarak da; tasvir, mektup, geriye dönüş, diyalog, iç çözümleme, iç monolog ve bilinç akımı tekniği kullanılmıştır.

4.1.1.2. Zaman

Sancı romanının öykü zamanı yaklaşık on aylık bir süreyi kapsar. Romanda olaylar genel olarak belli bir zaman diliminden başlayarak düzenli bir şekilde ilerler. Bazı yerlerde de geriye dönüşler yapılarak başkahramanın Zile’de çocukluğunda yaşadığı anılarına yer verilir; ancak bu asıl öykü zamanının içine girmez. Romanın asıl öykü zamanı, 1970 yılında sağ(ülküçü) öğrencilerin sol(devrimci) öğrencilerle üniversitelerde tartışmalar, kavgalar ve çatışmalar yaşadıkları zamandır. Sancı

⁴⁹³ Aktaş, s. 96.

⁴⁹⁴ Işınsoy, s. 13.

⁴⁹⁵ Aktaş, s. 96.

romanında zaman oldukça belirgindir. Şöyle ki, romandaki olay örgüsü zamanı Mart 1970’de başlar ve 23 Kasım 1970’de sona erer.

Sancı romanında 1970 yılına kadarki zamanlarda yaşananlar asıl öykü zamanında yaşanmamıştır. Hepsi Dursun’un geçmişte yaşadıklarının anlatıldığı anılarında geçen zaman ifadeleridir.

Romanda ilk belirgin ve en eski zaman ifadesi; “*Yeni doğana Dursun ismini koydular, ömürlü olması için dua ettiler. Yıl 1948’di, üzüm bol olmuştu, bunu oğlanın uğuru saydılar.*”⁴⁹⁶ 1948 yılı, başkahramanın doğum tarihi olarak verilmiştir.

1948 yılından sonra ileriye sapım ile 1963 yılına gelinerek on beş yıl sıçranmıştır. Burada da yine Dursun’un ortaokul yıllarında Zile’de yaşadıklarından bahsedilir. Dursun, Ali yaşlarındayken ağaçtan düşmüş ve hastaneye kaldırılmıştır.

“*Yıl 1963’tü, aylardan Haziran (güreşler oluyordu.)*”⁴⁹⁷ Romanda yine bu yıllarda yaşanan 27 Mayıs 1960 darbesinden bahsedilmemesi dikkatimizi çekmektedir. Sadece bir yerde, sol(devrimci) öğrencilerden Leyla’nın anılarında rastlıyoruz. Şöyle ki: (Leyla) “*60 devriminde, çocuktuk ama, pekala hatırlıyor; 27 Mayıs ikindisi, babası onu, Kızılay’a çıkartmıştı: Kamyonlar geçiyordu, halk dolmuş içlerine, bağıryor: “Hürriyet, hürriyet!”*”⁴⁹⁸ Ancak görüldüğü gibi 1960 devriminden sadece sol(devrimci) öğrencilerden Leyla’ya bahsettirilmesi ve sağ(ülkücü) öğrencilerin hiçbirine bahsettirilmemesi de manidardır.

Dursun üniversitedeyken yolda eski bir arkadaşıyla karşılaşır ve onu nereden tanıdığını düşünür ve liseden mezun olduktan sonra 1966 yılında üniversiteye girmek için birlikte Yıldız Teknik Okulu’nun imtihanlarına girdiklerini hatırlar. Şöyle ki: “*1966 yılı Ada vapurunda dört genç heyecanlı mı heyecanlı Yıldız Teknik Okulu’nun imtihanlarına girmişler.*”⁴⁹⁹ Görüldüğü üzere başkahramanın hayatındaki belli dönemlere, zaman zaman yer verilerek romanın zamansal süreci düzenli bir şekilde yansıtılmaya çalışılmıştır.

Romandaki - asıl öykü zamanı - Dursun’un anılarının anlatıldığı en son tarihten dört yıl sonra başlamıştır; ancak burada önce yaşanan yıl verilmemiştir. Şöyle ki;

⁴⁹⁶ Işınsoy, s. 105.

⁴⁹⁷ Işınsoy, s. 62.

⁴⁹⁸ Işınsoy, s. 304.

⁴⁹⁹ Işınsoy, s. 259.

roman, “Ankara’da bir mavi mart sabahı...”⁵⁰⁰ sağ (ölkücü) öğrenciler ile sol(devrimci) öğrencilerin çatışmaları ile başlar, iki sayfa sonra; “O gece Ocak’ta, 18 Mart Çanakkale Zaferi’nin yıldönümü kutlanacaktı.”⁵⁰¹ Sonra; “19 Mart sabahı, bir İstanbul gazetesi şöyle yazıyordu.”⁵⁰² Daha sonrasında; “Ölkücülerin elinde on bir tutsak vardı... Dördünün olayla hiç ilgileri olmadığını tespit edip salıverdiler. Kalan yedisi için, takas şartlarını konuşmak üzere, karşı tarafla temasa geçildi. Ayın yirmisiydi.”⁵⁰³ En sonunda ise; “takasın 21 Mart günü, Cebeci ve Kurtuluş arasında Site Sineması’nın önünde, öğleden evvel yapılmasını iki taraf da kabul etti.”⁵⁰⁴ Burada görüldüğü üzere dört gün boyunca sağ(ölkücü) ve sol(devrimci) öğrencilerin yaşadıkları olayların gelişimi ve sonuçlanması ard ardına anlatılmıştır; ancak yaşanan yıl belli değildir.

Belirli bir tarih ifadesine yani gün, ay ve yıl şeklinde ilk olarak yukarıda anlatılan dört günden sonra rastlanılmıştır. Şöyle ki, sol(devrimci) gruptaki hocalardan Turgut: “İskemlesinde kaykılıp ayaklarını masaya dayadı, bir gazete alıp eline, gelişigüzel karıştırdı. 25 Mart 1970.”⁵⁰⁵ Yukarıda en son yaşanan gün 21 Mart idi. Burada da dört gün sonra Turgut’un yaşadığı bir olay anlatılarak ardından tam tarih verilmiştir. Bu tarihten sonra yaşananlarda genelde olayın yaşandığı ay ve yıl bilgisi verilmiştir.

1970 yılında ülkemizin Başbakanı, Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel’dir. Sancı romanında Demirel’in belirgin sözlerine ve tepkilerine yer verilmiştir; ancak ismi açıkça belirtilmeyerek şu şekilde tarif edilmiştir: ‘Kocaman binanın en büyük odasında masanın başında oturan, şişman adam.’ Bu şişman adam ile görevli adamlarından birinin öğrenci olayları hakkında bazı konuşmalarına rastlamaktayız. Şöyle ki; (Görevli adam) “- Deprem bölgesine bir grup genç gitmiş, dağıttıkları bildirilerde... Evet, evet; ”Yaşasın Amerikan emperyalizmine ve yerli işbirlikçilerine karşı her cephede dövüşen halk savaşçıları...” falan böyle şeyler yazmışlar, raporları tetkik ettim.

⁵⁰⁰ Işinsu, s. 5.

⁵⁰¹ Işinsu, s. 7.

⁵⁰² Işinsu, s. 12.

⁵⁰³ Işinsu, s. 16.

⁵⁰⁴ Işinsu, s. 17.

⁵⁰⁵ Işinsu, s. 52.

(Şişman adam) - *Güldü... Bu devrimciler zelzeleyi de Amerika çıkarttı sanıyorlar. Kimse inanmaz, inandıramazlar Amerika'nın zelzele çıkartabileceğine. Biz seyirci kalalım... Başka?*Nisan 1970.”⁵⁰⁶ Burada 1970 yılında sol(devrimci) öğrencilerin Amerika'ya olan kızgınlıkları nedeniyle her türlü kötülüğü onlardan bildikleri üzerine Süleyman Demirel'in yorum yaptığını görmekteyiz.

Yukarıda da izah ettiğimiz gibi 1970 yılı romanımıza da yansıdığı gibi ülkemizde sağ(ülkücü) öğrencilerle sol(devrimci) öğrencilerin tartışmalarının, kavgalarının ve silahlı çatışmalarının zirvede yaşandığı bir yıldır.

Bu dönemde sağ(ülkücü) öğrencilerle sol(devrimci) öğrenciler birbirlerinin faaliyetlerini ve amaçlarını engellemek için her yolu denemişlerdir. Örneğin; Ülkü Ocaklarının 9 Mayıs 1970'de Ankara'da Tandoğan'da düzenlenen Dokuz Işık Yürüyüşü'nden bahsedilir. *“Ha Dursun ağabeyim de bir haftadır memleketindeymiş, Zile'de Dokuz Işık Yürüyüşüne gelecekmiş ben de katılacağım o yürüyüşe.*

*Kösler vurdu, mehter çaldı... O gün Tandoğan Meydanı gümbür gümbürdü! İnsanlar, birer ikişer, beşer onar, yirmişer derlendiler. Öğrenciler, esnaf, işçiler vardı. Gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar... Kalabalık binleri aştı ve sıralar muntazam ve ağır bir yürüyüşe geçti. Önde al bayrak, ardında mehter... Sonra on altı Türk Devleti'nin bayrakları ve kalpleri tek duygu ile vuran insanlar... 9 Mayıs 1970.”*⁵⁰⁷ Bu yürüyüşü sol(devrimci) öğrenciler, engellemek ve hatta bu yürüyüşü kendi amaçları doğrultusunda devrim için fırsat olarak değerlendirmek istediler. İhtilalin ilk mermisinin bugün atılacağını düşündüler; ancak polisler her tarafı kontrol altına aldıkları için bir şey yapamamışlardır.

Dursun ve arkadaşları üniversiteye giderken temkinli hareket ederler; çünkü her an sol(devrimci) öğrenciler tarafından yakalanıp dövülüp, işkenceye maruz kalabilirlerdi. Yine bir gün *“Ekim ayında Dursun, Ankara'ya döndüğü sabah okula gitti. Daha önce Mustafa'ya telefon etmiş ve polislerin devamlı olarak Erkek Tekniğin bahçesinde nöbet tuttuklarını, solcuların sindiklerini ve gelmesinde bir sakınca olmadığını öğrenmişti.”*⁵⁰⁸ Ancak okula gittiğinde hiç de öğrendiği gibi olmamıştır. Başkahraman Dursun Ertuğrul Önkuzu işte o gün yani 23 Kasım 1970'de şehit

⁵⁰⁶ Işinsu, s. 92.

⁵⁰⁷ Işinsu, s. 153.

⁵⁰⁸ Işinsu, s. 173.

edilir.(Dursun): “*O soğuk, fakat aydınlık pazartesi günü, Kasım’ın 23’üydü, yedi buçukta okula vardı... Ve sağdan soldan, önden arkadan gelenleri fark etmedi ve onu yakalayıp okulun dördüncü katından attılar.*”⁵⁰⁹ Görüldüğü üzere romanda yaşanan olayların yaşandığı zamana cümleler içinde yer verilmiştir. Burada öğrenci olaylarının yaşandığı zaman dilimi romanda sosyal yaşamdaki gerçekliğe uygun bir şekilde verilmiştir ki bu da inandırıcılığı artırmıştır.

Bu roman bu öğrenci olayların yaşandığı zamandan hemen sonra yazılmıştır. İlk basım yılı 1974’tür.

4.1.1.3. Mekan

Sancı’da geçen olay, ülkemiz sınırları içinde ana mekan olarak Tokat / Zile ve Ankara’da geçmiştir. Ankara ve Tokat’ın Zile ilçesi, bu iki ana mekan vakanın yaşandığı canlı mekanlardır. Bunların dışında anlatım esnasında tanıtılan fakat kahramanın içinde bulunmadığı mekanlar da mevcuttur.

1.Tokat/Zile: Başkahraman’ın memleketidir, ailesi Zile’de yaşamaktadır. Dursun, ortaokulu bitirene kadar Zile’de okumuş ve yaşamıştır. Dursun’un Zile’de ailesi ve çevresi ile birlikte üniversite yıllarına kadar olan sürede orada yaşadıklarına anılarında yer verilmiştir. Dursun’un üniversite yıllarına kadar Zile’de yaşadıkları asıl öykü zamanının içinde yaşanmadığı için bu döneme kadar ‘Zile’ olayların o an yaşandığı somut ve canlı mekan değildir. Ancak Dursun’un asıl öykü zamanı içinde yani üniversitede okurken tatillerde Zile’ye ailesinin yanına gitmesi ile orada bazı şeyler yaşaması ve bunlardan bahsetmesi Zile’ye somut ve canlı mekan özelliği kazandırmıştır.

Dursun’un anılarında - canlı mekan olmayan - Zile’den bahsedilirken olayların tam olarak hangi sokakta, caddede, mahallede geçtiği verilmemiş; köy, ova, bağ, hastane, dükkan, ev... gibi genel mekan isimleri verilmiştir. Örneğin; Dursun’un ailesinin kökünün Orta Asya’dan batıya, kuzeye, güneye göç eden erenlere bu erenlerden Kuzu İmam’lara dayandığına ve Kuzu İmam’ın Zile Ova’sına bir erenin yanına gelip daha sonra buraya yerleştiğinden bahsedilir. Şöyle ki: “*Gönlünde Hak sevgisi olan arayış içinde olan birisi, derken; kara ozan Yusuf, bir erenden söz açmış:*

⁵⁰⁹ Işınsoy, s. 356.

-O nur yüzlü, bu dağların arkasında Zile Ovasında oturur. Nefes verdiği hastalar iyileşir, elini sürdüğü kuru dallar yeşermiş, var git tasanı ona anlat, belki çare bulur. Delikanlı gitmiş yanına orda kalmış ancak derdini diyememiş, orda bazı görevler vermişler ona... Sonra... Dursun Çoban'a bir başka görev verilmiş. Gayrı o Zile'nin Ulu Cami'sinde imamlık edecekmiş... Hem iyiliğinden, sakinliğinden olacak, hem vaktiyle çobanlık ettiğinden, ismine "Kuzu İmam" denmiş. Dursun çoban'ın bir sözü de varmış ki, hala söylenir Zile'de: 'Erenler ölmez, suret değiştirirler.'"⁵¹⁰ Burada Dursun'un ailesinin kökeninin Orta Asya'ya dayandırıldığını ve aile soyunun Orta Asya'dan Anadolu'ya göç edenlerden olduğu anlatılır. Ülkücü öğrenciler, tarihten bir temelden hareket ettikleri için romanda Dursun'un aile soyu da Orta Asya'ya dayandırılmış; çünkü Türklerin ilk anayurdu Orta Asya'dır.

Dursun'un annesi de Zile'nin Çal köyündendir. "Yeter Hanım, hoş sonradan Şükriye yapmış ya ismini, Çal Köyü'ndendir."⁵¹¹

Dursun, küçükken kiraz ağacına çıkarken kasığına ağacın dalı saplanır ve hastaneye kaldırılır. Bu hastaneden koğuş diye bahsedilir. Şöyle ki: "Koğuştaki on iki kişiydiler, en küçüğü Dursun. Beyaz tavan, beyaz duvarlar, beyaz örtüler."⁵¹² "Yataktan inmesine müsaade ettikleri zaman, koğuşun gönüllü hasta bakıcısı oldu."⁵¹³ "Zile Hastanesinin üçüncü koğuşu..."⁵¹⁴ Burada hastanenin odalarına koğuş denilmesi, ya o dönemde hastanelerin bu şekilde adlandırılmalarından ya da hastanelerdeki olanakların yetersizliğindendir.

Dursun'un asıl öykü zamanı içerisinde Zile'ye ailesini ziyarete gitmesiyle - canlı mekan olan- Zile'de yaşananlardan bahsedilirken yine yaşananların tam olarak hangi sokakta, caddede, mahallede geçtiği verilmemiştir. Günlük olayların yaşandığı; dükkan, ev gibi yerlerden bahsedilmiştir. Şöyle ki; Dursun, Zile'ye gittiğinde arkadaşının babasının dükkanında ülkücülük üzerine bazı şeyler konuşmuşlardır. "Dursun, Selahaddin'in babasının dükkanına gitmişti."⁵¹⁵ "Dursun, daha dükkandan çıkarken,

⁵¹⁰ Işinsu, s. 105.

⁵¹¹ Işinsu, s. 101.

⁵¹² Işinsu, s. 60.

⁵¹³ Işinsu, s. 62.

⁵¹⁴ Işinsu, s. 64.

⁵¹⁵ Işinsu, s. 162.

*kendini suçlamaya başladı.*⁵¹⁶ Dursun üniversiteden Zile'ye gittiğinde ailesi çok sevinir, onu kapıda karşıarlardı. *“Önce anası, sonra Kadriye uyandılar. Kapının önünde, taşlıkta kucaklaştılar.”*⁵¹⁷

Bunun yanında ağırlıklı olarak Zile'de yaşananlar direkt Zile'deyken, Zile'ye gittiğimde, Zile'den döndüğümde şeklinde konuşma içinde geçen ifadelerle anlatılır. Şöyle ki; *“Dursun Zile'de bir de Nurten Hemşire'nin haberini aldı. (Arkadaşının babası)...Zile'nin köylüğünü üçü birlik gezdiler... Benim diyeceğim, işte o süslü sürtük, seneler sonra yine döndü Zile'ye, bu sefer hastaların canına okumaya değil de köylülerin canına etmeye. Ulen var mıydı şimdiye kadar bir Alevilik, Sünnilik davası bizim köylerde?”*⁵¹⁸ Dursun tatile Zile'ye gittiğinde arkadaşının babası, Zile'de yıllar önce hemşirelik yapan Dursun'un da tanımış olduğu Nurten Hemşire'nin Zile'ye tekrar geldiğinden ve sol(devrimci) öğrencilerin amaçları için çalıştığını anlatır.

Dursun Ankara'ya gittiğinde Nurten Hemşire'nin yanına gider. Nurten de şaşırır ve *“- Nerden buldun ulan adresimi?*

*(Dursun)-Zile'den...*⁵¹⁹ demiştir.

Dursun, biraz konuştuktan sonra Zile'ye niye geldiğini sorunca, Nurten de *“...devrimciyim be Dursun, ya ben de devrimciyim!*

*-Zile'ye de onun için gelmişim, ne de olsa çevreyi bilirim.”*⁵²⁰ diyerek Zile'ye niçin geldiğini açıklamıştı.

Dursun ve arkadaşları, üniversitedeyken okullarının yatakhanesinin sol(devrimci) öğrencilerin hakimiyetine geçmesi nedeniyle yatakhanelerine girememişler ve ev kiralamışlardır. Dursun'un da kiraladıkları eve yatak yorgan getirmek için Zile'ye gideceğinden bahsedilir. Şöyle ki: *“- Bir oda tuttum ben, onun için gidiyorum Zile'ye; yatak yorgan falan getireceğim.”*⁵²¹ Dursun Zile'ye gider; ancak bir an önce okula dönmek istemektedir. *“Yatak, yorgan, battaniye, birkaç kapacak*

⁵¹⁶ Işinsu, s. 169.

⁵¹⁷ Işinsu, s. 325.

⁵¹⁸ Işinsu, s. 162.

⁵¹⁹ Işinsu, s. 237.

⁵²⁰ Işinsu, s. 239, 240.

⁵²¹ Işinsu, s. 317.

denk yaptılar, 21 Kasım Cumartesi, Zile'den Ankara'ya hareket etti.”⁵²² Görüldüğü üzere Zile mekan olarak konuşma içinde geçmiştir.

2.Ankara: Romanda olayların yaşandığı mekanların içinde en önemlisidir. Öğrencilerin üniversitelerinin bulunduğu ve öğrenci olaylarının yaşandığı mekan olması yönüyle romanın kurgulandığı ana mekandır. Zaten olayların ve yaşananların büyük bir bölümü Ankara'da geçer. Ankara'daki olayların geçtiği mekanlardan belirli semt, sokak, cadde, okul, okulun bahçesi, fakülte, bina, sınıf, yurt, yatakhane... isimleri verilerek bahsedilmiştir. Romandaki öğrenciler, genel olarak Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi, Fen Fakültesi'nde okudukları için öğrenci olaylarının yoğun olarak yaşandığı yerler bu üniversiteler ya da bu üniversitelerin yakınlarındaki yerlerdir.

Roman'ın ilk sayfasından itibaren Ankara Yüksek Öğretmen Okulu'nda yaşanan şu çatışma olayı anlatılır; sol(devrimci) öğrenciler, sağ(ülkücü) öğrencilerden bir grup öğrenciyi Yüksek Öğretmen Okulu'nda esir almışlardır. Sağ(ülkücü) öğrenciler de bu arkadaşlarına yiyecek ve silah ulaştırmak için oraya gittiğinde sol(devrimci) öğrenciler onlara ateş etmiş ve çatışma başlamıştır. Romanda bu olayın geçtiği mekanlar şöyle ifade edilmiştir: “Ankara’da bir mavi mart sabahı, serin...”⁵²³ Bir gün önce karar alırlar. “Yüksek Öğretmen Okulunda, yetmiş iki saattir aç bekleyen, mahsur kalmış arkadaşları vardı. Onlara yiyecek ve silah temin edip götürmek gerekiyordu... O halde bir sığınak bulmalı, Yüksek Öğretmen Okuluna yakın bir yerlerde... Mesela İlahiyat Fakültesi? Olabilir... Geçici ve barışçı bir yerleşme mümkün!”⁵²⁴ “Gece, dört yüz kadar genç, İlahiyat Fakültesinin sınıflarına, koridorlarına dağılmış, marşlar söylüyorlardı. Sınıflardan biri karar odasıydı. Grup başkanları burada, kara tahtaya çizilmiş Yüksek Öğretmen Okulu krokisi başında tartışıyorlardı. Arkadaşlarının kapalı kaldığı ve karşı tarafın elinde olan binalar işaretlenmişti... Bütün mesele, silahlı bir çatışmaya meydan vermeden, eldeki malzemeyi ülkücülere ulaştırmaktı.”⁵²⁵

“Yüksek Öğretmen Okulunu ellerinde tutan, ülkücüleri dışarı koyuvermeyen gençler de bekliyorlardı. Silahları vardı, kurşunları bol. Bina kapılarına, merdivenlere

⁵²² Işınsu, s. 328.

⁵²³ Işınsu, s. 5.

⁵²⁴ Işınsu, s. 8.

⁵²⁵ Işınsu, s. 9.

demir karyolalar bağlamışlar, cereyan veriyorlardı. Kendi çaplarında iyi tahkim edilmiş birer kale idi binaları ki girip çıkmanın imkanı yok... Yine de ilahiyat'ta yanıp sönen ışıklar, arsadaki dövüşme olayı...Caddeyi kaplayan polis arabaları sinirleri bozuyordu. Bir hücumu her an hazır bekliyorlardı.

Yetmiş iki saattir aç olanlar da bekliyorlardı... Gece ilahiyatta yanıp sönen ışıklar, dost kuvvetlerin ulaştığını haber verdi.Sabahla birlikte silahlar birden patladı... Koşan arkadaşlarını gördüler...Alt kat binalarda camlar kırılmış, bazı paketler fırlatılmış içeri... Solcuların bir kısmı da dışarı uğramıştı, yakın dövüş oluyordu. Bazılarının yaralanıp düştüğünü gördüler.”⁵²⁶ Burada Ankara’da Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu’nda öğrenciler arasında yaşanan çatışmanın mekansal anlamda tam olarak nerelerde yaşandığı ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Bu olaydan sonra Yüksek Öğretmen Okulu kapatılmıştır: “Yüksek Öğretmen süresiz kapatıldı ya, solcuların büyük kısmı bu gece boşaltıyorlarmış okulları.”⁵²⁷ Görüldüğü üzere sağ(ülküçü)-sol(devrimci) öğrenciler arasındaki çatışmaların şiddetinin aşırılışması sonucu okullarda eğitim kesintiye uğramıştır. Aynı zamanda bu çatışmalar sonucunda ağır yaralanan ve ölen öğrenciler de olmuştur. Dursun ölen bir arkadaşını anlatırken olayların Ankara’da yaşanması nedeniyle Ankara’dan şöyle yakınır; “Baharın gelirmiş, gelmez olsun Ankara! Süleyman öldü hiç haberin var mı?... Belki bir gazetenin bir köşesinde Yüksek Öğretmen Okulunda yaralanan gençlerden biri, Süleyman Özmen öldü diye okuyacaklardır.”⁵²⁸ Dursun bunları düşünürken, “Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin önündeydi. Yanından insanlar geçiyordu. Kadınlar, çocuklar, yaşlılar... gençler. Ankara!”⁵²⁹

Bu sağ(ülküçü) ve sol(devrimci) gruplardaki öğrencilerin üniversitelerinin haricinde Ankara’nın belli semtlerinde de bazı karşılaşmalarına rastlanmaktadır. Mesela; Sağ(ülküçü) öğrencilerden üç öğrenciyi sol(devrimci) öğrenciler kaçıır, sağ(ülküçü) öğrenciler de arkadaşlarını geri almak için onlardan üç kişiyi kaçıınca her iki grup da arkadaşlarını geri almak için ortacı öğrenciler aracılığıyla takasa karar verirler. Takas için buluşacakları yer: “takasın 21 Mart günü, Cebeci ve Kurtuluş

⁵²⁶ Işinsu, s. 10, 11.

⁵²⁷ Işinsu, s. 12.

⁵²⁸ Işinsu, s. 25.

⁵²⁹ Işinsu, s. 26.

arasında Site Sineması'nın önünde, öğleden evvel yapılmasını iki taraf da kabul etti."⁵³⁰ Burada anlatılanlardan öğrencilerin okul dışında da aralarındaki bazı meselelerini çözmeye çalıştıkları görülür.

Dursun ve arkadaşlarının Ankara'nın farklı mekanlarında geçen yaşantılarından şöyle örnekler verebiliriz: Ülkücü öğrencilerin ve ağabeylerinin sürekli uğradığı mekanlardan biri Devlet yazıhanesi'dir. "*Devlet dergisi, 7 Nisan 1969 tarihinde haftalık gazete olarak yayımlanmaya başlamış ve 1978 Mart ayından itibaren aylık dergi olarak çıkmaya başlamıştır.*"⁵³¹ Devlet yazıhanesi, romanda Devlet dergisinin gazete olarak yayımlandığı dönemde 1970 yılında Dursun ve arkadaşlarının ve Dünder Taşer, Galip Erdem, Sadi Bey'lerin sürekli uğradığı, yazılar kaleme aldığı, toplantılarını yaptıkları samimi bir mekan olarak anlatılır.

Ortaokul öğrencisi Ali, Dursun ile bir Dokuz Işık Yürüyüşü'nde tanışır ve ülkücü olmak istediğini söyler ve sonrasında Dursun ile çok samimi olur. Devlet dergi yazıhanesine de sürekli gelir yapabileceği her türlü işe yardım ederdi. Ali'nin ablası ise sol(devrimci) öğrencilerdendir. Ablasını bir gün kendi arkadaşlarından biri korkutmuştur; ancak ablası onu korkutanların ülkücüler olduğunu söyleyince, Ali hemen Devlet yazıhanesine bunun nedenini öğrenmeye gelir. "*Dergi yazıhanesinin kapısı açıldı, Ali, fırtına gibi girdi içeri.*"⁵³² Yazıhanedeki Dünder Bey ve oradakiler ablasını onların korkutmadığını delillerle ispatlamışlardır. Ali, onlardan şüphelendiği için başını eğerek özür dilemiştir. Ali sonra eve gelir, ailesi Ali'ye nereye gittiğini sorup kızar. "*Ali... bizimkilerin dergisine dedi. Devlet'in yazıhaneye.*"⁵³³ Annesi öyle tehlikeli yerlerde ne işin var diye kızınca...(Ali) "*Orası hiç tehlikeli yer değil, dedi.*"⁵³⁴ Burada Ali'nin yaşadığı olaylar aracılığıyla Devlet dergisinin tehlikeli bir yer olmadığı ve orada çalışanların iyi, samimi ve dürüst kişiler olduğu anlatılmıştır.

1970 yılında Ankara'da hem sol(devrimci) hem de sağ(ülkü) öğrencilerin yürüyüşlerine, protesto gibi eylemlerine rastlanmaktadır. Ülkücü öğrencilerin bu dönemde Ankara'da düzenledikleri yürüyüşlerden biri de Dokuz Işık Yürüyüşü'dür. Şöyle ki: "*O gün Tandoğan Meydanı gümbür gümbürdü! İnsanlar, birer ikişer, beşer*

⁵³⁰ Işinsu, s. 17.

⁵³¹ Devlet (dergi), Erişim tarihi: 16 Nisan 2013, [https://tr.wikipedia.org/wiki/Devlet_\(dergi\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Devlet_(dergi)).

⁵³² Işinsu, s. 127.

⁵³³ Işinsu, s. 150.

⁵³⁴ Işinsu, s. 150.

onar, yirmişer derlendiler. Öğrenciler vardı, esnaf vardı, işçiler vardı. Gençler, orta yaşlılar ve yaşlılar."⁵³⁵ Romanda anlatılan bu yürüyüşün, içeriği ve mekanı itibariyle sosyal yaşamdaki gerçeklikten alındığını görürüz. Çünkü gerçek yaşamda 8 Mayıs 1970'de Ankara Tandoğan Meydan'ında ülkücü öğrenciler tarafından Dokuz Işık Yürüyüşü yapılmıştır.⁵³⁶ Bu yürüyüşü sol(devrimci) öğrenciler devrim için fırsat olarak düşünmüşler ve bunun için şu hazırlıkları yapmışlardır; "...asit tenekeleri, molotof kokteylleri, silahlar ikişer kol halinde Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesinin çatısına taşınıyor, gençler terliyorlar. Biraz sonra Cebeci Caddesinden "Faşistler", "Amerikan emperyalizminin yerli işbirlikçileri" geçecek. Karşılıklı bekleyecekler... Sıralar dağılacak, gençler damarlarında alev alev yanan delikanlılık heyecanıyla çarpışacaklar!"⁵³⁷ Ancak sol(devrimci) öğrenciler bu amaçlarına ulaşamamışlar; çünkü güvenlik güçleri bu ortamın oluşmasına imkan vermemiştir. Burada fark edilmesi gereken şey sol(devrimci) öğrencilerin silahlarını ve patlayıcı maddelerini Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi'nin çatısına taşımalarıdır. Çatışmaya sol(devrimci) öğrencilere yardıma Siyasal Bilgiler ve Hukuk Fakültesi'nden öğrencilerin gelmesi ve burada da silahların bu üniversitelerin çatısına taşınması sol(devrimci) öğrencilerle bu mekanların özdeşleştirilmesine neden olmuştur. Ülkücü öğrencilerin yürüyüşlerini dağıtma hedefinin gerçekleşmemesi üzerine bu öğrencileri organize eden Seyhan kızar;

(Seyhan) "- Şu Yüksek Öğretmen'i komandoların...

(Adnan) - *Evet, evet hala giremiyorlar fakültelere, fakat rahat durdukları yok, bir ders lazım. Edebiyat Fakültesinden bir takım komprador faşist hocalardan koruyucu bulmuşlar, buraya Ankara'ya ilgili yerlere telgraf falan çekilmiş.*"⁵³⁸ Görüldüğü gibi genel olarak sağ(ülkü) öğrencilerin de genelde Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi Terbiye'nin öğrencilerinden olması bu sağ(ülkü) öğrencilerin de bu üniversitelerle özdeşleştirilmesine neden olmuştur.

Üniversitelerdeki olaylar nedeniyle, Dursun ve arkadaşları üniversitelerine giderken her gün ayrı bir tedirginlik içindedirler. Şöyle ki; "*Ekim ayında Dursun, Ankara'ya döndüğü sabah, doğru okula gitti. Daha önce Mustafa'ya telefon etmiş ve*

⁵³⁵ Işinsu, s. 153.

⁵³⁶ Nettavir, *Osman Yüksel Serdengeçti'yi rahmetle anıyoruz...*, 10.11.2012, Erişim Tarihi: 25 Nisan 2013, <http://www.nettavir.com/?islem=haberoku&id=12512>.

⁵³⁷ Işinsu, s. 155.

⁵³⁸ Işinsu, s. 156.

*polislerin devamlı olarak Erkek Tekniğin bahçesinde nöbet tuttuklarını, solcuların sindiklerini ve gelmesinde bir sakınca olmadığını öğrenmişti. Yine de bir garip tedirginlik içindeydi. Daha uzaktan ellerinde bavullarla iki kişinin, Gazi Terbiye'nin oraya saptıklarını gördü, duraladı... Geçen yıldan beri kendi yatakhaneleri silah deposu haline getirilmişti, olay çıkacağı zaman silahlar bavullarla Gazi Terbiye'ye taşınıyordu. Dursun geri dönüp dönmeyi düşündü, mektebin bahçesine toplananları da görmüştü. Yanlarında da hiçbir şey yoktu sonra bahçeye baktılar polis de gitmişti.”*⁵³⁹ Burada anlatılanlardan öğrencilerin Erkek Tekniğe ve yatakhanelerine gelmekten çekindikleri bununla birlikte yatakhanelerinin ve Gazi Terbiye'nin sol(devrimci) öğrenciler tarafından silah deposu olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dursun ve arkadaşlarının okullarına gitmekten çekinmelerinin nedeni, sol(devrimci) öğrenciler tarafından tek ve silahsız olarak yakalandıklarında dövülme ve kaçırılma gibi olayların yaşanmasındandır. O gün gerçekten de sol(devrimci) öğrencilerin etraflarında döndüklerini görünce, Dursun ve birkaç arkadaşı hemen Müdür'ün odasına gittiler, Müdür'e polisi çağırması için ısrar ettiler ancak; o sırada dışarıda kalan bir arkadaşları fena şekilde dövüldü.

Ayrıca Ankara'nın bazı semtlerinden de Dursun ve çevresindeki kişilerin yaşadığı yer ve bazı olaylar aracılığıyla bahsedilmiştir. Şöyle ki; Dursun ve arkadaşları, sol(devrimci) öğrencilerin yatakhanelerine hakim olması sonucu yatakhanelerine girememiş ve Ergin Sokağı'ndan ev kiralamışlardır. “*Erdem'in Mebus evleri, Ergin Sokağında bodrum katında buluşmuşlardı...Erdem, okul yatakhanesi solcuların eline geçtikten sonra bu bodrum katına taşınmıştı.*”⁵⁴⁰

Dursun'un çevresindeki kişilerden biri de çocukluğundan tanıdığı Nurten Hemşire'dir ve onunla Ankara'nın And Sokağı'nda Nurten'in evinde buluşurlar. (Dursun) “*And Sokağı'ndaki apartmanın kapısını çalarken pırıl pırıl duygular içindeydi.*”⁵⁴¹ Dursun, Nurten ile buluştuğunda onunla konuşurken (Nurten) “- Nerede okuyorsun?

(Dursun) - *Erkek Teknikte, tesviyecilik bölümünde.*

⁵³⁹ Işınsoy, s. 173.

⁵⁴⁰ Işınsoy, s. 183.

⁵⁴¹ Işınsoy, s. 239.

(Nurten) *-Erkek Teknik, dedi, bu, Adnan'ın okulu! Fena değilmiş yalnız birkaç mikrobun temizlenmesi lazım.*"⁵⁴² Dursun, işte o temizlenmesi gereken mikropların başındaki isimlerdendi ki gerçekten de romanın sonunda kendi okulunda sol(devrimci) öğrenciler tarafından öldürüldü. Dursun, Nurten'in anlattıklarından olayları anlayınca hemen oradan çıktı ve Kızılay'a geldiğinde Metin diye bir arkadaşıyla karşılaştı. (Metin) *"- Ee okulda son durum nasıl?*

(Dursun) *-Kötü Gazi Terbiye'ye hakim oldukları için, bize uzanmaları kolay oluyor.*"⁵⁴³ Gazi Terbiye'ye sol(devrimci) öğrencilerin hakim olması sonucu Dursun'un Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun da Gazi Terbiye'ye yakın olması nedeniyle oraya da etkilerinin olduğundan bahsedilmiştir. Sol(devrimci) öğrenciler mekanları bu şekilde işgal ederken sağ(ülkücü) öğrencilerin de bazı mekanları haklı gerekçeler nedeniyle işgal ettikleri görülür. Şöyle ki; (Dursun) *"- Bahçeli'deki Tokat Talebe Yurdunu işgal etmemiz lazım Metin dedi, anladın mı bu çok önemli.*

-Yalnız o mu daha bir sürü yurt var ki...

Dursun, sinirli sinirli arkadaşının sözünü kesti:

*-Orada Tokat'lı çok iyi çocuklar var, temas ediyorum, tanıyorum hepsini. Yurt solcuların elinde olduğu için ister istemez hareketsiz kalıyorlar. Biz işgal edersek bu çocukları gün ışığına çıkarmış oluruz. Desteğimize ihtiyaçları var anlıyor musun, unutma!"*⁵⁴⁴ Sağ (ülkücü) öğrenciler, sol(devrimci) öğrencilerin işgal ettiği yurtları ve yatakhaneleri onların hakimiyetinden kurtarmaları gerektiğine inanmaktadırlar.

Diğer Mekanlar: Romanda yer alan diğer mekanlar olayların yaşandığı somut ve canlı mekanlar değil, haklarında düşünülen ya da konuşulan mekanlardır. Birincisi; ülkücü öğrencilerin mekanlarından biri Devlet dergi yazıhanesidir. Devlet dergi yazıhanesinde Dursun ve arkadaşları, ülkücü ağabeyleri orada toplantılarını, konferanslarını ve görüşmelerini yapar ve bunlarla birlikte gazete ve dergileri için yazılar yayımlarlardı. Ancak burada bahsedilen Devlet dergi yazıhanesi sadece konuşma içerisinde geçmiştir. Şöyle ki; Sol(devrimci) öğrenciler, ülkücü öğrencilerin bu

⁵⁴² Işınsoy, s. 241.

⁵⁴³ Işınsoy, s. 263.

⁵⁴⁴ Işınsoy, s. 269.

mekanda neler yaptıklarını ve planladıklarını öğrenmek için Adnan, Leyla'dan kardeşi Ali - ülkücü öğrencilerle birlikte olduğu için - ondan bilgi istenmektedir. (Adnan) “- *Bizim okuldaki çocuk, Dursun Önkuzu ve Devlet yazıhanesinde ne yapıldığı, oraya kimlerin gelip gittiği, bilhassa hocalardan, evet bütün bunlardan bilgi istiyoruz.*”⁵⁴⁵ Burada anlatılan olay canlı bir şekilde devlet dergi yazıhanesinde yaşanmamış, sadece konuşma içerisinde oradan bahsedilmiştir.

İkincisi; Amerika da konuşma içerisinde geçen mekanlardandır. Leyla ve ailesinin Amerika'ya gideceğinden bahsedilir. Leyla ve Ali'nin ailesi ülkenin karışık ortamından kurtulmak için okul çalışmaları adı altında Amerika'ya gitmeye karar verir. Sol(devrimci) grubunda yapılanlar üzerine akli karışık olan Leyla bu habere çok sevinir. Ali ise; ülkenin bu zor günlerinde babasının burada bir şeyler yapabileceğine inandığı ve ülkeye sahip çıkılması gerektiğini düşündüğü için bu habere hiç sevinmez. Leyla, sol(devrimci) arkadaşlarının Amerika'ya gideceklerinden haberlerinin olmasını istememektedir. Ancak, bir gün Seyhan arar ve “- *Amerika'ya gidiyormuşsunuz öyle mi? İnsan bir haber verir diyordu.*”⁵⁴⁶ Leyla sol(devrimci) arkadaşlarının ne kadar haberi olmasını istemediyse de haberleri olmuştu.

(Seyhan) “-...yarın konuşup vedalaşalım seninle. Saat 15.30'da, Gazi Terbiye'nin orda buluşalım dedi. Aslında sana Amerika için görev vereceğiz dedi.”⁵⁴⁷ Bu şekilde anlaştılar; ancak Leyla ve ailesi Amerika'ya gidemeden roman sona ermiştir. Yani Amerika sadece konuşmalarda geçmiştir.

Üçüncüsü; Dursun ve arkadaşları, sol(devrimci) öğrencilerin kendilerine düşünce olarak yakın gördükleri ve örnek aldıkları ülkeleri şu şekilde eleştirirler. (Mahir) “*Öğreti bu zaten, insanlığa tapacaksın, insanı seveceksin ama dikkat, yanı başındakini değil, çok uzaktakini, tanımadığın, görmediğin, bilmediğin kişiyi.*

Ama Azerbaycan, Batı Trakya, Türkistan da çok uzakta.”⁵⁴⁸

“- Onlar da yanı başında sayılır, çünkü senin soyundan! Oysa bir Vietnamlı, bir Kübalı öyle mi, uzak ve çekici bir hayal gibi, onu seveceksin ve onun için yanındakinin canına okumak mübah olacak.

⁵⁴⁵ Işınsu, s. 209.

⁵⁴⁶ Işınsu, s. 343.

⁵⁴⁷ Işınsu, s. 345.

⁵⁴⁸ Işınsu, s. 193.

- *Belki zengin çocukların da fakir halk diye çırpınmaları bu aradaki mesafedendir.*

- *Geç canım, o bir nevi vicdan susturması.*

- *Bilir misin sabahleyin Alaaddin'i vuran, Halim'i döven çocukların hepsi de Amerikan tutsağı Vietnamlılar için nutuk atıyorlardır.*

- *Dır değil, atıyorlar. Amerika'nın sömürdüğü Türkiye için nutuk atıyorlar. Peki kim bu halk?*"⁵⁴⁹ Ülkücü öğrenciler, sol(devrimci) öğrencilerin kendi soydaşları, dindaşlarından olan ülkeler için değil de Vietnam, Küba gibi sömürülen ülkeler için nutuk atmalarını ve bu ülkelerin yanında olmalarını, onlar için nutuk atmalarını eleştirmektedirler.

Dursun, sol(devrimci) öğrencilerin Rusya'yı her yönüyle örnek aldığını, eğer onlar üniversiteleri ve ülkeyi korumasa ülkemizin Rusya'nın sömürüsü olacağından bahseder. Dursun'un Zile'ye gittiğinde kardeşi Kadriye ile bu konu hakkındaki konuşmalarından bu düşüncesini anlayabiliriz. "*İnan bak, eğer biz olmasaydık, ülkücüler yani, bütün üniversiteye çoktan komünistler hakim olmuştu.*

(Kadriye) - *Çok mu kötü olurdu komünistler hakim olsaydı?*

-*Evet Kadriye çok kötü olurdu, biz de Macaristan, Bulgaristan gibi, Rusya'nın uydusu haline gelirdik, anlatabiliyor muyum? Artık Türkiye'de Türk'ün menfaatleri değil, Rusya'nın menfaatleri düşünülürdü. Komünist rejim... Biliyorsun bugün Rusya'da sadece bir sömürü aleti durumunda, Rusya'nın çıkarları, emperyalist emelleri için, bir sömürü aleti.*"⁵⁵⁰ Ülkücü öğrenciler, sol(devrimci) öğrencilerin ülkenin kurtuluşu için benimsedikleri Marx'ın toplum düzeninin Rusya'nın sömürge aracı olduğunu ve bizim ülkemizde de eğer bu toplum düzeni uygulanırsa bizim de Rusya'nın sömürüsü durumuna geçeceğimizden bahsederler.(Dursun) "- *Sonra bir şey daha, bunu da unutma, Amerika'ya defol git falan diyoruz, her bir şeyi diyoruz, denizcilerini dövüyoruz falan, Amerika üs kurduğu yerlerden çıkmasını da biliyor, istenmediği zaman. Fakat, Rusya bir girdi mi, bir daha çıkaramıyorsun. Macaristan'ı unutma. Rus tankları altında ezilen gençleri hiç unutma! Ne istiyorlardı onlar, sadece*

⁵⁴⁹ Işınso, s. 194.

⁵⁵⁰ Işınso, s. 326, 327.

Macaristan için hürriyet, o kadar.”⁵⁵¹ Ülkücü öğrencilerin Amerika’ya daha yakın bir politika izlemeleri onların - Amerika için yine bir ülkeye girdiğinde çıkmasını biliyor - demelerine neden olmuştur. Ancak, Rusya’nın bir ülkeye girdiğinde çıkmadığından bahsedilmiştir. Burada bahsedilen tüm ülkeler sadece konuşmalarda geçmiştir.

Dördüncüsü; Sağ (ülkü) öğrencilerin genelde Anadolu’lu, kasabalı, köylü ve fakir olduğu sol(devrimci) öğrencilerin ise, şehirli ve varlıklı olduğu konuşmalarda geçmiştir.(Dursun) *“Mukayese edersek solcu ilerici grup, büyük şehirlerin burjuva tabakasında teşekkül ediyor. Gençleri varlıklı... Bizler ise, Anadolu’dan gelmiş kasaba kültürü almış ve genellikle fakiriz.*”⁵⁵²

“-Bizde gençlik şehir gençliği genellikle değer yargılarından yoksun.

-Yani ne demeye getiriyorsun Dursun?

-Ülkücülerle, bu şehir solcuları arasındaki farkı düşündüm; bizler kimiz? Şuradan, buradan Anadolu kasabalarından, köylerinden...”⁵⁵³ Burada Dursun, genellikle ülkücü öğrencilerin kırsal bölgelerden gelmesi nedeniyle milletine, kültürüne ve değerlerine daha çok bağlı olduğu sol(devrimci) öğrencilerin ise, genellikle şehirde yaşamaları nedeniyle bu tür değerlere bağlı olmadığını ifade etmiştir. Ancak burada belirli bir köy ya da şehir örnek verilmemiş sadece konuşmalarda geçmiştir.

Bu diğer mekanlar bölümünde olaylar, bu anlatılan mekanlarda canlı olarak yaşanmasa da sağ(ülkü) ve sol(devrimci) öğrencilerin mücadelelerinin temel nedenlerini ve nereden esinlendiklerini anlama anlamında önemlidir. Sağ(ülkü) öğrenciler odaklı olan bu Sancı romanında bu öğrencilerin çıkış noktası olan millilik, tarih, din, gelenek – görenek vd. mekanlar üzerinden anlatılmaya çalışılmıştır.

4.1.1.4. Kişiler

Sancı romanının, başkışisi Dursun Ertuğrul Önkuzu’dur. Roman, Dursun’un etrafındaki kalabalık bir insan örgüsü ile biçimlendirilmiştir. Dursun’un üniversitedeki arkadaş çevresi ve ülkücü ağabeyleri, Leyla’nın üniversitedeki arkadaş çevresi, Leyla ve Ali’nin ailesi çekirdek kadroyu oluştururlar. Bu üç gurubun kendi içinde merkez

⁵⁵¹ Işın, s. 328.

⁵⁵² Işın, s. 170.

⁵⁵³ Işın, s. 191.

kişileri vardır ve bu merkez kişilerin etrafında bulunan akrabalık bağı bulunan ya da akrabalık bağı bulunmayan çevresindeki kişiler de vardır. Bu kişilere belirli karakterler ve özellikler giydirilerek olaylar onlar üzerinden örgülenmiştir. Sancı romanı, sol(devrimci) öğrencilerin sağ (ülkücü) öğrencilerle çatışmasıyla başlar, romanın sonuna kadar bu kavgalar ve çatışmalar devam eder. Bu çatışmalar süreç içerisinde Dursun ve arkadaşları ile Leyla ve arkadaşları arasında yoğunlaşmaya başlar. Bu arada Leyla ve ailesinden de bahsedilir. Romanda Dursun ile ilgili yerlerde onun anılarında ailesine de değinilmiştir. Dursun Tokat'ın Zile ilçesindendir ve Yüksek Öğretmen Okulunu okumaya gidene kadar orada yaşamıştır. Romanda asıl öykü zamanı, Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda Tesviyecilik Bölümü'nde okuduğu dönemdir. Bu nedenle roman, asıl öykü zamanında Dursun'un etrafındaki kişiler üzerine kurgulanmıştır. Dolayısıyla roman Dursun ve çevresindeki kişiler yönüyle adeta üçe ayrılır; ancak bu üçe ayrılma ve ortamın farklılaşması, birinin bitip diğerinin başlaması şeklinde değildir. Bölüm ve olaylar ilerleyiş olarak bir sırayı takip etse de olaylar iç içe geçmiş ve bir konudan başka bir konuya geçiş şeklindedir.

Sancı'daki merkez kişiler üç gurup içinde değerlendirilebilir. Bunlar şöyle;

1.Dursun, Dursun'un arkadaşları; Mehmet, Mustafa, Ramiz, Muhiddin, Salih, Çoşkun, İbrahim, Şevket, Erdem... ve ülkücü ağabeyleri; Dünder Taşer, Sadi Bey, Galip Erdem...

2. Leyla, Leyla'nın arkadaşları; Turgut, Seyhan, Adnan, Nurten Hemşire.

3.Leyla, Leyla'nın kardeşi Ali, babası Profesör Saadettin Koç, annesi Sabiha Hanım.

Dursun: Sancı'nın başkahramanıdır. Gerçek hayattan alınmış bir kişidir. *“Annesi Şükriye Hanım, babası Abdullah Emmi'dir. Doğum tarihi 1948'dir.”*⁵⁵⁴ Romanın asıl öykü zamanı, Dursun'un Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nda okuduğu dönemdir bu nedenle ancak anılarında çocukluğundan bahsedilir. Anıları ile Tokat'ın Zile ilçesinde ortaokuldaki yaşadıkları, kişilik yapısı ve ailesi hakkında bilgi verilir. Dursun'un lise döneminden hiç bahsedilmemiş, direkt üniversitede yaşadığı döneme atlanmıştır. Sancı romanındaki kişiler, başkahramanın küçüklüğünden itibaren etkileşim/iletişim içerisinde olduğu insanlar çerçevesinde genel

⁵⁵⁴ Işınsoy, s. 105.

olarak ikiye ayrılır. Birinci çevresi; Tokat/ Zile'deki kişiler, ikinci çevresi ise Ankara'da üniversite'deki çevresindeki kişilerden oluşmuştur. Bu ayırmadan dolayı da romanı Dursun'un kişiliğinde iki bölümde ele alıp inceleyebiliriz.

Birinci bölüm: Dursun Ertuğrul Önkuzu'nun çocukluktan gençliğe geçtiği evrede en erken dönem olarak hatırlananlar ortaokul yıllarına denk gelir ve bu dönemde ailesi ve çevresiyle yaşadıkları anılarında anlatılır. Dursun üniversite okuduğu yıllarda da ailesinin yanına tatillerde gider ve onlarla, oradaki çevresiyle yaşadıklarına asıl öykü zamanı içerisinde de yer verilmiştir. Bu bölümde Dursun'un çevresindeki kişiler; annesi Şükriye Hanım, babası Abdullah Bey, kız kardeşleri sırasıyla Samiye, Kadriye ve Zübeyde, ortaokuldan arkadaşı Mehmet, hastanedeki Nurten Hemşire ve arkadaşının babası Saadettin Bey vd.'leri ile yaşanır ilişkiler. Dursun'un annesi ev hanımı, babası sobacıdır, yoksul bir ailenin dört çocuğundan biridir. Dursun küçüklüğünden itibaren yardımsever, düşünceli, hassas, olgun biridir, romandaki bazı cümleler onun bu özelliklerini kanıtlar. Şöyle ki;(Dursun'un) *“Ortaokulu bitirinceye kadar meselesi ‘insanlık’ kavramı oldu. Pek oyun oynamazdı. Ya şuradan buradan bulup buluşturduğu kitapları okur ya da basma perdelerini çekip kapattığı kerevetin üstüne yatar, düşünürdü.”*⁵⁵⁵ Aynı zamanda tarihine, kültürüne, milletine meraklı, duyarlı ve bunları öğrenmeye çalışan bir çocuktur. *“Dursun tarihi romanları severdi, bilhassa Türk tarihi ile ilgili olanları...”*⁵⁵⁶

Ortaokuldayken Dursun, ismini beğenmez ve değiştirmek ister, ancak annesi değiştirmesini istememektedir. Çünkü daha önceki çocukları öldüğü için Dursun'un bu ismiyle uzun ömürlü yaşayacağını ummaktadır ve uzun ömürlü olması için bu ismi vermişlerdir. Dursun, annesini dinlemez ve ismini değiştirmek istediğini tarih öğretmenine anlatır. Tarih öğretmeni de annenin dediğini dinle, ismini değiştirmeyelim; ama yanına Ertuğrul ismini de koyalım olur mu demiştir? Dursun bu ismi çok beğenmiş ve kabul etmiştir. *“Dursun, yeni ismi ile yüreğinin en gizli köşesinde arzuladığı bir şahsiyeti kazandığını sandı. Bu bir kahraman ve ülkü adamının kişiliği idi.”*⁵⁵⁷ Dursun'un küçüklüğündeki bu hassasiyetleri onun ileride nasıl biri olacağının göstergelerindendir. Üniversitede içinde bulunduğu sağ(ülkü) grubun temel felsefesi

⁵⁵⁵ Işınso, s. 96.

⁵⁵⁶ Işınso, s. 97.

⁵⁵⁷ Işınso, s. 107.

çerçevesinde millilik, tarih, kültür ve din unsurlarına küçüklüğünden itibaren ayrı bir ilgisi vardır.

İkinci bölüm ise: Dursun'un gençlik dönemini yansıtır. Bu bölüm; Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Tesviyecilik bölümünü kazanmasıyla üniversiteden edindiği arkadaş çevresi; Mehmet, Mustafa, Ramiz, Muhiddin, Salih, Çoşkun, İbrahim, Şevket, Erdem... ve ülkücü ağabeyleri; Dünder Taşer, Sadi Bey... ile bu kişilerin karşısında onlarla mücadele eden sol(devrimci) öğrenciler ve arkadaşları; Leyla, Turgut, Seyhan, Adnan, Nurten Hemşire ve yine bu kişilerden Leyla'nın aile çevresi; Leyla'nın kardeşi Ali, babası Profesör Saadettin Koç, annesi Sabiha Hanım ile yaşadıkları ilişkiler ve olaylar çerçevesinde kuruludur. Dursun ve arkadaşları, sağ(ülkü) görüşe sahip öğrencilerdir. Romandaki, Dursun ve buradaki bazı arkadaşları sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınan ve 1970 yılında öğrenci olaylarını yaşayan öğrencilerdir. Öğrenci olayları, önce üniversite reformu istekleriyle başlamış daha sonra ise ülkenin genel sorunlarının çözülmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir. Ancak öğrencilerin çözüm yöntemlerinin farklı olması onların sağ – sol grup şeklinde ayrılmasına ve örgütlenmelerine neden olmuştur. Bu ayrılık önce tartışmalar, masumane kavgalar, sonrasında ise silahlı çatışmalara dönüşmüştür. Sancı romanının da başından sonuna kadar sağ(ülkü) öğrenciler ile sol(devrimci) öğrenciler arasındaki çatışmalar anlatılır. Bu çatışmalarda sağ(ülkü) öğrencilerden yaralanan, ölenler olmuştur. Romanda çatışmalarda ölen öğrenciler gerçek hayatta da bu tür çatışmalarda ölen öğrencilerdir. Örneğin; Süleyman Özmen, Yusuf İmamoğlu ve başkahraman Dursun Ertuğrul Önkuzu da bunlardan biridir. Çatışmalarda ölen Yusuf İmamoğlu; *“Dursun, Yusuf İmamoğlu'nun katledilişini gazetelerde okuduktan sonra, dergi yazıhanesinde gerçeği dinledi.”*⁵⁵⁸ Başkahraman Dursun Önkuzu da romanın sonunda sol(devrimci) öğrenciler tarafından işkence edilerek öldürülmüştür. *“Dursun'un yaralı, cansız bedeni, küçük bir kan gölünün ortasında, taşın üstünde yatıyordu.”*⁵⁵⁹

Romanda Dursun için çizilen karakter şöyledir; dürüst, iyi yürekli, fedakar, olgun, ağırbaşlı ve iradeli. Başka bir yerde de Dursun bu özelliklerinden yola çıkılarak şöyle tanımlanmıştır. *“ ‘Kız gibi saf!’, ‘Çekingen, durgun!’, ‘Sessiz, sakın, kendini hep ikinci, üçüncü plana atar. ‘Alındır ha, birdenbire öfkeleniverdi mi...’Ve*

⁵⁵⁸ Işın, s. 161.

⁵⁵⁹ Işın, s. 363.

nihayet... 'Çıtkırıldım yürekli! 'Aslında kendi hakkında bütün bu söylenenler, birbirini tamamlayan şeylerdi, yine de 'bütün'ü tarife yetersizdiler. Sukunetinde inadı, çıtkırıldım yüreğinin ta derininde sağlam iradesi olmasa, o, militan bir ülkücü olabilir miydi?''⁵⁶⁰

Dursun, gerek sözleri gerek davranışları ile bir ülkücünün nasıl olması gerektiğini ortaya koyan bir şahsiyettir. Dursun, sol(devrimci) öğrencilerin düşüncelerinin ve çözüm yöntemlerinin bizim toplumumuza hitap etmediğini düşünerek bunları reddeder. Dursun; vatanına, milletine, dinine ve töresine bağlı biridir. Gençlerin de bu unsurlara bağlı yetiştirilmesi gerektiğini savunur. Ona göre; gençler bu değerlere bağlı yetişirse vatanına, milletine faydalı olur.

Emine Işınsu, Dursun Ertuğrul Önkuzu'yu başkahraman olarak gerçek hayattan almıştır. Işınsu'nun bu kişiyi seçmekteki asıl amacı 1970'li yıllardaki öğrenci olaylarında aktif faaliyet gösteren ülkücü öğrencilerin düşüncelerini, duygularını, yaşadıklarını ve amaçlarını bu kişi üzerinden göstermektir.

Mehmet: Mehmet, Dursun'un aynı siyasi görüşe sahip çocukluk arkadaşıdır. Dursun, üniversitede okurken Mehmet de Devlet dergi yazıhanesinde çalışmaktadır. Dursun ile Mehmet çocuk yaşlarında iken bazı özellikleriyle karşılaştırılarak ikisinin de karakteri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ancak burada daha çok Mehmet tanıtılmak istenmektedir. Dursun ile Mehmet, karşılaştırıldığında Mehmet ona göre daha derin düşünen bir çocuk değildir. Örneğin; *"Dursun ateşe bakınca cehennemi düşünür korkardı oysa Mehmet'in aklına böyle şeyler gelmezdi hiç..."*

*-Dursun, tarihi romanları severdi, bilhassa Türk tarihi ile ilgili olanları Mehmet, macera romanlarını. O yıllarda okudukları üzerine hemen hemen hiç düşünmezdi."*⁵⁶¹ Dolayısıyla Mehmet ile Dursun birbirinden farklıdır. Dursun ve Mehmet, yıllar geçtikçe daha yakın dost olmuşlardır. Romanda da bu durum şöyle anlatılır.: *"O günlerden sonra daha bir iyi arkadaş oldular. Gönüllerini ve beyinlerini birleştirdiler. Mehmet'te Dursun'un hayal gücü, incecik duyguları yoktu fakat o, daha serin daha sağlıklı kararlar alabiliyordu."*⁵⁶²

Mehmet, Devlet dergi yazıhanesinde çalıştığı sırada fiziksel olarak; tombul yanaklı, çukur çeneli, kocaman gövdeli biri olarak tarif edilir. Şöyle ki; Ali ablasını

⁵⁶⁰ Işınsu, s. 353, 354.

⁵⁶¹ Işınsu, s. 96, 97.

⁵⁶² Işınsu, s. 100.

korkutanların ülkücü ağabeyleri olduğunu duyunca bunun hesabını sormak için yazıhaneye gider. O sırada yazıhanede Ali'ye yardımcı olmak için Mehmet'in devreye girdiğini görülür.

“Ali fırtına gibi içeri girdi ve o sırada;

-Sağdaki küçük odada Mehmet'le Osman yazı okuyorlardı.”⁵⁶³

“-Mehmet ağabey, dün akşam ülkücüler ablamı korkutmuşlar, hastalandı kızcağız.

(Mehmet) - Ne? Sesi ufak çapta bir borazan tonundaydı, hayretle biraz daha kalınlaşmıştı.

(Ali) -Doktor bile çağırdık, sinir krizi geçirdi.

-Otur Ali, dedi.”⁵⁶⁴ Mehmet, Ali ile güzel bir şekilde ilgilenip Dünder Bey'den de yardım isteyip Ali'nin ablasını korkutanların ülkücüler değil kendi arkadaşları olduğunu ortaya çıkarıp ispat edilmesine yardımcı olmuştur.

Mehmet, Dursun'u çok iyi tanıyan ve onu çok seven ülkücü arkadaşdır.

Mustafa: Mustafa, Dursun'un sağ(ülkü) grup arkadaşlarındandır. Fen Fakültesi Matematik Bölümü öğrencisidir *“Fen Fakültesinden Mustafa; kumral, mavi gözlü, orta boylu bir genç adamdı.”⁵⁶⁵* Sancı romanında genelde sağ(ülkü) ve sol(devrimci) öğrencilerin kavgaları ve çatışmaları anlatıldığı için romanda kişilerden de kavga ve çatışma anındaki fonksiyonları çerçevesinde bahsedilmiş, bu nedenle de kişiler hakkında sınırlı bilgi verilmiştir. Mustafa, sol(devrimci) öğrencilerle girilen çatışmada yaralanan öğrencilerden biridir. Bir gün sol(devrimci) öğrenciler onların fakültesini işgal eder ve sağ(ülkü) öğrencileri derslere almazlar. Mustafa ve bazı arkadaşları da yanlarında silahları olduğundan onları dinlemez ve derse girerler; ancak çıkışta sol(devrimci) öğrencilerle kavga ederler. Sonra bu durumu Mustafa ve arkadaşları üst yöneticilere ve emniyet güçlerine bildirirler ve çözüm olacak diye düşünürler; ancak öğleden sonra okula geldiklerinde silahlar patlar, sol(devrimci) öğrenciler onları silahsız yakalar ve Mustafa işte bu çatışma esnasında yaralananlardandır. Mustafa vurulma anını şöyle anlatır: *“Kimseyi görmüyordum ki,*

⁵⁶³ Işınso, s. 127.

⁵⁶⁴ Işınso, s. 129.

⁵⁶⁵ Işınso, s. 143.

*şuradan buradan mermiler uçuşuyor, nihayet kendimi yere atmayı akıl ettim. Orada vuruldum.*⁵⁶⁶ Mustafa bu olaydan sonra yöneticilerin hiçbir şey yapmadığını milletin idareci kadrosunu milliyetçilerden seçmesi gerektiğini ifade ederek sağ(ülkücü) öğrencilerin genel düşüncesini dile getirmiştir.

Mustafa, yine bir başka yerde arkadaşlarından birinin sol(devrimci) öğrenciler tarafından dövüldüğü yerde karşımıza çıkar. Dursun ve birkaç arkadaşı yine üniversiteye gittikleri bir gün de okulda polisler yokken sol(devrimci) öğrenciler onları dövmek için pusu kurmuşlardır. Mustafa ve diğer arkadaşları Müdür'ün odasına gider, Müdür'e polisi çağırması gerektiğini söylerler ancak Müdür'ün polisleri çok geç çağırması sonucu dışarıdaki bazı arkadaşları fena bir şekilde dövülmüşlerdir. Mustafa bu duruma çok üzülür ve kızar.

En son Mustafa'yı gördüğümüz yer; Dursun ve bazı arkadaşlarıyla Mustafa Erdem'in evinde toplanmışlardır. Orada arkadaşlarıyla sol(devrimci) öğrenciler üzerine bazı konuşma ve tartışmalarına rastlanılır.

Dündar Taşer: Dursun'un sağ(ülkücü) ağabeylerinden biridir. Sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmış bir kişidir. 27 Mayıs anayasasını gerçekleştiren 38 kişilik MBK üyelerindendir. Daha sonra siyasete atılan 14'ler grubundandır. Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkan Yardımcısıdır.⁵⁶⁷ Türkeş'ten sonra ikinci adamdır. Romanda Dündar Bey, Doçent'tir ve genelde Devlet dergi yazıhanesinde bulunur, gazete yazı yazar, ülkücüleri ilgilendiren olaylar üzerine ve bazen de dergiye gelen gruplara ülkücülük felsefesi çerçevesinde konuşmalar yapar. Örneğin; ülkücü öğrencilerden Süleyman Özmen, sol(devrimci) öğrenciler tarafından şehit edildiğinde Dündar Bey, onun cenazesinde duygulu ve kararlı bir konuşma yapar. *“Kan yerde kalmaz! Süleyman Özmen şehit oldu. Kuşatılmış, aç bırakılmış arkadaşlarına ekmek götürürken komünist kurşunları ile vuruldu... Orta Doğu Teknik Üniversitesinden, Siyasal Bilgiler Fakültesinden gelen ve Fen Fakültesinde üslenen diğer solcu gençlerin yardımıyla, Yüksek Öğretmen Okulunda milliyetçilerin sığındığı binanın elektrikleri kesildi, suları kesildi. Hapis kalanlara yardım için okul müdürünü aradılar. Ve... Hep elleri boş döndüler, ...solcular, tabanca, dinamit ve her çeşit tahrip araçları ile*

⁵⁶⁶ Işınsoy, s. 147.

⁵⁶⁷ Hakan Akpınar, *Kurtların Kardeşliği CKMP'den MHP'ye (1965-2005)*, (1. Baskı), Bir Harf Yayınları, İstanbul Ağustos 2005, ss. 52 - 65.

donanmış bir halde kuşatmayı sürdürüyorlardı... İşte Süleyman Özmen, böyle bir yere yemek götürüyordu... O şehittir, yeri şüheda katıdır. Fakat biz artık ölmeyeceğiz, bu sallanan topraklar üzerinde, doğum sancısı; yeni, güçlü büyük Türkiye'nin sancısını çeken bu topraklar üzerinde, biz artık ölmeyeceğiz."⁵⁶⁸ Burada Dünder Bey'in sağ (ülküçü) öğrencilerle ilgilenen bir ağabey olduğu görülür. Dünder Bey, bunun yanında dergi yazıhanesine gelen farklı gruplara da konuşmalar yapmaktadır. Örneğin; Dergi yazıhanesine gelen öğretmenlere yaptığı konuşmada "...dikkatle dinleyenlere hitap ediyordu. İri kahverengi gözlerinde her zamanki yumuşak, biraz alaylı, biraz bağışlayan bakışları kadınlı erkekli on beş on altı kadar genç öğretmenin üzerine parıl parıl dökülüyor, onların gözlerinden daha derinlere, yüreklerine değin nüfuz etmeye çalışıyordu."⁵⁶⁹ Burada, tarihimizde öğretmenlerin çok önemli olduğundan ve bu dönemde de öğretmenlerin olması gerektiği önemli konuma milliyetçi hareketin getireceğini şöyle ifade etmiştir: "*İşte Milliyetçi Hareket, Türk öğretmenlerini geleneklerimizdeki gerçek yerine oturtmaya azimlidir.*"⁵⁷⁰

Dünder Bey; dürüst, saygılı, olgun, güvenilir, yumuşak huylu ve alçakgönüllü bir kişidir. Bu özellikleri nedeniyle Dursun ve arkadaşları ve dergi yazıhanesinde çalışanlar onu çok severler. Dergidekilere, Dursun ve arkadaşlarına ülkücülerin nasıl olması gerektiği konusunda öğütler verir, hedefler gösterir. Dursun ve arkadaşları üzerinde onun konuşmaları çok etkili olmaktadır. Dursun'un, Muhiddin ve arkadaşları ile konuşmasından bunu anlayabiliriz.(Dursun): "*önemli olan Türk'ün menfaatleri. Bu menfaatleri kavramak ve korumak için de Dünder ağabeyin söylediği gibi, düşüncede harekette milli olmak gerekir. Millet, ayniyet ve devamlılıktır. Taşer ağabeyimiz bunu söylüyor ve bizden beklediği de bu iki kavramı yaşamamız, ancak tarihimizi okuduktan sonra, ben Dünder ağabeyi daha iyi anladım.*"⁵⁷¹ Romanda Dünder Bey, sosyal yaşamdaki fonksiyonuna benzer şekilde anlatılmıştır. Sosyal yaşamdaki gerçeklikte de Dünder Bey; 1965'te CKMP'nin olağanüstü kongresinde Alparslan Türkeş parti genel başkanı Dünder Bey Genel İdare Kurulu üyesi olmuştur. 1967 yılından itibaren de MHP Genel Başkan Yardımcılığına getirilmiş ve vefatına (1972)'ye kadar görevine devam

⁵⁶⁸ Işın, s. 21, 22.

⁵⁶⁹ Işın, s. 313.

⁵⁷⁰ Işın, s. 314.

⁵⁷¹ Işın, s. 193.

etmiştir.⁵⁷² Yani Dünder Bey ülkücü harekette Türkes'ten sonra ikinci adam ve o dönemde haftalık gazete olarak yayınlanan devlet gazetesine yazılar yazardı.⁵⁷³ Çeşitli gruplara konuşmalar yapar ve ülkücü öğrencilerin yetiştirilmesinde de emeği geçen biridir.⁵⁷⁴

Sadi Bey: Romanda Dursun'un sağ(ülkü) ağabeylerindendir. Romandaki Sadi Bey'in sosyal yaşamdaki gerçeklikteki ülkücü harekette önemli isimlerden biri olan CKMP Gençlik Kolları Genel Başkanı Sadi Somuncuoğlu olduğunu tahmin etmekteyiz. Çünkü gerçek hayatta Sadi Somuncuoğlu romandaki gibi ülkücü öğrencilerin yetiştirilmesinde etkili kişilerden biridir.⁵⁷⁵ 1969 yılında da Devlet Dergisi'ni, haftalık gazete olarak yayımlayan kişilerdendir. Romandaki Sadi Bey de Devlet dergi yazıhanesinden sorumlu ve sürekli Devlet yazıhanesinde görülür. Aynı zamanda ülkücü öğrencilerin yönlendirmesinde ve yetiştirilmesinde de etkin birisidir. Bunu doğrulayan ifadeler şunlardır: *“Sadi, bütün ülkücü gençlerin ağabeyiydi. Darda kalındığı zaman başvurulacak... O, çözülemeyecek bir problemin içinden çıkacak, zamanında taktik verecek, yol gösterecek, zamanında nasihat edecek, seminerleriyle ülkücülüğü anlatacak, meseleleri izah edecek, iyi bir idareciydi; ülkücü gençler başarılarının çok büyük bir kısmını ona borçluydular.”*⁵⁷⁶

Sadi Bey'in kişiliği ve davranışları ile ilgili de şunlar söylenmiştir: *“Daima lacivert elbise, beyaz gömlek giyer, güzel kravat seçerdi. Sert hatlı, esmer yüzünde, irade gücünü hemen belirleyiveren bir anlam vardı. Çok ağırbaşlıydı, gençlerle arasında belirli bir mesafe bulunmasına son derece dikkat ederdi, yine de gülekti, hareketleri zarif ve yumuşaktı. Akranları ile sohbet ederken de, maske gibi ciddi yüzünde, gözleri ıslıl ıslıl güler; karşısındakiyle alay mı ediyor yoksa samimi mi, belli olmazdı.”*⁵⁷⁷ Sadi Bey ve Dünder Bey sosyal yaşamdaki gerçeklikte ülkücülük adına önemli kişilerden olmalarına rağmen romanda pek ön plana çıkarılmamışlardır. Bunun nedeni; asıl temanın Dursun ve arkadaşlarının öğrenci olaylarının üzerine kurulu olmasıdır.

⁵⁷² Sinan Özçelik, “Ülkücüleri Ağabeyi; Dünder Taşer” *Ülkü Ocakları Aylık Eğitim ve Kültür Dergisi*, (Ekim, 2011) Sayı: 100, ss. 8 – 11.

⁵⁷³ Dünder Taşer, *Mesele*, (2. Baskı), Burçak Ltd. Şti yayım Dağıtım, İstanbul 1993, ss. 5 - 7.

⁵⁷⁴ Akpınar, ss. 52 – 65.

⁵⁷⁵ Akpınar, ss. 60 – 64.

⁵⁷⁶ Işınso, s. 312.

⁵⁷⁷ Işınso, s. 312.

Ali: Ali, on iki on üç yaşlarında bir ortaokul öğrencisidir; ancak o bu yaşına rağmen olgun bir ülkücü öğrencidir. Ali; vatanına, milletine ve tarihine duyarlı bir çocuktur. Bir gün Ankara’da Dokuz Işık Yürüyüşü’ne katılmış, orada Dursun ile tanışmış ve vatan, millet, tarih... konularında hassasiyeti olduğundan bahsetmiş, kendisinin de ülkücü olmak istediğini söylemiştir. Ali’nin bu konulara ilgisi olduğunu gösteren cümleleri şöyledir.(Dursun): “- Ülkücü olmayı niçin istiyorsun?

(Ali) - *Ben Türk’üm, bundan gurur duyuyorum, eskiden Türklerin çok çok kahraman olduklarını da biliyorum. Ergenekon Destanı’nı da biliyorum. İşte bunun için komando olmak istiyorum, çünkü komandolar bozkurturlar. Bozkurt’un önderliğinde Ergenekon’dan çıktığımız gibi, yine bozkurtların önderliğinde Türklerin, ataları gibi kahraman olacaklarına, ilerleyeceklerine, güçlü ve büyük Türkiye’yi kuracaklarına inanıyorum.*”⁵⁷⁸ Bu konuşmadan sonra Dursun ile Ali, sürekli görüşmüş ve Ali, sağ(ülkü) öğrencilerin her türlü organizasyonuna katılmıştır. Ali, süreç içerisinde Dursun ile çok samimi olmuş, çocuk yaşlarda olmasına rağmen Dursun ile ülkücülük felsefesi anlayışı üzerine konuşup, tartışabilmiştir. Ali’nin şu cümlesinden bunu anlayabiliriz; “*Dursun ağabey bana çok şey anlatır. Bana güvenir.*”⁵⁷⁹ Ali, Dursun ile birlikte ülkücü ağabeylerinin hepsini çok sever, boş zamanlarında sürekli Devlet dergi yazıhanesine gider, orada çalışan ağabeylerinin her türlü işlerine yardım etmeye çalışır. Anne ve babası onun dergi yazıhanesine gitmesine çok kızar; ancak Ali hiç onları dinlemez. Bir gün Ali, ablasıyla tartışıp hızlı bir şekilde evden dergi yazıhanesine gider, sonra geç saatte eve döndüğünde ailesi nereye gittin diye kızar. “*Ali ise, en kalın sesi ve umursamaz bir tavırla:*

-Bizimkilerin dergisine, dedi. Devletin yazıhaneye.

(Babası) - *Öyle tehlikeli yerlere gitmekten seni men ederim! ...*

(Ali) - *Orası hiç tehlikeli yer değil, dedi.*”⁵⁸⁰ Ali’ye babası oraya bir daha gitmemesi gerektiğini söylediğinde Ali bağırıp odasına gitmiştir. Ali’nin bu olay sonrasında yine dergi yazıhanesine gitmeye devam etmesi, onun bu konuda ailesini dinlemediğini göstermektedir. Ali, aslında saygılı, iyi yürekli, dürüst, akıllı, olgun... bir çocuktur; ancak bu konuda ailesini dinlemez.

⁵⁷⁸ Işınsoy, s. 59.

⁵⁷⁹ Işınsoy, s. 143.

⁵⁸⁰ Işınsoy, s. 150.

Ali'nin babası, Dursun'un üniversitesindeki ne sağ(ölkücü) ne de sol(devrimci) gruba dahil olan hocalardan Profesör Saadettin Koç'tur. Ablası sol(devrimci) öğrencilerden Leyla'dır. Görüldüğü gibi Ali'nin ailesinde herkes farklı görüşlere sahiptir. Ali'nin anne ve babası çocuklarının ne sağ(ölkücü) ne de sol(devrimci) öğrencilerin gruplarının hiçbirine katılmalarını istemezler, bu nedenle Ali, anne ve babasıyla pek anlaşamaz. Ablası ile birbirlerini çok severler ancak onların iki farklı karşı gruplardan olmaları, onları bazen karşı karşıya getirmiştir. Hatta sol(devrimci) öğrenciler, Leyla'ya Ali'nin sağ(ölkücü) öğrencilere yakın olduğunu bildiklerini ve Ali'den Dursun ve Devlet dergi yazıhanesi hakkında bilgi almak istediklerini söylerler. Leyla da bunu kabul etmez. Ali ve Leyla iki farklı karşıt gruplara dahildir. Bu anlamda Ali'nin bu romandaki en önemli fonksiyonu, iki kardeşin farklı gruplara dahil oluşları ve karşı karşıya getirilişleri ile 1968-70 yıllarında öğrenci olaylarında kardeşin kardeşe düşman edildiğini örneklendirmesi açısından önemlidir.

Leyla: Dursun ve arkadaşlarının karşısında mücadele eden sol(devrimci) öğrencilerindendir. Romandaki en aktif kadın kahramandır. Profesör Saadettin Koç ve Sabiha hanım'ın kızıdır. Ali'nin ablasıdır. Leyla; güzel, bakımlı, herkes tarafından beğenilen; ancak ukala ve şımarık bir kızdır. Burjuva aile yapısına sahip bir aileden geldiği için, bu burjuva aile yapısının özellikleri taşır. Romanın başlarında idealist bir sol(devrimci) öğrencidir, hatta babasının ne sağ(ölkücü) ne de sol(devrimci) gruba dahil olmamasından rahatsız olmakta babasıyla bu konuda sürekli tartışmaktadır. Şöyle ki: Leyla, babasına bir tarafınız olsun istiyorum deyince, (Saadettin Bey) “- *Ercan Bey gibi koyu bir devrimci olup, bir sürü itin, senin gibi çocukların emir kulumu olayım, yoksa gerici damgası yiyip, aydın çevrelerden itileyim mi? Yoksa faşistlerle birlik olup aşırı eylemlere mi karışayım? Ha, ne dersin?*

(Leyla) -*Hangisini isterseniz fakat bir şey olun!*”⁵⁸¹ Ancak Leyla'ya daha sonraları sol(devrimci) arkadaşlarından Seyhan'ın tecavüz etmesi sonucu Leyla'nın sol(devrimci) fikirler üzerine düşünceleri sarsılmış ve o guruba bağlılığı azalmıştır. Hatta bu olaydan sonra evde çok rahatsızlanınca Ali'ye ona bunu ölkücülerin yaptığını söyleyerek, Ali'nin onlardan soğumasını ve hiçbir tarafı tutmamasını isteyerek babasına da hak vermiştir. Şöyle ki: (Leyla) “*Soğusun onlardan, kurtulsun. Canı isterse bizi de*

⁵⁸¹ Işın, s. 38.

tutmasın, rahat yaşasın babam gibi! Ah şu anda Leyla, babası gibi olmayı öyle istiyordu ki.”⁵⁸² Leyla’nın sol(devrimci) görüş üzerine düşüncelerinde sarsıntı olduğunu bu cümlelerinden anlayabiliyoruz. Leyla ile bu olaydan sonra sol(devrimci) öğrencilerden Adnan Parmaksız irtibata geçer ve Leyla, onunla konuşurken sol(devrimci) fikirleri eleştirince; (Adnan) da “-...*Peki sen öğretilen saptıyorsun ve saptırmayı düşünüyorsun da, niçin eylemin içindesin?*

(Leyla) -*Eyleme katılırken başlarda bütün bunları düşünmüyordum, sorunların içine bu derece girmemiştin. Sorunları saptadıktan sonra, Marks’ın Lenin’in ne bileyim Stalin’in hatta Mihri’nin çemberi dışında kalan birtakım çözüm yolları bulunabileceğini de aklım kesti. Önerilen düzen de, daha başka, daha sağlıklı, nasıl anlatayım bizim bünyemize daha uygun.*”⁵⁸³ Leyla’nın verdiği bu cevap sol(devrimci) öğrencilerin fikirlerinden sapmaya başladığını gösterir. Sonra Adnan, Leyla’ya Dursun’u öldürmek istediklerini ve bunun için kardeşinden bilgi almak istediklerini söyler. Leyla ise, bunu kesinlikle kabul edemeyeceğini söyler. Hatta Leyla Ali’ye Dursun’u kendi arkadaşlarının öldürmek istediğini ve Dursun’un da dikkatli olması gerektiğini söyler. Burada Leyla sol(devrimci) arkadaşlarına ihanet ettiğinin farkındadır; ancak pişman olmakla pişman olmamak arasında bir duygu hissetmektedir. Leyla’yı en son sol(devrimci) arkadaşları bir sergi kokteyline çağırmıştır. Orada Leyla’ya hem sol(devrimci) arkadaşlarından Turgut’un ölümünü haber vermeleri hem de Mösyö Bakof ile tanıştırmaları onu sol(devrimci) arkadaşlarından ayrılması gerektiği düşüncesine yöneltmiştir. Leyla’ya bu görüşmede önce hemen umursamaz bir tavırla Turgut’un faşistler tarafından sınırda vurulduğunu haber verirler. Leyla buna inanmamış, Turgut’un bazı şeylerinden rahatsız olduklarını bu nedenle onu kendi arkadaşlarının öldürdüğünü düşünmektedir. Bu görüşmenin sonunda Leyla çok kötü olmuştur. Seyhan da sorun ne deyince...(Leyla): “-*Sorun, Seyhan... hepiniz, o bana tanıştırdığın gavur! ...yoksa örgüt örgüt denilen o Bulgar mı? Aman ne aptalım, daha önce düşünemedim, tabi o herif, bizi yöneten, bize emirler veren, o sümsük gavur!*

(Seyhan) -*Saçmalama!*”⁵⁸⁴

⁵⁸² Işınsoy, s. 123.

⁵⁸³ Işınsoy, s. 219.

⁵⁸⁴ Işınsoy, s. 278.

(Leyla) “-*Demek Seyhan, dedi, emekçi halk kitleleri önderliğindeki ihtilalin ve de bağımsız, gerçekten demokratik memleketin yaratılmasında, demek önderlik ve söz bu gavurun? Hayranı olduğumuz örgüt, bu Bakof’muş demek!*”⁵⁸⁵ Leyla’yı hem Turgut’un öldürülmesi hem de örgütün başında yabancı birisinin bulunması yıkıntıya uğrattır ve artık onlardan uzaklaşmak ister. Sonra tam bu sırada annesi ve babası Amerika’ya gideceklerini haber verirler, Leyla da buna çok sevinir ve sol(devrimci) arkadaşlarına haber vermeden gitmek istemektedir. Leyla’nın bu olaylar üzerine psikolojik hali şöyledir: “*En kötüsü belki Leyla’nın durumu; sezip de kopamamak, hatta kopmak istememek... Hem devam etmekten, hem de ayrılmaktan korkmak!*”⁵⁸⁶ Leyla, sol(devrimci) öğrenci arkadaşlarının kendisine pek çok kötülük yapmaları sonucu sol(devrimci) gruptan ayrılmak istemektedir. Leyla’nın bu yaşadıkları üzerinden sol(devrimci) öğrencilerin iyi kişiler olmadığı gösterilmek istenmektedir.

Saadettin Bey: Sadettin Bey, romandaki iki karşıt görüşe sahip öğrencilerin babasıdır ki; bunlar sağ(ülkücü) Ali ve sol(devrimci) Leyla’dır. Saadettin Bey, ne sağ(ülkücü) ne sol(devrimci) gruplardan hiçbirine dahil olmamıştır; kendisi ortacı olarak adlandırılır. Çevrede, üniversitede, hoca arkadaşlarının yanında kesinlikle sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) grupların faaliyetlerini desteklemediğini ya da onların yanlış yaptığını da söylemez. Bir gün sol(devrimci) hoca arkadaşlarından Ercan Bey, Saadettin Bey’lere geldiğinde Sabiha Hanım Ercan Bey’e öğrenci olaylarından şikayetini şöyle dile getirir:

(Sabiha Hanım) “*Vietnam’da mı yaşıyoruz, Türkiye’de mi? Ne olacak bu gençlerin hali beyefendi?*

(Ercan Bey) -*Anlayış göstermek lazım hanımefendi, biz çocukları anlamaktan aciziz.*”⁵⁸⁷ Ercan Bey gidince, Saadettin bey eşine “ ‘*ne çamlar devirdin’... Biliyorsun, adam koyu devrimci, gençler ne istiyor diye sorulur mu sanki sen gençleri hiç tutmuyormuşsun gibi.*”⁵⁸⁸ Burada Saadettin Bey’in, hoca arkadaşlarından Ercan Bey’in onun sol(devrimci) öğrencilerin tarafından olmadığını bilmesini istemediğini görmekteyiz. Sadettin Bey üniversitede hocadır. Eşi Sabiha Hanım’dır. Saadettin Bey,

⁵⁸⁵ Işınsoy, s. 279.

⁵⁸⁶ Işınsoy, s. 305.

⁵⁸⁷ Işınsoy, s. 28.

⁵⁸⁸ Işınsoy, s. 31.

çocuklarının da kendisi gibi hiçbir gruba dahil olmasını istemez; ancak bunu engelleyemez. Çocuklarının birinin sağ(ülkücü) diğerinin ise, sol(devrimci) gruptan olduğunu kimsenin bilmesini istemez. “*Leyla rahatsızlandığında doktor; ya sinir krizi, ya da çok korkmuş, üzülmüş... dedi. Üniversitedeki olaylar tesir etmiş olacak, bir tarafa karışmıyor değil mi?*”

*Ali, babasının hemen sert ve kesin, "Hayır hayır katiyen!" deyişini hayretle duydu.*⁵⁸⁹ Saadettin Bey’in buradaki tavrından onun çocuklarının herhangi bir tarafa dahil olduğunu kimsenin bilmesini istemediği anlaşılır. Babası çocuklarının sağ ya da sol gruplara dahil olmasından rahatsız olurken çocukları da babalarının sağ ya da sol gruplardan hiçbirine dahil olmamasından rahatsız olmaktadır. Çünkü o dönemde hiçbir gruba dahil olmayanlar, yani tarafsızlar ve ortacılar gerek sağ(ülkücü) ve gerek sol(devrimci) gruptakiler tarafından kendini düşünen, ülkesinin geleceğini ve milletini düşünmeyen kişiler olarak tanımlanmaktadır. Bu nedenle Saadettin Bey’in çocukları da babalarının tarafsız olmasından rahatsız olmaktadır. Leyla bir gün babasının fakültede yaptığı konuşmada; aşırı eylemlere karışılmaması gerektiğini söylediğini duyunca, babasına kızar.

(Saadettin Bey) de “- *Pekala, küçük hanım, nasıl davranmamı beklerdin?*”

-Ercan Bey gibi koyu bir devrimci olup, bir sürü itin, senin gibi çocukların emir kulumu olayım, yoksa gerici damgası yiyip, aydın çevrelerden itileyim mi? Yoksa faşistlerle birlik olup aşırı eylemlere mi karışayım? Ha, ne dersin?

(Leyla)-*Hangisini isterseniz fakat bir şey olun!*⁵⁹⁰ Buradan Leyla’nın babasının herhangi bir tarafa dahil olmasını istediği anlaşılır. Saadettin Bey de kızının bu tepkisine sinirlenir ve şunları söyler:

(Saadettin Bey) “- *Bir şeyim ben. Ne demek istiyorsun Leyla, adı sanı saygıyla anılan Atatürkçü, aydın bir üniversite mensubuyum, profesörüm! Memleketin aydın, elit tabakasındanım. Sana, annene, Ali’ye onur duyacağınız, iftiharla taşıyacağınız bir isim verdim, daha ne istiyorsun?*⁵⁹¹ der ve herhangi bir tarafa dahil olmak istememesinin nedenini de şöyle açıklar: (Saadettin Bey) “*Bak kızım, şartlar ve durum ne olursa olsun,*

⁵⁸⁹ Işınsoy, s. 112.

⁵⁹⁰ Işınsoy, s. 38.

⁵⁹¹ Işınsoy, s. 38.

kendi lehime böyle değerlendirmek istiyorum... Hiç değilse zarar görmek istemiyorum. O kadar!”⁵⁹² Saadettin bey, romanda gerçekten de kendisi ve ailesinden başka bir şey düşünmeyen biri olarak yansıtılmıştır. Hatta ülkedeki öğrenci olaylarının aşırılışması sonucu oluşan kaos ortamından zarar görmemek için eşini ve çocuklarını da alıp Amerika’ya gitmeye karar vermiştir. Üniversiteye bazı çalışmalar yapmak istediği için Amerika’ya gitmek istediğini söyler ve kabul edilir. Ancak çocukları babasının Amerika’ya hangi düşünceyle gitmek istediğini bilmektedir. Ali’nin babasına söylediği cümlelerden bu anlaşılmaktadır. Şöyle, (Ali) “- *Yani babacığım, dedi, memleket karışık diye gitmek istiyorsunuz, karışıklıktan kurtulup kaçmak için.*”⁵⁹³

Sabiha Hanım: Sabiha Hanım, Saadettin Koç’un eşi, Ali ve Leyla’nın annesidir. Sabiha Hanım; nazlı, narin, hassas, duygusal, dış görünüşe önem veren bir ev hanımıdır. Sabiha Hanım, ülkedeki sosyal ve siyasi problemler ile bunların temel nedenlerinden bihaber bir kadındır. Romanda o, yaşadıkları dönemdeki öğrenci olaylarından ciddi anlamda rahatsız olmakta ve öğrencilerin niçin böyle eylemlere giriştiğini hiç anlayamamaktadır. Çocuklarının da bu olaylara dahil olmasını hiç istememektedir. Ancak, Leyla sol(devrimci) gruba, Ali de sağ(ülkücü) gruba dahildir ve anneleri bunu bilmektedir. Onların her ne kadar da hiçbir gruba dahil olmamalarını istese de onları bu konuda engelleyememektedir. Onların amaçları ya da tam olarak ne yaptıkları hakkında bilgi sahibi değildir. Bir gün eşinin hoca arkadaşlarından sol(devrimci) görüşe sahip Ercan Bey ile konuşurken;

(Sabiha Hanım): “...*Vietnam’da mı yaşıyoruz, Türkiye’de mi? Ne olacak bu gençlerin hali ne beyefendi?*

(Ercan Bey) -*Anlayış göstermek lazım hanımefendi, biz çocukları anlamaktan aciziz.*”⁵⁹⁴

(Sabiha Hanım) “-*Fakat nasıl anlayış beyefendi? Doğrusu, çocuklarımız ne isterse yapıyoruz, istedikleri önlerinde istemedikleri arkalarında... Gençlik bunalımı yaşıyorlarmış. Yaşasınlar peki saygı gösteriyoruz...*

⁵⁹² Işınsoy, s. 42.

⁵⁹³ Işınsoy, s. 291.

⁵⁹⁴ Işınsoy, s. 28.

(Ercan Bey) -*Gençleri anlamak demek, onların dünyalarını kavramak demek efendim, onlar aydın ve ilerici biz ise...*

-*Tüm Türkiye halkları için gerçekten demokratik halk cumhuriyeti istiyorlar örneğin. Haklılar! Halka dönük üniversite istiyorlar, haklılar!*

(Sabiha Hanım) -*Yaa! Sabiha Hanım içini çekti, bu sözlerden hiçbir şey anlamamıştı, fakat cahil görünmek istemiyordu, adamın sözünü tekrarlamakta fayda gördü. Öyle öpülecek elleri var!*"⁵⁹⁵ Buradaki diyalogdan Sabiha Hanım'ın öğrenci olaylarının ortaya çıkış nedenleri hakkında bilgi sahibi olmadığı anlaşılmaktadır. Sabiha Hanım, Ercan Bey'in sol(devrimci) gruptan olduğunu bile anlamaz ve onun yanında konuşmalarına dikkat etmesi gerektiğini bile bilemez. "Saadettin Bey, bu nedenle eşine Ercan Bey gittikten sonra 'ne çamlar devirdin' demiştir.

(Sabiha Hanım) -*Ne münasebet ne çamı!*

(Saadettin Bey) -*Daha ne olsun, bu gençler, ne istiyormuş, dertleri neymiş, halleri ne olacaktı falan.*

(Sabiha Hanım) - *Eee, merak ediyordum, sordum. Sen doğru dürüst bir şey anlatmazsın ki. Biliyor musun, Saadettin Bey, artık kabul günlerinde, hep bunlar konuşuluyor. Benim de söyleyecek iki lakırtım olsun değil mi? Gazete okumaya da vaktim yok. Adam hazır gelmişken sorayım dedim, ne var bunda?*

(Saadettin Bey) - *Biliyorsun, adam koyu devrimci, gençler ne istiyor diye sorulur mu sanki sen gençleri hiç tutmuyormuşsun gibi.*

(Sabiha Hanım) -*Tutulacak yanları mı var ayol birbirlerini öldürüyorlar, evvelsi gece dam başıma yıkılıyor sandım, mesele nedir sormayayım mı? Neyse, bir şeyler öğrendim, bu gençler, Türkiye halklarının... halklarının... Kuzum, Saadettin, ne kastediyor bu halkları derken?"*⁵⁹⁶ Burada konuşulanlardan Sabiha Hanım'ın öğrenci olaylarının nedenlerini öğrenmek istemesinin nedeni de kabul günlerinde cahil görünmek istememesidir. Sabiha Hanım, Ercan Bey'in anlattıklarından da bir şey anlamamıştır.

⁵⁹⁵ Işınsoy, s. 29.

⁵⁹⁶ Işınsoy, s. 31.

Sabiha Hanım'a Ali ve Leyla da anlayacağını düşünmedikleri için pek bir şey anlatmazlar. Çünkü anneleri anlattıklarına ani tepkiler verir ve olayları büyütür. Leyla rahatsızlandığında da: *"Sabiha Hanım heyecan ve kuşkudan şaşırır, eli ayağına dolaşır. Leyla'yı sarstı bir iki kere, cevap alamadı. Kadın feryat figan kocasını çağırdı, sonra yere halının üstüne yığıldı kaldı.*

*Saadettin Bey'le Ali, önce Sabiha Hanım ile uğraştılar. Çocuk hemen sinir ilacına koşturdu, baba yüzüne kolonya serpiyordu. Kadın kendine gelirken sızlanmaya başladı."*⁵⁹⁷ *"Elleri ile saçını yoluyor, sarsılıp inliyordu."*⁵⁹⁸ Sabiha Hanım'ın buradaki tepkisinden olaylar karşısında soğukkanlı ve olgun davranmadığı görülmektedir. Sabiha Hanım'a eşi bu tavırları nedeniyle kızmaktadır. Sabiha Hanım böyle durumlarda hemen düğmesine basılmış bebek gibi ağlamaya başlar ve bir yandan da sızlanır. Şöyle ki:

*"- Ne bileyim ben, cahil kadının biriyim, asıl sen baba olarak baksan icabına, ah benim halim mi var, zaten hastayım."*⁵⁹⁹ der.

Romanda en son Sabiha Hanım'ın ülkenin öğrenci olayları nedeniyle karışık olmasından rahatsız olduğu ve Saadettin Bey'in ailecek Amerika'ya gitme kararına çok sevindiği görülür.

Seyhan: Leyla'nın sol(devrimci) arkadaşlarından hatta sol(devrimci) grubun görünürdeki lideridir. Seyhan, sol(devrimci) arkadaşlarının ne yapması ve nerde olmaları gerektiği üzerine onları yönlendiren ve onlara talimat veren biridir. Örneğin; ülkücü öğrencilerin Dokuz Işık Yürüyüşü'nü nasıl dağıtacakları ve karıştıracakları yönünde sol(devrimci) öğrencilere talimatlar verir. Şöyle ki: *"bu ilk mermi, sizlerin eyleminiz sayesinde gerçeğe dönüşecek, sosyalist ihtilalin ilk emekçileri, ter ve kanla yazılacak isminiz. Yaşasın emekçi halkların kurtuluş savaşı!"*

- Sen de kalacak mısın Seyhan?

- Elbette hayır... Duruma göre, akşama toplanabiliriz, örgütle temas etmem lazım."⁶⁰⁰ Buradaki ifadelerden Seyhan'ın sol(devrimci) öğrencileri yönlendirdiği anlaşılmaktadır. Seyhan, romandaki sol(devrimci) fikirleri tereddütsüz kabul eden tek

⁵⁹⁷ Işinsu, s. 109.

⁵⁹⁸ Işinsu, s. 110.

⁵⁹⁹ Işinsu, s. 151.

⁶⁰⁰ Işinsu, s. 155.

sol(devrimci) kişidir. Çünkü; romandaki diğer sol(devrimci) kişilerin sol(devrimci) grubun temel felsefesini ve bazı fikirlerini eleştirdiği görülmektedir. Seyhan, arkadaşlarını sol(devrimci) fikirlerde hangi konunun, düşüncenin nasıl anlaşılması gerektiği yönünde de yönlendirmektedir. Örneğin; Leyla ile Seyhan bir gün sol(devrimci) fikirler üzerine konuşurken, Leyla aklına takılan bazı şeyleri sorar, Seyhan da cevaplarıyla onu rahatlatmaya çalışır.

(Leyla) “-Biliyor musun Seyhan, kırsal bölgelere açılmanın heyecanını duyuyorum, yalnız... şey, yine de odamı bırakıp, mağaralarda yatmak fikri, şey...

(Seyhan) - Şekerim, mağaralarda yatacak olan sen değilsin, bunun için sürü ile adamımız var, senin kafan gerek, senin kafan ve Marks'ın, Lenin'in düşünceleri ile açılacak yol.

(Leyla) - Düşünce, fikir onlardan geldiğine göre, benim kafamın da gereği yok galiba.

(Seyhan) - Aptallık etme Leyla, ihtilalci sosyalist düşüncenin, Türkiye'deki takipçileriyiz biz!”⁶⁰¹

Seyhan; güvensiz, sinsî, bencil ve çıkarıcı biridir. Seyhan'ı, bu özellikleri nedeniyle de sol (devrimci) arkadaşları pek sevmez. Romandaki kişilerin fiziksel özellikleri de kişilik özelliklerine göre şekillendirilmiştir. Romanda iyi olan kişiler, güzel ve sevimli fiziksel özelliklerle donatılırken kötü olan kişiler sevimsiz ve itici fiziksel özelliklerle donatılmıştır. Seyhan da romanda kötü karakterli biri olduğu için fiziksel özellikleri de sevimsiz ve itici olacak şekilde tarif edilmiştir. Şöyle ki: “... çok ufak tefekti, anca Turgut'un yarısı kadar. Biçimsiz bir kafası seyrek saçları vardı. Küçük ve birbirine son derece yakın mavi gözler arasından uzun bir burun, beklenmedik bir tarzda fırlıyordu... Dudakları ince, kırmızı ağzı genişti. Zayıf yüzünü kızılı sarılı üç günlük bir sakal kaplamıştı.”⁶⁰² Burada anlatılan fiziksel özelliklerinden sevimsiz ve itici bir tipi olduğu anlaşılmaktadır.

Seyhan'ın içinde bulunduğu olayların sonuçlarının hep birilerine zarar vermesi onun kötü birini canlandırdığını göstermeye yeterlidir. Örneğin; Sol(devrimci) arkadaşlarından Turgut'u sınıra göndermesi sonucu Turgut'un orada ölmesi (Leyla

⁶⁰¹ Işınsoy, s. 207.

⁶⁰² Işınsoy, s. 77.

Turgut'u ya örgütlerinin ya da Seyhan'ın öldürttüğünü düşünmektedir), Seyhan'ın sol(devrimci) gruptan Nurten Hemşire'ye her türlü kötü işlerini yaptırması yine de ona kötü davranması ve Leyla'ya tecavüz etmesi gibi davranışlar onun kötü biri olduğunu kanıtlamaya yeterlidir. Romanda Seyhan'ın sol(devrimci) öğrencilerin lideri olarak kötü ve olumsuz bir tip olarak gösterilmesinin nedeni, sol(devrimci) grubun kötü ve olumsuz gösterilmek istenmesindendir.

Turgut: Leyla'nın sol(devrimci) gruptan arkadaşlarından. Üniversitede Yardımcı Profesör'dür. Turgut, Seyhan'dan emir almaktadır. Seyhan'dan sonra sol(devrimci) grubun içinde en aktif kişidir. Turgut, üniversitedeki sol(devrimci) hocalara emir vermektedir. Bir gün Leyla ile babası konuşurken Leyla babasına sol(devrimci) grupta Ercan Bey ile Turgut'u karşılaştırarak, Turgut'un yerinin ayrı olduğunu ifade eder. Şöyle ki: “- Adam(Ercan Bey) Profesör hepimizin başı değil, o tesbihte sadece bir tane, tıpkı benim gibi. Turgut'un yeri, onunkinden çok daha önemliydi.

(Sadettin Bey) - *Allah Allah... Şu sıranıza, disiplinsizliğinize de aklım ermiyor.*

(Leyla) - *Bilakis, büyük bir disiplin var, mesela Ercan Bey'in haddi değildi, Turgut'un emirlerinin dışına çıkmak.*”⁶⁰³ Buradan Turgut'un sol(devrimci) grup içinde yerinin farklı olduğunun anlaşılmasının yanında, onun üniversitedeki hocalardan Ercan Bey'e emir veren konumunda olduğu da anlaşılmaktadır. Turgut'un Ercan Bey'e söylediği şu şeyler de ona emir verdiğini kanıtlamaktadır.(Turgut): “-Bir basın toplantısı yapmanız gerekiyor hoca, dedi, üniversite ve yurtlarda silahlı adam olmadığını söyleyeceksiniz. Ayrıca, emniyet müdürü, size, okulda tutsak öğrenci bulunduğunu ihbar etmiş dün. Siz bugün tahkik ettiniz, mesele ile tam anlamı ile ilgilendiniz, yok, böyle bir şey tamam mı?

(Ercan Bey) -*Emniyet müdürüne gereken cevabı vermiştim.*

(Turgut) -*Tamam, tamam o ayrı. Bugün basına söyleyeceksiniz.*”⁶⁰⁴ Burada fark edilmesi gereken önemli bir nokta da; üniversitedeki hocaların da öğrenci olaylarında etkilerinin olduğudur.

⁶⁰³ Işınso, s. 299.

⁶⁰⁴ Işınso, s. 48.

Turgut ile Leyla samimi arkadaşlardır. Aynı zamanda Turgut, Leyla'dan hoşlanmaktadır. Leyla ile sürekli buluşup sol(devrimci) fikirler üzerine konuşur, tartışır, yazılar yazar ya da yazılan yazıların tartışıldıkları. Turgut da Seyhan gibi yazdıkları ya da eleştirdikleri yazılarda sol(devrimci) fikirleri olduğu gibi kabul etmelerinin gerekliliğine inanmaktadır. Bir gün yine Leyla ile Turgut bu konular üzerine konuşup tartışırken Turgut'un Leyla'ya bu fikirleri olduğu gibi kabul etmesi gerektiğini anlattığını görürüz. Şöyle ki;

(Turgut Leyla'ya) “- Mihri ezberin tam, Stalin eksik!

(Leyla) - Laf laf... ve de laf... Derken birkaç patlama! Hepsi bu be. Devrim devrim diye sıktıklarınız, hep beraber öğrendiklerimiz ve söylediklerimiz...

- Gözlerini açtı, Turgut'un yüzüne baktı, sesi sertleşmişti, kelimelerin üstüne bastı.

- Ezberlediklerimiz! Eee, sonra papağanlar! Evet, öyle görüyorum, seni, kendimi, Hatta Seyhan'ı.

(Turgut) - İnancın eksik, emirlere itaat etmek hoşuna gitmiyor. Asisin, çok fena, fikrin asla tenkit edilemeyeceğini anlamak istemiyorsun. Tamam mı? Bir şey söyleyeyim mi, bu senin yolundan ancak, hainliğe geçilir, dikkat et.”⁶⁰⁵ Görüldüğü gibi Turgut, Leyla gibi fikirleri tenkit etmez hatta Leyla'yı bu konuda sürekli uyarırdı.

Romanda Turgut hakkında en son anlatılan şey; Seyhan'ın onu sınıra bir iş için gönderdiği sırada sınırda onu faşist jandarmaların vurduğudur. Ancak Leyla buna inanmamaktadır, Turgut'u kendi arkadaşlarının öldürmüş olabileceğini düşünür; çünkü sınıra giderken Seyhan ile de iyi ayrılmamışlardır.

Adnan: Adnan Parmaksız, Leyla'nın sol(devrimci) arkadaşlarından. Adnan, Dursun ile aynı okulda Ağaç İşleri Bölümü'nde okuyan bir öğrencidir. Romanda Adnan'ı genellikle Seyhan'ın yanında görürüz. Seyhan Adnan'a bazı görevler verir. Örneğin, Seyhan'ın, Leyla'ya tecavüz ettikten sonra Leyla ile irtibata geçmesi için Adnan'ı görevlendirdiğini şu ifadesinden anlayabiliriz. (Seyhan, Adnan'a) “*Leyla'nın ismi, “Bebek Kuş”tur, onunla ilgili bir haberin olursa gecikme.*”⁶⁰⁶

⁶⁰⁵ Işınso, s. 74, 75.

⁶⁰⁶ Işınso, s. 158.

Adnan, normalde sol(devrimci) fikirleri olduğu gibi kabul eden biri olarak gözükmektedir; ancak aslında sol(devrimci) fikirlerden eleştirdiği bazı şeyler vardır. Onun bu düşüncesini Leyla ile birlikteyken itiraf ettiğini görürüz. Şöyle ki: (Adnan) *“Tek eylem ihtilal.O kadar! Ben de Leyla Hanım, Milli Demokratik Devrim teorisini gereksiz buluyorum. Oradan oraya geçecekmiş laf!”*⁶⁰⁷

(Leyla) *“- Peki madem gerçek düşüncen bu, niçin Tuna’da bana bir sürü nutuk attın, çocukları para ile çektiğini söyledin, yumuşak yöntemi kullandığını falan...”*

(Adnan) *-Yalan değil ki hepsini yapıyorum; örgüt böyle istiyor, gereksizliğine inanarak yapıyorum.”*⁶⁰⁸

Adnan’ın Leyla’yı takip etmesinin ve onunla irtibata geçmesinin en büyük nedeni de Leyla’dan kardeşi Ali aracılığıyla ‘Dursun ve Devlet yazıhanesi’ hakkında bilgi almaktır. Leyla ise, kesinlikle böyle bir şeyin olamayacağını söyler. Adnan da onu ikna etmeye çalışır. Şöyle ki;

(Adnan) *“-Bak bizim okuldaki çocuk, Dursun Önkuzu, eylemimiz için tehlikelidir...”*

(Leyla) *-Bunca uğraşmaya değer mi bu çocuk?*

(Adnan) *-Mikrop gibi bunlar, kesin olarak temizlemek lazım. Dayanacakları hiçbir şey yok, güçleri yok, yine de eylemimizi geciktiriyorlar, yani engel bunlar, devrim için, sosyalist Türkiye için, engel.”*⁶⁰⁹ Adnan’ı Leyla’ya bu meseleyi söyledikten sonra hep Dursun’un peşinde görürüz. Örneğin: *“Dursun Nurten’in yanından dönerken Kızılay’a geldiğinde... biraz uzakta Adnan’ı fark etti. Görmezden geldi Atatürk yurduna gitmeye karar verdi.”*⁶¹⁰ Dursun, sonra eski bir arkadaşı Metin ile karşılaştı, onunla yürürken karşılarından *“Siyasal Bilgiler Fakültesinden Adnan Parmaksız ve arkadaşları karşılarından geliyorlardı ve hızla yanlarından geçtiler. Geçerken herkes sanki cebinden silahını çıkaracak pozda duruyorlardı. Dursun, Metin’e Adnan Parmaksız’a iyi bak katilim ya da katillerimden biri olabilir diyordu. Dursun ve arkadaşı da yanlarında silahları varmış gibi davrandılar ve sonra hızla gözlerinden kaybolmaya*

⁶⁰⁷ Işınsoy, s. 223.

⁶⁰⁸ Işınsoy, s. 224.

⁶⁰⁹ Işınsoy, s. 213.

⁶¹⁰ Işınsoy, s. 259.

çalıştılar."⁶¹¹ Dursun'un söylediği gibi Adnan, onun katillerinden biri olacaktı. (Dursun) "*O soğuk, fakat aydınlık pazartesi günü, Kasımın 23'üydü, yedi buçukta okula vardı...*

Ve sağdan soldan, önden arkadan gelenleri fark etmediler. Mehmet, Adnan, Sabri, Akif... on genç ağır ağır yürüdüler... iki genç hemen onun koluna girdiler."⁶¹² "*Aynı anda, Mehmet'in gözü pencereye ilişti. Adnan'ı dürtüp işaret etti. Hepsi gördüler dedi. Hiçbir şey konuşmadan, Dursun'un bacaklarından ve kollarından tutup, bir iki salladılar ve hız alıp kapalı cama doğru fırlattılar.*"⁶¹³ Romanın sonunda Adnan gerçekten de Dursun'un katillerinden biri olmuştur.

Ercan Bey: Üniversitede Profesör ve Saadettin Bey'in yakın arkadaşıdır. Sol(devrimci) görüşe sahip hocalardandır. Bu gruba yardımcı olmaktadır. Ercan Bey, Turgut'tan emir almaktadır. Sol(devrimci) öğrencilerin düzenledikleri yürüyüşleri, protestoları, boykotları... gerekli bulmakta ve öğrencilerin bu konuda haklı olduğunu düşünmektedir. Saadettin Bey'lere geldiğinde Sabiha Hanım ile aralarında geçen konuşmalarından bu sol(devrimci) öğrencilere hak verdiğini ve onları desteklediğini görürüz.

(Sabiha Hanım) "*-Vietnam'da mı yaşıyoruz, Türkiye'de mi? Ne olacak bu gençlerin hali beyefendi?*

(Ercan Bey) - *Anlayış göstermek lazım hanımefendi, biz çocukları anlamaktan aciziz...*"⁶¹⁴ "*...onlar aydın ve ilerici biz ise... bu gençlerin istedikleri...*

(Sabiha Hanım) - *Evet, nedir istedikleri?*

(Ercan Bey) -*Tüm Türkiye halkları için gerçekten demokratik halk cumhuriyeti istiyorlar örneğin. Haklılar! Halka dönük üniversite istiyorlar, haklılar!*

*-Sömürülen Türkiye halkları için emperyalistlerle ve onların yerli işbirlikçileri ile mücadele ediyorlar, canları pahasına. Bu gençlerin öpülecek elleri var!"*⁶¹⁵ Ercan Bey gerçekten de sol(devrimci) öğrencilerin yaptıklarını takdir eden ve kendisi de onlara yardımcı olan koyu bir devrimcidir. Saadettin Bey'in ifadesi bunu kanıtlar

⁶¹¹ Işinsu, s. 264.

⁶¹² Işinsu, s. 356.

⁶¹³ Işinsu, s. 363.

⁶¹⁴ Işinsu, s. 28.

⁶¹⁵ Işinsu, s. 31.

niteliktedir. “- Ercan Bey gibi koyu bir devrimci olup, bir sürü itin, senin gibi çocukların emir kulumu olayım.”⁶¹⁶ Ercan Bey’in Turgut’tan emir aldığını gösteren diyaloglar vardır. Şöyle ki;(Turgut) “Bir basın toplantısı yapmanız gerekiyor hoca, dedi, üniversite ve yurtlarda silahlı adam olmadığını söyleyeceksiniz. Ayrıca, emniyet müdürü, size, okulda tutsak öğrenci bulunduğunu ihbar etmiş dün. Siz bugün tahkik ettiniz, mesele ile tam anlamı ile ilgilendiniz, yok, böyle bir şey tamam mı?”

(Ercan Bey) - Emniyet müdürüne gereken cevabı vermiştim.

(Turgut) - Tamam, tamam o ayrı. Bugün basına söyleyeceksiniz.”⁶¹⁷ Burada Turgut’un Ercan Bey’e emir verdiği, Ercan Bey’in de Turgut’a itaat ettiği görülmektedir. Romanda Ercan Bey’in en önemli fonksiyonu, üniversite hocalarının öğrenci olaylarında etkilerinin olduğunu göstermektir.

Nurten Hemşire: Kendisi romanın başlarında hemşire’dir. Ancak sol (devrimci) görüşle tanıştıktan sonra hemşireliği bırakır ve onların faaliyetlerine yardım eder. Zaten hemşirelik mesleğini önceden beri yapmak istememektedir. Kendisi Tokat’lıdır. Nurten fakir bir aileden gelmiştir. Onun fakir bir aileden geldiğini şu cümlesi kanıtlar: “Mektebe gidene kadar pabuç nedir bilmedim ben...”⁶¹⁸ Nurten, zor şartlar altında, burslarla ve devlet parasız yatılı okulunda okumuştur. Aslında maddi durumları iyi olsaydı, daha iyi bir bölüm kazanabileceğini ve daha iyi bir mesleğe sahip olabileceğini düşünmektedir. Nurten, hemşirelik mesleğini beğenmemekte ve hep daha kazançlı mesleklere özenmektedir. Nurten, 1963’lerde Tokat/Zile hastanesinde çalışmıştır. O yıllarda Dursun’un ayağı kırılmış ve Dursun bu hastaneye getirilmiştir. Dursun ile burada tanışmış ve samimi olmuşlardır. Romanda Nurten, o dönemde sürekli hemşirelik mesleğinden, bulunduğu ortamdan şikayet eden ve daha iyi şartlarda yaşamak isteyen biri olarak karşımıza çıkar. Bir gün Dursun, hastaların garibanlıklarından bahsettiğinde, “Bana ne ondan. Sen İstanbul’u gördün mü, oradaki karıları gördün mü? Onlar ne hizmeti ediyorlar? Para harcıyorlar sade, para! Benim onlardan neyim eksik, çirkin miyim?”⁶¹⁹ Kendisini sürekli o tür insanlarla karşılaştırır ve bu pisliğin içinde ömrünü geçirdiğini ifade ederdi. Nurten yıllar sonra hemşireliği bırakır ve sol (devrimci) grupta

⁶¹⁶ Işınsoy, s. 38.

⁶¹⁷ Işınsoy, s. 48.

⁶¹⁸ Işınsoy, s. 94.

⁶¹⁹ Işınsoy, s. 69.

aktif görev alır. Dursun, yıllar sonra Nurten Hemşire hakkındaki bu haberi üniversitedeyken Zile'ye geldiğinde arkadaşının babasından öğrenir. (Saadettin'in babası) “...*şu senin Nurten hemşire var ya o seninkilerin sağ kolu... Benim diyeceğim, işte o süslü stüktük, seneler sonra yine döndü Zile'ye, bu sefer hastaların canına okumaya değil de köylülerin canına etmeye...*”⁶²⁰ Dursun bu duyduklarına çok şaşırmış, inanmak istememiştir. Bu duyduklarının gerçek olup olmadığını öğrenmek için de Nurten'in adresini bulmuştur. Ankara'da oturduğunu öğrenmiş ve evine gitmiştir; ancak evinde gördükleri duyduklarını doğrulamıştır. Şöyle ki; “*Che Guevara'nın çerçeveli fotoğrafları...*”⁶²¹ Yerlerdeki teksir kağıtlarındaki yazılar, “*Biz devrimciler, siyasi partileri parlamentonun kalın duvarları arasına çoktan hapsedtik. Çünkü Türkiye'yi kurtaracak olanlar onlar değil halk savaşıdır.*”⁶²² Dursun, bunları gördükten sonra, “*Demek doğruymuş burada onun evinde bir şeyler dönüyor olmalı yoksa bunca teksir, kitap ne arasın rezalet!*” diye düşündü. Nurten içeriye gelince;

(Dursun) - *Meslek mi değiştirdin?*

(Nurten) - *...İşimi değiştirmedim sadece artık hemşire değilim, hiçbir şey değilim! Güldü. Ama çok meşgulüm anlarsın ya!*

(Dursun) - *Anlayamadım.*

(Nurten) - *Hiçbir şey değilim dedim ya yalan söyledim; bir şeyim ben, çok şeyim hem de, devrimciyim be Dursun ya ben de devrimciyim!*”⁶²³ Burada Nurten'in kendisine sol(devrimci) gruba yardımcı olduğu itiraf ettirilmiştir. Ancak Dursun ona önce sağ(ülküçü) öğrencilerden olduğunu söylememiştir. Sonra Nurten, Dursun'un neler yaptığını sormuş, Dursun da Erkek Teknikte, tesviyecilik bölümünde okuduğunu söylemiştir. (Nurten) “- *Erkek Teknik, dedi, hu, Adnan'ın okulu! Fena değilmiş yalnız birkaç mikrobun temizlenmesi lazım.*”⁶²⁴ Sonra Adnan ile tanış diye ısrar edince, Dursun ülkücü öğrencilerden olduğunu söylemiştir. Nurten çok şaşırmıştır. Dursun, bundan sonra Nurten'e yaptıklarının yanlış olduğunu söyler ve ona kızar. Nurten de “- *Sakın sakın sus be Dursun sus! Yine seni kullanıyorlar mı diyeceksin? Napim beni adam*

⁶²⁰ Işinsu, s. 162.

⁶²¹ Işinsu, s. 237.

⁶²² Işinsu, s. 239.

⁶²³ Işinsu, s. 239.

⁶²⁴ Işinsu, s. 241.

yerine bi onlar koydu. Çok eskidi artık... ”⁶²⁵ Nurten’in buradaki tepkisinden aslında onun burada olmaktan kendisinin de pek mutlu olmadığı anlaşılmaktadır. Nurten’in burada güçlü bir şekilde içinde bulunduğu grubun amaçlarını savunmak yerine bu şekilde cevap vermesi, onun bu içinde bulunduğu grubun mücadelesinin gerekliliğine pek de inanmamış biri olduğunu gösterir. Dursun da onun bu güçsüzlüğü karşısında daha çok üzülmüş ve Nurten’e dikkatle baktığında “...saçlarında yer yer ak, alnında kırışıklıklar fark etti. Gözlerinin altı hafifçe şiş ve morumsuydu. En önemlisi galiba, o pırıl pırıl gözlerine düşen gölgelerdi. Soğuk ve yorgun gölgeler... ”⁶²⁶ görmüştür.

Nurten, Seyhan’dan emir alır. Seyhan ve arkadaşları Nurten’e pek değer vermemekte, sadece onu her türlü kötü işlerini yaptırmak için kullanmaktadırlar.

Mösyö Bakof: Romanda sol(devrimci) grubun görünmeyen kişisi ve en üst temsilcisidir. Kendisi yabancıdır. Romandaki bazı ifadelerden onun Bulgar olduğu tahmin edilmektedir. Romanda sol(devrimci) grubun görünürdeki lideri Seyhan’dır; ancak Seyhan’ın da emir aldığı bazı kişiler vardır. Onlardan birisi de Mösyö Bakof’tur. Bakof, romanın sonunda ortaya çıkmış yani gözükmiştir. Yazar, Bakof’u romanın sonunda ortaya çıkararak sol(devrimci) grubun görünürde en büyük amaçları olduğunu iddia ettikleri ‘Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye’ hedeflerinin asılsız olduğunu göstermek istemiştir. Bakof’un sol (devrimci) grubun üst temsilcisi olması, sol(devrimci) grubun en büyük amaçları olan ‘Tam Bağımsızlık’ ile ters düşer. Yazar, romanın sonunda bu kişiyi romana koyarak ülkücü öğrencilerin sol(devrimci) öğrenciler hakkında söylediklerinin gerçekliğini kanıtlar. Ülkücü öğrencilere göre; sol(devrimci) öğrenciler amaçlarının ‘Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye’ olduğunu söyler; ancak bu gerçek değildir ki Mösyö Bakof ile bunu kanıtlamışlardır. Mösyö Bakof, karşımıza bir sergi kokteylinde çıkar ve orada Leyla, Seyhan, Adnan ve hocalarından da birileri vardır. Leyla Bakof’la tanışıp, onun kim olduğunu öğrenince çok sinirlenir. Leyla’ya Seyhan sorun ne dediğinde (Leyla) “- Sorun, Seyhan... hepiniz, o bana tanıştırdığın gavur! Birden siyahımsı bir dehşet açıldı gözlerinde: Seyhan, dedi, Seyhan yoksa örgüt örgüt denilen o Bulgar mı? Aman ne aptalım, daha önce düşünemedim, tabi o herif, bizi yöneten, bize emirler veren, o sümsük gavur!

⁶²⁵ Işınso, s. 253.

⁶²⁶ Işınso, s. 237.

(Seyhan) -*Saçmalama!*⁶²⁷

(Leyla) “-*Demek Seyhan, dedi, emekçi halk kitleleri önderliğindeki ihtilalin ve de bağımsız, gerçekten demokratik memleketin yaratılmasında, demek önderlik ve söz bu gavurun? Hayranı olduğumuz örgüt, bu Bakof’muş demek, bok!*”⁶²⁸ Romanda, sol(devrimci) grupla ilgili bazı sorunları olan Leyla ile bu Bakof’un durumunun ortaya çıkarılması da manidardır. Seyhan da Leyla’ya söyledikleri gibi ‘tam bağımsız’ olunamayacağını söyler. Şöyle ki; “...*saçmalıyorsun, tam bağımsızlık olmayacağını çok iyi biliyorsun.*”⁶²⁹ Buradan sol(devrimci) öğrencilerin propagandalarının gerçek olmadığı anlaşılmaktadır. Mösyö Bakof’un romandaki misyonu da bu durumun ortaya çıkması açısından önemlidir.

Kabak Kafalı Şişman Adam: Romanda bu kişinin ismi verilmeden ara ara ülkenin genel durumu ve öğrenci olayları üzerine birtakım sorgulamaları, yorumları ve sözlerine rastlanır. Bu kişinin fiziki özellikleri, bazı söz ve yorumları ve bulunduğu konumunun ‘kocaman binanın en kocaman masasında oturan kabak kafalı, şişman adam’ şeklindeki tarifi ile onun o dönemin başbakanı olan Süleyman Demirel olduğu tahmin ettirilmiştir. Fiziksel özellikleri: “*Kabak kafalı şişman adam...*”⁶³⁰ “*Kabak kafalı adamın eli, havada ak ve tombul bir güvercin gibi uçtu, iri yuvarlak gözlerini devirdi.*”⁶³¹ Buradaki ifadelerden bu kişinin kel, şişman ve iri yuvarlak gözleri olduğu anlaşılmaktadır. Bir başka yerde de bulunduğu konumla birlikte fiziksel özellikleri verilmiştir. Şöyle ki; “*Kocaman binanın en kocaman odasında, zarif oymalarla süslü masanın başında oturan adam, boynunu yaylandırıp kabak kafasını arkaya doğru attı, iki kat gerdan çıktı meydana, çenesi ile bastırdı gerdanını, kaşlarını havaya kaldırdı.*”⁶³² Bu kişinin kocaman bina ve odada oturduğunun söylenmesi, bulunduğu makamın yüksekliğini anlatmak için kullanılmıştır. Ardından da yine kel ve gerdanının olduğu belirtilmiştir. Bu fiziksel ve konumsal tariflerden bu kişinin dönemin başbakanı Süleyman Demirel olduğunu düşünmekteyiz. Aşağıda vereceğimiz, bazı yorum ve sözler ile de bu kişinin kesin olarak Süleyman Demirel olduğu kanıtlanacaktır. Bu kişinin sorduğu sorular ve ona verilen cevaplar ile onun siyasetle ilgili birisi hatta

⁶²⁷ Işinsu, s. 278.

⁶²⁸ Işinsu, s. 279.

⁶²⁹ Işinsu, s. 280.

⁶³⁰ Işinsu, s. 91.

⁶³¹ Işinsu, s. 172.

⁶³² Işinsu, s. 88.

iktidar partisi konumunda olduğu anlaşılır. Şöyle ki; “(Kabak kafalı, şişman adama ifade veren, Lacivert elbiseli adam)

-Milliyetçi kuruluşların iddialarına göre...

(Kabak kafalı adam) -*Bırakın iddiaları, biz... Evet biz her şeyden önce demokrasiye inanmış bir iktidar olarak, sağ ve sol tahriklere kapılmadan üzerimize aldığımız tarihi görevi, milletin bize emanet ettiği iktidar görevini, tabii bir objektivite içinde yürütmek mecburiyetindeyiz.*”⁶³³ Buradaki sözleri; bu kişinin iktidarda bulunduğunu ve o dönemdeki sağ-sol tahriklere kapılmadan tarafsız olarak hareket etmeye ya da öyle gözükmeye çalıştığını gösterir.

O dönemde Süleyman Demirel, Adalet Partisi’nin Genel Başkanı ve dönemin Başbakanıdır. Ve romanda anlatılan yılda ülke kaos halindedir. Sağ - sol çatışmaların üniversitelerde önü alınamaz hale gelmesi, ülkenin geneline çatışmanın yayılması ve bunların durdurulamaması iktidarın suçlanmasına neden olmuştur. Romanda da bu tarz yaşantılara rastlanır. Örneğin; (Kabak kafalı şişman adama hesap veren Lacivert elbiseli adam) “...düşündüm ki, memleketin bu dağdağalı günlerinde Hacettepe Üniversitesi olayları ve Doktor Güçlü’nün öldürülmesi, halkın bozulan asabını daha çok bozacak, iktidarımızın iktidarsızlığı hakkında ileri sürülen iddiaları tekrarlatacak... Bilhassa baskın yapan komandolardan bir katil ilan etmemiz, ayrıca iki uç arasında tarafsızlığımızı belgeleyeceği gibi, solun bize karşı saldırgan tutumunu da muhakkak ki yumuşatacaktır.

(Kabak kafalı) - *Aynı fikirdeyim efendim, aynı fikirdeyim... Gülümsedi, başını salladı ve bir anısını hatırladı sonra... Gülümsemesi devam etti bir süre.”*Amma akıllısın be çoban oğlan” demişlerdi... Hey gidi günler!”⁶³⁴ Burada kabak kafalı adamın kendi adamlarına ülkenin karışık halinin halk tarafından iktidarın iktidarsızlığı şeklinde yorumlandığı ve bu yorumun engellenmesi için de -ülkücü ve devrimci öğrencilerin- iktidarın çıkarları doğrultusunda kullanıldığı gözlemlenmektedir. Burada kullanılan çoban oğlan lakabı da Süleyman Demirel’e aittir.

Süleyman Demirel’in bu dönemde sosyal yaşamdaki gerçeklikte söylediği bir başka söz de yine burada anlatılan kişinin o olduğunu kanıtlar. Şöyle ki; “Kocaman

⁶³³ Işınsoy, s. 91.

⁶³⁴ Işınsoy, s. 91.

binanın, en kocaman odasında, küçük pencerenin önünde, kabak kafalı adam, arkasına bakmadan konuştu;

- *Hocam size büyük hürmetim var, ancak fikirlerinize katılmıyorum. Genç bunlar yürüsünler... Sokaklar yürümekle aşınmaz...*⁶³⁵ ‘Sokaklar yürümekle aşınmaz.’ sözünü o dönemde Süleyman Demirel öğrencilerin yürüyüşleri, protestoları karşısında söylemiştir.

Bu romanda Süleyman Demirel’in direkt isminin kullanılması -tahminimize göre- o dönemde tepki oluşturabileceği düşüncesiyle verilmemiştir.

Sancı romanında kişiler bölümünde daha bahsedemediğimiz, Dursun’un pek çok arkadaşı vardır, ancak her farklı olayda farklı kişilerin yer alması ve bu kişilerin belirgin özelliklerinden bahsedilmemesi bizim bu kişilerden bahsetmememize neden olmuştur. Dolayısıyla daha buraya yazamadığımız başka kişiler de vardır; ancak romanı genel anlamda incelediğimizde romandaki baskın kişiler buradaki kişilerdir ve biz de bu kişileri ayrıntılı bir şekilde ele aldık. Romanda seçilen kişilerde dikkatimizi çeken önemli bir nokta; ülkücü kişilerin geneli sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmış olması sol(devrimci) kişilerin ise, hiçbirinin sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmamasıdır.

4.1.1.5. Toplumsal Yapı ve İlişkiler

Sancı romanı Mart 1970’de başlar, 23 Kasım 1970 tarihinde sona erer. Romana yansıyan bu aradaki dönem, ülkemizde 12 Mart 1971 Muhtırası’na zemin hazırlayan bir dönemdir. Romanın kapsadığı bu yıl hem dünya hem ülkemiz açısından sorunların yaşandığı bir yıldır. Dünya açısından; İkinci Dünya savaşından kalan etkiler sonucu yokluk, kıtlık(ekonomik sıkıntılar), siyasi olarak savaş sonrası kutuplaşmalar, sonrasında öğrenci ve işçi olaylarının yaygınlık göstermesi dünyada yaşanan bu olaylardan ülkemiz de siyasi, ekonomik, toplumsal alanlarda ve öğrenci olaylarının yaygınlaşması anlamında etkilenmiştir. Ülkemizde, özellikle 1960 yılından sonra başlayan siyasi istikrarsızlıklar ve ekonomik sorunlar toplumsal yapıyı da etkilemiştir. Gerek bu tür sorunların etkisi gerek öğrenci olaylarının şiddetlenmesi ve ülkenin genelindeki üniversitelere yayılması toplumda huzursuzluklara neden olmuştur. Ülkemizde özellikle 1970 yılında tüm bu sorunların zirveye çıkması, sorunlara çözüm

⁶³⁵ Işınsoy, s. 172.

bulunamaması ve olayların önünün alınamaması ülkemizde Muhtıra'ya zemin hazırlamıştır. Romanda Muhtıra döneminden üç ay önceki on aylık süreç işlenir. Romanın bitiminden üç ay sonra 12 Mart 1971'de Muhtıra yaşanacaktır. Sancı romanına ülkemizde bu dönemde yaşanan siyasi, ekonomik sorunlar ve öğrenci olayları yansıtılarak bu etkenlerin toplumsal yapıyı nasıl etkilediğine de değinilmiştir.

Sancı'da asıl öykü zamanı 1970 yılıdır. 1948 doğumlu öğrencilerden biri başkahramandır ve başkahramanın ortaokul yıllarına kadar ailesi ve çevresiyle yaşadıklarına anılarında inilmiştir. Roman, 1970 yılının Mart ayında sağ(ölkücü) ve sol(devrimci) öğrencilerin kavga ve çatışmalarıyla başlar, 23 Kasım 1970'de yine onların kavga ve çatışmalarıyla sona erer; ancak ara ara Dursun'un anıları ile ortaokul yıllarında yaşadıkları, ailesi ve çevresi, sosyo-ekonomik durumu hakkında bilgiler verilir.

Roman iki kısım şeklinde değerlendirilebilir. Birinci kısımda, başkahramanın anılarında genel olarak ailesi ile Zile'de geçirdiği günler ve onların hayata bakışları ve yaşayışları anlatılır. Dursun'un ailesi gelenek göreneklerine bağlı muhafazakar bir ailedir. Başkahramanın ailesi cahildir ki; zaten o dönemde de okuma yazma oranları çok düşüktür. Babası sobacı, annesi ev hanımıdır. Dursun'un ailesi ve çevrelerindekiiler genellikle tarım ve hayvancılıkla uğraşır. Dursun'un ailesi kendi halinde geçimini sağlamaya çalışan yoksul bir ailedir; onlar bu durumlarından hiç şikayet etmemektedir. Dursun'un ailesinin, ülkede yaşanan siyasi, ekonomik ve toplumsal olaylardan haberleri yoktur.

O dönemdeki toplum hakkında Dursun'un ailesi ve çevresi aracılığıyla ülkemiz halkının hali; cahil ve yoksul olarak özetlenebilir.

İkinci kısımda ise; 1970 yılında genel olarak Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye ve ODTÜ öğrencilerinden sağ (ölkücü) öğrencilerle sol(devrimci) öğrenciler arasındaki tartışmalar, kavgalar ve çatışmalar anlatılır. Romanda başkahraman ve arkadaşları sağ(ölkücü) görüşe sahiptir. Bu öğrenciler ülkenin sorunlarının sol(devrimci) öğrencilerin yöntemleriyle çözülemeyeceğini düşünürler. Bu yöntemlerin bizim toplumumuza uygun olmadığını düşünmeleri nedeniyle sol(devrimci) öğrencileri engellemeye çalışırlar. Bu öğrencilerin toplumsal yapı açısından amaçları; millete, vatanına, dinine ve kültürüne bağlı bir toplum

oluşturmak ve siyasi, ekonomik amaçlarını da bu unsurlar çerçevesinde geliştirmektir. Bu amaçlarının da ancak milliyetçi bir kadronun iktidara gelmesiyle gerçekleşeceğine ve böylece büyük ve güçlü Türkiye'nin kurulacağına inanırlar. Bu amaçları için mücadele eden ve çalışan sağ(ülkücü) öğrencilerin çoğunluğu Anadolu'nun köy ve kasabalarından gelen yoksul; ancak hallerinden hiç şikayet etmeyen öğrencilerdir. Bu öğrenciler kırsal kesimden geldikleri için milletlerine, tarihlerine, kültürlerine bağlı kaldıklarını ve bu nedenle de kendilerini şanslı hisseden öğrencilerdir. Toplum; milli, tarihi, dini ve kültürel değerlerine bağlı olur ve gençler de bu değerler çerçevesinde yetiştirilirse ancak o zaman ülkenin geleceğinin kurtulacağına inanırlar.

Ülkücü öğrencilerin karşısında bulunan sol(devrimci) öğrenciler ise, genelde kentlerde yaşayan, varlıklı; ancak buna rağmen sürekli sömürüldüklerini iddia eden gelenek ve göreneklerinden uzaklaşmış kişilerdir. Bu öğrenciler de toplum yararına mücadele ettiklerini ifade eder; ancak topluma zarar vermekten başka bir şey yapmazlar. Ülkücü öğrenciler, bu sol(devrimci) öğrencilere engel olmak ve yukarıda belirtmiş olduğumuz amaçlarını gerçekleştirmek için onlarla önce tartışmalar, kavgalar ve zamanla da aşırı eylemler yani silahlı çatışmalar yaşamışlardır. Bu olaylar nedeniyle üniversitelerde sürekli sağ-sol grupların çatışmaları yaşanmış ve bu çatışmalar sonucunda yaralanan ve ölen öğrenciler olmuştur. Bu olaylar ve yaşananlar sadece öğrencileri etkilememiş, toplumun genelini de etkileyerek toplumda kutuplaşmalara ve huzursuzluklara neden olmuştur. Bu olaylara siyasi anlamda meşru yollardan çözüm bulunamaması 12 Mart Muhtıra'sına zemin hazırlamıştır. Romanda bu dönem gerçekliğe uygun bir şekilde yansıtılmıştır.

Sancı romanı tamamen gerçekleri yansıtmasa da o dönemde yaşanan gerçekleri ana hatlarıyla roman kurgusu çerçevesinde yansıtmaya çalışmıştır.

4.1.1.5.1. Siyasal Düzey

Sancı, Mart 1970'de başlar ve Kasım 1970'de sona erer. 1970 yılında ülkemizde sosyo-ekonomik alanda yaşanan sorunlar siyasi alana da yansımıştır. Toplumun tüm düzeylerine yansıyan bu sorunlara çözüm bulunamaması, ülkemizde ikinci bir siyasi bunalıma yani 12 Mart 1971 Muhtırası'na zemin hazırlamıştır.

Romanda asıl öykü zamanı olan 1970 yılında iktidarda Adalet Partisi Genel Başkanı Süleyman Demirel Başbakan olarak bulunmaktadır. Romanda Süleyman Demirel'in bazı uygulamalarına, tepkilerine ve sözlerine rastlanmaktadır. Ancak, bunlar açıkça Süleyman Demirel'in ismi verilerek anlatılmamış, Süleyman Demirel 'kabak kafalı şişman adam' şeklinde adlandırılarak onun olaylara bakış açısı, olaylar karşısındaki tutumu, davranışları ve uygulamaları öğrenci olayları üzerinden gösterilmiştir. Romanın ana teması sağ(ölkücü) öğrenciler ile sol(devrimci) öğrencilerin çatışmaları üzerine kurulu olduğu için iktidar partisinin de söz, tutum, davranış ve uygulamaları da bu olaylar üzerinden yansıtılmıştır. İktidar partisi olarak Süleyman Demirel sağ - sol öğrenci çatışmaları karşısında tarafsız olmaya çalışmaktadır. Şöyle ki; (Kabak kafalı, şişman adam) *"Evet biz her şeyden önce demokrasiye inanmış bir iktidar olarak, sağ ve sol tahriklere kapılmadan üzerimize aldığımız tarihi görevi, milletin bize emanet ettiği iktidar görevini, tabii bir objektivite içinde yürütmek mecburiyetindeyiz."*⁶³⁶ İktidar partisinin iki taraftan birinin tarafını tutması ya da bunu hissettirmesi ciddi tepkilere neden olacağı için Süleyman Demirel iki tarafa karşı da denge politikası izlemektedir. Şöyle ki:(Lacivert elbiseli adam) *"Doktor Güçlü'nün öldürülmesi..."*

(Kabak kafalı şişman adam): *-O mesele halledildi, başarılı bir şekilde halledildi. Ajansın kırk beş dakika içinde katilin bulunduğunu bildirmesi gerçekten iyi oldu. Bu olayın başarılı bir şekilde kapatılması hakikaten demokrasiye inanmış iktidarımızın, milletin önünde sağ ve sol dengesi kurarak, yani sağ ve sol tahriklere kapılmadan, adaleti temsil etmemiz bakımından milletin önünde yüzü açık ve kendinden emin, yarının müreffeh Türkiye'sinde sağlam adımlarla yürüdüğümüzün bir belgesi olarak... Evet sizi kutlarım efendim."*⁶³⁷ Buradaki ifadelerden iktidar partisinin yaşanan bazı olaylar aracılığıyla sağ-sol gruplar arasında denge kurduğu ve bunu halklara göstermek istediği anlaşılır. Romanda her ne kadar sağ - sol gruplar arasında dengenin sağlandığı gösterilmeye çalışıldıysa da aslında bu dengenin sağlanamadığı da sezdirilmek istenmiştir. Süleyman Demirel'in sol(devrimci) öğrencilerin yürüyüş ve protestolarını olağan karşılamasını (Kabak kafalı adam); *"Genç bunlar yürüsünler...Sokaklar yürümeyle aşınmaz. Demokrasi ile idare edilen memleketlerdeki bu gibi olaylar,*

⁶³⁶ Işınso, s. 89.

⁶³⁷ Işınso, s. 91.

olağandır."⁶³⁸ Bu sözlerini sağ(ölkücü) öğrenciler, onun sol(devrimci) öğrencilerin tarafını tuttuğu şeklinde algılamışlardır. Bunun yanında Süleyman Demirel'in sol(devrimci) öğrencilerin bazı aşırılıklarını görmezden gelmesi ve sağ(ölkücü) öğrencilerin bazı olaylar karşısında haklarını gözetmemesi de onun sol(devrimci) öğrencilere daha yakın olduğunu gösterir. Ölkücü öğrencilerin haklarının gözetilmediğini gösteren olay; (Lacivert elbiseli adam) “-...*efendim, İstanbul Yüksek Öğretmenli, iki yüz elli kadar komandonun, fakültelere girmesine solcular mani oluyorlarmış. İmtihan devreleri geçmiş, bu yüzden rektörle konuşup...*

(Kabak kafalı adam) -*Canım efendim, bir yılları geçiversin değil mi, şu sırada karışıklık çıkarmanın manası var mı?*

(Lacivert elbiseli adam) -*Efendim bu öğrencileri devlet okuttuğu için, malumualiniz, üniversite hocalarından telgraf da gelmişti.*

(Kabak kafalı adam) -*Evet biliyorum. Devletin okutmayı taahhüt ettiği çocuklarmış bunlar, mademki böyle, devlet politikasına saygılı olsunlar, sağ ve sol tahriklere kapılmadan, demokratik bir görüş çerçevesi içinde, birlik ve beraberlik ruhu ile derslerine çalışacakları yerde, aşırı milliyetçilik gibi fanatik hareketlere tevessül etmeleri bağışlanacak bir suç değildir.*"⁶³⁹ Burada Süleyman Demirel'in sol(devrimci) öğrencilerin fakültelere ölkücü öğrencilerin girmesine engel olmalarına müdahale etmeyip, ölkücü öğrenciler bu yıl okula gitmeyiversin şeklinde çözüm sunması onun ölkücü öğrencilerin haklarını savunmadığını gösterir. Bu olayın sonucunda ölkücü öğrencilerin aşırı milliyetçilik yaptığını söyleyerek onları suçlu çıkarması Demirel'in sol(devrimci) öğrencilere daha yakın olduğunu gösteren ifadeleridir.

Bu dönemde siyasi partiler sağ - sol çatışmalarını kendi çıkarları doğrultusunda kullanmış ve yönlendirmişlerdir. Bunu iktidar partisi de yapmıştır. Şöyle ki: (Lacivert elbiseli adam) “-...*düşündüm ki, memleketin bu dağdağalı günlerinde Hacettepe Üniversitesi olayları ve Doktor Güçlü'nün öldürülmesi, halkın bozulan asabını daha çok bozacak, iktidarımızın iktidarsızlığı hakkında ileri sürülen iddiaları tekrarlatacak... Bilhassa baskın yapan komandalardan bir katil ilan etmemiz, ayrıca iki uç arasında*

⁶³⁸ Işınso, s. 172.

⁶³⁹ Işınso, s. 92.

tarafsızlığımızı belgeleyeceği gibi solun bize karşı saldırgan tutumunu da muhakkak ki yumuşatacaktır.

(Kabak kafalı adam) -*Aynı fikirdeyim efendim, aynı fikirdeyim.*⁶⁴⁰ Burada iktidar partisinin iktidarsızlığının düşünülmemesi ve tarafsız olduğunun düşünülmesi için yukarıdaki olayda katilin ülkücü öğrencilerden ilan edileceği söylenmiştir. Dolayısıyla iktidar partisi öğrenci olaylarını çıkarları doğrultusunda kullanmıştır. Hatta başka bir yerde de Süleyman Demirel'in, öğrenci olaylarındaki şiddeti tetikledikledikleri onun şu cümlesinden anlaşılmaktadır. (Kabak kafalı adam) "*İti ite kırdırıyoruz.*"⁶⁴¹

Romanda 1970 yılında yaşanan siyasi olaylar daha çok iktidar partisi açısından yansıtılmıştır. Muhalefet partilerinden hiç bahsedilmemiştir. Bizim çalışmamız açısından sağ(ülkü) ve sol(devrimci) öğrenci gruplaşmaları bu şekilde gruplaşmadan önce tüm öğrenciler, mücadelelerine üniversite reformları istekleri ile başlamış zamanla onlar bu mücadelelerini ülkenin siyasi, ekonomik ve sosyal sorunlarının çözülmesi yönünde gerçekleştirmişlerdir. Bunun sonucunda da öğrencilerin farklı çözüm yöntemleri sunmaları onların gruplaşmalarına neden olmuştur. Öğrencilerin bu amaçlara yönelmesi onların siyasallaşmasını da beraberinde getirmiştir. Çünkü gerek sağ(ülkü) gerek sol(devrimci) grup öğrenciler, tüm sorunların çözümlerinin son noktada siyasi düzende birtakım değişikliklerle ortadan kalkacağına inanırlar. Sancı'da hem sağ hem de sol öğrenci gruplarının siyasi çözüm yöntemlerinden de bahsedilmiştir. Ancak roman sağ(ülkü) öğrenciler odaklı olduğu için romanda ülkücü öğrencilerin çözüm yöntemlerinin bizim topluma daha uygun ve yararlı olacağı vurgulanmıştır. Sol(devrimci) öğrencilerin çözüm yöntemlerinin ise, ülkenin sorunlarına çözüm olmayacağı, çözüm yöntemlerinin asılsız ve bizim toplumumuza uygun olmadığı bazı örneklerle anlatılarak, kendilerinin yani sağ(ülkü) öğrencilerin çözüm yöntemlerinin ülkemiz için en doğru ve geçerli yöntemler olduğunu ifade etmişlerdir. Sağ(ülkü) öğrenciler; milli, tarihi, dini ve kültürel unsurları temel aldıkları için siyasi çözümleri de bu unsurlar çerçevesinde olmuştur. Örneğin; ancak milliyetçi bir kadronun iktidara gelmesiyle ülkenin sorunları çözülecek, büyük ve güçlü Türkiye'ye ulaşılacaktır. Romanda iktidarda milliyetçi kadroya ihtiyaç olduğunu sağ(ülkü) öğrenciler şu

⁶⁴⁰ Işın, s. 90.

⁶⁴¹ Işın, s. 11.

gerekçelerle ifade etmişlerdir. (Mustafa) “- *Milletin, idareci kadrosunu milliyetçilerden seçmesi gerek. Bak, Ali, ülkücüler demokrasiye inanıyorlar ve hakimiyetlerini, milletin menfaatine bile olsa; zorun, kuvvetin yolundan geçirmek istemiyorlar.*”⁶⁴²

Romanda gerek sağ(ülküçü) gerek sol(devrimci) öğrencilerin, kendilerine bazı siyasi liderleri ve ülkeleri örnek aldıkları görülür. Sol(devrimci) öğrencilerin örnek aldıkları siyasi lider ve ülkelerin bizim toplumumuza uygun olmadığı, sağ(ülküçü) öğrencilerin ise; bizim toplumumuza uygun ve doğru siyasi lideri ve ülkeleri örnek aldıkları bazı örneklerle anlatılmıştır. Sol(devrimci) öğrencilerin örnek aldıkları siyasi liderler: Che Guevara, Karl Marx, Lenin, Stalin, Mao, Ho Chi Minh iken ülkemizde de bu kişilerin takipçilerinden Mustafa Suphi, Şefik Hüsnü, Çetin Altan, Mihri Belli...’dir. Romanda Dursun, sol (devrimci) gruptan Nurten’in evine gittiğinde... “*Duvarda Cüneyt Arkin, Yılmaz Güney, Che Guevara’nın çerçeveveli fotoğrafları...*”⁶⁴³ Burada duvardaki Che Guevara’nın fotoğrafı onun örnek alındığını gösterir.

Bir başka yerde yukarıda ifade ettiğimiz gibi sol(devrimci) öğrencilerin örnek aldıkları siyasi liderleri sağ(ülküçü) öğrenciler eleştirmektedir. Şöyle ki: “- *Salih, biz ülkücüler var gücümüzle bir şeyler öğrenmek için çabalıyoruz, karşı fikirleri öğreniyoruz, okuyoruz bu şekilde seçimimiz sağlıklı oluyor, dediğin gibi biz hürüz...*

-Onlar hür olmak gereğini de duymuyorlar, belki de şuursuz olarak ne bileyim, dedi Şevket; Marks, Lenin, Ho, Mao yollarına sırt dayamak varken, kendilerini zahmete sokmuyorlar zaar.”⁶⁴⁴ Sağ(ülküçü) öğrenciler, sol (devrimci) öğrencilerin burada saydığımız siyasi liderlerin fikirlerini direkt benimsemelerini eleştirirler. Örnek aldıkları ülkeler ise, Vietnam, Küba gibi ülkelerdir. Yine sol(devrimci) öğrencilerin bu ülkelerin haklarını savunmaları ve onların yanlarında olduklarını sloganlarla bildirmeleri, sağ(ülküçü) öğrenciler tarafından eleştirilmiştir. Şöyle ki; “*...bir Vietnamlı, bir Kübalı öyle mi uzak ve çekici bir hayal gibi, onu seveceksin ve onun için yanındakinin canına okumak mübah olacak.*”⁶⁴⁵

Sağ(ülküçü) öğrencilerin örnek aldıkları siyasi liderler ise; İlteriş Kutluk Kağan, Kürşad, Alparslan Türkeş, Dündar Taşer’dir. (Romanda bahsedilmese de aslında ülkücü

⁶⁴² Işınso, s. 146.

⁶⁴³ Işınso, s. 237.

⁶⁴⁴ Işınso, s. 193.

⁶⁴⁵ Işınso, s. 194.

öğrencilerin hareket noktası olan Türkçülüğün lider ideologu Hüseyin Nihal Atsız'dır.⁶⁴⁶) Bu kişileri sağ(ülküçü) öğrencilerin örnek aldıkları onların bu kişiler hakkındaki bazı düşüncelerinden ve sözlerinden anlaşılır. Örneğin; (Kürşat ve İlteriş Kutluk Kağan için) Dursun'un zihninden Ali ile konuşması şöyle: *"Hayatı hiç tanıımıyorsun sen. Orta Asya bozkırlarında, yel gibi atlara binip fırtınalarla yarışyorsun... Adamın Kürşat! "İçini çekti sordu kendi kendine. Peki hangimizin adamı Kürşat değil ki? Kırk yiğidi ile Çin sarayına kafa tutan Kürşat! Ya Göktürk Birliğini yeniden kuran İlteriş Kutluk Kağan? Evet öyle!*

*...Zaten biliyor musun Ali, bütün ülkücüler, hepimiz az çok o günleri yaşamamak, kendimizi Kürşat'ın yahut İlteriş'in yerine koymasak, ülkemize bu denli bağlı olur muyduk?"*⁶⁴⁷ Dursun'un buradaki sözlerinden onların Kürşat ve İlteriş Kutluk Kağan'ı kendilerine örnek aldıkları anlaşılır. 'İlteriş Kutluk Kağan, Göktürk Devleti'ni ikinci kez kurarak Türkleri tekrar bir araya toplamıştır. Çin'lilerin egemenliğindeki Türkleri derleyip, toparlayıp devleti yeniden eski ihtişamlı haline getirdiği için 'ili derleyip, toparlayan' manasına gelen "İl- teriş Kağan' ünvanı verilmiştir."⁶⁴⁸ Göktürk devletini milli şuurla teşkilatlandırıp Türk töresini ülkede hakim kılmıştır. Türk Devletini tekrar kurması ve Türkleri tek bayrak altında toplaması yönüyle İl-teriş Kutluk Kağan sağ(ülküçü) öğrenciler tarafından örnek alınmıştır. Kürşat da: "630 yılında Türkler, Çin'lilerin esareti altına girmiştir. 639 yılında Kök Türk Tiginini olan Kür şad kendi komutasındaki savaşçılardan önde gelen Kırk Türk ile Çin esaretinden kurtulmak için Çin Sarayını basarak hürriyet mücadelesi vermişlerdir. Kürşat, işte bu ihtilalin kahramanıdır."⁶⁴⁹ Romanda da onun bu kahramanlığına kısaca değinilerek, onun ülkücü öğrenciler tarafından örnek alındığı ifade edilmiştir. Sağ(ülküçü) öğrencilerin örnek aldıkları siyasi liderlerinin en önemli özelliği Türk devletini ya esaretten kurtarmaya çalışmaları ya da tekrardan kurmalarıdır.

Ülkücü öğrenciler, 'Devlet' unsuruna çok önem verirler. Bunun da yine nedenleri Türk'lerin tarihsel sürecinden gelir. Bunu Dursun yaşadığı bir olay üzerinden

⁶⁴⁶ Kemal Can, "Ülkücü Hareketin İdeolojisi", *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, (2.Baskı), (Milliyetçilik), Cilt: 4, İletişim Yayınları, (Genel Yay. Yön: Murat Belge), (Editörleri: Tanıl Bora- Murat Gültekinil), İstanbul 2003, s. 667.

⁶⁴⁷ Işın, s. 352.

⁶⁴⁸ Saadetin Gömeç, *Türk Destanlarına Giriş*, (1. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2009, ss. 184 - 186.

⁶⁴⁹ Gömeç, s. 184, 185.

şöyle açıklar. “Dursun Zile’ye giderken yanına yaşlı bir amca oturdu ve evlatlarından yakınıyordu. Dursun da onu teselli için bir şeyler söyledi sonra da “Devlet senin sosyal güvenliğini sağlayabilseydi, damatlarına, gelinlerine öyle fazla gelmezdin.” gibilerden diline bir söz takıldı, söyleyemedi.

Devleti, Tanrı’dan sonra koruyucu ve esirgeyici bilmiş Türk, “Devlet baba” demiş ona, ondan beklemiş, ummuş, bir eli hep sırtında olsun istemiş, asırlarca böyle devam etmiş.”⁶⁵⁰ Burada Dursun’un anlattığı gibi, “Türklerde devlet, aile gibi görülmüştür, anne- babaya duyulan sevgi, saygı ve güven duyguları aynı oranda devlete karşı da beslenmiştir.”⁶⁵¹ Bu nedenle de Devlet’ten aile gibi destek beklenmiştir.

(Dursun) “Dündar Bey’in, “Devlet-i ebed müddet” kavramına ne kadar ehemmiyet verdiğini düşündü. Milliyetçi Hareket’in temel taşı değil miydi?

“Türk milleti kendini dünyaya nizam vermek için yaratılmış bir kavim olarak kabul etmiş, bu inançla da cihan hakimiyetlerini kurmuştur.”

Tanrı ile Türk arasında bir kutlu bağ, ta ezelden atılmış, ebediyete kadar devam edecek. Buna inanmış Türkoğlu.”⁶⁵² Dursun’un burada bahsettiği, Göktürk’lerdeki şu anlayıştan kaynaklanır. “Kök Türklerde kağanın, Tanrı tarafından bu göreve tayin edildiği kabul edilirdi. Türk Kağanı bütün yeryüzünün, yani insanlığın hükümdarıydı. Bu anlayış büyük Türk devletlerinin çoğunda görülen cihanşümül (cihan hakimiyeti) görüşüne dayanmaktadır. Kağanlığın birinci şartı Türk soyundan olmak, ikinci şartı bilge ve alp olmak, kağanların bir başka görevi de ülkeyi refaha kavuşturmaktır.”⁶⁵³ Türk hükümdarı Tanrı tarafından kut ve ülüg(kısmet) ile donatıldığı için iş başına gelebilmekteydi. Eski Türk devletinde siyasi iktidar kavramı ‘kut’ tabiri ile ifade ediliyordu.⁶⁵⁴ Türklerdeki bu kadim devlet anlayışına göre; Türklerin Tanrı’nın ‘kut’ bağışlaması yolu ile dünyayı idare etme hakkına sahip olduğu anlatılır. Dursun da romanda sözlerini ve yorumlarını temelde bu anlayışlara dayandırarak Türk’lerde devlet kavramının önemli olduğunu ve bunun kut anlayışından kaynaklandığını vurgulamıştır.

⁶⁵⁰ Işinsu, s. 322.

⁶⁵¹ Mehmet Işık, *Türklerin Kültür Kökenleri ve Etnik Yapısı*, (1. Baskı), Yakomoz Kitap, İstanbul Ağustos 2011, s. 36.

⁶⁵² Işinsu, s. 323.

⁶⁵³ Feyzan Göher Vural, *İslamiyet’ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri*, Çizgi Kitabevi, Konya Ekim 2011, s. 97.

⁶⁵⁴ İbrahim Kafesoğlu, *Türk Milli Kültürü*, (26. Basım), Ötüken Yayınları, İstanbul Eylül 2005, s. 249.

Ülkücü öğrencilerin ülkemiz içinden ve yakın tarihten örnek aldıkları en önemli kişi, Milliyetçi Hareket'in en baş temsilcisi ve Milliyetçi Hareket Partisi'nin Genel Başkan'ı Alparslan Türkeş'tir. Milliyetçi Hareket Partisi(MHP) ve Ülkücü Hareket'in inşasına önderlik eden, Alparslan Türkeş, 'başbuğ' imgesiyle etrafında lider kültü oluşturmuş bir politikacıdır. Türk milliyetçiliği anlayışını bir doktrine ve popüler bir siyasal ideolojiye dönüştürmüştür.⁶⁵⁵ Romanda Alparslan Türkeş'ten çok az bahsedilmesinin nedenini; onun bu olayların yaşandığı zamanlarda gündemde ve aktif olması dolayısıyla tepki oluşturabileceğine bağlamaktayız. Romanda Alparslan Türkeş'ten sonra ikinci adam diye adlandırılan ve sağ(ülkü) öğrencilerin örnek aldıkları bir diğer kişi de, gerçek hayatta Milliyetçi Hareket Partisi'nin Genel Başkan yardımcısı Dündar Taşer'dir. Leyla Ali'ye Dündar Bey'i sorduğunda Ali'nin cevabı yukarıda söylediklerimizi doğrular niteliktedir. Ali, bir konu hakkında bir şey düşünüldüğünde bu Dündar Bey'e sorulur der ve nedenini şöyle açıklar: *"En büyüğümüz, yani Başbuğdan sonra bu bakımdan ona danışmak saygı meselesidir."*⁶⁵⁶

Ülkücü öğrencilerin örnek alma şeklinde değil de kendilerini aynı soy, din ve düşünceleri paylaşma yönüyle kendilerini yakın hissettikleri ülkeler vardır. Dursun ve arkadaşları kendi aralarında konuşurken bu düşüncelerini şu ülkelerle örneklendirmişlerdir. *"- Ama Azerbaycan, Batı Trakya, Türkistan da çok uzakta."*

*Onlar da yanı başında sayılır, çünkü senin soyundan!"*⁶⁵⁷ Burada ülkücü öğrenciler, kendilerine yakın hissettikleri ülkeleri anlatırken aslında onlara uzak olabilirler; ancak Türk olmaları nedeniyle onlara yakın olduklarını ifade etmişlerdir. Gerek sağ gerek sol öğrenci gruplarının kendilerine bazı siyasi liderleri ve ülkeleri örnek almaları öğrenci olaylarının da siyasi amaç taşıdığını gösterir. Aslında burada pek ifade edilmese de sağ(ülkü) öğrenciler sol(devrimci) öğrencilerin Rusya'yı örnek aldığını ve tam bağımsız olmayı istediklerini söyleseler de yakında ülkeyi Rusya'nın sömürgesi haline getireceklerini söylerler. Sol(devrimci) öğrenciler de sağ(ülkü) öğrenciler için onların sömürgeci Amerika'nın yerli işbirlikçileri olduklarını söyleyerek eğer ülke onların elinde kalırsa ülkenin Amerika'nın sömürgesi haline geleceğini ifade ederler.

⁶⁵⁵ *Modern Türkiye'de Siyasi Düşünce*, Cilt: 4, (Milliyetçilik), s.686, (Alparslan Türkeş, Tanıl Bora)

⁶⁵⁶ Işınso, s. 335

⁶⁵⁷ Işınso, s. 193

Bu sağ ve sol öğrenci grupları süreç içerisinde siyasi partilerle de yakınlık kurmuşlar, hatta partiler ve öğrenciler karşılıklı olarak birbirlerini desteklemişlerdir. Sağ(ülküçü) öğrenciler Milliyetçi Hareket Partisi ile sol(devrimci) öğrenciler de Türkiye İşçi Partisi ile yakınlık kurmuşlardır. Ancak romanda gerek sağ gerek sol öğrenci gruplarını destekleyen herhangi bir partiden bahsedilmemiştir.

Dursun ve arkadaşlarının ve sol(devrimci) öğrencilerin yürüyüşleri, protestoları ve eylemlerinde kullandıkları sloganlarda da öğrenci olaylarının siyasileştiği görülmektedir. Dursun ve arkadaşlarının Süleyman Özmen'in cenazesinde kullandığı sloganlar buna örnektir. *“Onu komünist itleri vurdu, Demirel katilleri korudu.”*⁶⁵⁸ Dokuz ışık yürüyüşünde; *“Milliyetçi Türkiye, Tanrı Türk'ü Korusun.”*⁶⁵⁹ Sağ(ülküçü) ve sol(devrimci) öğrenciler arasındaki farklılıklar, onların kendi aralarında tartışmalara, kavgalara ve zaman içerisinde silahlı çatışmaların yaşanmasına neden olmuştur. Bu olayların sonrasında öğrenci olaylarının siyasallaşması daha da güçlenmiştir. Her gün artarak tırmanan bu olaylara siyasi iktidarın çözüm bulamayışı 12 Mart 1971 Muhtıra'sına zemin hazırlamıştır.

Romanda yaşanan yılın siyasi durumundan bahsetmemizin nedeni; romanda anlatılan siyasi ortamın sosyal yaşamdaki gerçeklikteki yaşanan siyasi ortamı yansıtıp yansıtmadığına ve yansıtıyorsa ne düzeyde yansıttığına bakmaktır.

4.1.1.5.2. Kültürel Düzey

Bu bölümde, Sancı romanının kültürel yapısı ve yazarının bu yapıyı sunmadaki amacı incelenecektir. Romanda belirgin bir şekilde geleneklerden bahsedilmez, bu nedenle biz kültürel unsurları satır aralarında yakalamaya çalıştık. Sancı'ya baktığımızda kültürel unsurlar genelde sağ (ülküçü) öğrenciler ve aileleri üzerinden sergilenmiştir.

Işinsu, romanda satır aralarında kültürel unsurlar olarak inançlar, menkıbeler, efsaneler, gelenek - görenekler...’den bahsederek eserdeki kültürel düzeyi yansıtmaya çalışmıştır. Bu malzemeyi romanın her tarafına serpiştirmiştir.

⁶⁵⁸ Işinsu, s. 20.

⁶⁵⁹ Işinsu, s. 154.

Aşağıda, bir kısım başlıklar altında eserin kültürel düzeyini oluşturan materyaller değerlendirilecektir.

1. İnançlar

Toplumlarda inançlar, kişilerin dünya görüşlerini, anlayışlarını, davranışlarını... yaşam kültürlerini etkilemektedir. Biz de burada romanda geçen bazı anlayış, bakış açısı ve davranış kalıpları üzerinden kültürel düzeyi anlamaya çalışacağız.

Davranış kalıpları: Dursun, çocukken hastanedeysen bir amca ölmüştü. Dursun orada hemen babaannesinin dini inancından kaynaklı şu sözünü hatırlamıştı: *“Babaannesi derdi ki; ”Birisi ölürken, yanında hiç ses çıkarmamalı, yoksa onu almaya gelen melekleri ürkütür kaçırsın.”*⁶⁶⁰ Toplumdaki bu tür inanışlar ve sözler insanlara kültürel olarak cenaze merasimlerinde sessiz olunması gerektiğini düşündürmüştür. Hemen hemen tüm toplumlarda bulunduğumuz ortama göre bir davranış kalıbı vardır, insanlar da genel olarak bu davranış kalıplarına göre davranır.

Kadercilik anlayışı: Bizim toplumumuzda dini inancımızın etkisiyle kaderci bir bakış açısına günlük yaşantımızdaki söz ve davranışlarımızda yaygın bir şekilde rastlanmaktadır. Örneğin; (Kabak kafalı şişman adam) *“Doktor Nejd et Güçlü’nün öldürülmesi üzerine, gerçek bir hüznün duydu, içini çekti:*

*-Ölüm bu, vakti saati gelince buluyor insanı, kısmet ne yapalım, alın yazısı.”*⁶⁶¹

Burada kaderde ne varsa o yaşanır düşüncesinden hareketle ölmesi gerekiyordu ve öldü şeklinde düşünülmektedir.

Yine alınyazısı ile ilgili bir başka konuşma da Dursun’un annesi Şükriye Hanım ile Abdullah Emmi arasında geçer. (Şükriye Hanım); *“- Biliyor musun, ben seni kambur sandım, hiç istemedimdi.*

(Abdullah Emmi) - *Ya şimdi?*

(Şükriye Hanım) - *Alın yazım, ne yapayım!”*⁶⁶² Burada da alınyazımda ve kaderde seninle evlenmem yazılıymış ve evlendim şeklinde kaderci bir anlayış vardır.

⁶⁶⁰ Işınsoy, s. 68.

⁶⁶¹ Işınsoy, s. 91.

⁶⁶² Işınsoy, s. 102.

Alinyazısı ile eski Türklerdeki isim koyma geleneği arasında da bağlantı kurulur. Eski Türklerde bu Dede Korkut hikayelerinde geçer. Şöyle ki; “Türklerde ana babanın çocuklarına verdikleri gerçek ad sayılmamıştır. Bir genç savaşta veya avda yiğitlik gösterdikten sonra, boyun kahini ona bir ad verirdi.”⁶⁶³ Bir de çocukları yaşamayan aileler, gelenek olan bir inanca göre çocuğun ismi ile onun hayatı ve kaderi arasında yakın bir ilişki olduğuna inandıklarından çocuklarına; Yaşar, Ölmez, Dursun gibi isimler koyarlardı. Eski Türklerdeki bu gelenek zamanımızda da bilinçli ya da bilinçsiz olarak devam etmektedir. Romanımızda da başkahramanın ismi bu inanca göre verilmiştir. Dursun’un ondan önce olan kardeşi ölünce ailesi yaşasın diye ona bu ismi vermiştir. Şöyle ki; Dursun ortaokul yıllarında adından hiç memnun değil ve adını değiştirmek istediğini söylerdi.(Annesi)“*-Allah’tan, ömürlü olmanı, bizi bırakıp gitmemeni dilediğimiz için ismini Dursun koyduk a oğul, insanın adı, kaderini de yazdırır. Bak ben kız olduğum için istememişler, Yeter koymuşlar ismini. Yani Allah’a, gayri kız çocuğu yeter, oğlan ver demektir bu.*

*-Bak Hüseyingillerin oğluna Yavuz koydular, çocuk yaramaz mı yaramaz, dur otur tanımıyor. Kızlarına Elif dediler, ağır geldi yavrucağıza taşıyamadı, göçtü. Neden, Elif, Allah’ın ismi, isminin ilk harfi de ondan. Bazı isimler ağır gelir insana, o ismi taşıması zor gelir, ölür. Sen nasıl inanmazsın buna bu çocuk aklınla? Atalarımız söylemiş bu lafı, onlar inanmışlar.”*⁶⁶⁴ Burada Dursun’un ailesinin atalardan gelen bu isim koyma geleneğini devam ettirdiklerini yani alinyazısı ile isimler arasında bağ kurduğunu görürüz. Dursun, annesinin bu anlattıklarına batıl inanç der ve bu inancı küçümserdi.Tarih öğretmenine bunu söylediğinde öğretmeni de bunu şöyle açıklamıştır;

“- Bu çok çok eski bir inanç, dedi, belki de Türklerin Şamanlık devrinden kalma... Bilmez misin, eskiden yeni doğana ad konmaz, çocuk ismini kendi hüneri, fedakarlığı, kahramanlığı ile elde ederdi. Dede Korkut da gelip, boy boylar, soy soylar, yapılan kahramanlığa, çocuğun hünerine göre bir isim koyardı ki; Dede Korkut zamanında, Türkler İslamiyet’i kabul etmişlerdi. Daha sonraları bu inanç da diğer bazıları gibi değişikliğe uğramıştır. Ana baba, yeni doğanın kaderini, karakterini kendi gönüllerinin çektiği gibi olsun istemişler, önce ismini koyalım, Tanrı da çocuğu

⁶⁶³ Saim Sakaoğlu, - Ali Duymaz, *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, (1. Basım), Ötüken Yayınları, İstanbul 2003, s. 47.

⁶⁶⁴ Işınsoy, s. 106.

*istediğimiz yola doğrultsun demişlerdir. Öyle olacağına da inanmışlardır. Dursun, yavrum, milletin inançlarını küçümseme. Bu millet pek büyük bir milletin mirasçısıdır, bu yüzden adet ve töreleri asırların içinden süzülüp gelmişler. Hemen hepsinde bir gerçek payı ve mutlak ibret vardır.”*⁶⁶⁵

Türkler’in inançlarından gelen geleneklerinden biri de; Devlet’in onlar için kutsal oluşudur. Bunun nedeni de eski Türklerdeki kut anlayışıdır. Kut anlayışı, Türk devletlerinde hükümdarlara devleti idare etme yetkisinin Tanrı tarafından verildiğine inanılırdı. Romanda da sağ(ülküçü) öğrenciler kendileri ile eski Türkler arasında bağ kurdukları için ‘Devlet-ebed-müddet’ kavramına ehemmiyet vermişler ve bu kavramla kut anlayışı arasında bağ kurmuşlardır. Şöyle ki:(Dursun) “*Dündar Bey’in, “Devlet-i ebed müddet” kavramına ne kadar ehemmiyet verdiğini düşündü. Milliyetçi Hareket’in temel taşı değil miydi?*

“Türk milleti kendini dünyaya nizam vermek için yaratılmış bir kavim olarak kabul etmiş, bu inançla da cihan hakimiyetlerini kurmuştur.”

*Tanrı ile Türk arasında bir kutlu bağ, ta ezelden atılmış, ebediyete kadar devam edecek. Buna inanmış Türkoğlu.”*⁶⁶⁶

2. Diğer bazı kültürel unsurlar:

Ahlak: “Toplumsal değer yargılardan ve bilhassa inançlardan kaynaklanır.”

⁶⁶⁷Gelenekler, görenekler, töreler... hepsi birer kültür taşıyıcısıdır. Sancı’da da ülkücüler eski Türklerin davranışları, tutumları, bazı inançlarını... hala devam ettirirler ancak romanda bunlarla ilgili örneklerle az rastlanır. Dursun ve arkadaşları sol(devrimci) öğrencilerden üç kişiyi kaçırmayı planlar ve içlerinden biri; “*Kafalarına silahı dayadık mı*

(Diğer arkadaşlarından biri)- *Türkler esirlere iyi muamele ederler, töre budur.”*⁶⁶⁸ Burada ülkücü öğrencilerin ahlaki davranış olarak törelere uygun davrandıkları gösterilmiştir.

⁶⁶⁵ Işinsu, s. 107.

⁶⁶⁶ Işinsu, s. 323.

⁶⁶⁷ Kenan Erzurumlu, *Türklüğe Bakış*, (2. Baskı), Çetin Ofset Matbaacılık, Ankara 2007, s. 118.

⁶⁶⁸ Işinsu, s. 12.

Menkıbe: Burada Kuzu İmam'ın yaşadığı olaylar menkıbe tarzında anlatılır. Kuzu İmam, Dursun'un aile kökeninin dayandığı kişidir. *“Orta Asya'nın alp yiğitleri, bu toprakları “Ak Topraklar” deyip, sevip, yurt kılınca... Erenler, gittikçe genişleyen halkalar misali, daha içerilere, batıya, kuzeye, güneye yayıla yayıla gittiler... Derler ki kuzu İmamlar'ın ataları işte bu erenlerdenmiş! Aralarında kopuz çalan aşıklar, Allah'ın buyruklarını anlatan erenler ve dahi alp yiğitler varmış. Bir de Dursun adında bir delikanlı varmış çobanlık yapan.”*⁶⁶⁹ *“Dursun Çoban, gönlünde Hak sevgisi bulunan arayış içinde olan biriymiş, varılacak yol çeşitli, ama hangisi? Derdini herkese sorarmış... Derken; kara ozan Yusuf, bir erenden söz açmış:*

-O nur yüzlü, bu dağların arkasında Zile Ovasında oturur. Nefes verdiği hastalar iyileşir, elini sürdüğü kuru dallar yeşermiş, var git tasanı ona anlat, belki bir çare bulur. Delikanlı gitmiş yanına orda kalmış ancak derdini diyememiş, orda bir görev vermişler ona. Bu görev, her sabah gök ağarırken su ısıtmak ve eren sabah namazı için abdest alırken ellerine su dökmekmiş... Sonra bir gün ezan okunmakta... Vah ola vah ola? Hemen fırlayıp ateş yakıp, su ısıtacak vakit nerede? Genç çoban Tanrı'sına sığınmış, "Allah'ım sen yardım et" deyip ibriği buz gibi suyla doldurup, içinden gelen bir nefesle üfleyip ısıtmaya çalışmış. Sonra leğeni, ibriği alıp efendinin yanına koşmuş: “Bismillahirrahmanirrahim.”

(Eren) *-A oğul, ben sana suyu kömür ateşinde ısıt dedim, gönül ateşinde değil! Bak gördün mü ellerim yandı.*

*O günden sonra, aşk ateşi ile donmuş suyu kaynatan Dursun Çoban'a bir başka görev verilmiş. Gayrı o Zile'nin Ulu Cami'sinde imamlık edecekmiş. Sonra bazı halim selim özelliklerinden dolayı ismine “Kuzu İmam” denmiş.”*⁶⁷⁰ Burada Dursun Çoban'ın başına gelen soğuk suyun onun gönül ateşiyle ısınması normal şartlarda olamayacak olağanüstü bir olay olduğu için bu bir menkıbedir. Menkıbeler de kültürel unsurlar çerçevesinde oluştuğu için bu menkıbe tarzı olayı burada anlattık.

Efsane: Burada, Ali'nin Dursun'a niçin ülkücü olmak istediğini Ergenekon destanındaki efsaneden yola çıkarak anlattığını görürüz. Şöyle ki: (Ali) *“- Ben Türk'üm, bundan gurur duyuyorum, eskiden Türklerin çok, çok kahraman olduklarını da*

⁶⁶⁹ Işınsoy, s. 103.

⁶⁷⁰ Işınsoy, s. 105.

biliyorum. Ergenekon destanını da biliyorum. İşte bunun için komando olmak istiyorum, çünkü komandolar bozkurturlar. Bozkurt'un önderliğinde Ergenekon'dan çıktığımız gibi, yine bozkurtların önderliğinde Türklerin, ataları gibi, kahraman olacaklarına, ilerleyeceklerine, güçlü ve büyük Türkiye'yi kuracaklarına inanıyorum."⁶⁷¹ "Kurt Türk efsanelerinde merkezi bir rol oynamaktadır. Gök-Türk hükümdar sülalesi olan Aşına ailesinin atası bir dişi Kurt idi. 6 - 7. yüzyıllarda Türk halk çevresinde Kurt ata inancı çok yaygındı."⁶⁷² Bozkurt Destanı'nda düşmanlar tarafından öldürülen Türkler'den tek bir erkek çocuk kalması ve bu çocuğun dişi bir Kurt ile birlikte olması sonucu Türkler'in kurttan türediği anlatılır.⁶⁷³ Ergenekon destanında ise Türk boyunun düşmanlar tarafından kışkanıldığı için öldürülmek istendiği ve öldürüldüğü; ancak sadece iki Türk aile kalır. Sonra bunlar dağların arasına saklanır buraya Ergenekon denilir ve yıllar geçip çoğalınca ve güçlenince buradan çıkarlar. Böylece bozkırlara yayılırlar.⁶⁷⁴ Efsanede, "Ergenekon'dan çıktıkları sırada Göktürk'lerin hakanı, Kayan soyundan gelme Börtecineydi."⁶⁷⁵ Yani Kağan Türk soyundan gelmekteydi ("Moğolca Börte-Çino veya Börteçine, yani 'Gökkurt' anlamına gelir.")⁶⁷⁶ Börtecine bütün illere elçiler göndererek Ergenekon'dan çıkıp geldiklerini duyurdu.⁶⁷⁷ Ergenekon destanındaki efsanede bir bozkurt aracılığıyla Türklerin soyunun devamlılığının sağlandığını ve bu efsanedeki gibi bundan sonra da Türklerin soyunun ve kahramanlıklarının devam edeceğine inanılmaktadır. Burada Türk tarihindeki destanlardan yararlanılmasının nedeni onlarla ilişki kurularak o kültürel bağın devam ettirildiğinin gösterilmeye çalışılmasındandır.

4.1.1.5.4. Ekonomik Düzey

Sancı'ya Türkiye'nin 1970 yılının ekonomik düzeyi satır aralarındaki bazı ifadelerle kapsamlı bir şekilde olmasa da anlaşılabilir kadar yansıtılmıştır. 1970 yılında halkın çoğu köylerde (%61) yaşamakta ve geçimini tarım- hayvancılık sektöründen sağlamaktadır. Zamanla kentlere ve Almanya'ya yapılan göç sonucu sanayi

⁶⁷¹ Işın, s. 59.

⁶⁷² Kafesoğlu, s. 330.

⁶⁷³ Komisyon, *Türk Destanları*, Toker Yayınları, İstanbul 1999, ss. 106 - 109.

⁶⁷⁴ Kafesoğlu, s. 208, 209.

⁶⁷⁵ Türk Destanları, Komisyon, s. 103.

⁶⁷⁶ Ögel, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, (2. Cilt), s. 113.

⁶⁷⁷ Komisyon, *Türk Destanları*, s. 103.

ve hizmet sektörüne doğru bir yönelim söz konusudur. Ancak romanda bu yönelimden ziyade Anadolu'nun köy ve kasabalarında yaşayan yoksul halkın sosyo-ekonomik durumu ile kentlerde ve şehir merkezlerinde yaşayan sosyo-ekonomik durumu iyi olan halklar arasında öğrenciler aracılığıyla karşılaştırma yapılmıştır.

Romanda öğrenci olaylarındaki sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) öğrenciler sosyo-ekonomik düzey olarak da ikiye ayrılırlar. Birinci grup; Dursun ve arkadaşları genellikle Anadolu'nun köy ve kasabalarından gelen yoksul ailelerin çocukları

İkinci grup; Sol(devrimci) öğrenciler yani Leyla ve arkadaşları genellikle, aileleri kentlerde, şehir merkezlerinde yaşayan, varlıklı kişilerin çocuklarından oluşmaktadır.

Bu her iki ekonomik seviyeden gelen öğrenciler, önceleri üniversite reformu istekleriyle öğrenci olaylarını başlattılarsa da zamanla ülkenin genel sorunlarına yönelmişlerdir. Ancak bu anlamda çözüm yöntemlerinin farklılığı onların sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) gruplar şeklinde ayrılmasına neden olmuştur. Bunu Leyla zihninde şöyle canlandırır; “...işgal ve boykotlarda, bozuk üniversite düzeninde hep beraberdik. İşte memleket karışınca ayrıldık. Onlar da düzenin bozuk olduğu kanısındaydılar, onlar da değiştirme isteğindeydiler... Amaa...”*Hareket noktamız da değişti, metodumuz da! Onlar aşırı tüketime zorlanmaktan, alım olanaklarının yetersizliğinden çıkmadılar yola, Ergenekon'dan başladılar! Komik! Tarihten bir temel ve milliyetçi kadro!”*⁶⁷⁸ Sol(devrimci) öğrenciler ekonomik eşitsizlikten yola çıkarken sağ(ülkücü) öğrenciler ise, tarihteki milli, kültürel ve dini değerlerden yola çıkmışlardır.

Birinci gruptaki öğrenciler, Dursun ve arkadaşları, Anadolu'nun köy ve kasabalarında yaşayan yoksul ailelerin çocuklarıdır. Şu örneklerde bu durum açık bir şekilde anlatılmaktadır. Dursun ailesine yazdığı mektubunda Yüksek Öğretmen okulunun süresiz kapatıldığını, açıkta kalan ülkücü öğrencilerin ocakta kaldıklarını ve durumlarını şöyle anlatır: “*Erkek arkadaşlar, Ocak'ta yatıp kalkıyorlar, dörtte bir ekmeğin içine, sekiz zeytin öğle, yine aynı şekilde akşam yemeklerini yiyorlar. Ülkücü çocuklar ekseri yoksul anlayacağınız...*”⁶⁷⁹ Burada maruz kaldıkları durum itibariyle onların zor şartlarda yoksul bir durumda olduklarından bahsedilmiştir. Dursun'un kendi

⁶⁷⁸ Işınsoy, s. 124.

⁶⁷⁹ Işınsoy, s. 53.

ailesi de yoksuldur. Dursun, küçüklüğünde hastanede tanıştığı Nurten Hemşire ile konuşmalarında Nurten ailesinin fakirliğinden bahsettiğinde Dursun da kendi ailesinin de onunkiler gibi olduğunu düşünüyor. Şöyle; *“Fakirlikse fakirlik, çocuk bolluğu ise, eh üç tane... Avuç içi kadar bağsa, Dursun’ların ki de öyle...”*⁶⁸⁰ Romanda Dursun’un ailesinin yoksulluğundan ayrıntısıyla bahsedilerek ülkücü öğrencilerin fakir aileleri Dursun’un ailesi aracılığıyla anlatılmıştır. Zaten Dursun’un anne ve babası da yoksul ailelerden gelmişlerdir. Hikayeleri de şöyle: (Dursun’un anası) *“Yeter Hanım, hoş sonradan Şükriye yapmış ya ismini. Yetim, öksüz bir küçük kız, Çal Köyü’nün içinde konu komşu acıyıp kasabaya getirmişler. Zile’nin zengini Ali Demirbeygillere evlatlık vermişler. Eh el adamı, yedirdiğinin karşılığını fazlasıyla istemiş. Hiç şikayetlenmezmiş ama eli erdiğince, ayağı döndüğünce beylerinin her işlerine koşup edermiş. Biraz büyüyünce de çeyiz yapmayacakları için, başlıksız damat aramışlar. Sonra demirci Abdullah emmi başlık istenmeyen kız haberini duyunca hemen koşmuş. Biraz kambur olmuş demircilik yaptığından dolayı. Şükriye Hanım bu yüzden pek istememiştin ama der Abdulllah emmi de ben kambur olacak adam değildim de hanım, o beş kuruş yok mu o beş kuruş günlük, ona kandım... Demirci ustası ‘ben beş kuruş günlük veririm’ deyince, hiç dayanamadım. Eee hanım kolay mı demiri dövmek, tavında tutmak; eğdik sırtımızı!”*⁶⁸¹

Başka bir yerde de Dursun sol(devrimci) öğrencilerle kendilerini söyle karşılaştırmıştır.(Dursun): *“Mukayese edersek solcu ilerici grup, büyük şehirlerin burjuva tabakasında teşekkül ediyor. Gençleri varlıklı... Bizler ise, Anadolu’dan gelmiş kasaba kültürü almış ve genellikle fakiriz. Daha doğrusu cahil ana babanın, dinden ve törelerden gelen hükümleri ile yetişmişiz. İşte sağlıklı düşüncemiz, kendimize güvenişimiz, solcu arkadaşların karşısına rahatlıkla çıkışımız bundan.”*⁶⁸² Buradaki ifadelerden de anlaşıldığı gibi ülkücü öğrencilerden Dursun, fakir olduklarından bahsetmiş; ancak bu durumlarından herhangi bir şikayetçi olmamıştır.

İkinci gruptaki sol(devrimci) öğrenciler yani Leyla ve arkadaşları genellikle, aileleri kentlerde, şehir merkezlerinde yaşayan varlıklı ailelerin çocuklarıdır. Leyla ve ailesi burada verilen özelliklere örnektir. Şöyle ki: Leyla’nın ailesi şehirde yaşayan ve

⁶⁸⁰ Işınsoy, s. 96.

⁶⁸¹ Işınsoy, s. 101.

⁶⁸² Işınsoy, s. 170.

varlıklı bir ailedir. Babası üniversitede Profesör' dür. Leyla'ya bir gün babası kızdığında ona kendi konumunu şu şekilde açıklaması onların sosyo - ekonomik durumlarının iyi olduğunu gösterir. (Saadettin Bey); *“Ne demek istiyorsun Leyla, adı sanı saygıyla anılan Atatürkçü, aydın bir üniversite mensubuyum, profesörüm! Memleketin aydın, elit tabakasındanım.”*⁶⁸³ Leyla'nın böyle bir aileden gelmesi ona arkadaşlarının burjuva kızı demesine neden olmuştur. Seyhan Adnan'a Leyla'yı şöyle anlatıyor: *“- Gördüğün gibi güzel bir burjuva kızı, burjuvazinin tüm alışkanlıklarına sahiptir... Dün gece sinemada gördün çok şık giyinmişti... Evet hep böyledir.”*⁶⁸⁴

Genelde bu sol(devrimci) öğrencilerin sosyo-ekonomik durumu iyi olmasına rağmen sömürülen halkların sömürülmesinin engellenmesi ve toplumdaki her türlü ekonomik eşitsizliğin ortadan kaldırılması için mücadele ederler. Bir gün sol(devrimci) kişilerden Seyhan'ın yazdığı yazıdan ne yapmak istediklerini anlayabiliriz. Şöyle ki; *“Gençlik, bir kokuşmuş düzene karşı çıkıyor. Gençlik, her bir haksızlığa ve Ege'nin Söke'sinden başlayıp, Doğu Anadolu'nun Mardin'inde düğüm üzerine düğüm atılan adaletsizliğe karşı çıkıyor. Gençlik, bu düzeni yalnız kendi çıkarı için kullanıp, yıllardan beri sömürülmüş Türkiye halklarını daha fazla sömürmek isteyenlere karşı çıkıyor.”*⁶⁸⁵ Sol(devrimci) öğrenciler kendileri varlıklı olmasına rağmen bu tür sömürülerden şikayet etmekte ve ortadan kaldırmak için uğraşmaktadırlar. Sağ(ülkücü) öğrenciler de onların bu amaçlarının asılsız ve geçersiz olduğunu iddia ederler. (Dursun'un arkadaşı Mahir sol(devrimci) öğrenciler için): *“-Öğretileri, insanlığa tapacaksın, insanı seveceksin ama dikkat, yanı başındakini değil, çok uzaktakini, tanımadığın, görmediğin, bilmediğin kişiyi.*

-Ama Azerbaycan, Batı Trakya, Türkistan da çok uzakta.

-Onlar da yanı başında sayılır, çünkü senin soyundan! Oysa bir Vietnamlı, bir Kübalı öyle mi, uzak ve çekici bir hayal gibi, onu seveceksin ve onun için yanındakinin canına okumak mübah olacak.

-Belki zengin çocukların da fakir halk diye çırpınmaları bu mesafedendir.

-Geç canım, o bir nevi vicdan susturması.

⁶⁸³ Işinsu, s. 38.

⁶⁸⁴ Işinsu, s. 156.

⁶⁸⁵ Işinsu, s. 50.

-Bilir misin sabahleyin Alaaddin'i vuran, Halim'i döven çocukların hepsi de Amerikan tutsağı Vietnamlılar için nutuk atıyorlardır

-Dır değil, atıyorlar.Amerika'nın sömürdüğü Türkiye halkı için nutuk atıyorlar.Peki bu halk nerede,kim bu halk?Halim değil,sen ben hiç değiliz, velhasıl ülkücüler değil,kim bu halk?

Sabri:-Peki dedi, bu da hakseverlik ve dahi severlik oluyor ha?

-Hiçbir bok olmuyor, sadece komünistlik oluyor!''⁶⁸⁶Görüldüğü üzere sol(devrimci) öğrencilerin Türkiye halkları ya da fakir halklar için mücadele etmelerinin asılsız olduğunu ve yaptıklarının sadece komünistlik olduğunu iddia ediyorlar.

Dursun, Zile'ye gittiğinde sol(devrimci) öğrencilerin mücadelesinin asılsız olduğunu şu örnekle anlatır. "...bizim okulda solcuların başı vardır. Adnan diye bir çocuk; Bir gün forum, yani talebelerle toplantı yapmak istedi, okul müdürü müsaade etmeyince de konferans salonunu tekme ile kırıp içeri girdi, arkasından da öğrenciler, Amerika bizi sömürüyor diye başladı nutka. Ve dedi ki sömürü altındaki memlekette dersler önemli değildir, sizi İkinci Kurtuluş savaşına çağırıyorum. Müdür istifa edinceye kadar boykot yapacağız, derslere girmeyeceğiz... Nail diye bir arkadaş da "Yahu, demiş okul devlete günde elli bin liraya mal oluyor, sen Türkiye kalkınacak derken önce devlete kazık atıyorsun, ikincisi; dersler önemli değil ne demek bizim okul mühendislerle birlik, Türkiye'nin sanayi kalkınmasına en büyük yardımı geçecek kuruluş, sen bunun derslerini de geri bıraktırırsan,Türkiye'nin kalkınmasına da atarsın bir kazık!... Etti mi iki nerde, bunun hayrı iyiliği?

-Yani Dev-Gençlilerin yaptıkları üzerinde iyi bir düşünürsen, sözleri ile hareketlerini tartarsan bulursun püsürden laflarını. ''⁶⁸⁷

Sağ(ülkü) öğrenciler, sol(devrimci) öğrencilerin çözüm yöntemlerinin asılsız ve bizim toplumumuza uygun olmadığını ve onların toplumun belli bir kesiminin refahını düşündükleri için onları eleştirmişlerdir. Oysa kendi amaçlarının tüm milletin hakkını korumak olduğunu ifade etmişlerdir. Dursun bir gün ülkücü arkadaşlarından Metin ile bu konu hakkında konuşuyor. (Dursun) Metin'e şunları söylüyor: "-Ve şu

⁶⁸⁶ Işınso, s. 193, 194.

⁶⁸⁷ Işınso, s. 165, 166.

rezilliğe bak ki arkadaşım, biz millet diyoruz herifler yalnız işçi sınıfı. Ve ortanın üstündeki zenginler de onları tutuyor!”⁶⁸⁸

Sağ(ölkücü) öğrenciler, her zaman tüm millet üzerinden hareket ederek ve bu milletin değerlerine bağlılığıyla ülkenin siyasi, sosyal ve ekonomik pek çok sorununun çözüleceğine inanmaktadırlar. Dursun gazeteye yazdığı yazılarından arkadaşının babasına bahsederken; *“Eğer milletin fertlerinde milliyetine töresine bağlılık kalmamışsa, o millet benliğini kaybeder, kendisi olmaktan çıkar... Halbuki bizler amca bir cihan devletinin kalıntısı üzerinde, cihan hakimlerinin evlatları olarak oturuyoruz. Bunun şuuruna varmalı, sorumluluğu yüklenmeliyiz, sokaktan okula, kahveden fabrikaya koşmalıyız. Kendi sanayimizi kendimiz kurmalıyız, imkanlarımız bol, bu imkanları büyük ve güçlü Türkiye’yi kurmak için kullanmalıyız.*”⁶⁸⁹ amaçları Alparslan Türkeş Dokuz Işık Doktrinde açıklamıştır. Bu doktrindeki ilkeler; milliyetçilik, ölkücülük, ahlakçılık, ilimcilik, toplumculuk, köycülük, hürriyetçilik ve şahsiyetçilik, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçiliktir. Bu ilkelerden ekonomik öneri ya da çözüm sunan ilkeleri ise; toplumculuk, köycülük, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçiliktir.⁶⁹⁰ Sancı’da toplumculuk görüşüne şöyle yer verilmiştir: Dursun’un ölkücü arkadaşlarıyla toplumculuk üzerine şu konuşmaları aklına gelmiştir: *“Çocukların üzerinde önemle durdukları, ‘Toplumculuk’ kavramı idi, ekonomi idi.*”⁶⁹¹ Dursun sol(devrimci) öğrencilerin hareket noktasının ekonomik eşitsizlik olması nedeniyle kendilerinin onlardan farklı olduğunu şöyle açıklar. *“ - Biz toplumcu ekonomik görüşe sahip olduğumuz için milliyetçi değiliz, biz milliyetçi olduğumuz için toplumcu ekonomik görüşe sahibiz. Bu yemek için yaşamakla, yaşamak için yemek arasındaki fark gibidir. Bunu anlamayan ölkümüzü anlamamış demektir.*”⁶⁹² Burada Dursun’un anlatmak istediği, milleti düşündükleri için onun ekonomisini de düşündükleridir yani millet temelli bir ekonomi düşünürler. Sol(devrimci) öğrenciler gibi düşünmemektedirler bu nedenle aralarındaki farkı göstermek istemişlerdir.

⁶⁸⁸ Işinsu, s. 263.

⁶⁸⁹ Işinsu, s. 165.

⁶⁹⁰ Türkeş, s. 15 - 27.

⁶⁹¹ Işinsu, s. 161.

⁶⁹² Işinsu, s. 162.

4.1.1.5.3. Dini Düzey

Sancı romanında dini anlamda vurgulara çok az değinilmiştir. Genel anlamda bir dini düzeyden bahsedilmemiştir. Sancı’da dini düzeyi anlayabileceğimiz unsurlar; konuşma içinde geçen dini içerikli ifadeler, düşünceler, açıklamalar, dualar ve bazı dini ritüellerdir. Bu dini açıklamaları, yorumları, düşünceleri, duaları ve dini ritüelleri genelde Dursun ve arkadaşları, yine onların aileleri, neneleri, dedeleri... sergilemişlerdir.

İbadetler: İslamiyet’te ibadetler dini inancın uygulandığının göstergesidir. Örneğin; (Dursun’un annesi)” – *Hele ben bi namazımı kılayım, Allah yardım etsin, sana da, cemi cümlelerin masum yavrularına da.*”⁶⁹³ Bir başka yerde de, yine Dursun annesinin, babasının, babaannesinin yaptığı ibadetleri düşünür. Şöyle ki; “*Dursun, akşam yatağa uzandığında bir an yirmi iki yıllık ömrü gün gün geçti kafasından... Uzanıp babaannesinin namaz kılışını seyredişi, mırıl mırıl dualar.*” ”veleddallin, amin...”*Amin... Amin... İçinden tekrar ederdi, neye? Bütün dualara... Babaannesininkilere, annesininkilere... Babası camiye giderdi her vakit. Cami hemen yanlarında. Ezan! ”Allahuekber!”*”⁶⁹⁴ Görüldüğü üzere başkahramanın ailesi genel olarak dini gerekliliklerini yerine getiren ve bu konuda hassas kişilerdir.

Dini düşünceler ve yorumlar: Dursun da dini konularda hassastır. Dursun ortaokuldayken babasına, demiri eritmek için yanan ocağı körüklemeye yardım ederken ateşin alevlerinden babaannesinin bahsettiği cehennemi görür gibi olurdu. “*Bir gün yakın arkadaşı Mehmet’e itiraf etti: (Dursun) - Ben cehennemden çok korkuyorum...*

(Mehmet) - ... *ohoo, çok var biz ölünceye kadar... Babaannen, düşünsün.*

(Dursun) - *Babaannem gitmez cehenneme.*

(Mehmet dedesinden duyduğu şu sözü söylemişti.) - *Allahla kul arasına girilmez, kimin cennete, kimin cehenneme gideceğini Allah’tan başka kimse bilmez!*

Bu söz doğru geldi Dursun’a.”⁶⁹⁵ “*Sonra da Kur’an okur babaannem hiç gider mi cehenneme?... yok yok babaannem her vakit namazını kılar gitmez o cehenneme.*

⁶⁹³ Işınso, s. 25.

⁶⁹⁴ Işınso, s. 355.

⁶⁹⁵ Işınso, s. 97.

(Mehmet) -*Bu iş namaz, niyaz meselesi değil, insanlık meselesi insanlık...*

(Dursun) -*Yani namaz niyazın yerine insanlık geçecekmiş gibi, yok be! Dursun bir hayli düşündü, neden sonra bana kalırsa namaz kılanlar daha çok insan oluyor, çünkü neden bir Allah korkusu duyuyorlar.*"⁶⁹⁶ Dursun'un buradaki düşünceleri, yorumları ve çıkarımları onun dini konularda hassas olduğunu ve kendisi dinin gerekliliklerini her zaman yerine getirmese de bu gereklilikleri yerine getirenlere karşı daha yakın bir tutum sergilediğini düşündürmektedir.

Bir başka yerde de yine Dursun annesi ile öğrenci olayları hakkında konuşurken (Annesi) “- *Dursun'um hangi taraf kalabalıkta o tarafa geçiver diyordu. Bitiriver mektebini, düşünme başka şey...*

(Dursun) - *Senin aklın ermez bu işlere anacığım. Şimdi mesala, Zile'nin kalabalığı Hristiyan olurse sen de olur musun? Onlar kalabalık diye, peki der misin anne?*

(Annesinin gözleri dehşetle irileşti) - *Tövbe tövbe, nasıl da gavur olurmuş Zile'nin kalabalığı, tövbe de oğlum günaha giriyorsun, değişini hatırlıyordu...*

(Dursun) - *İşte bu bizim dövuştüklerimiz gavurdan da beter anne, gavurun bir Allah'ı, bir peygamberi var hiç olmazsa, bunlar tümünden imansız!*"⁶⁹⁷ Bu diyalogtan iki şey anlaşılmaktadır. Birincisi; Dursun'un annesinin gavur olma karşısında verdiği tepki onların dinleri konusunda hassas olduğunu gösterir. İkincisi, Dursun'ların sol(devrimci) öğrencilere gavurdan beter hatta tümünden imansız demesidir. Bu ifadeden; sol(devrimci) öğrencilerin dini unsurlara uzak olduğu ya da sağ(ülkü) öğrencilerin onları dinlerinden uzak kişiler olarak nitelendirdiği anlaşılır.

Sağ(ülkü) öğrencilerin hareket ettikleri en temel unsurlar; milli, tarihi, kültürel ve dini değerlerdir. Bu nedenle bu öğrenciler dini değerler konusunda hassastırlar. Dursun bunu köşe yazısında şöyle ifade etmiştir: “...gençliğe dikkat göstereceksin, onu, milliyetine, dinine, törelerine bağlı yetiştireceksin ki hem ailesine hem milletine faydalı olsun...Eğer milletin fertlerinde, milliyetine, töresine, dinine bağlılık kalmamışsa, o

⁶⁹⁶ Işın, s. 98.

⁶⁹⁷ Işın, s. 24, 25.

millet benliğini kaybeder, kendisi olmaktan çıkar.”⁶⁹⁸ Burada Dursun bu sayılan değerlere bağlı kalırsa milletlerin ayakta kalabileceğini söylemiştir.

Sağ(ölkücü) öğrenciler, eski Türkleri kendilerine örnek alırlar. Eski Türklerde siyasi düzen, dini bir anlamla anlamlandırılmıştır. Eski Türklerde devleti idare etme yetkisi, Türklere Tanrı tarafından verildiğine inanılır. Bu kut anlayışıdır. “Türk hükümdarı Tanrı tarafından kut ve ölüğ (kısmet) ile donatıldığı için iş başına gelebilmekte idi.”⁶⁹⁹ Romandaki Dursun ve arkadaşları da bu fikirlere inanmışlardır. “*Dursun, Dünder Bey’in, “Devlet-i ebed müddet” kavramına ne kadar ehemmiyet verdiğini düşündü. Milliyetçi Hareket’in temel taşı değil miydi?*

“Türk milleti kendini dünyaya nizam vermek için yaratılmış bir kavim olarak kabul etmiş, bu inançla da cihan hakimiyetlerini kurmuştur.”

Tanrı ile Türk arasında bir kutlu bağ, ta ezelden atılmış, ebediyete kadar devam edecek. Buna inanmış Türkoğlu.”⁷⁰⁰ Onlara göre de; Tanrı ebediyen yeryüzünü yönetme görevini Türk’e vermiş hatta Türkler bunun için yaratılmıştır. Dolayısıyla Tanrı ile Türkler arasında güçlü bir bağ vardır.

Sağ(ölkücü) öğrencilerin aileleri genelde kırsal kesimde yaşadıkları için milli, tarihi, kültürel ve dini unsurlara bağlılıklarını devam ettirmişlerdir. Ancak sol(devrimci) öğrencilerin aileleri, genelde şehirde yaşadıkları için bu değerleri devam ettirememiştir. Bu nedenle özellikle dini hususlara da uzak kalmış hatta onların imansız olduğunu söylemişlerdir. Şöyle ki; “*Bizi solcularla bir terazinin iki kefesine koymakla oyun oynadığımızı sanmakla hata ediyorlar. Mukayese edersek solcu ilerici grup, büyük şehirlerin burjuva tabakasında teşekkül ediyor. Gençleri varlıklı... Bizler ise, Anadolu’dan gelmiş kasaba kültürü almış ve genellikle fakiriz. Daha doğrusu cahil ana babanın, dinden ve törelerden gelen hükümleri ile yetişmişiz. İşte sağlıklı düşüncemiz kendimize güvenişimiz, solcu arkadaşların karşısına rahatlıkla çıkışımız bundan. Çünkü temelde var. Aydının kıymet hükmü temelinden bozuk, Batı’dan aktarma çünkü... Oysa ölkücülere verilenler, yayınlar, seminerler, telkinler temeldeki kıymet hükümlerine ters düşmüyor.*”⁷⁰¹ Burada ölkücü öğrenciler, kasaba kültürü ile yetiştiği için dine ve

⁶⁹⁸ Işınso, s. 164.

⁶⁹⁹ Kafesoğlu, s. 249.

⁷⁰⁰ Işınso, s. 323.

⁷⁰¹ Işınso, s. 170.

törelere gelen değerlere bağlı yetişirken, sol (devrimci) öğrenciler ise, kentlerde yetiştiği için bu tür değerlerden uzak yetişmiştir.

Yine başka bir yerde Dursun ve arkadaşları, yukarıdaki diyalogu destekler nitelikte sol(devrimci) öğrencilerle aralarındaki farkı şöyle ifade ederler: (Dursun) “- *Bizde gençlik şehir gençliği genellikle değer yargılarından yoksun.*

(Arkadaşlarından biri) - *Yani ne demeye getiriyorsun Dursun?*

(Dursun) - *Ülkücülerle, bu şehir solcuları arasındaki farkı düşündüm; bizler kimiz? Şuradan, buradan Anadolu kasabalarından, köylerinden...*

Ben Angaralıyım gözüme dedi, Şevket.

(Dursun) - *Olabilir ama...*”⁷⁰²

(Dursun) “- *Ailen sana birtakım değerleri vermiş en azından Müslümansın, islamiyete inanıyorsun, Allah’a inanıyorsun, emirlerini tam yerine getirmesen bile, bu emirleri alaya almıyorsun, inançlısın yani. ...Fakat benim anam babam...*

(Şevket) - *Hayır okumuş olmasına okumuşlar, amma nasıl anlatayım... yani evde bir hava vardı...*

(Dursun) - *Hah işte dediğim o, birtakım değerlerin yarattığı o hava!*

(Şevket) - *Şimdi sana göre karşı taraf bu Şevket’in içinde yaşadığı havadan yoksun mu?*

(Dursun) - *Şevket’in, benim, senin yaşadığın havadan. Benim anam babam öyle okumuş falan değil, cahil ikisi de. Fakat Anadolu’nun daha bozulmamış, daha birtakım değerleri çürütülmemiş...*”⁷⁰³ Buradan da anlaşılacağı üzere onların aileleri genel olarak kırsal alanda yaşayan, pek okumamış ancak kıymet hükümlerinden ve dini değerlerinden kopmamışlardır.

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi sol(devrimci) öğrencilerin kendileri, aileleri ve çevreleri genel olarak dinden uzak hatta imansız gösterilmiştir. Örneğin; Dursun ile Leyla’yı ilk gördüğünde; “ *Herhalde güzel denen şey budur.*” diye geçmişti içinden

⁷⁰² Işınsoy, s. 191.

⁷⁰³ Işınsoy, s. 192.

*daha ilk bakışta. Hem de imansızın biri için!”*⁷⁰⁴ Dursun’un, sol(devrimci) öğrencilerden Leyla’yı imansız olarak nitelendirdiği görülmüştür. Ayrıca yazar, sol(devrimci) öğrencilerin imansız olduğunun inandırıcılığını artırmak için bunu bu öğrencilerin kendilerine söylettirmiştir. Şöyle; Seyhan, Leyla’yı kendisiyle birlikte olmak için zorladığı sırada (Leyla) “*Şimdi birisini yolla Allah’ım, bak inanacağım sana, gerçekten inanacağım, n’olur, birisini yolla, en iyisi Turgut geri dönüversin, n’olursun, bak sana inanacağım o zaman Allah’ım.*”⁷⁰⁵ Burada Leyla’nın sözlerinden onun inançsız ve imansız olduğu anlaşılır. Başka bir yerde Leyla’nın inançsız olduğu açıkça şöyle ifade edilmiştir. “*Hay Tanrı’m, diye düşündü,- tanrıtanımaz ise de, ismini kullanırdı.*”⁷⁰⁶

Ülkücü öğrenciler, sol(devrimci) öğrencilerin Marksizmi düzen olarak bir din gibi benimsediklerini söylerler. Şöyle ki; (Metin) “*...heriflerin kafaları öyle bir şartlanma içinde ki varlık ve yaşama sebebi olarak Marksizmi gösteriyorlar, sadece ekonomi meselesi değil. Tövbe tövbe İslamiyet gibi, Marksizmi de bir nizam olarak görüyorlar.*

(Dursun) -*Evet din haline getirdiler ideolojilerini, Türkiye’de 1970’in dini! Dediğin gibi sadece iktisadi mesele olamaz. Marksizmin iktisadi görüşünü al, diğer kurallarını ipleme, olacak iş değil, bir kere teorinin tabiatına aykırı.*”⁷⁰⁷

Ülkücü) öğrencilerin sol(devrimci) öğrencileri eleştirdikleri bir başka husus da onların dini farklılıkları kullanarak halk içinde bölücülük yapmalarıdır. Dursun’un, çocukken hastanede tanıştığı sol(devrimci) Nurten’in yanına gittiğinde ona sorduğu soru karşısında aldığı cevap onların dini farklılıkları kullanarak bölücülük yaptığını gösterir. Şöyle ki; (Dursun) “- *Köylerde devrimcilik söküyor mu?*

(Nurten Hemşire) - *Nasıl anlatsam zenginin malını size dağıtacağız deyince pek yutmuyorlar da Sünnilik - Alevilik bilmem ne davasını ortaya atınca kızışıyorlar! Kırmızı görmüş boğa gibi yapıyoruz adamları! Damarlarına basıyoruz, birbirlerine düşüyorlar!”*⁷⁰⁸

⁷⁰⁴ Işinsu, s. 57.

⁷⁰⁵ Işinsu, s. 83.

⁷⁰⁶ Işinsu, s. 285.

⁷⁰⁷ Işinsu, s. 262.

⁷⁰⁸ Işinsu, s. 240.

Romandaki, dini düşüncelerden, yorumlardan ve açıklamalardan sağ(ülkücü) öğrencilerin geleneksel bir din anlayışına sahip olduğu ancak sol(devrimci) öğrencilerin ise bu değerlerden tamamen yoksun olduğu söylenilebilir.

4.1.2. Açıklama Aşaması (Aşkın Çözümleme)

4.1.2.1. Anlatının Kaynağı

Emine Işınsu'nun Sancı romanı 1974 yılında basıma sunulmuştur. Roman, 1970 yılında Ankara'da yaşanan öğrenci olaylarını konu alır. Roman, başkahraman Dursun'un anıları ve Tokat/Zile'de ailesi ve çevresi ile geçirdiği çocukluk yılları ile Dursun'un üniversiteden sağ(ülkücü) arkadaşlarının sol(devrimci) öğrencilerle 1970 yılında yaşadıkları tartışmalar, kavgalar ve çatışmalar üzerine kuruludur. Romanda Dursun ve üniversiteden arkadaşlarının sol(devrimci) öğrencilerle 1970 yılında yaşadıkları tartışmalar, kavgalar ve çatışmalar kısmına geniş bir şekilde yer verilmiştir. Çünkü romanın anlatı kaynağının temelini öğrenci olayları oluşturur. Dursun'un anıları, Zile'de ailesi ve çevresi ile geçirdiği çocukluk yılları ise daha geri plandadır.

Sancı'nın anlatı kaynağını iki gruba ayırabiliriz;

- a. Öğrenci olayları
- b. Sağ(ülkücü) öğrenciler ile sol(devrimci) öğrencilerin farklılıkları

a.Öğrenci olayları: Roman, öğrenci olayları üzerine kurulduğu için anlatı kaynağının ana teması öğrenci olaylarıdır. Roman, 1970 yılındaki üniversite öğrencilerinin önceleri üniversite reformu istekleriyle başlayan öğrenci olayları zamanla toplumun genel sorunlarının çözümüne yönelmiştir. Önce üniversitedeki öğrenciler hep birlikte bazı sorunlara tepki niteliğinde yürüyüşler, protestolar, boykotlar... düzenlemişler daha sonraları ise, öğrencilerin sorunlara bakışları, sorunları değerlendirmişleri ve sorunlara sundukları çözüm yöntemlerinin farklı oluşu nedeniyle öğrenciler iki karşıt (sağ-sol) gruba ayrılmışlardır. Romanda da bu durum Leyla tarafından şöyle ifade edilir: “...işgal ve boykotlarda, bozuk üniversite düzeninde hep beraberdik... İşe memleket karışınca ayrıldık... Onlar da düzenin bozuk olduğu kanısındaydılar, onlar da değiştirme isteğindeydiler... Ammaaa...”Genç kız içini çekti, soluğu alev gibi, ağzını dağladı.”Hareket noktamız da değişti, metodumuz da! Onlar,

aşırı tüketime zorlanmaktan, alım olanaklarının yetersizliğinden çıkmadılar yola, Ergenekon'dan başladılar! Komik! Tarihten bir temel ve milliyetçi bir kadro!” ⁷⁰⁹

Sancı, sağ(ülküçü) öğrenciler odaklıdır. Başkahraman'ın sağ(ülküçü) öğrencilerden olması bunun en önemli göstergesidir. Başkahraman Dursun Ertuğrul Önkuzu, sosyal yaşamdaki gerçeklikte de sol(devrimci) öğrencilerle çatışmada ölen ülkücü bir öğrencidir. Romanın, Dursun'un ve arkadaşlarının dürüstlükleri, mütevazilikleri, iyilikleri, kahramanlıkları ve haklılıkları çerçevesinde örgülenmesi de sağ(ülküçü) öğrenciler odaklı olduğunu gösterir. Bu öğrenciler genel olarak Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye, Fen Fakültesi öğrencileridir. Karşılarındaki sol(devrimci) öğrenciler ise, hem kendi okullarından hem de ODTÜ ve Siyasal Bilgiler Fakültesi'ndendir. Sağ(ülküçü) öğrencilerden Dursun Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Tesviyecilik Bölümü öğrencisi, Süleyman, Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi, Coşkun Karakaya Gazi Terbiye Resim Bölümü öğrencisi, Mustafa Fen Fakültesi Matematik Bölümü öğrencisi... iken sol(devrimci) öğrenciler ve hocalar; Adnan Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu Ağaç İşleri öğrencisi, Turgut tahminen Fen Fakültesinde çünkü Kimya Bölümünde Yardımcı Profesör, Gül Işıttan Fizik Bölümü öğrencisi...' dir. Bu sağ(ülküçü) - sol(devrimci) grup şeklinde ayrılan öğrenciler süreç içerisinde kendi aralarında önce tartışmalar, kavgalar yaşamış daha sonraları ise silahlı çatışmalara girmişlerdir. Romanda anlatılan 1970 yılı da ülkemizde öğrenci olaylarının şiddetinin derecesinin en yüksek olduğu dönemdir. Bu nedenle romanda da ağırlıklı olarak sol(devrimci) öğrencilerle sağ(ülküçü) öğrencilerin silahlı çatışmalarına yer verilmiştir. Sol(devrimci) öğrencilerin sağ(ülküçü) öğrencilerin bulunduğu okulu, yatakhaneyi kuşatmaları, sağ(ülküçü) öğrencileri kaçırmaları ve esir almaları gibi olaylar sonucunda sağ(ülküçü) öğrencilerin de arkadaşlarını kurtarmak için silahlarla bu yerlere gitmeleri sonucu karşılıklı silahlı çatışmalar yaşanmıştır. Sol(devrimci) öğrenciler, sağ (ülküçü) öğrencilerin bulunduğu okulu kuşatıp onları esir almaları sonucu çıkan çatışmalardan biri örneğin; *“Yüksek Öğretmen Okulunu ellerinde tutan, ülkücüleri dışarı koyuvermeyen gençler de bekliyorlardı. Silahları vardı, kurşunları bol. Bina kapılarına, merdivenlere demir karyolalar bağlamışlar, cereyan veriyorlardı. Kendi çaplarında iyi tahkim edilmiş birer kale idi binaları, ki girip çıkmanın imkanı yok...*

⁷⁰⁹ Işınsoy, s. 124, 125.

Yetmiş iki saattir aç olanlar da bekliyorlardı. Kapıdan çıkarlarsa belki vurulacaklarını düşünen yok. Bir daha okullarına dönememek korkusu içlerine sinmiş...

Sabahla birlikte, silahlar birden patladı...

Koşan arkadaşlarını gördüler... Alt kat binalarda camlar kırılmış, bazı paketler fırlatılmış içeri... Solcuların bir kısmı da dışarı uğramıştı, yakın dövüş oluyordu.”⁷¹⁰

Bir diğer, sağ(ülküçü) öğrencilerin bulunduğu fakültenin sol(devrimci) öğrenciler tarafından işgal edilme olayı ve ardından çıkan çatışma: (Mustafa) “...solcular fakülteyi işgal etmişlerdi, bizim derslere girmemize mani olmaya çalışıyorlardı. Öyle ki kapıları tutmuşlar girmek isteyenleri tehdit ediyorlar falan, aldırmadık; çünkü arkadaşların bazıları doluydu, silahlıydı yani. Birkaç kişi havaya ateş edince, bunlar dağıldılar, biz de girdik derse. Çıktıktan sonra baktık ki, ohoo, bir sürü yabancı herif dolmuş fakülteye. Sanırım Siyasal’dan, Orta Doğu’dan hazır kuvvet getirmişler.

-Sanki gerçek savaş gibi! Birbirimize girdik tabii...”⁷¹¹ Bu çatışmalarda yaralan ve ölen öğrenciler olmuştur. Yüksek Öğretmen Okulu’nda çıkan çatışma sonucundaki yaralanma ve ölümler: “Bazılarının yaralanıp düştüğünü gördüler.”⁷¹² “Yüksek Öğretmen Okulunda yaralanan gençlerden biri, Süleyman Özmen öldü.”⁷¹³ Bunlarla birlikte romanımızın başkahramanı da üniversitede öldürülen öğrencilerden biridir. (Dursun) “Kasım’ın 23’üydü, yedi buçukta okula vardı... Ve sağdan soldan, önden arkadan gelenleri fark etmedi... Dursun önce anlamsız baktı karşısındakilere, iki genç hemen onun koluna girdiler.”⁷¹⁴ Dövdüler, işkence ettiler. Sonra da Dursun’u pencereden aşağı attılar... “Dursun’un yaralı, cansız bedeni, küçük bir kan gölünün ortasında, taşın üstünde yatıyordu.”⁷¹⁵

Sağ(ülküçü) - sol(devrimci) öğrenciler arasındaki bu çatışmalar ve çatışmalar sonucunda gerçekleşen yaralanma ve ölümler kutuplaşmanın keskinleşmesine neden olmuş bu durum da üniversitelerde her an bir kavganın ve çatışmanın yaşanma ihtimaline ya da yaşanmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin; Dursun ve arkadaşları okulun durumunu sorar ona göre okula giderlerdi. Eğer okulu koruyan polis yoksa ya da

⁷¹⁰ Işinsu, s. 11.

⁷¹¹ Işinsu, s. 144.

⁷¹² Işinsu, s. 11.

⁷¹³ Işinsu, s. 25.

⁷¹⁴ Işinsu, s. 357.

⁷¹⁵ Işinsu, s. 363.

okulda olay varsa okula gitmezlerdi. Yine bir gün Dursun okulun sakin olduğunu öğrenmesine rağmen okula gittiğinde hemen bir olay yaşanmıştı. (Dursun) “Okuldayım, olay çıktı. Sanırım dışarıdan da öğrenciler var, sarılmış durumdayız. Bir arkadaşı dövdüler, silah sesleri de geliyor.”⁷¹⁶ Bu tür olaylar üniversitelerde eğitimin kesintiye uğramasını da beraberinde getirmiştir. Zaman zaman üniversitelerde yaşanan olaylar sonucu üniversiteler, bazen belli süreliğine bazen süresiz olarak kapatılmıştır. Belli süreliğine tatil edildiği zamanlardan biri; (Şevket) “- *Mümkün olduğu kadar kavgadan kaçmamız isteniyor, dedi. Zaten Erkek Teknik üç gün tatil çekmiş.*”⁷¹⁷ Yüksek Öğretmen Okulu’nda yaşanan çatışma sonucunda okulun süresiz olarak kapatıldığı zamanlardan biri; “- *Yüksek Öğretmen süresiz kapatıldı.*”⁷¹⁸ Dursun, bu okulun kapatılma olayını ailesine mektubunda; “*Yüksek Öğretmenin süresiz kapatıldığını, açıkta kalan ülkücü öğrencilerin Ocak’ta barındıklarını... anlatır.*”⁷¹⁹

Görüldüğü gibi üniversiteler eğitim kurumu olmaktan çıkmış ve öğrenci olaylarının yaşandığı mekanlar haline gelmiştir.

b.Sağ(ülküçü) öğrenciler ile sol(devrimci) öğrencilerin farklılıkları: Temelde bu iki grubu birbirinden ayıran hareket noktalarının ve çözüm yöntemlerinin farklı oluşudur. Bu öğrencilerin, sağ(ülküçü) - sol(devrimci) öğrenciler şeklinde ayrılmasının nedenini oluşturan farklılıkları öğrenci olaylarının yaşanmasının da temelini oluşturduğu için anlatı kaynağının yan temasıdır. Romanda öğrenciler arasında yaşanan her çatışmalardan önce ve sonra bu farklılıklara geniş biçimde yer verilmiştir. Bu farklılıklara geniş bir şekilde yer verilerek, sol(devrimci) öğrencilerin hareket noktalarının ve çözüm yöntemlerinin her anlamda bizim toplumumuza uygun olmadığı vurgulanmış, sağ(ülküçü) öğrencilerin ise; her anlamda bizim toplumumuza ne kadar uygun olduğu gösterilmeye çalışılmıştır. Yukarıda öğrenci olaylarının ne kadar ileri boyutlara vardığını anlattık. Onları bu ileri boyutlara sürükleyen ülkenin sorunları adına benimsedikleri fikirlerin ve çözüm yöntemlerinin farklı oluşudur. Sol(devrimci) öğrenci Leyla bu sağ(ülküçü) ve sol(devrimci) öğrencilerin ayrılığını şu şekilde ifade eder. “...işgal ve boykotlarda, bozuk üniversite düzeninde hep beraberdik... İşe memleket karışınca ayrıldık... Onlar da düzenin bozuk olduğu kanısındaydılar, onlar da

⁷¹⁶ Işinsu, s. 177.

⁷¹⁷ Işinsu, s. 183.

⁷¹⁸ Işinsu, s. 12.

⁷¹⁹ Işinsu, s. 53.

değiştirme isteğindeydiler... Ammaaaa...”Genç kız içini çekti, soluğu alev gibi, ağzını dağladı. ”Hareket noktamız da değişti, metodumuz da! Onlar, aşırı tüketime zorlanmaktan, alım olanaklarının yetersizliğinden çıkmadılar yola, Ergenekon’dan başladılar! Komik! Tarihten bir temel ve milliyetçi bir kadro!””⁷²⁰ Başka bir yerde bu iki karşıt gruba ayrılma sürecini başkahraman Dursun arkadaşı Metin’e şu şekilde anlatır: “...Biz başlatmadık hiçbir şeyi... Sadece hazırlanmış, planlanmış bir eylemin içine düştük. Önce sersemledik, haklı istekler dedik, boykotlara iştirak ettik. İkinci perdede gerçek çıkınca meydana, şaşırmadık pek ve kendimizi olmamız lazım gelen yerde bulduk, ne bir adım geri ne bir adım ileri, bu yer ülkücülerin yeri! Öbürleri de öyle, solu destekleyenler... Çeşitli sebeplerle, kendilerini onlar için hazırlanan yerde buldular... Demin sebepleri değil illetleri var diye eğleniyorduk, işte bu solu destekleyen gençler, solak düşünce tarzı, bu gidiş... illetlerine deva olacak sandılar... Nurten’in yüzü, gözünün önünden gitmiyordu, dudaklarını ısırırdı. Hem kendileri gibi illetleri olmayanları da illetleri bulaştıracak!”⁷²¹ Burada görüldüğü gibi sağ(ülkü) öğrenciler, sol(devrimci) öğrencilerin sorunlar adına çözüm olacak sandıkları şeylerin çözüm olmayacağını söyleyerek onların sundukları çözümlerin asılsız ve geçersiz olduğunu ifade etmişlerdir. Aslında her iki taraf da eğer kendi istedikleri fikir ve çözüm yöntemi doğrultusunda ülkenin sorunları çözülmezse ülkenin felakete sürükleneceğini düşünmektedirler. Bu nedenle her iki grup da ülkeyi birbirlerinin elinden kurtarmak için birbirlerine karşı mücadele etmektedirler.

Sağ ve sol öğrenci gruplarının birbirlerine karşı mücadele etmelerinin birinci nedeni hareket noktalarının farklılıklarıdır. Sağ (ülkü) öğrencilerin hareket ettikleri en temel fikri unsurlar; millet, tarih, kültür, din...’dir. Bu unsurları da temel olarak ilk Türk adını kullanan devlet olan Göktürk Devleti ve Ergenekon’a dayandırırılar. Ülkü öğrenciler, Türklerin anayurdunun Orta Asya ve oralarındaki Türk Devletlerinin çoğunluğu nedeniyle Orta Asya’daki Türk Devletlere karşı yakınlık hissedilmiştir. Tarihimizdeki bu devletlerin siyasi, ekonomik ve kültürel anlayışlarını devam ettirerek ve din olarak da İslami değerlere bağlı kalarak ülkenin sorunlarının çözüleceğine inanmaktadırlar. Böylece geleceğin teminat altına alınacağını ve güçlü ve büyük Türkiye’nin kurulacağını düşünmektedirler. Romanda da bu durum Ali tarafından şöyle

⁷²⁰ Işınsoy, s. 124, 125.

⁷²¹ Işınsoy, s. 267, 268.

ifade edilir. (Ali) “...komandolar bozkurturlar. Bozkurt’un önderliğinde Ergenekon’dan çıktığımız gibi, yine bozkurtların önderliğinde Türklerin, ataları gibi, kahraman olacaklarına, ilerleyeceklerine, güçlü ve büyük Türkiye’yi kuracaklarına inanıyorum.”⁷²² Bir başka yerde de Dursun; mili, tarihi ve kültürel unsurlarından hareket edilmesi gerektiğini gazeteye yazdığı yazıda şu şekilde ifade etmiştir. “Eğer milletin fertlerinde milliyetine töresine bağlılık kalmamışsa, o millet benliğini kaybeder, kendisi olmaktan çıkar.”⁷²³

Ülkücü öğrenciler, örnek aldıkları fikir babalarını ve siyasi liderlerini de yine tarihteki Türk Devletlerindeki lider kişilerden almıştır. Bunlar; İleriş Kutluk Kağan ve Kürşad’dır. Örneğin; Dursun, zihninden Ali ile konuşurken, “Hayatı hiç tanıyorsun sen. Orta Asya bozkırlarında, yel gibi atlara binip fırtınalarla yarışyorsun... Adamın Kürşat!’ İçini çekti sordu kendi kendine. Peki hangimizin adamı Kürşat değil ki? Kırk yiğidi ile Çin sarayına kafa tutan Kürşat! Ya Göktürk Birliğini yeniden kuran İleriş Kutluk Kağan? Evet öyle!

...biliyor musun Ali, bütün ülkücüler, hepimiz az çok o günleri yaşamamak, kendimizi Kürşat’ın yahut İleriş’in yerine koymasak, ülkemize bu denli bağlı olur muyduk?”⁷²⁴ Burada Kürşat ve İleriş Kutluk Kağan’ı kendilerine örnek aldıklarını apaçık ifade etmişlerdir. İleriş Kutluk Kağan, İkinci Göktürk Devleti’nin kurucusudur. Kürşat ise, Türkler Çin’in esaretinde olduğu sırada onların hakimiyetinden kurtulmak için kırk Türk yiğidi ile ayaklanan bir subaydır. Örnek alınan bu kişileri, gerçek şahsiyetlerini siyasi düzey başlığı altında ayrıntısıyla anlattık.

Sol(devrimci) öğrenciler ise, Marksist felsefeden hareket etmişlerdir. Bu felsefedeki en temel çıkış noktası ekonomik eşitsizlik ve sömürüdür. Romanda bunlar yer yer anlatılmıştır. Leyla, zihninden profesör kadının anlattıklarını şu şeyleri geçirir: “Türk gençliği de, tıpkı dünya gençliği gibi bunalım içindedir. Çünkü, aşırı tüketime zorlanmaktadır. Çünkü, alım olanakları yetersizdir.”⁷²⁵ Burada ekonomik eşitsizlik ve kapitalist sistemden şikayet edilmektedir. Sol(devrimci) öğrenciler, ekonomik eşitsizliğe ve halkların her türlü sömürülmesine karşı çıkmaktadırlar. Sol(devrimci) kişilerden

⁷²² Işinsu, s. 59.

⁷²³ Işinsu, s. 165.

⁷²⁴ Işinsu, s. 352.

⁷²⁵ Işinsu, s. 123.

Seyhan'ın yazdığı bir yazıdan bunu anlayabiliriz. Şöyle ki; “Gençlik, bir kokuşmuş düzene karşı çıkıyor. Gençlik, her bir haksızlığa ve Ege'nin Söke'sinden başlayıp, Doğu Anadolu'nun Mardin'inde düğüm üzerine düğüm atılan adaletsizliğe karşı çıkıyor. Gençlik, bu düzeni yalnız kendi çıkarı için kullanıp, yıllardan beri sömürülmüş Türkiye halklarını daha fazla sömürmek isteyenlere karşı çıkıyor.”⁷²⁶ Sol(devrimci) öğrencilerin çıkış noktalarını burada açıkça görmekteyiz. Sağ(ülküçü) öğrenciler, onların bu amaçlarının asılsız ve geçersiz olduğunu iddia ederler. (Dursun'un arkadaşı Mahir sol(devrimci) öğrenciler için): “-Öğretileri, insanlığa tapacaksın, insanı seveceksin ama dikkat, yanı başındakini değil, çok uzaktakini, tanımadığın, görmediğin, bilmediğin kişiyi.

- Ama Azerbaycan, Batı Trakya, Türkistan da çok uzakta.

-Onlar da yanı başında sayılır, çünkü senin soyundan! Oysa bir Vietnamlı, bir Kübalı öyle mi, uzak ve çekici bir hayal gibi, onu seveceksin ve onun için yanındakinin canına okumak mübah olacak.

-Belki zengin çocukların da fakir halk diye çırpınmaları bu mesafedendir.

-Geç canım, o bir nevi vicdan susturması.

-Bilir misin sabahleyin Alaaddin'i vuran, Halim'i döven çocukların hepsi de Amerikan tutsağı Vietnamlılar için nutuk atıyorlardır.

-Dır değil, atıyorlar. Amerika'nın sömürdüğü Türkiye halkı için nutuk atıyorlar. Peki bu halk nerede, kim bu halk? Halim değil, sen ben hiç değiliz, velhasıl ülkücüler değil, kim bu halk?

Sabri:- Peki dedi, bu da hakseverlik ve dahi severlik oluyor ha?

-Hiçbir bok olmuyor, sadece komünistlik oluyor!”⁷²⁷ Görüldüğü üzere ülkücü öğrenciler, sol(devrimci) öğrencilerin ekonomik eşitsizlik ve sömürünün engellenmesi için Türkiye halkları için mücadele etmelerini gerçekçi bulmamaktadırlar. Sol(devrimci) öğrencilerin bu fikirler doğrultusunda örnek aldıkları fikir babaları ve siyasi liderleri; Karl Marx, Che Guevara, Lenin, Stalin, Mao, Ho Chi Minh'dir.

⁷²⁶ Işınsoy, s. 50.

⁷²⁷ Işınsoy, s. 193, 194.

Sağ ve sol öğrenci gruplarının birbirlerine karşı mücadele etmelerinin ikinci nedeni çözüm yöntemlerinin farklılığıdır. Ülkücü öğrenciler, ülkenin sorunlarının temelde milli temelli bir ekonomi ve milliyetçi bir kadro ile çözüleceğine inanmaktadırlar. Dursun, bu düşüncelerin etrafında sorunların çözümlerinin nasıl olacağını şöyle anlatmaktadır. “...bizler bir cihan devletinin kalıntısı üzerinde, cihan hakimlerinin evlatları olarak oturuyoruz. Bunun şuuruna varmalı, sorumluluğu yüklenmeliyiz, sokaktan okula, kahveden fabrikaya koşmalıyız. Kendi sanayimizi kendimiz kurmalıyız, imkanlarımız bol, bu imkanları büyük ve güçlü Türkiye’yi kurmak için kullanmalıyız.”⁷²⁸ Burada Dursun, milli temelli bir ekonominin oluşturulması gerektiğinden bahsetmiştir. Dursun’un romanda bahsettiği bu durumu Alparslan Türkeş, Dokuz Işık Doktrinde açıklamıştır. Bu dokuz ilkeden ekonomik öneri ya da çözüm sunan ilkeleri ise; toplumculuk, köycülük, gelişmecilik ve halkçılık, endüstricilik ve teknikçilikler.⁷²⁹ Sancı da Dursun’un ülkücü arkadaşlarıyla toplumculuk görüşü üzerine şu konuşmaları aklına gelmiştir: “Çocukların üzerinde önemle durdukları, ‘Toplumculuk’ kavramı idi, ekonomi idi.”⁷³⁰ Dursun sol(devrimci) öğrencilerin hareket noktasının ekonomik eşitsizlik olması nedeniyle kendilerinin onlardan farklı olduğunu şöyle açıklamaktadır. “- Biz toplumcu ekonomik görüşe sahip olduğumuz için milliyetçi değiliz, biz milliyetçi olduğumuz için toplumcu ekonomik görüşe sahibiz. Bunu anlamayan ülkümüzü anlamamış demektir.”⁷³¹ Burada Dursun’un anlatmak istediği ülkücülerin, millet temelli bir ekonomi anlayışına sahip olduğu ve sol(devrimci) öğrencilerle ekonomik çözüm anlayışlarının da farklı olduğu ifade edilmiştir.

Ülkenin sorunlarının siyasi olarak da çözümünün milliyetçi bir iktidar kadrosuyla çözüleceğine inanmaktadırlar. Böylece büyük ve güçlü Türkiye’nin kurulacağını düşünmektedirler. Sol(devrimci) öğrenciler ise, ülkenin ekonomik ve siyasi sorunlarının, Marksist felsefeden hareketle ihtilal ile sosyalist toplum düzenine ulaşarak yani siyasi düzenin değişmesiyle çözüleceğini düşünmektedirler. Sol(devrimci) öğrenciler kendilerini, öğrenci olaylarının başlangıcında üniversitelerdeki bazı sorunlar nedeniyle üniversitedeki düzeninin değiştiricisi olarak görürken zamanla ülkenin genel sorunlarına yönelmeleri ile siyasi düzenin değiştiricisi olarak görürler.

⁷²⁸ Işinsu, s. 165.

⁷²⁹ Türkeş, s. 15 - 27.

⁷³⁰ Işinsu, s. 161.

⁷³¹ Işinsu, s. 162.

Leyla da bu durumu şöyle anlatır: “Derken derken köhnemiş üniversite düzenine karşı çıkan genç sesler, yillanmış üniversite öğrencisi ağabeylerinin yardım ve desteği ile hazırlanan pankartlarda bir gecede yazılıp, binlerce teksir edilen bildirilerde “NATO’ya hayır”, “Yüzde yüz bağımsız, yabancı üslerden ve törelerden arınmış bir Türkiye” yazmaya başladılar. Değişecek olan, üniversiteden önce, Türkiye’nin düzeni idi.”⁷³² “Gencecik kafalara ve gönüllere ne büyük fakat ne kadar zevkli bir sorumluluk yüklüyordu: Düzeni değiştirmek!...”⁷³³ Sol(devrimci) öğrenciler bu düzeni değiştirmenin ihtilal ile gerçekleşeceğini ve ortamı ihtilale nasıl hazır hale getirmeleri gerektiğini düşünürler. Seyhan bunu bir olay sonrası şöyle açıklamaktadır: “Önemli olan tahrik etmek diyordu... Türkiye emekçi halkların şahlanması destekleyeceklerdir, istediğimiz de bu değil mi, Milli Demokratik Devrim’i gerçekleştirmek... sosyalist ihtilalin ilk emekçileri, ter ve kanla yazılacak isminiz...”⁷³⁴ Burada Seyhan amaçlarını da açıklamıştır ve kendilerini bu amaçları doğrultusunda, “ihtilalci sosyalist düşüncenin, Türkiye’deki takipçileriyiz biz!”⁷³⁵ şeklinde adlandırmışlardır.

Burada görüldüğü gibi sol(devrimci) öğrenciler, mevcut düzeni yıkmak ve düzeni değiştirmek isterken ülkücü öğrenciler ise, mevcut düzeni milliyetçi bir kadronun iktidarlığı ile daha güçlü bir şekilde devam ettirmek istemektedirler. Ve ülkücü öğrenciler onların çözüm yöntemlerinin asılsız ve geçersiz olduğunu iddia etmektedirler. Dursun ile Nurten devrim üzerine tartışırken, Dursun Nurten’e “bu millet halk savaşı ihtilal istemiyor. Memleketin aklı başında, ülkücü, milliyetçi bir idareci kadrosuna ihtiyaç var, o kadar.”⁷³⁶

Sol(devrimci) öğrenciler, ülkücü öğrencilerin kendi çözümlerine engel olduklarını düşünmektedirler. Şöyle ki; (Adnan) “Mikrop gibi bunlar, kesin olarak temizlemek lazım. Dayanacakları hiçbir şey yok, güçleri yok, yine de eylemimizi geciktiriyorlar, yani engel bunlar, devrim için, sosyalist Türkiye için, engel.”⁷³⁷ Dolayısıyla sol(devrimci) öğrenciler, sorunların çözümünün devrim aracılığıyla ‘Sosyalist Türkiye’yi, Tam Bağımsız ve Gerçekten Demokratik Türkiye’yi gerçekleştirmekle olacağına inanmaktadırlar. Ülkücü öğrenciler ise, sol(devrimci)

⁷³² Işinsu, s. 124.

⁷³³ Işinsu, s. 124.

⁷³⁴ Işinsu, s. 155.

⁷³⁵ Işinsu, s. 207.

⁷³⁶ Işinsu, s. 243.

⁷³⁷ Işinsu, s. 213.

öğrencilerin bu çözümlerinin asılsız ve geçersiz olduğunu sorunların çözümünün ancak Milliyetçi iktidar kadrosuyla gerçekleşeceğini ve yeni, güçlü, büyük Türkiye'ye ulaşılacağını iddia etmektedirler.

Sancı'da ana tema öğrenci olayları üzerine kuruludur. Bu ana tema sağ(ülkücü) öğrenciler ile sol(devrimci) öğrenciler arasındaki farklılıklar yani hareket noktalarının ve çözüm yöntemlerinin farklılıkları gibi yan temalarla pekiştirilmiştir.

4.1.2.2. Tarihsel Çerçeve

Sancı romanında anlatılan asıl öykü zamanı, 1970 yılının Mart'ında başlayıp 23 Kasım 1970 tarihinde sona erer. Romanda yazar başkahramanın anıları ile 1963 yılına kadar iner; ancak romanın asıl konusunun ve öykü zamanının 1970 yılında yaşanan öğrenci olayları olması nedeniyle roman bu yıla uygun bir yapıda şekillenmiştir. Dünya genelinde ve ülkemizde 1968-1970 yıllarında yaşanan öğrenci olayları romanın tarihsel çerçevesini oluşturmaktadır. Başkahramanın anıların anlatıldığı yılları da alırsak yazar, romanda yaklaşık 7 yıllık bir süreci bazısı hayal ürünü bazısı da sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmış olan kahramanlar aracılığıyla işlemiştir. Başkahraman Dursun Ertuğrul Önku, Süleyman Özmen, Dündar Taşer sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınan kahramanlar iken Ali, Mustafa, Leyla, Seyhan, Saddettin Bey... hayal ürünü olan kahramanlardır ve bu kişiler öğrenci olaylarını resmetmişlerdir. Bu süreci işlerken bazı temel olaylar ağırlıklı olarak gerçeklerden alınırken bazı olaylar ve ayrıntılar da hayal ürünüdür. Olayların geçtiği mekanlar da asıl mekanlar genel olarak sosyal yaşamdaki gerçeklikte olayların yaşandığı mekana uygun yansıtılmıştır. Romandaki ana mekanlar Tokat/Zile ve Ankara'dır. Öğrenci olayları ağırlıklı olarak bu yılda İstanbul ve Ankara'da yaşanır, romandaki mekan da bu gerçekliğe uygun olarak Ankara olarak belirlenmiştir.

Romandaki başkahraman Dursun'un doğum tarihi 1948'dir. Onun doğduğu yıldan şöyle kısaca bahsedilmiştir. Abdullah Emmi ile Şükriye Hanım'ın Dursun'dan önce bir erkek çocukları daha olmuş ancak ölmüştür. *“Ardından hemen bir oğulları daha olmasa, belki dayanamazlardı bu acıya. Yeni doğana Dursun ismini koydular, ömürlü olması için dua ettiler. Yıl 1948'di.”*⁷³⁸ Gerek sağ(ülkücü) gerek sol(devrimci)

⁷³⁸ Işınsoy, s. 105.

öğrenciler 1968-70’lerde 22-23 yaşlarındadırlar. Sancı romanında Dursun’nun anılarıyla 1963 yılına kadar inilir demiştik. Bu yıllara yakın ve ülkemiz açısından da büyük bir olay olan 27 Mayıs 1960 ihtilali’nden Dursun ve arkadaşlarına hiç bahsettirilmemiştir. Sadece sol (devrimci) öğrencilerden Leyla’nın anılarında şöyle kısaca geçmektedir. (Leyla) “60 devriminde ise çocuktuk ama, pekala hatırlıyor; 27 Mayıs ikindisi babası onu, Kızılay’a çıkartmıştı: Kamyonlar geçiyordu, halk dolmuşmuş içlerine, bağırıyor: ”Hürriyet, hürriyet!””⁷³⁹ Burada 1960 devriminden sol(devrimci) bir öğrenci olan Leyla’ya bahsettirilmesi de manidardır.

Dursun’un anıları ile ortaokul yıllarında 1963 yılında yaşanan şu olay bize tarihsel çerçeve hakkında bilgi verebilir. Dursun, on üç on dört yaşlarında hastanedeiken o dönemde güreşler olurdu.

“Yıl 1963’tü, aylardan Haziran (güreşler oluyordu), Şampiyonluğu Rus takımı aldı. Türkiye dördüncü oldu.”⁷⁴⁰ Bu tarihlerde sosyal yaşamdaki gerçeklikte de Ruslarla güreş yapılmış ve sonuçlarda yine gerçek hayattakine uygun anlatılmıştır; ancak 1962’de yapılan güreş sonucu burada anlatılanlara uyarken 1963 yılının Haziran ayında yapılan güreş sonucu sosyal yaşamdaki gerçekliğe uymamaktadır. Şöyle ki: “1962’deki Dünya Şampiyonasında birinciliği Rusya, ikinciliği Japonya, üçüncülüğü İran, bizde ancak dördüncülüğü alabilmiştik. 1963 Haziran ayındaki ise, Sofya’da üçüncü olduk.”⁷⁴¹ Ancak bu üçüncülük serbest stilde yapılan güreştir. Yine bu zamanda yapılan grekoromen stilde yapılan güreşle birlikte değerlendirilen sonuçta Rusya birinci Türkiye dördüncü olmuştur.⁷⁴² Dolayısıyla romanda anlatılan tarihte yapılan eylemler tarihsel gerçeklikle uyum içerisindedir.

Bu tarihten sonra Dursun’un anılarında bahsedilen son tarih, Dursun ve arkadaşının Yıldız Teknik Üniversitesi sınavına girdikleri 1966 yılı’dır.

Dünya genelinde ve ülkemizde 1960’lı yıllar özellikle de 1968-70’li yıllar öğrenci olaylarının zirveye çıktığı dönemdir. Bu dönemde dünya genelinde yaşanan bu

⁷³⁹ Işın, s. 304.

⁷⁴⁰ Işın, s. 62.

⁷⁴¹ Şefik, E. “Sofya’da Umduğumuzu Elde Edemedik” *Hürriyet Gazetesi*, 1 Nisan - 30 Haziran -1963, Sene:15- No: 5372, Matbaa İstanbul 4 Haziran 1963, s. 6.

⁷⁴² Vikipedi, 1963 Dünya Güreş Şampiyonası (Bu sayfa son olarak 5 Nisan 2013’te güncellenmiştir.) Erişim Tarihi: 26 Nisan 2013, http://tr.wikipedia.org/wiki/1963_D%C3%BCnya_G%C3%BCre%C5%9F_%C5%9Eampiyonas%C4%B1

öğrenci olayları ülkemizi de etkilemiştir. Sancı romanımızda da ülkemizde 1970 yılında üniversite öğrencilerinin öğrenci olaylarını yansıtır. Dolayısıyla sosyal yaşamdaki gerçeklikte yaşanan olaylar ile Sancı'nın tarihsel çerçevesi örtüşür. Mekan olarak da önce İstanbul ve Ankara gibi büyük şehirlerdeki üniversitelerde başlayan öğrenci olayları zamanla diğer şehirlerdeki üniversitelere yayılmıştır. Sancı da öğrenci olaylarının yaşandığı yer Ankara'dır. Öğrenciler de genellikle Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye, Fen Fakültesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Siyasal Bilimler Fakültesi öğrencileridir.

Ülkemizde öğrenci olayları önce üniversite reformu istekleriyle başlamıştır. Sancı da öğrenci olaylarının nasıl başladığı bazı konuşmaların içinde anlatılmıştır. Leyla rahatsızlandığında zihninden şunlar geçer: *“Önce fakülteler gelir: İdari bozukluklar... kitapların pahalılığı, imtihan sistemleri... Berbat öğrenci yurtları... Derken derken fakültelerdeki boykot ve işgaller. O parlak kıvılcımlar gibi bir öğleden sonra rehavetinde uyuklayan iktidarın gözü önünde, üniversite şehirlerini sardı... Ankara, İstanbul, İzmir, Eskişehir, her şehirde, aynı anda! Köhnemiş üniversite düzenine karşı birlik ve beraberlik içerisinde ve de bilinçli olarak!”*⁷⁴³ Dursun ve arkadaşları da önceleri sol(devrimci) öğrencilerle birlikte üniversite reformu istekleriyle başlamıştır. Dursun, bu durumu şöyle anlatıyor: *“...biz başlatmadık hiçbir şeyi... sadece hazırlanmış, planlanmış bir eylemin içine düştük. Önce sersemledik, haklı istekler dedik, boykotlara iştirak ettik.”*⁷⁴⁴ Konuşma içinde öğrenci olaylarının nasıl başladığı anlatılsa bile bu olaylar romanda geçen yıl içerisinde yaşanmamıştır. Çünkü Sancı 'da anlatılan 1970 yılında öğrenci olayları zaten aşırılışmış ve zirve dönemini yaşamıştır. 1970 yılında sağ(ülküçü) - sol(devrimci) grup öğrenciler arasında tartışmalar, kavgalar ve silahlı çatışmalar yaşanması sonucu bu iki grup arasında kutuplaşmalar keskinleşmiştir. Romana da yansıyanlar bunlardır, dolayısıyla romanda yansıtılanlar yaşanan gerçeklere uygundur.

Romanın başkahramanı ve romandaki bazı genel olaylar sosyal yaşamdaki gerçeklikten alındığı için romandaki öğrenciler arasındaki bu kavgalar ve çatışmalar gerçek hayattakine benzer niteliktedir. Hatta gerçek hayatta yapılan bazı kavga ve çatışmalar biraz değişikliğe uğratarak romana yansıtılmıştır. Romana anlatılan bu

⁷⁴³ Işınsoy, s. 124.

⁷⁴⁴ Işınsoy, s. 268.

çatışma ve çatışmalarda yaşananlar, hatta çatışma esnasında yaralanan ve ölen kişiler bile sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmıştır. Örneğin; 1970 Mart ayında Ankara Erkek Yüksek Öğretmen Okulu sağ(ülkücü) öğrenciler içerideyken sol(devrimci) öğrenciler tarafından kuşatılmıştır. Dışarıdaki ülkücü öğrenciler arkadaşlarını kurtarmak için gittiğinde ise sol(devrimci) öğrencilerle aralarında silahlı çatışma yaşanmıştır. Bu olay ve çatışma sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmıştır. Hatta bu çatışmada ölen sağ(ülkücü) öğrenci Süleyman Özmen de sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmıştır. Cenazesinde Dünder Taşer konuşmuş ve olayı gerçekliğe yakın bir şekilde şöyle anlatmıştır: “...Süleyman Özmen şehit oldu. Kuşatılmış, aç bırakılmış arkadaşlarına ekmek götürürken komünist kurşunları ile vuruldu. Yüksek Öğretmen Okulunda solcular azıtmışlar, aynı yerde yattıkları arkadaşlarını ani olarak öldürmek için harekete geçmişlerdi. Milliyetçi gençler binaya girip kapılarını kapattılar. Ondan sonra kuşatma başladı. Orta Doğu Teknik Üniversitesinden, Siyasal Bilgiler Fakültesinden gelen ve Fen Fakültesinde üslenen diğer solcu gençlerin yardımıyla, Yüksek Öğretmen Okulunda milliyetçilerin sığındığı binanın elektrikleri kesildi, suları kesildi. Hapis kalanlara yardım için okul müdürünü aradılar. Ve... Hep elleri boş döndüler... solcular, tabanca, dinamit, Molotof kokteyli ve her çeşit tahrip araçları ile donanmış bir halde kuşatmayı sürdürüyorlardı... İşte Süleyman Özmen, böyle bir yere yemek götürüyordu... O şehittir.”⁷⁴⁵ Romanda anlatılan bu olay ve bu olayı yaşayan kişiler sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınmıştır. “Ülkücülerin okullarda teşkilatlanmalarına hız verdiği dönemde Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi öğrencisi, Süleyman Özmen solcular tarafından 72 saat mahsur bırakılan arkadaşlarını kurtarmak için geldiği Yüksek Öğretmen Okulu’nda silahla vurularak 30 Mart 1970’de şehit edilmiştir.”⁷⁴⁶ Hatta sosyal yaşamdaki gerçeklikte de Dünder Taşer cenaze töreninde konuşma yapmıştır. “Ülkücü hareketin ilk şehitlerinden Ankara Ziraat Fakültesi öğrencisi Süleyman Özmen’in Maltepe Camii’nde düzenlenen cenaze töreninde yaptığı konuşma oradaki derinden etkilemişti.”⁷⁴⁷ Romanda Süleyman Özmen’in şehit olduğu kesin tarih tam olarak romanda verilmese de bu olayın Mart ayının yirmisinden sonra gerçekleştiği bilinmektedir. Yani yaşanan bu olay tarihsel çerçeveye sosyal yaşamdaki gerçekliğe uygun şekilde anlatılmıştır.

⁷⁴⁵ Işınsoy, s. 20, 21.

⁷⁴⁶ Özçelik, s. 13.

⁷⁴⁷ Özçelik, s. 10.

Romanımızın başkahramanı Ertuğrul Dursun Önkuzu da 23 Kasım 1970’de okuluna gittiğinde sol(devrimci) öğrencilerin ona işkence ederek öldürmesi de yine hem yaşanan yer ve olay hem de tarihsel olarak sosyal yaşamdaki gerçekliğe uygun anlatılmıştır. Şöyle ki; (Dursun) *“O soğuk, fakat aydınlık pazartesi günü, Kasım’ın 23’üydü, yedi buçukta okula vardı... Ve sağdan soldan, önden arkadan gelenleri fark etmedi. Dursun önce anlamsız baktı karşısındakileri, iki genç hemen onun koluna girdiler.”*⁷⁴⁸ Ve onu sol(devrimci) öğrenciler feci şekilde dövüp işkence ederek öldürmüşlerdir.

Romanda 1970 yılında ülkücü öğrencilerin düzenlediği Dokuz Işık Yürüyüşü de tarihsel çerçevede hemen hemen gerçekliğe uygun yansıtılmıştır. Tarihi kayıtlara göre ülkemizde ilk 1969 yılında Dokuz Işık Yürüyüşü adı altında yürüyüşler yapılmış, daha sonra bu yürüyüşler farklı şehirlerde 1971 Muhtıra’sından birkaç ay önceye kadar devam etmiştir. Romanda da Işinsu, 9 Mayıs 1970’de Ankara’da Tandoğan Meydan’ında yapılan Dokuz Işık Yürüyüşünden bahsetmiştir: *“Kösler vurdu, mehter çaldı... O gün Tandoğan Meydanı gümbür gümbürdü! İnsanlar, birer ikişer, beşer onar, yirmişer derlendiler... Kalabalık binleri aştı ve sıralar muntazam ve ağır bir yürüyüşe geçti. Önde al bayrak, ardında mehter... Sonra on altı Türk Devleti’nin bayrakları ve kalpleri tek duygu ile vuran insanlar... Tek yürek olan insanlar. 9 Mayıs 1970”*⁷⁴⁹ İlk Dokuz Işık Yürüyüşleri 1969’un Ocak ayında başlamış ve CKMP’li gençler tarafından iki büyük yürüyüş gerçekleştirilmiştir. Bunların ardından küçük çaplarda da olsa yürüyüşler devam etmiştir. En son büyük bir ‘Dokuz Işık Yürüyüşü’ de Büyük Selçuklu Devleti’nin kuruluşunu sağlayan Dandanakan Zaferi’nin 929. yıldönümü dolayısıyla 24 Mayıs 1969 günü Ankara’da MHP gençlik kollarının Genel Merkezi büyük bir ‘Dokuz Işık Yürüyüşü’ düzenlemiştir. Tandoğan’da toplanan binlerce genç tekbir sesleri eşliğinde yürürken ön safta Türkeş, onun yanından Dünder Taşer, Kamil Turan, GİK üyeleri vardı.⁷⁵⁰ Araştırmalarımıza göre 9 Mayıs 1970 tarihinde yapılan bir Dokuz Işık Yürüyüşüne rastlamadık; ancak bu 9 Mayıs 1970’deki yürüyüşün 24 Mayıs 1969’da düzenlenen yürüyüş olduğunu tahmin edemekteyiz, romanda verilen tarihle bu yürüyüşün tarihi aynen uyuşmasa da tarihsel çerçeve olarak yakın bir zamandır.

⁷⁴⁸ Işinsu, s. 356.

⁷⁴⁹ Işinsu, s. 153.

⁷⁵⁰ Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF), “Kutlu Yol”, *Milliyetçi Ülkücü Sivil Toplum Kuruluşları -2 1960-80 Dönemi*, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2013, <http://www.kutluyol.org/Milliyetcilik.php?id=186>

Ülkemizde yaşanan öğrenci olayları sadece üniversiteleri etkilememiş, toplumun geneline de etkilemiştir. Bu nedenle siyasiler hatta dönemin Başbakanı tarafından da bu olaylar takip edilmiştir. Bu dönemin Başbakanı Adalet Partisi'nin Genel Başkanı Süleyman Demirel'dir. Romanda Süleyman Demirel, 'kabak kafalı şişman adam' olarak adlandırılmıştır. Romanda Süleyman Demirel'in bu olaylar üzerine tepkileri, konuşmaları ve uygulamaları sosyal yaşamdaki gerçekliğe uygun şekilde anlatılmıştır. Romanda Süleyman Demirel'e öğrenci olayları hakkında bilgi veren kişi 'Lacivert elbiseli adam'dır. Örneğin; (Lacivert elbiseli adam) *"Malumualiniz, aşırı uçları temsil eden gençler birbirlerini kaçırmak için işkence yapıyorlar. Bir nevi korkutma, terör yaratma hevesi, gençlik bunalımının tabii tezahürüdür. Bilhassa solcu gençler, bu kaçırma olaylarında çok başarılı oluyorlar. Komandolar daha çok misilleme yapıyorlar..."*

(Kabak kafalı adam)- *Aynı şey efendim, aynı şey!*"⁷⁵¹

Süleyman Demirel bu dönemde sosyal yaşamdaki gerçeklikte, sağ ve sol grupların tahriklerine kapılmadan hareket etmek istediğini söylediye de ne sağ ne de sol öğrenci gruplarına uzak durmuş, daha çok bu iki karşıt grup arasında dengeyi sağlamaya çalışmıştır. Onun gerçek hayattaki bu tavrı Sancı'ya da yansımıştır. Örneğin; Kabak kafalı şişman adam, lacivert elbiseli adama halledilmesi gereken bazı olaylardan bahseder. (Lacivert elbiseli adam) *'- O mesele halledildi, başarılı bir şekilde halledildi.*

(Kabak kafalı adam) *-Sizi kutlarım. Bu olayın başarılı bir şekilde kapatılması hakikaten demokrasiye inanmış iktidarımızın, milletin önünde sağ ve sol dengesi kurarak, yani sağ ve sol tahriklerine kapılmadan, adaleti temsil etmemiz bakımından milletin önünde yüzü açık ve kendinden emin, yarının müreffeh Türkiye'sinde sağlam adımlarla yürüdüğümüzün bir belgesi olarak... Evet sizi kutlarım efendim.*"⁷⁵²

Süleyman Demirel'in buradaki söylemlerinden sağ-sol grupların tahriklerine kapılmadan adaletli bir şekilde hareket etmeye çalıştığını halka göstermek istediği anlaşılmaktadır. Bu dengeyi kurmak için de bazen sağ grup bazen de sol grup öğrencilere yakın durduğu hatta olaylarda bazen sağ(ülkücü) bazen sol(devrimci) öğrencileri suçlu göstererek dengeyi sağlamaya çalıştığı iddia edilmektedir. Romanda bunu örnekleyen durumlardan birisi de; Lacivert elbiseli adam bir gün Süleyman

⁷⁵¹ Işın, s. 90.

⁷⁵² Işın, s. 89, 90.

Demirel'e “-...düşündüm ki, memleketin bu dağdağalı günlerinde Hacettepe Üniversitesi olayları ve Doktor Güçlü'nün öldürülmesi, halkın bozulan asabını daha çok bozacak, iktidarımızın iktidarsızlığı hakkında ileri sürülen iddiaları tekrarlatacak... Bilhassa baskın yapan komandalardan bir katil ilan etmemiz, ayrıca iki uç arasında tarafsızlığımızı belgeleyeceği gibi, solun bize karşı saldırgan tutumunu da muhakkak ki yumuşatacaktır.

(Kabak kafalı şişman adam)-*Aynı fikirdeyim efendim, aynı fikirdeyim.*”⁷⁵³ Sosyal yaşamdaki gerçeklikte olduğu gibi sağ ve sol öğrenci grupları arasındaki dengeyi ve tarafsızlığını bu tür davranışlarla korumaya çalıştığı görülmektedir. Süleyman Demirel'in tepkileri, konuşmaları ve uygulamaları 1970 yılında sosyal yaşamdaki gerçeklikte yaşananlara uygundur. Romana yansıyanlar genel olarak tarihsel çerçeveye uygun olarak anlatılmıştır.

Yukarıda verilen tarihi bilgiler ışığında romanı değerlendirdiğimizde yazarın anlattığı olayları tek yanlı olarak değerlendirdiği net bir şekilde görülmektedir. Çünkü romanda ülkücü öğrencilerin yaptıkları her şeyin doğru olduğu söylenirken sol(devrimci) öğrencilerin ise, hep yanlış şeyler yaptıklarından bahsedilmiştir. Bu öğrencilerin sol(devrimci) öğrencilerle kavgalarında ve çatışmalarında ülkücü öğrencilerin kendilerini korumak durumunda oldukları için silah kullandıklarından bahsedilmiş ve çatışmalarda ölenler hep ülkücü öğrencilerden olmuştur.

4.1.2.3. Simgesel Çözümleme

Simgelerin çözümlenmesi eserin daha iyi açıklanmasını sağlar. Yazarın onları kullanmakla neyi amaçladığını bilmek anlaşılmayı kolaylaştırıcı rol oynar. Bu bölümde romanda Işınsoy, hangi simgeleri kullanmıştır çözmeye çalışacağız.

Romanda sembolik içerikli kültürel unsurlar kullanılmıştır. Birincisi; bozkurt'tur. En eski Türk efsaneleri, kurt ile başlar. Kurt, Türk mitolojisinin başlangıcı ve aynı zamanda en önemli sembolüdür.⁷⁵⁴ “Her milletin kendine göre milli bir sembolü bulunmaktadır, Türklerin de Bozkurt milli sembolüdür. Tarih boyu Türkler Bozkurt'u

⁷⁵³ Işınsoy, s. 90.

⁷⁵⁴ Ögel, *Türk Mitolojisi 1*, s. 19.

kutsal saymışlardır.”⁷⁵⁵ Çünkü destanlarda anlatılanlara göre Türk’ler kurttan türemişlerdir. Örneğin; Göktürk’lerin Bozkurt destanında Türklerin düşmanlar tarafından yok edildiği sadece bir erkek çocuğun kaldığı onun da düşmanlar tarafından kollarının ve bacaklarının kesildiği daha sonra ise onu bir dişi kurt’un besleyip büyüttüğü sonra da onunla evlendiği ve çocuklarının olduğu böylece Türk soyunun devam ettiğine inanılır.⁷⁵⁶ Ergenekon destanında ise yine, Türk boyuna komşu boylar saldırır ve Türk’lerden sadece Hakan’ın küçük oğlu, yeğeni ve kadınlar kalır sonra bunlar oradan kaçar. Düşmandan saklanmak için de bir dağın arasına saklanırlar. Buraya Ergenekon denilir. Burada onlar çoğalır, sonra buradan çıkarlar. Ergenekon’dan çıktıkları sırada Göktürk’lerin Hakanı, Kayan soyundan gelme Börteçine (Bozkurt) idi. Börteçine bütün illere elçiler göndererek Ergenekon’dan çıkıp geldiklerini duyurmuştur. Bu haberi kimi iyi karşılamış, baş eğmiş ve Börteçine’yi kendi hakanları olarak kabul etmişlerdir. Ama kimi de bu haberi iyi karşılamamıştır. Karşı gelenlerle savaş yapılmıştır. Göktürkler bu savaşların hepsini kazanmışlardır.⁷⁵⁷ Yine “Oğuz Kağan destanında kurt yol gösterici bir unsur olarak karşımıza çıkar.”⁷⁵⁸ Dolayısıyla Ergenekon destanında Türkler, Ergenekon’dan çıktıktan sonra Börteçine’nin o halka önderlik ettiği, Bozkurt destanında Türk’lerin soyunun kurt aracılığıyla devam ettiği, Oğuz Kağan destanında kutrun bir yol gösterici olduğu görülür ki bunlar da Türk’lerde kurt’un önemli olduğunun gösterir. Günümüzdeki, “Türk milliyetçileri Bozkurtlar olarak atalarının yolunda Türklüğü yeniden yüceltmek için büyük atılımlara girişeceklerdir. Bozkurtuz ve Bozkurtçuyuz. Yaşadığımız sürece Türk milletinin binlerce yıllık kutsal varlığının sembolü olan Bozkurt’u rozet, kolye ve tablo olarak taşıyacağız.”⁷⁵⁹ Romanda da ülkücü öğrenciler tarafından bozkurt’un ulusal bir sembol olduğu ifade edilmiştir. Şöyle ki; Bayram heyecanla Dünder Bey’e bir şeyler anlatır, ortacılardan ve Profesör Sefa Kaptanoğlu’ndan bahseder ve onlar gibi düşünenlere kızar. Sonra...

Galip Bey: “-Peki dedi, bozkurt meselesinden bahsetmediniz mi?

⁷⁵⁵ Çınar Özkan, *Çatlı Reis*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2012, s. 9.

⁷⁵⁶ Türk Destanları, Komisyon, s. 106 - 109.

⁷⁵⁷ Türk Destanları, Komisyon, s. 110 - 113.

⁷⁵⁸ Yaşar Çoruhlu, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, (2. Basım), Kabalcı Yayınevi, İstanbul Kasım 2006, s. 139.

⁷⁵⁹ Özkan, *Çatlı Reis*, s. 11.

(Bayram)-Bahsetmez olur muyum ağabey, dedim ki bozkurt milli sembolümüzdür. Siz istesenez de istemeseniz de okullara girecek, Tarih hocası Göktürk Devleti'nden bahsederken, Türkçe hocası, destanlarımızı işlerken bozkurt'u anlatacaklar."⁷⁶⁰ Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Göktürk Devleti'nde ve destanlarımızda 'kurt'tan yoğun bir şekilde bahsedilmiştir.

Sancı romanının sağ(ülküçü) öğrenciler odaklı bir roman olması ve sağ(ülküçü) öğrencilerin fikirsel hareket noktalarının eski Türklere dayanması nedeniyle 'bozkurt' sembolü romanın pek çok yerinde geçmektedir. Örneğin; Ali'nin Ergenekon destanı ve oradaki bozkurt ile ülkücü hareketi bağdaştırdığını görürüz. Şöyle ki; Ali, on üç on dört yaşlarında ülkücü olmak isteyen bir çocuktur. Bir gün Dokuz Işık Yürüyüşü'nde Dursun'a bu isteğini söyler ve...

(Dursun) “-Ülkücü olmayı niçin istiyorsun?

(Ali) - Ben Türk'üm, bundan gurur duyuyorum, eskiden Türklerin çok, çok kahraman olduklarını da biliyorum. Ergenekon destanını da biliyorum. İşte bunun için komando olmak istiyorum, çünkü komandolar bozkurturlar. Bozkurt'un önderliğinde Ergenekon'dan çıktığımız gibi, yine bozkurtların önderliğinde Türklerin, ataları gibi, kahraman olacaklarına, ilerleyeceklerine, güçlü ve büyük Türkiye'yi kuracaklarına inanıyorum."⁷⁶¹ Burada Ali destanlarda bozkurt'un önderliğinde ilerlendiği gibi yine ülkücü bozkurtların önderliğinde de güçlü ve büyük Türkiye'nin kurulacağına inanmaktadır.

Ülkücü öğrencilerin de bozkurt ile kendilerini özdeşleştirdiğini onun resimlerini evlerinde bulundurmalarından da anlamaktayız. Şöyle ki; “Dursun ve arkadaşları... O gece, Erdem'in Mebusevleri, Ergin Sokağında bodrum katında buluşmuşlardı... Duvarda bir Bozkurt resmi altında büyücek bir kartona kırmızı keçe kalemle yazılmış, “Tanrı Türk'ü Korusun” levhası asılıydı.”⁷⁶² Dursun'un evinde de aynı resmi görürüz. Şöyle ki; 'O sevimsiz, soğuk Ankara kasımında, Pazar günü Dursun odasını düzeltti. Mavi badana rutubetle yer yer sararmış, herhalde geçen kış pek çok tütmüş olan sobadan islenmişti. Bu karalı sarılı soluk duvarların üstünde, bir evvelki kiracının boş

⁷⁶⁰ Işinsu, s. 311.

⁷⁶¹ Işinsu, s. 59.

⁷⁶² Işinsu, s. 183.

bıraktığı fotoğraf yerleri, irili ufaklı kare mavi gözler gibi sırtıyordu. Dursun bir bozkurt resmi ile onlardan birini kapattı.”⁷⁶³

Ülkücü öğrenciler, sloganlarında da ‘bozkurt’ kavramını kullanmışlardır. Örneğin: Dokuz Işık Yürüyüşü’nde “*Bozkurtlar geliyor*”⁷⁶⁴ Ülkücü öğrencilerden Süleyman Özmen’in cenazesinde onun için; “*Bozkurt Süleyman ölmedi.*”, “*Ülkücü Süleyman ölmedi.*”⁷⁶⁵ Tüm bunlar onların kendilerini bozkurt ile özdeşleştirdiklerini göstermektedir.

İkincisi; bayraktır. Bayrak; “mensubu olduğu milletin hürriyet, istiklal, kimlik ve kişiliğin sembolü; söz konusu karakter ve değerlerin müşahhas ifadesidir.”⁷⁶⁶ Her ülkenin bağımsızlığını simgeleyen bir bayrağı vardır. Romanda kullanılan bayraklar; sağ(ülkü) ve sol(devrimci) öğrencilerin ideolojik olarak kendilerine yakın hissettikleri ülkelerin bayraklarıdır. Bu grupların bu bayrakları kullanmaları bu ülkelerin ideolojileriyle kendilerini özdeşleştirdiklerini göstermektedir. Örneğin; Ülkücü öğrenciler, Dokuz Işık Yürüyüşü’nde; “*...O gün Tandoğan Meydanı gümbür gümbürdü!... Önde al bayrak, ardında mehter... Sonra on altı Türk Devleti’nin bayrakları ve kalpleri tek duygu ile vuran insanlar.*”⁷⁶⁷ Burada önde al bayrak ülkemizin milli bayrağı ve sembolüdür. Ardındaki on altı bayrak da geçmişteki Türk devletlerinin bayrağıdır ki, bunlar da bizim o ülkelerin devamı niteliğinde olduğumuzu göstermesi açısından önemlidir. Bu on altı Türk devleti bayrakları şu devletlerin bayraklarıdır.: “Büyük Hun, Batı Hun, Avrupa Hun, Ak Hun, Göktürk, Avar ve Hazar İmparatorluğu, Uygur, Karahanlılar ve Gazneliler Devleti, Büyük Selçuklu İmparatorluğu, Harzemşahlılar, Altınordu Devleti, Doğu Türk Hakanlığı, Babür İmparatorluğu, Osmanlı Devleti’dir.”⁷⁶⁸ Romandaki ülkücü öğrenciler, Göktürk Devleti’nin hem ilk Türk adını kullanan devlet olması hem de kendileri ile özdeşleştirdikleri bazı özellikleri nedeniyle Göktürk Devleti ile kendileri arasında bağ kurmuşlardır. Dokuz Işık Yürüyüşü’nde de bunu bazı söylem ve simgelerle göstermişlerdir. Şöyle ki; “*Dursun, bozkurt başlı mavi Göktürk bayrağını taşıyordu.*

⁷⁶³ Işinsu, s. 351.

⁷⁶⁴ Işinsu, s. 153.

⁷⁶⁵ Işinsu, s. 20.

⁷⁶⁶ İsmail Çetişli, “İstiklal Marşı’nın Tahlili”, *Türk Yurdu*, 17 (119) (Temmuz, 1997), s. 52.

⁷⁶⁷ Işinsu, s. 153.

⁷⁶⁸ Mustafa Yazıcı, *Oğuz Han’dan Korutürk’e Kadar Devlet ve Hükümet Başkanları ile Mehmetçik*, Ankara, ss. 7 - 27.

Dursun hiçbir şey görmüyor duymuyordu. Sanki İlteriş Kutluk Kağan, ilk kez çekmiş kurt başlı mavi bayrağı. Çin boyunduruğunda çözülmüş, dağılmış ulusunu, yeniden birleşmeye çağırıyor. Gönü yüceliyor Dursun'un, mavi bayrakla mavi göğe. İlteriş Kutluk Kağan'a doğru."⁷⁶⁹ Buradaki sembolik unsur Göktürk'lerin üzerinde kurt başı bulunan mavi bayrağıdır. Öncelikle bayrak simgesi açıklanacak olursa "Göktürk'lerde 'bayrak ile davul' tayin, yetki, istiklal, bağımsızlık için tam bir yetki belgesidir."⁷⁷⁰ "Hakanlık, vezirlik ve komutanlık; hatta kavimlerin bağımsızlığı ' kurt başlı bayrak ile davul verme' yoluyla olurdu. Bu bir Türk geleneğidir."⁷⁷¹ Yukarıda anlattığımız efsanelerde kurttan türenildiği ve kurttan yardım alındığı için ve Göktürk Devleti'ni kuran Bumin ve İstemi Kağanlar da bu soydan geldikleri için Göktürkler her Mayıs ayında, Göktürk Kağanının Başkanlığında, bu ata mağarasını ziyaret eder ve kurban sunarlardı. İşte Göktürk'lerin kurt başlı bayrağının oluş nedeni budur.⁷⁷² Romanımızda geçen bu Göktürk'lerin bayrağı, gök renginde ve açık düz mavi renkte olup, orta yerinde bozkurt şekli bulunur. "Gök rengi, Tanrı'nın bizi sonsuzluğa bağlayan, ululuk ve yüceliğin bir sembolüdür."⁷⁷³ "Oğuz destanı içinde de Ufukta gök bir böri (kurt) görünür. Oğuz Kağan'ın ordusu kurdu izler, kurt bir yerde kaybolur. Oğuz Kağan, Tanrı bizim buraya gelmemizi buyurdu deyip orada durur. Nitekim islamiyet'in kılıcını elinde tutan Oğuzlar ve Dede Korkut kitabında da 'kurdun yüzü mübarektir' denilmiştir. Mukaddeslik, Tanrı'nın özüne mahsustur. Kurdun yüzü ise mübarek idi. Gök Böri, yani Gök Kurt, 'Tanrı'nın rengine bürünmüş bir alamet, bir işaret veya bir belge idi. Gök renk Türk'lerde Tanrı'nın rengi ve sembolüdür.' "⁷⁷⁴ Görüldüğü üzere Göktürklerin bayrağındaki mavi renk ve kurt başı sembolik anlamlar içermektedir. Romanımızda da başkahramana bu bayrağın taşıtılması ve onun bayrağı taşıırkenki yaşadığı duygular, onun ve arkadaşlarının Göktürk Devleti'ni kendilerine örnek aldıklarını göstermektedir. Romanda sol(devrimci) öğrenciler ise, Sovyetler Birliği gibi komünist ülkelerin bayrağını yani kırmızı sancak olarak adlandırılan bayraktan bahsetmeleri, o ülkeyi ve benimsedikleri ideolojiyi kendilerine örnek aldıkları romandaki ifadelerinden

⁷⁶⁹ Işın, s. 154.

⁷⁷⁰ Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş [Türk Kültür Tarihine Giriş (Türklerde köy ve şehir hayatı Göktürklerden Osmanlılara).]*, Cilt: 8, Kültür Bakanlığı, Ankara 1991, s. 41.

⁷⁷¹ Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş [Türk Kültür Tarihine Giriş (Türklerde Köy ve Şehir Hayatı Göktürklerden Osmanlılara).]*, 8, 102.

⁷⁷² Bahaeddin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür Bakanlığı, Ankara 1991, s. 13.

⁷⁷³ Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, 6, 457.

⁷⁷⁴ Rıza Zelyut, *Yabancı Kaynaklara Göre Türk Kimliği*, (2.Baskı), Fark Yayınları, Ankara Ocak 2008, s. 318.

anlaşılmaktadır. Komünistlerin bayrağı, kırmızı bez üzerine sarı renkle çekiç-orak resmi ya da yıldız resimleri çizilen bir bayraktır. “Bayrağın üzerindeki bu orak ve çekiç komünizmin simgesidir. Bir orağın çekiç üzerine çapraz yatırılması ile oluşur. Bu iki simge çiftçileri ve proleteriyayı sembolize eder. Bu iki simge bir araya getirilerek çiftçilerin ve işçilerin birliğini sembolize eder. En bilinen biçimi Sovyetler Birliği’nin bayrağındaki orak ve çekicinin kırmızı yıldızla birlikte kullanıldığı biçimdir.”⁷⁷⁵ Romanda sol(devrimci) öğrencilerin kırmızı sancağından şöyle bahsedilir. Leyla, kardeşi Ali’ye kendi arkadaşlarının Dursun’u öldürmek istediğini ve onların amaçlarını artık kendinin de anlayamadığını ifade ediyor ve “ *“Kırmızı sancağı devralan örgüt, önüne çıkan bütün engelleri hiç acımasız devirir ve üstlerinden silindir gibi geçer.” böyle söylemişti Adnan, o zaman Leyla, onu anlamıştı. Şimdi bu odada, küçük oğlanın yaşlarla ıslanmış ince yüzüne bakarken ürperiyordu. Bu masum çocuk yüreğinin karşısında, kırmızı sancak tıpkı bir vampir gibiydi.*”⁷⁷⁶ Leyla, burada Kırmızı sancağı devralan örgüt derken kendi örgütlerinin onların ardından gittiğini ve onları örnek aldığını anlatmak istemiştir. Bu örgütün Dursun’u öldürmek istemesini de komünizmin ya da sosyalizmin önündeki engelleri silindir gibi ezip geçmesi şeklinde değerlendirmektedir. Burada sol(devrimci) öğrencilerin temsil olarak kullandıkları bayrağı üzerinden bir kötüleme yapılmıştır. Oysa yukarıda az önce değindiğimiz ülkücü öğrencilerin temsil olarak kullandıkları bayrakları üzerinden ise bir yüceltme yapılmıştır.

Üçüncüsü; isim koyma geleneğidir. Sancı’da kahramanlara verilen isimlerin hepsi olmasa da sembolik anlam taşıyanlar vardır. Bu sembolik anlamı olan isimler daha çok sağ(ülkü) öğrencilerin isimleridir. Öncelikle başkahraman Dursun Ertuğrul’un isminden başlayacak olursak her iki ismi de ideolojisiyle uyum içerisinde. Eski Türklerden yola çıkarak açıklayacak olursak; Eski Türk’lerde insanların alinyazısı ile isimleri arasında bağ kurulurdu. “Eski Türk yaşayışında çocuk gerçek adına ergenlik çağında ve bir beceri göstermesi, yiğitlik yapmasıyla kavuşurdu.”⁷⁷⁷ Bu konu Dede Korkut hikayelerinde de geçer, kahramanların adını veren Dede Korkut’tur. Kahraman ismini bir kahramanlık sonrası kazanır.⁷⁷⁸ Bir de Eski

⁷⁷⁵ Vikipedi, *Orak ve Çekiç*. Bu sayfa en son 16.04.2013’te güncellenmiştir. Erişim Tarihi: 22 Nisan 2013, Orak ve Çekiç, http://tr.wikipedia.org/wiki/Orak_ve_%C3%A7eki%C3%A7.

⁷⁷⁶ Işın, s. 228.

⁷⁷⁷ Osman Kibar, *Türk Kültüründe Ad Verme (Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi)*, (1. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2005, s. 23.

⁷⁷⁸ Adnan Binyazar, *Dedem Korkut*, (1. Baskı), Milliyet, İstanbul Ekim 1973, s. 13.

Türk’lerde isim verilirken daha önceki çocukları yaşamayan ailelerin yeni doğanlara Dura, Durdu, Dursun, Yaşar, Yaşasın... adlarını koydukları görülür.⁷⁷⁹ Bunun nedeni geleneksel bir inanca göre çocuğun ismi ile onun hayatı ve kaderi arasında yakın bir ilişki olduğuna inanılır. Eski Türk’lerdeki bu gelenek zamanımızda da bilinçli ya da bilinçsiz olarak devam etmektedir. Romanın başkahramanın ismi de bu inanca göre verilmiştir. Dursun’un ondan önce olan kardeşi ölünce ailesi yaşasın diye ona bu ismi vermiştir. Dursun ortaokul yıllarında adından hiç memnun değildir ve adını değiştirmek istemektedir. (Annesi) “-Allah’tan, ömürlü olmanı, bizi bırakıp gitmemeni dilediğimiz için ismini Dursun koyduk a oğul, insanın adı, kaderini de yazdırır. Bak ben kız olduğum için istememişler, Yeter koymuşlar ismimi. Yani Allah’a, gayri kız çocuğu yeter, oğlan ver demektir bu.

-Bak Hüseyingillerin oğluna Yavuz koydular, çocuk yaramaz mı yaramaz, dur otur tanımıyor. Kızlarına Elif dediler, ağır geldi yavrucağıza taşıyamadı, göçtü. Neden, Elif, Allah’ın ismi, isminin ilk harfi de ondan. Bazı isimler ağır gelir insana, o ismi taşıması zor gelir, ölür. Sen nasıl inanmazsın buna bu çocuk aklınla? Atalarımız söylemiş bu lafı, onlar inanmışlar.”⁷⁸⁰ Dursun’un ailesinin atalarından gelen bu isim koyma geleneğini devam ettirdiklerini ve insanların alinyazısı ile isimleri arasında bağ kurduklarını görmekteyiz. Dursun annesinin bu konuda anlattıklarına inanmazdı; ancak Tarih öğretmeni de bunu annesi gibi açıkladıktan sonra inanmıştır;

“- Bu çok çok eski bir inanç, dedi, belki de Türklerin Şamanlık devrinden kalma... Bilmez misin, eskiden yeni doğana ad konmaz, çocuk ismini kendi hüneri, fedakarlığı, kahramanlığı ile elde ederdi. Dede Korkut da gelip, boy boylar, soy soylar, yapılan kahramanlığa, çocuğun hünerine göre bir isim koyardı ki. Dede Korkut zamanında, Türkler İslamiyet’i kabul etmişlerdi. Daha sonraları bu inanç da diğer bazıları gibi değişikliğe uğramıştır. Ana baba, yeni doğanın kaderini, karakterini kendi gönüllerinin çektiği gibi olsun istemişler, önce ismini koyalım, Tanrı da çocuğu istediğimiz yola doğrultsun demişlerdir. Öyle olacağına da inanmışlardır. Dursun, yavrum, milletin inançlarını küçümseme. Bu millet pek büyük bir milletin mirasçısıdır.”⁷⁸¹ Başkahramanımızın Dursun isminin eski Türklerden gelen inanç ve

⁷⁷⁹ Kibar, s. 22.

⁷⁸⁰ Işınsoy, s. 106.

⁷⁸¹ Işınsoy, s. 107.

gelenek doğrultusunda verilmesi ona sembolik bir anlam katmaktadır. Romanda Dursun'un ölkücülüğü temsil eden önemli biri olması nedeniyle isminin de eski Türk geleneğine göre konması anlamlıdır.

Başkahramanımızın ikinci ismini ortaokuldaki tarih öğretmeni koymuştur. Dursun'u atmayalım annen geleneklerden gelen inanç doğrultusunda bu isminin değişmesini istemiyor diyerek, Dursun'un yanına Ertuğrul koyalım demiştir. Dursun da buna çok sevinmiş, Ertuğrul ismiyle kendini özdeşleştirmiştir. *“Dursun, yeni ismi ile yüreğinin en gizli köşesinde arzuladığı bir şahsiyeti kazandığını sandı. Bu, bir kahraman ve ölkü adamının kişiliğiydi.”*⁷⁸² Ertuğrul ismi, onun hem kişiliğine hem ideolojisine uygun bir isimdir. Ertuğrul'un anlamı 'doğru kalpli adam'dır. Osmanoğulları imparatorluğunun kurucusu, Osman Gazi'nin babası Ertuğrul Gazi, Oğuzlardan Kayı boyunun beyi Süleyman Şah'ın oğullarındandır. Selçukluların uç beyi olmuştur.⁷⁸³ Bu tarihsel etkenler sonucu Ertuğrul ismi, ölkücü grup arasında yaygın olarak kullanılan sembolik bir isimdir. Başkahraman'ın dışında ölkücü Süleyman Özmen, Yusuf İmamoğlu, Dündar Taşer, Galip Erdem gibi kişiler sosyal yaşamdaki gerçeklikten alınan ve o dönemde ölkücülüğü temsil eden önemli isimlerdir. Bu kişiler hem isimlerinin anlamı yönüyle hem de kişilik olarak ölkücülük felsefesiyle özdeşleşmişlerdir. Süleyman; Peygamber ve Padişah ismidir.⁷⁸⁴ Yusuf; Kökü İbranice ve 'eklenecek, ilave olunacak' anlamındadır. Peygamber ismidir.⁷⁸⁵ Romanda Süleyman ve Yusuf çatışmada şehit olan yiğit kişilerdir. Dündar; arkayı gözetken ve koruyan asker anlamındadır.⁷⁸⁶ Galip; galebe eden, üstün gelen, yenen, kazanan manalarını taşır.⁷⁸⁷ Romandaki bu isimler Türk isimleridir ve genellikle bu kişilerin isimleri ile kişilikleri ve yaşantıları uyum sağlamaktadır. Bu saydığımız kişilerin dışındaki ölkücülerin isimleri ise: Mustafa, Mehmet, İbrahim, Sabri, Ramiz, Çoşkun, Osman, Aytekin...'dir. Bu isimler de genellikle ya Peygamber ismi ya da öz Türkçe isimlerden oluşmaktadır.

Romandaki sol(devrimci) kahramanların isimleri ise genellikle sembolik anlam taşımayan isimlerdir. Örneğin; Leyla, Adnan, Seyhan, Turgut... bu isimler sıradan isimlerdir. Romanda ölkücü kişilerin isimleri sembolik anlam taşıırken sol(devrimci)

⁷⁸² Işın, s. 107.

⁷⁸³ Gençosman, s. 80

⁷⁸⁴ Gençosman, s. 182.

⁷⁸⁵ Gençosman, s. 220.

⁷⁸⁶ Gençosman, s. 220.

⁷⁸⁷ Gençosman, s. 86.

öğrencilerin isimlerinin sembolik anlam taşıması, romanın ülkücü öğrenciler odaklı olması nedeniyle ülkücü öğrencilerin her yönüyle anlamlandırılmalarına özen gösterilmesinden kaynaklanmaktadır.

O dönemde sosyal yaşamdaki gerçeklikte gerek sağ(ülkü) gerek sol(devrimci) öğrencilerin dış görünüşlerinde ait oldukları grubu temsil eden şekilsel bazı sembolik unsurlar vardır. Romanda da bu sembolik unsurlar kullanılmıştır; ancak bu örnekler sadece sol(devrimci) öğrenciler üzerinden verilmiştir. Birincisi; bıyık şekilleridir. Hem sağ(ülkü) hem de sol(devrimci) öğrencilerin bıyık şekilleri benimsedikleri grup için anlamlı olan bazı unsurlara ve liderlerine göre şekil alır. Bunlar da birer simgedir. Romanda ülkücü öğrencilerin bıyık şeklinden bahsedilmemiştir; ancak sol(devrimci) öğrencilerin bıyık şeklinden bahsedilmiştir. Örneğin; Ülkücü öğrenciler sol(devrimci) öğrencilerden esir aldıkları üç gence hem yemek yediyor hem soru soruyorlardı. Sol(devrimci) öğrencilerden, “*Stalin bıyıklısı... :- Söyledik size, bizim onlarla işimiz yok!*

-*Yoğurt bıyıklarına bulaşmıştı, elinin tersi ile sildi*

- *Gördünüz mü şimdi?*

(Diğeri) - *Peki şimdi de ne yapacaksınız bize?*

Üçüncüsü hiç konuşmuyordu... Stalin bıyıklıya baktı, sesini alçaltıp:

-*Ben demedim mi, dedi, bizim için kollarını bile kıpırdatmazlar.*”⁷⁸⁸ Burada sol(devrimci) öğrencilerin örnek aldıkları Rusya’nın siyasi lideri Stalin’in bıyık şeklini taklit ettikleri görülmektedir. O dönemde sol(devrimci) öğrencilerin bıyık şekilleri genelde tek tip ve Stalin’in bıyık modelini andıran bir yapıyla dudaklarını üzerinden ağza sarmalanan tarzdaydı.⁷⁸⁹ Post bıyık şeklindedir. Romanda da yoğurtun bıyıklara bulaştığı ifadesi bıyıkların postluğunu ifade etmek için kullanılmış olabilir.

İkincisi; Montlarıdır. Sol(devrimci) öğrencilerin 1970’li yıllarda giydikleri parkalar, ait oldukları grup için bir anlam taşımaktadır. Parka, o dönemde sol(devrimci) öğrencilerin simgelerinden biri olmuştur. Ancak romanda sol(devrimci) öğrencilerden

⁷⁸⁸ Işın, s. 14,15.

⁷⁸⁹ Güncel Tarih, “Bıyık Meselesi”, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2013, <http://www.gunceltarih.org/2011/05/byk-meselesi.html>.

Leyla ve Adnan’a postal ve parkalardan iyi bahsettirilmemiştir. Şöyle ki; (Leyla, Adnan’a) “- Kuzum sen o parkaların, postalların özenti olduğunu söylememiş miydin?

(Adnan) - Evet, ama neden sordun?

(Leyla) - Sandım ki, üstünüze giydiğiniz parkalar gibi bazı fikirlerin de özenti olduğunun farkındasın; çirkin parka giysilerin tutsaklığını sezdiğin gibi, bazı sabit düşüncelere de hapsolup kalmanın tutsaklık olduğu bilincindesin.

(Adnan) -Haa evet bazı şeyler özentidir, fikirler değil de... ”⁷⁹⁰ Burada bu parka ve postalın özenti ve şekilcilikten kaynaklandığı sol(devrimci) öğrencilerin kendilerine söylettirilerek bunu kendilerinin bile kabul ettiği gösterilmek istenmiştir. 1970’li yıllarda Deniz Gezmiş’in giydiği, ucuz, aynı zamanda sıcak tutan bu parka, sol(devrimci) öğrenciler arasında yaygınlaşmış ve sonraları da bu parka onların bir simgesi olmuştur. Sefa Kaplan’ın da bir yazısında parka için söyledikleri de bunları doğrular niteliktedir. Parka: devrimcilerin ayırt edilmesini sağlayan bir giysi. 1960-1970’li yıllarda devrimcilerin üzerinde ilk göze çarpan giysi askeri parkaydı. İş öyle bir hale geldi ki, parka giymeyen devrimci sayılmıyordu. Kültürel ve siyasi olarak militarizme karşı çıkan devrimcilerin, militarizmin simgelerinden birisi olan parkayı severek ve isteyerek giymeleri de şaşırtıcı bir durumdur.

Üçüncüsü; Ayakkabılarıdır. Sol(devrimci) öğrencilerin 1970’li yıllarda giydikleri postallar, ait oldukları grup için bir anlam taşımaktadır. Postal, o dönemde sol(devrimci) öğrencilerin simgelerinden biridir. Postal; 1960 - 70’li yıllarda bir devrimciyi tanımlayan nesnelerden biridir. Ayakta postal, sırtta parka ve uzun bir atkı devrimcilerin değişmez aksesuarıydı.⁷⁹¹ Yine o dönemlerde sol(devrimci) öğrenciler için Cem Karaca da ‘Parka’ diye bir şarkı yazmıştır. Romanda şekilsel anlamda taklitten kaynaklanan simgelerde ülkücü öğrencilerinkinden hiç bahsetmeyip sol(devrimci) öğrencilerinkilerden örnekler verilmesinin nedeni; sol(devrimci) öğrencilerin şekilci olarak gösterilmek istenmesi olabilir.

Sancı’da olayların yaşandığı mekanlar da sembolik anlam taşımaktadır. Roman’ın geçtiği iki önemli mekan Ankara ve Tokat/Zile’dir. Tokat/Zile;

⁷⁹⁰ Işinsu, s. 222.

⁷⁹¹ Sefa Kaplan, “Türk Solu’nun Jargonu Sözlük Oldu”, *Hürriyet Gazetesi*, 18.03.2004(Pazar) günü yazısından alıntı yapılmıştır. Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2013, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2004/04/18/445139.asp>

başkahramanın sosyal yaşamdaki gerçeklikte de çocukluğunun geçtiği, ailesinin yaşadığı bir yer olması ve aynı zamanda Tokat/Zile'nin Anadolu'dan ve milli değerlere bağlı olan bir mekan olması nedeniyle sembolik bir anlam taşır. Sosyal yaşamdaki gerçeklikte de öğrenci olaylarının ilk başladığı yerler İstanbul ve Ankara'dır. Romanda da sosyal yaşamdaki gerçekliğe uygun olarak öğrenci olaylarının yaşandığı yer olarak Ankara seçilmiştir. Sağ (ülkücü) öğrenciler ağırlıklı olarak Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye öğrencileri iken sol(devrimci) öğrenciler ise, ağırlıklı olarak Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi öğrencileridir. İlerleyen yıllarda Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu ve Gazi Terbiye, Gazi Üniversitesi adı altında birleştirilmiş ve Gazi Üniversitesi genel olarak ülkücü öğrencilerin mekanı olarak algılanmıştır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Siyasal Bilgiler Fakültesi de sol(devrimci) öğrencilerin mekanı olarak algılanmıştır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

“KIRK YEDİ’LİLER” VE “SANCİ” ROMANLARINDAKİ ÖĞRENCİ HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

5.1. “KIRK YEDİ’LİLER” VE “SANCİ” ROMANLARINDAKİ ÖĞRENCİ HAREKETLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

1960-80 döneminde, önce Ankara ve İstanbul’daki üniversitelerde başlayan daha sonrasında ise Anadolu’daki diğer üniversitelere yayılan öğrenci hareketleri ülkemiz genelini etkisi altına almıştır. Yaşanan öğrenci hareketleri, sanatın birçok dalının yanı sıra edebiyata ve özellikle edebiyatın roman türüne yansımıştır. Biz de bu olgudan hareketle 1960-80 dönemindeki öğrenci olaylarını Füzûzan’ın Kırk Yedi’liler ve Emine İşinsu’nun Sancı romanları aracılığıyla irdelemeye çalıştık. Çalışmamızda özellikle bu iki romanı seçmemizin nedenleri; bu romanların 1960-80 dönemindeki öğrenci olaylarını ve öğrenci olayları ile toplumumuzun siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısının ilişkisini gerçekliğe yakın bir şekilde yansıtmaları, birbirine yakın tarihlerde kaleme alınmış olmaları, iki karşıt görüş doğrultusunda ve iki karşıt görüşe sahip kadın yazar tarafından kaleme alınmış olmalarıdır. Burada saymış olduğumuz; Kırk Yedi’liler ve Sancı romanlarındaki benzer ve farklı özellikler, bize bu romanları karşılaştırmalı bir şekilde de ele alma olanağı tanımıştır. Bu karşılaştırma ile aynı konuyu iki farklı bakış açısıyla sunan bu romanları; zaman, mekan, siyasi iktidara bakış açıları, şiddet olaylarına yoğunlaşmaları, öğrencilerin fikir ayrılıklarının kaynakları (ülkücü ve solcu öğrencilerin çıkış noktaları, ülkenin sorunları adına çözümleri, amaçları, destek aldıkları siyasi parti grupları, örnek aldıkları ideologları ve bazı siyasi liderleri) öğrencilerin ailelerinin sosyo-kültürel-ekonomik durumları gibi unsurlar etrafında inceleyerek bu romanların benzerliklerini ve farklılıklarını göstermeyi hedefledik.

Ülkemizde 1960’lı yıllardan sonra toplumumuzda ideolojinin belirleyici olduğu bir toplumsal yapı söz konusudur. Sadece üniversitelerdeki öğrenciler ya da toplumu oluşturan bireyler değil; aynı zamanda sanatçılar, aydınlar, yazarları vd.’leri de ideolojik kimlik edinmişlerdir. Özellikle 1970’li yıllara gelindiğinde toplum sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) iki karşıt ideolojik grup doğrultusunda ayrılmıştır. 1970’li yıllarda toplumdaki bu ideolojik ayrışma en açık ve keskin biçimde üniversite öğrencilerinde gözlemlenmektedir. Bu durum o dönemde öğrenci olayları ile ilgili yazılan romanlara

da yansımıştır. Bizim çalışmamızda seçtiğimiz romanlarımız da o dönemdeki sağ(ölkücü) ve sol(devrimci) ideolojiler doğrultusunda yazılan romanlardandır ki; romanlarımızın seçiminde bu noktaya da özen göstererek tek yanlı bir değerlendirmeden kaçınmaya çalıştık. Bu bağlamda Füzûzan'ın Kırk Yedi'liler romanını sol(devrimci) ideoloji, Emine Işinsu'nun ise Sancı romanını sağ(ölkücü) ideoloji doğrultusunda yazmış oldukları söylenilebilir. Dolayısıyla Füzûzan'ın Kırk Yedi'liler romanı sol(devrimci) öğrenciler, Emine Işinsu'nun Sancı romanı ise, sağ(ölkücü) öğrenciler odaklıdır.

Romanlarımız zaman olarak; Sancı romanı, 12 Mart Muhtırası'na zemin hazırlayan 1970 yılını anlatırken; Kırk Yedi'liler romanı ise, 12 Mart Muhtıra'sının öncesini, anını ve sonrasını (1968-72) anlatır. Bu dönemlerde yazılan ve bu tür konulara değinen romanlar '12 Mart romanları' diye adlandırılır ki; bu romanlar siyasi ve ideolojik içerikli romanlardır. Bu iki romanda da yazarlar tarafından seçilen zaman dilimleri gerek dünyada gerek ölkemizde öğrenci olaylarının zirvede yaşandığı zamanlardır. Kırk Yedi'liler romanının asıl öykü zamanı genel olarak 1968 - 72 yıllarını kapsar. Aslında romanda anlatılanlar başkahramanın hapishanede yken zihninden geçen anılarıdır. Bu anılar, başkahramanın hapishanede zaman zaman serbest çağrışımlarla hatırladığı 1958-70 yılları arasında geçen yaşamışlıklardır. Romanda asıl öykü zamanında sol(devrimci) öğrencilerin 1968 yılında başlayan gösterileri, yürüyüşleri, protestoları... ve süreç içerisinde sağ(ölkücü) öğrencilerle tartışmaları, kavgaları ve silahlı çatışmaları anlatılır. Öğrencilerin bu çatışmaları sonrasında hapishaneye alınmalarından ve orada yaşadıkları işkencelerden de bahsedilir. Sancı romanında ise; yine öğrenci olaylarının zirvede yaşandığı bir yıl tercih edilmiştir. Bu yıl, 1970 (Mart – Kasım ayları arasındadır.) yılıdır ki; roman direkt sağ(ölkücü) öğrencilerle sol(devrimci) öğrencilerin silahlı çatışmalarıyla başlar ve romanın sonuna kadar bu silahlı çatışmalar devam eder.

Mekan olarak her iki romanda da önce öğrencilerin ailelerinin yaşadığı mekanlara değinilmiştir. Sancı romanının başkahramanı Dursun'un ailesinin yaşadığı ve anılarının geçtiği yer Tokat/Zile'dir. Bu romanın başkahramanı Dursun, sosyal hayattaki gerçeklikten alınmış bir kişidir ve romanda da gerçek hayatında olduğu gibi Zile; onun memleketi, çocukluğunun geçtiği ve Ankara'da üniversitede okuduğu dönemde ara sıra gittiği bir mekan olarak anlatılmıştır. Kırk Yedi'liler romanının başkahramanı Emine

ise, kurgusal bir kahramandır. Romanda onun çocukluğunun geçtiği ve ailesinin yaşadığı birinci mekan Erzurum ikinci mekan ise Ankara'dır. Her iki romandaki başkahramanların arkadaşlarının ailelerinin yaşadığı yerler ise şöyledir; Sancı romanındaki sağ(ülküçü) öğrencilerin aileleri genelde Anadolu'nun kırsal kesimlerinde yaşamakta iken, sol(devrimci) öğrencilerin aileleri ise, genelde kent merkezlerinde yaşamaktadır. Kırk Yedi'liler romanında ise, sol(devrimci) öğrencilerin bir kısmının ailesi Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun kasaba ve köylerinde yaşarken, bir kısmının ailesi ise Batı Anadolu'nun kent merkezlerinde yaşamaktadır. Bu her iki romandaki mekanlara sosyo - ekonomik- kültürel anlamlar yüklenmiştir. Şöyle ki ekonomik olarak; Sancı romanındaki sağ(ülküçü) öğrencilerin genelde Anadolu'nun köy ve kasabalarından gelen yoksul, sol(devrimci) öğrencilerin ise şehir merkezlerinden gelen varlıklı öğrenciler olduğu görülür. Kırk Yedi'liler romanındaki sol(devrimci) öğrencilerin ise, bir kısmının Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun kırsal kesimlerinden gelen yoksul, bir kısmının ise Batı Anadolu'nun kent merkezlerinden gelen varlıklı öğrenciler olduğu görülür. Kırk Yedi'liler romanında yazarın anlatımına göre; Anadolu'lu yoksul kişiler daha çok sevilir; çünkü sol(devrimci) öğrenciler yoksul ve sömürülen kişilerin yanında, varlıklı ve sömüren kişilerin karşısındadır. Sancı romanında da ülkücü öğrencilerin çoğu yoksul olduğu için yazar burada da yoksul kişilerin tarafında görülmüştür. Yine yazarın anlatımına göre; sağ(ülküçü) öğrenciler, genel olarak kırsal alanda yaşadıkları için yozlaşmadıklarını bu nedenle de milletlerine, tarihlerine, inançlarına ve kültürlerine bağlılıklarını devam ettirdiklerini düşünürler. Bu romandaki Anadolu'nun kasaba ve köylerinden gelen sol(devrimci) öğrencilerin ise, kültürel değerlerine bağlı olmadığı; çünkü bunların Anadolu'nun yozlaşmış kasaba ve köylerinden geldiği, kent merkezlerinden gelen sol(devrimci) öğrencilerin de yine kültürel değerlerden uzak yetiştiği anlatılmıştır. Yazar, bu romanda sol(devrimci) öğrencilerin hiçbir kültürel ve dini değerlerinden bahsetmemekle birlikte onları, 'yozlaşmış, batıdan aktarma değerlerle donatılmış ve vatanlarına bağlı olmayan kişiler' olarak tanımlamıştır. Oysa Kırk Yedi'liler romanında yazarın sol(devrimci) öğrencileri 'Asyalı, Doğu'lu ve vatanlarına bağlı kişiler ' olarak tanımladığını görmekteyiz.

Her iki romanda da seçilen asıl mekanlar ise; sosyal hayattaki gerçeklikten alınmıştır. Bu mekanlar, 1960-80 döneminde öğrenci olaylarının hem ilk başladığı hem de en keskin bir şekilde yaşandığı yerlerdir. Sancı romanındaki öğrenci olaylarının

yaşandığı mekan Ankara ve Ankara'daki; Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi'dir. Kırk Yedi'liler romanındaki öğrenci olaylarının yaşandığı mekan ise, İstanbul ve İstanbul'daki; İstanbul Teknik Üniversitesi, İstanbul Üniversitesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'dir. Romanlarda seçilen bu mekanlar, 1968-70'li yıllarda öğrenci olaylarının yaşandığı gerek şehir gerek üniversiteler yönüyle bir prototip niteliğindedir.

Her iki romanda da gerek sağ gerek sol öğrenci gruplarının siyasi otoriteye bakış açıları; romanların her ikisinde de sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) öğrencilerin bazı ifadelerinden, toplumsal gerçeklikte olduğu gibi dönemlerinin siyasi iktidarından memnun olmadığı anlaşılmaktadır. Sancı romanında yazarın anlatımına göre; yaşanan zaman dilimindeki siyasi iktidar, sağ ve sol öğrenci grupları arasında denge politikası uygulamakta ve bunu bilen her iki öğrenci grubu da bundan rahatsızlık duymaktadır. Kırk Yedi'liler'in yazarının anlatımına göre ise, romanın başlangıç yıllarında Menderes iktidarının bazı uygulamalarından, romanın ilerleyen yıllarında ise, iktidarın Doğu ve G. Doğu Anadolu'ya hizmet götürmediği ve halkı sömürdüğü gibi davranışlarından rahatsızlık duyulmaktadır. Kırk Yedi'liler romanında yine yazarın anlatımıyla; sol(devrimci) öğrencilerin, sorunların devrimle çözüleceğine ve sosyalist düzenle tüm eşitsizliklerin ortadan kaldırılacağına inandıkları görülür. Sancı romanının yazarının anlatımına göre de; sol(devrimci) öğrenciler sorunların önce milli demokratik devrimi sonra sosyalist düzeni gerçekleştirmekle çözüleceğine inandıkları görülür. Her iki romanın yazarlarına göre de; sol(devrimci) öğrenciler genel olarak devlet otoritesini reddeden bir anlayışa sahip, sağ(ülkücü) öğrenciler ise, devlet otoritesini kabul eden; ancak iktidarda milliyetçi bir kadronun olması gerektiği düşüncesine sahip olduğu gözlemlenmiştir.

Her iki romandaki şiddet olayları; Kırk Yedi'liler ve Sancı romanlarında yoğun şiddet olaylarından bahsedilir. Kırk Yedi'liler romanında, hem sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) öğrenciler arasında yaşanan çatışmalarla hem de sol(devrimci) öğrencilere hapisanede uygulanan işkencelerle şiddet olayları yansıtılmıştır. Buradaki şiddet olayları ikiye ayrılır; birincisi, sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) öğrencilerin birbirlerine karşı uyguladıkları şiddet olayları ikincisi ise, devletin her türlü yaşanan kavga ve çatışmaları bastırmak, düzeni korumak ve iktidarın gücünü göstermek amacıyla öğrencilere uyguladığı şiddettir. Bu ikinci şiddet olayı, genel olarak 12 Mart 1971

Muhtırası ile birlikte uygulanmaya başlanmıştır. Sol(devrimci) öğrenciler devletin uyguladığı bu şiddeti, kendilerini sindirmek ve yok etmek için uyguladığı şeklinde yorumlamışlardır. Sancı romanındaki şiddet olayları ise ağırlıklı olarak, sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) öğrenciler arasında yaşanmaktadır. Sağ(ülkücü) öğrencilere göre şiddet; ülkenin ve üniversitelerin komünistlerden korunması için başvurulmak durumunda kalınan bir yöntem olarak anlatılmıştır.

Romanlarımızın kahramanlarını karşılaştıracak olursak; Sancı romanında, merkezde sağ(ülkücü) ideolojiye sahip öğrenciler bulunur. Başkahramanı da sağ(ülkücü) grup içerisinde idealist ve örnek bir sağ(ülkücü) üniversite öğrencisidir. Roman sağ(ülkücü) öğrenciler üzerine kurulu olduğu için yazar olayları bu öğrencilerin bakış açısıyla anlatmıştır. Bu nedenle romanda sağ ve sol öğrenci grupları arasında çıkan kavga ve çatışmalarda; her zaman haklı, masum ve mağdur olanlar sağ(ülkücü) öğrencilerdir. Şöyle ki, romanda yazarın anlatımına göre; dövülen, kaçırılan, esir alınan ve yatakhaneleri, okulları zaman zaman işgal edilen öğrencilerin sağ(ülkücü) öğrenciler olduğu görülmektedir. İki grup arasında çıkan çatışmaları da genellikle sol(devrimci) öğrencilerin başlattığı, sağ (ülkücü) öğrencilerin ise bu öğrencilere karşılık vermek durumunda kaldığı anlatılmıştır. Bu çatışmalarda vurulan, yaralanan ve şehit olan öğrencilerin de genelde ülkücü öğrenciler olduğu görülür. Kırk Yedi'lilerde ise, merkezde sol(devrimci) ideolojiye sahip öğrenciler bulunur. Başkahramanı da sol(devrimci) grup içerisinde idealist ve örnek bir sol(devrimci) üniversite öğrencisidir. Roman sol(devrimci) öğrenciler üzerine kurulu olduğu için yazar olayları bu öğrencilerin bakış açısıyla anlatmıştır. Bu nedenle romanda sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) öğrenciler arasında çıkan kavga ve çatışmalarda; genellikle haklı, masum ve mağdur olanlar sol(devrimci) öğrencilerdir. Şöyle ki romanda yazarın anlatımına göre; dövülen, kaçırılan, esir alınan ve çatışmalarda yaralanan ve ölen öğrenciler genellikle sol(devrimci) öğrencilerdir. İki grup arasında çıkan çatışmaları da genellikle sağ(ülkücü) öğrencilerin başlattığı, sol (devrimci) öğrencilerin ise bu öğrencilere karşılık vermek durumunda kaldığı anlatılır.

Her iki romanda gerek sağ gerek sol öğrenci gruplarının hareket noktaları, amaçları ve çözüm yöntemleri; Kırk Yedi'liler ve Sancı romanlarında hem ülkücü öğrencilerin hem de solcu öğrencilerin hareket noktası, amaçları, çözüm yöntemleri... üzerinde durulmuştur. Sancı romanında sağ(ülkücü) öğrencilerin her türlü amaç, yöntem

ve hareket noktaları yüceltilerek ve ayrıntılı bir şekilde anlatılırken, sol(devrimci) öğrencilerin amaç, yöntem ve hareket noktaları ise, yerilerek ve kısaca anlatılmıştır. Kırk Yedi'liler romanında, sol(devrimci) öğrencilerin her türlü amaç, yöntem ve hareket noktaları yüceltilerek ve ayrıntılı bir şekilde anlatılırken, sağ(ülkücü) öğrencilerin amaç, yöntem ve hareket noktaları ise, yerilerek ve kısaca anlatılmıştır. Sancı romanında sağ(ülkücü) öğrencilerin fikirleri, hareket noktaları, amaçları ve ülkedeki sorunların çözümü için düşündükleri yöntemleri romandaki bazısı gerçek hayattan bazısı da kurgusal kahramanlardan oluşan kişiler aracılığıyla anlatılmıştır. Bu kişiler, benimsedikleri amaç ve yöntemlerinin ülkemiz adına en doğru seçim olduğunu düşünmektedirler. Kırk Yedi'liler romanında ise, sol(devrimci) öğrencilerin fikirleri, hareket noktaları, amaçları ve ülkedeki sorunların çözümü için düşündükleri yöntemleri romandaki kurgusal kahramanlar aracılığıyla anlatılmıştır. Bu kişiler de kendi benimsedikleri amaç ve yöntemlerinin ülkemiz adına en doğru seçim olduğunu düşünmektedirler.

Sancı ve Kırk Yedi'liler romanında sağ(ülkücü) ve sol(devrimci) öğrencilerin hareket - çıkış noktalarına değinecek olursak; sol(devrimci) öğrencilerin hareket noktası Marxizm felsefesine dayanır. Bu öğrenciler, bu felsefeden hareketle toplumdaki ekonomik eşitsizliğe, ülke dışı ve ülke içi sömürüye karşı çıkarak her türlü ekonomik eşitsizliği ve sömürüyü ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır. Sol(devrimci) öğrenciler, bu amaçlarına ancak siyasi düzenin değişmesi ile ulaşabileceğini düşünmüşlerdir. Bu nedenle de işçi, köylü ve ara tabakalarla birleşip ihtilal yapılarak sosyalist/yada komünist sisteme geçilmesi ile 'Tam Bağımsız Gerçekten Demokratik Türkiye'ye ulaşacaklarına inanmışlardır. Yine Kırk Yedi'liler ve Sancı romanlarında ağırlıklı olarak ise Sancı romanında sağ(ülkücü) öğrencilerin hareket noktalarının temelini; milletlerine, tarihlerine, inançlarına ve kültürlerine bağlı kalmak oluşturur. Sağ(ülkücü) öğrenciler; bağımsız, güçlü ve bu saydığımız değerlere bağlı bir devlet olunması gerektiğine inanmaktadır. Bunun için de her alanda özellikle de endüstri - teknik alanında çok çalışarak kendi sanayimizi, fabrikamızı kendimizin kurması gerektiğine inanır. Her türlü ihtiyacımızı kendimiz karşılayabilirsek büyük ve güçlü Türkiye olunabileceğini düşünürler. Ülkücü öğrenciler, bu hedeflerinin iktidara milliyetçi bir kadronun gelmesi ile gerçekleşeceğini ve böylece son bağımsız Türk Devleti'nin devamının korunacağını düşünmüşlerdir. Görüldüğü üzere; sağ(ülkücü) öğrenciler, siyasi düzenin devamını

savunurken sol(devrimci) öğrenciler siyasi düzenin yıkılması gerektiğini düşünürler. Sancı romanında sağ(ülkücü) öğrencilerin düşüncelerinin çözüm olarak doğru olduğu ifade edilirken sol(devrimci) öğrencilerin düşünceleri ise eleştirilir ve asılsız olduğu ifade edilir. Kırk Yedi'liler romanında ise, sol(devrimci) öğrencilerin düşüncelerinin çözüm olarak doğru olduğu ifade edilirken sağ(ülkücü) öğrencilerin düşünceleri ise eleştirilir ve asılsız olduğu ifade edilir.

Her iki romanda da sağ ve sol öğrenci gruplarının destek aldıkları siyasi parti grupları, örnek aldıkları ideologları ve siyasi liderleri; Sancı romanında sağ(ülkücü) öğrencilerin destek aldıkları siyasi partinin (sosyal yaşamdaki gerçeklikte olduğu gibi) Milliyetçi Hareket Partisi olduğu ifade edilmiştir. (Yine sosyal yaşamdaki gerçeklikte olduğu gibi) Sancı romanında sağ (ülkücü) öğrencilerin ideologları ve siyasi liderleri; ülkücülük ve milliyetçi hareketin temel felsefesini ortaya koyan Milliyetçi Hareket Partisi'nin genel başkanı Alparslan Türkeş, Milliyetçi Hareket Partisi'nin genel başkan yardımcısı Dünder Taşer, Devlet Dergisi yazarlarından Galip Erdem... ve bu kişilerin bazı arkadaşlarıdır. Sol(devrimci) öğrencilerin sosyal yaşamdaki gerçeklikte destek aldıkları siyasi parti ise, Türkiye İşçi Partisiydi.⁷⁹² Romanlarımızda sol(devrimci) öğrencilerin bağlı olduğu örgüt ve fikir kulüplerinden bahsedilmişse de destek aldıkları partiden TİP'ten bahsedilmemiştir. Her iki romanda da sol(devrimci) öğrencilerin ideologları ve siyasi liderleri ise; Che Guevera, Ho Chi Minh, Lenin, Stalin ve Karl Marx'tır. Ancak Sancı romanında bunlardan kısaca bahsedildiği halde Kırk Yedi'liler romanında ayrıntılı olarak bahsedilmiştir.

Her iki romanda da sağ ve sol öğrenci gruplarının birbirlerini eleştirdikleri hususlar; Sancı romanında sağ(ülkücü) öğrenciler sol(devrimci) öğrencilerin her türlü fikir ve faaliyetlerini Kırk Yedi'liler romanında ise, sol(devrimci) öğrenciler sağ(ülkücü) öğrencilerin her türlü fikir ve faaliyetlerini eleştirirler. Şöyle ki; Kırk Yedi'liler romanında sol(devrimci) öğrenciler, sağ(ülkücü) öğrencilerin 'siyasi düzenin devamını savunmalarını 'faşistlik', 'milliyetçiliği esas almalarını' nasyonal sosyalistlik olarak değerlendirmişlerdir. Sol (devrimci) öğrenciler, mevcut siyasi düzeni kapitalist düzen olarak algıladıkları için mevcut siyasi düzenin devamını savunan sağ(ülkücü) öğrencileri de 'Amerika'nın (kapitalist sistemin merkezi olarak algılanan) yerli

⁷⁹² Zürcher, s. 369.

işbirlikçileri’ olarak değerlendirmişlerdir. “Amerika’nın kapitalist sistemin baş temsilcisi olması, Amerika’nın Marksistlerce hedef alınmasının yegane sebebidir.”⁷⁹³ Sancı romanında ise, ülkücü öğrenciler sol(devrimci) öğrencilerin, sosyalist ve komünist düzenin temsilcisi niteliğindeki ülkeleri (Rusya ve Çin’i) örnek almaları nedeniyle onları Moskof uşakları, Çin köpekleri ve komünist itleri olarak adlandırılmışlardır.

Sancı romanında sağ(ülküçü) öğrencilerin eleştirdiği konulardan biri de; sol(devrimci) öğrencilerin ‘tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye’ için çalıştıklarını söylemeleridir. Sağ(ülküçü) öğrenciler, onların bu söylemlerinin gerçek olmadığını; çünkü onların Rusya ve Çin’e bağlı olduğunu düşünürler. Ülkücü öğrencilere göre, sol(devrimci) öğrenciler bağımsız ve hür değildir; çünkü onlar Marx, Che Guevara, Lenin, Ho... bu kişilerin görüşlerini direkt almışlardır. Bunların yanında sağ (ülküçü) öğrencilerin eleştirdiği bir başka konu da sol(devrimci) öğrencilerin sömürüyü engellemek istemeleri ve sömürülen fakir halkların yanında olduklarını söylemeleridir. Ülkücü öğrencilere göre, sol(devrimci) öğrenciler Rusya’nın sömürgesini savunmakta ve onların hangi sömürülen fakir halkın yanında olduğu da bilinmemektedir. Sancı romanında sağ(ülküçü) öğrencilerin eleştirdiği bir başka konu da; biraz önceki konuyla bağlantılı olarak onların tüm milletten bile hareket etmediği sadece işçi sınıfından hareket ettiğiidir. Sol(devrimci) öğrenciler sadece millet kavramından hareket etmemekle kalmaz bununla birlikte şu kavramları da reddederler: din, milliyet, devlet, hatta sanat gibi. Sol(devrimci) grup bu kavramların burjuvazinin hakim sınıfların sömürsünü yürütmek için icat ettiği uydurmalar olduğunu ve bu unsurlara inanılmaması gerektiğini düşünürler. Oysa ülkücü öğrenciler milleti millet yapan unsurların; din, devlet ve milliyet olduğunu ifade etmektedir. Her iki romanda da bu tür eleştirel konuların üzerinde durulmuştur.

Her iki romanların da sonunda genel olarak 1968-72 yıllarında sağ-sol grupların birbirlerine karşı direnmeleri, kavgaları ve çatışmaları sonucunda gerek sağ(ülküçü) gerek sol(devrimci) öğrencilerin yaralandıkları, ezildikleri, tükendikleri ve öldükleri görülür. Sonuçta Sancı ve Kırk Yedi’liler romanları pek çok konuda toplumsal gerçekliğe uygun olarak anlatılmıştır.

⁷⁹³ Dev - Genç Dosyası -1, s. 289.

SONUÇ

“Füruzan’ın Kırk Yedi’liler ve Emine Işın’ın Sancı Romanlarında Öğrenci Hareketleri: Karşılaştırmalı Bir Edebiyat Sosyolojisi Çalışması” adlı bu çalışmada hipotezimiz; toplumsal olayların edebi yazına özellikle de edebiyatın roman türüne yansımış olduğudur. Bu çalışma ile ülkemizde 1960-1980 döneminde yaşanan toplumsal bir olay olan öğrenci hareketlerini - Lucien Goldmann’ın oluştumsal yapısalcı yönteminden yararlanarak - belirlediğimiz iki farklı bakış açısına sahip Kırk Yedi’liler ve Sancı romanları aracılığıyla bu tezimizi sınamaya ve gerçeklemeye çalıştık. 1960’lı yıllar ile birlikte dünya genelinde ve ülkemizde yaygın bir şekilde görülen öğrenci hareketlerinin edebi yazına özellikle de roman türüne nasıl yansıdığı bir sorun olarak ele alınıp araştırılmış ve irdelenmiştir. Bunun için iki farklı bakış açısı ve ideolojiye sahip romanlar tercih edilerek öğrenci hareketlerinin zirvede yaşandığı bir dönemdeki bu ortamın romanlara yansıyor yansımadağı araştırılmıştır.

1960’lı yıllardan itibaren dünya genelinde özellikle üniversite öğrencileri arasında bir hareketlilik başlamıştır. Uzak Doğu’dan Avrupa’ya kadar dünyanın dört bir yanında öğrenciler yürüyüşler, protestolar, boykotlar vd. düzenlemiştir. Öğrenciler arasındaki bu hareketliliği; dünya genelindeki değişimler, kutuplaşmalar, hızlı toplumsal gelişmeler ve her ülkenin kendi içerisindeki siyasi, ekonomik ve toplumsal yapısı etkilemiştir. Bu, dünya genelindeki öğrenci hareketlerinden ülkemiz de etkilenmiştir; ancak öğrenci hareketlerinin her ülkede ortaya çıkışı ve tarihsel gelişimi farklı şekillerde olmuştur. Ülkemizde de öğrenci olaylarının ortaya çıkış süreci şöyledir; 1950’lerden itibaren genel bir kalkınma politikası amaçlanmış ve bu doğrultuda özel girişimciliğe destek verilmiş, tarımda makineleşme yaygınlaşmış, ulaşım olanakları artmış vb. bunlar sonucunda toplumda sosyo-ekonomik anlamda bazı dönüşümler yaşanmıştır. Bu saydığımız olanaklar sonucunda toplumsal anlamdaki dönüşümü sağlayan en önemli etkenlerden biri; kırsal alandan kentlere olan yoğun göç olayıdır. Göçle birlikte bu yıllarda kırsal alandan kentlere ciddi nüfus akını olmuştur. Kentlere olan bu nüfus akını; kentlerde gecekondulaşma, çarpık kentleşme, işsizlik, suç oranlarının artışı gibi bazı olumsuz sonuçları da beraberinde getirmiştir. Göçün bu olumsuz sonuçlarının yanı sıra öğrencilerin kentlerde çeşitli düzeydeki eğitim olanaklarından olabildiğince yararlanabilmeleri gibi olumlu sonuçları da bulunur. Ülkemizde eğitim olanaklarından yararlanma oranında 1960’lı yıllardan itibaren ciddi

artış gözlemlenmiştir. Özellikle üniversite öğrencilerinin sayısındaki artışlar ülkenin sosyo-kültürel yapısının değişimi açısından önemlidir.

Bu dönemde sayıları hızla artan üniversite öğrencileri, toplumda yaşanan sorunlar konusunda da süreç içerisinde bilinçlenmiş ve ilk olarak tepkilerini, çıkışlarını; üniversitedeki bazı düzen eksiklikleri, ihtiyaçlarının karşılanamaması, kötü yurt koşulları gibi şikayetlerle göstermişler ve üniversitelerde köklü değişiklikler istemişlerdir. Bu istekleri zamanla köhnemiş üniversite düzeninin değişmesi gerektiği düşüncesine yönelmiş ve sonrasında toplumdaki huzursuzluklar nedeniyle de siyasi anlamda bir düzen değişikliğine kadar taşımışlardır. Dolayısıyla toplumdaki huzursuzluklardan dolayı çözüm arayışları, toplumun geneline yansımış ve öğrenciler toplumdaki bu huzursuzluklara çözüm aranması gerektiği yönünde kendilerini taraf olarak görmüşler ve harekete geçmişlerdir. Ancak süreç içerisinde öğrencilerin, ülkenin sorunlarına bakış açıları, sorunlarını değerlendirişleri ve sorunların çözümü için düşündükleri yöntemlerinin farklı oluşu nedeniyle öğrenciler iki farklı karşıt (sağ-sol) ideolojik gruplara ayrılmıştır. Sol(devrimci) öğrenciler; ekonomik eşitsizlik, halkların sömürülmesi, halkların aşırı tüketime zorlanması ve alım olanaklarının yetersizliğinden hareket etmiş ve bu sorunların ancak sosyalist düzen ile çözüleceğini ve bu şekilde tam bağımsız gerçekten demokratik Türkiye'ye ulaşılacağını düşünmüşlerdir. Ülkücü öğrenciler ise; milli, tarihi, dini, kültürel vd. değerlerden hareket etmiş ve ülkenin sorunlarının milliyetçi bir kadro ile çözüleceğine inanmış bu şekilde büyük ve güçlü Türkiye'ye ulaşabileceğini düşünmüşlerdir. Görüldüğü üzere; sol(devrimci) öğrenciler ile sağ(ülkü) öğrencilerin ideolojileri farklıdır. Bu iki karşıt(sağ-sol) grup arasındaki farklılıklar nedeniyle onlar birbirlerinin çözüm yöntemlerinin ülkenin sorunlarına çözüm olabileceğini düşünmediklerinden birbirlerinin amaçlarına ulaşmasına engel olmaya çalışmışlardır. Birbirlerine engel olma süreçlerinde önce masumane tartışma ve kavgalar yaşamışlar zamanla da her iki tarafın silahlanmasıyla şiddetli çatışmalara kadar gitmişlerdir. Bu çatışmalardan sonra sağ-sol öğrenci grupları arasındaki ideolojik kutuplaşma keskinleşmiş ve bu durum toplumun genelini de etkilemiştir.

Toplumda yaşanan tüm bu olaylar edebiyatımızı da etkilemiştir. Öğrenciler arasında yaşanan ve toplumu etkileyen bu olaylar ve ideolojik kutuplaşma o dönemde edebi yazına özellikle de roman türüne yansımıştır. Romanın insan ve insan ilişkilerine dayanan temel nitelikleri nedeniyle bu olaylardan etkilenmemesi düşünülemez ki, bu

dönemde yazılan romanlara baktığımızda, romanların ana temalarının 1960-1980’li yılları içine alan ideolojik olayları konu olarak seçmiş olmaları ya da verdikleri mesajlar bu dönemin etkisinde kalındığının bir göstergesidir. Bu durum, 1960’lı yıllarda toplumsal gerçeklerin romanlarımıza yansımaya başladığını ve bunda siyasi/ideolojik koşulların da etkisinin olduğunu gösterir. Özellikle 12 Mart 1971 Muhtıra’sından sonra siyasi olaylar romanlarımıza yoğun bir şekilde yansımıştır. Biz de çalışmamızda 1960-1980 dönemindeki toplumsal gerçekliği ve siyasi-ideolojik(öğrenci olayları) olayları yansıtan milliyetçi/ülkücü bakış açısı ile yazılan Emine Işın’sın Sancı ve marksist/sosyalist bir bakış açısı ile yazılan Füzûzan’ın Kırk Yedi’liler romanlarını Goldmann’ın oluştumsal yapısalıcı yöntemi çerçevesinde değerlendirerek sonrasında bu romanları karşılaştırmalı bir şekilde ele aldık. Bu çalışma sonucunda 1960-1980 döneminde ülkemizde yaşanan öğrenci hareketlerinin Kırk Yedi’liler ve Sancı romanlarına; yaşanan öğrenci olayları, öğrenci olaylarının yaşandığı zaman, mekan ve öğrenci olaylarını yaşayan bazı kişiler ve toplumsal yapı ve ilişkiler vd. yönleriyle yansıdığı ve romanlardaki bu unsurların sosyal yaşamdaki gerçeklerin birer prototipleri olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şöyle ki; her iki romana da 1960-1980 döneminde toplumsal yaşamdaki gerçeklikte yaşanan öğrenci olayları genel hatlarıyla yansımış hatta romanlarda anlatılan bazı öğrenci yürüyüşleri, protestoları, boykotları ya da kavgaları ve çatışmaları sosyal yaşamdaki gerçeklikten aynen alınmıştır.

Her iki romanda da seçilen zaman; toplumsal yaşamdaki gerçeklikteki gerek dünya genelinde gerek ülkemizde öğrenci olaylarının zirvede yaşandığı 1968-72 yıllarıdır.

Her iki romanda da seçilen mekan; yine toplumsal yaşamdaki gerçeklikte olduğu gibi öğrenci olaylarının o dönemde en yoğun olarak yaşandığı şehirler olan İstanbul ve Ankara’dır. Yine romanlarda, bu dönemde bu şehirlerde öğrenci olaylarının en yoğun yaşandığı üniversiteler tercih edilmiştir. Şöyle ki; İstanbul’da İstanbul Üniversitesi ve İstanbul Teknik Üniversitesi, Ankara’da Ankara Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulu, Gazi Terbiye, Siyasal Bilgiler Fakültesi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Fen Fakültesi seçilmiştir. Bu şehirler ve üniversiteler o dönemde öğrenci olaylarının en keskin ve belirgin bir şekilde yaşandığı yerlerdir.

Her iki romanda da kişiler; kahramanların kimisi kurgusal kişilerden oluşurken kimisi de toplumsal yaşamdaki gerçek kişilerden oluşmuştur. Romanlardaki toplumsal yaşamdaki gerçek kişilerden alınanlar romanda öğrenci olaylarındaki misyonlarını gerçek yaşamdakine hemen hemen aynen sergilerken, kurgusal kişiler de kurgusal olmasına rağmen toplumsal yaşamdaki gerçeklikte öğrenci olaylarını yaşayan kişilerin özelliklerini taşımaktadırlar hatta sanki toplumsal yaşamdaki gerçeklikte öğrenci olaylarını yaşayan kişilerin sadece isimleri değiştirilmiştir. Her iki romanda da bu kişiler aracılığıyla 1960-1980 dönemindeki öğrenci olaylarını yaşayan gerek sağ(ülküçü) gerek sol(devrimci) öğrencilerin hareket noktaları, çözüm yöntemleri ve amaçları anlatılmıştır.

Her iki romana da bu öğrenci olaylarının yaşandığı dönemdeki toplumsal yaşamdaki gerçeklikteki siyasi, ekonomik ve toplumsal yapı da genel olarak yansıtılmıştır. Dolayısıyla bu araştırma sonucunda toplumsal olayların edebi yazına özellikle de roman türüne yansıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Goldmann'a göre zaten roman, tarihi boyunca bir biyografi ve toplumun yaşadığı tüm olayların kaydedildiği bir günlüktür. Bizim seçtiğimiz romanların da sosyal gerçekçiliği yansıtmadaki başarısı edebiyat sosyolojisine bir katkı niteliğindedir ki; çalışmamızın önemi bundan kaynaklanmaktadır.

KAYNAKÇA

- Akpınar, Hakan, *Kurtların Kardeşliği CKMP'den MHP'ye (1965-2005)*, (1. Baskı), Bir Harf Yayınları, İstanbul Ağustos 2005.
- Aksoy, Ekrem, “Roman Tarihine Goldmann’cı Yaklaşım”, *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu 4-5 Haziran 1999*, Ankara Üniversitesi TÖMER Dil Öğretim Merkezi Gaziantep Şubesi 1999.
- Akşin, Sina, *Türkiye Tarihi- 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980*, (8. Basım), Cem Yayınevi, İstanbul 2005.
- Aktaş, Şerif, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, (7.Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Akyüz, Hüseyin, *Kurumlar Sosyolojisi Tanımlar, Kurumlar ve Uygulamalar*, Siyasal Kitabevi, Ankara Mayıs 2008.
- Alver, Köksal, (Ed.) *Edebiyat Sosyolojisi*, (2. Basım), Hece Yayınları, Ankara Eylül 2006.
- Artun, İpek, “Masallar ve Toplumsal Cinsiyet: Kadın Kimliğinin Ataerkil Söylemlerle Yeniden Yapılandırılması”, Karine, By Karine, February, 29, 2012, Post A Comment, Erişim Tarihi: 20 Nisan 2013, adres: <http://iletisim.ieu.edu.tr/karine/?p=265>.
- Aslan, Cumhur, *1960 - 80 Dönemi Türk Romanında Başkaldırı Olgusu*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2004.
- Aytür, Ünal, *Henry James ve Roman Sanatı*, DTCF Yayınları, Ankara 1977.
- Atsız, Hüseyin Nihal, *Turancılık, Milli Değerler ve Gençlik*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2011, s. 54. (Milli Değerler ve Milli Ruh yazısı, (20 Aralık 1971), Ötüken, 1972, Sayı:92)
- Belge, Murat, *Edebiyat Üstüne Yazılar*, İletişim Yayınları, İstanbul 1998.
- Binyazar, Adnan, *Dedem Korkut*, (1. Baskı), Milliyet, İstanbul Ekim 1973.
- Boynukara, Hasan, *Roman'da Bakış Açısı ve Anlatılış*, (1. Baskı), Boğaziçi Yayınları, İstanbul Temmuz 1997.
- Çavdar, Tefik, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950-1995)*, (2. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara Mart 2000.
- Çoruhlu, Yaşar, *Türk Mitolojisinin Anahatları*, (2. Basım), Kabalcı Yayınevi, İstanbul Kasım 2006.

Dev-Genç Dosyası-1, Töre-Devlet Yayınları, Ankara 1973.

Devlet, *Dergi*, (t.y), Erişim Tarihi: 16 Nisan 2013,
[https://tr.wikipedia.org/wiki/Devlet_\(dergi\)](https://tr.wikipedia.org/wiki/Devlet_(dergi)).

Eremrem, Nuray, *Eski Türk Toplumunda Ailenin Yeri ve Önemi*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 1998.

Ergiydiren, Sevinç, *Edebiyat Araştırmaları Edebiyat Eleştirisi Üzerine Bir Deneme*, (1.Basım), Boğaziçi Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türkçe Dersleri Koordinasyonu, İstanbul Mayıs 2001.

Erim, Nihat, *12 Mart Anıları*, (Yayına Hazırlayan: Raşit Çavaş), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2007.

Erzurumlu, Kenan, *Türklüğe Bakış*, (2. Baskı), Çetin Ofset Matbaacılık, Ankara 2007.

Escarpit, Robert, *Edebiyat Sosyolojisi*, (Çev: Ali Türkay Yazıcı), Remzi Kitabevi, İstanbul 1968.

Forster, E.M. *Roman Sanatı*, (3.Basım), (Çev: Ünal Aytür), Adam Yayınları, İstanbul 2001.

Füruzan, *Kırk Yedi'liler*, (6. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1995.

Gençosman, Kemal Zeki, *Türk İsimleri Sözlüğü*, Tempo Yayınları, İstanbul 1997.

Giritli, İsmet, *Gençlik Hareketleri ve Ötesi*, Garanti Matbaası, İstanbul 1970.

Goldmann, Lucien, *İnsan Bilimleri ve Felsefe*, (Çev: Afşar Timuçin, Fisun Aynuksa), Kavram Yayınları, İstanbul Mayıs 1999.

Goldmann, Lucien, *Roman Sosyolojisi*, (1. Baskı), (Çev: Ayberk Erkay), Birleşik Yayınevi, Ankara Haziran 2005.

Gökçe, Birsen *Toplumsal Bilimlerde Araştırma*, (3. Baskı), Savaş Yayınevi, Beytepe Ekim 1988.

Gökçimen, Ahmet, *Ata Govsudov'un Romanları Üzerine Oluşumsal Yapısalcı Bir İnceleme*, (Doktora Tezi), Erzurum 2007.

Gömeç, Saadettin, *Türk Destanlarına Giriş*, (1. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2009.

Göze, Ayferi, *Liberal Marxiste Faşist Nasyonal Sosyalist ve Sosyal Devlet*,(4. Basım), Beta Basım, İstanbul 2005.

Güllülü, Sabahattin, *Sanat ve Edebiyat Sosyolojisi*, Atatürk Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, Erzurum 1988.

- Güncel Tarih: Bıyık Meselesi, “*Bıyık Meselesi*”, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2013, <http://www.gunceltarih.org/2011/05/byk-meselesi.html>.
- Güneş, İ., (Ed.), İlköğretim Öğretmenliği Lisans Tamamlama Programı, *Dünya’nın ve Türkiye’nin Yakın Tarihi*, (1. Baskı), [Elektronik Sürüm], Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1019 Açıköğretim Fakültesi Yayınları No:562, Eskişehir Ekim 1998.
- Işık, Mehmet, *Türklerin Kültür Kökenleri ve Etnik Yapısı*, (1. Baskı), Yakomoz Kitap, İstanbul Ağustos 2011.
- Işinsu, Emine, *Sanclı*, (5. Baskı), Elips Kitap, Ankara Mayıs 2011.
- İsmail Çetişli, “İstiklal Marşı’nın Tahlili”, *Türk Yurdu Dergisi*, 17 (119), (Temmuz 1997).
- Kaçmazoğlu, H. Bayram, *27 Mayıs’tan 12 Mart’a Türkiye’de Siyasal Fikir Hareketleri*, Birey Yayıncılık, İstanbul 1995.
- Kafesoğlu, İbrahim, *Türk Milli Kültürü*, (26. Basım), Ötüken Yayınları, İstanbul Eylül 2005.
- Karpat, Kemal H. , *Osmanlı’dan Günümüze Edebiyat ve Toplum*, (1.Baskı), (Çev: Onur Güneş Ayas), Timaş Yayınları, İstanbul Eylül 2009.
- Karpat, Kemal H. , *Osmanlı’dan Günümüze Kimlik ve İdeoloji*, (3. Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul 2009.
- Karpat, Kemal H., *Türkiye’de Toplumsal Dönüşüm*, (Çev: Abdülkerim Sönmez), İmge Kitabevi, Ankara 2003.
- Kaplan, Sefa, *Hürriyet Gazatesi*, 8.03.2004 (Pazar), (“Türk Solu’nun Jargonu Sözlük Oldu”, Erişim Tarihi: 01 Mayıs 2013, <http://webarsiv.hurriyet.com.tr/2004/04/18/445139.asp>.
- Kayalı, Kurtuluş, *Ordu ve Siyaset 27 Mayıs - 12 Mart*, (4. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- Keleş, Ruşen, *Kentleşme Politikası*, (9. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara Nisan 2006.
- Kışlalı, Ahmet Taner, *Siyaset Bilimi*, (12. Baskı), İmge Kitabevi, Ankara Mayıs 2007.
- Kibar, Osman, *Türk Kültüründe Ad Verme (Kişi Adları Üzerine Bir Tasnif Denemesi)*, (1. Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara 2005.
- Kocabaş, Süleyman, *Türkiye’de Politikada Şiddet’in Perde Arkası (1876 - 1996)*, (1. Baskı), Vatan Yayınları, Kayseri 1996.

- Kongar, Emre, *21.Yüzyılda Türkiye: 2000'li yıllarda, Türkiye'nin Toplumsal Yapısı*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.
- Kurtkan, Amiran, *Sosyolojik Açıdan Eğitim Yolu ile Kalkınma Esasları*, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1972.
- Kayalı, Kurtuluş, “Siyasetin Kıskaçından Biçimcilik Kıskaçına Tarihsel ve Sosyolojik Damarını Kaybetme Tehlikesi Sınırlarında Gezinen Türk Edebiyatı”, *Doğu Batı Düşünce Dergisi (Edebiyat Üstüne)*, (2. Baskı Eylül 2006), Yıl: 6, Sayı: 22, (Şubat, Mart, Nisan 2003).
- Köknel, Özcan, *Türk Toplumunda Bugünün Gençleri*, Bozak Matbaası, İstanbul 1970.
- Lukacs, Georg, *Avrupa Gerçekçiliği*, (2.Basım), (Çev: Mehmet H. Doğan), Payel Yayınevi, İstanbul 1987.
- Lukacs, Georg, *Çağdaş Gerçekçiliğin Anlamı*, (5. Basım), (Çev: Cevat Çapan), Payel Yayınevi, Haziran İstanbul 2000.
- Lukacs, Georg, *Roman Kuramı*, (3. Basım), (Çev: Cem Soydemir), Metis Yayınları, İstanbul 2011.
- Meriç, Cemil, *Kırk Ambar*, (Yayına Hazırlayan: Mahmut Ali Meriç), (4. Baskı), Cilt: 1, İletişim Yayınları, İstanbul 2003.
- Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, (Cilt 4), “Milliyetçilik”, Genel Yayın Yön: Murat Belge, Editör: Tanıl Bora, Murat Gültekingil, İletişim Yayınları, (2.Baskı), İstanbul 2003, (Ülkücü Hareketin İdeolojisi, Kemal Can)
- Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce*, (Cilt 8) (Sol), Genel Yayın Yön: Murat Belge ‘*Türkiye Solunda Özgücülük ve Milliyetçilik*’ (Suavi Aydın), İletişim Yayınları, (1.Baskı), İstanbul 2007.
- Moran, Berna, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*, (12.Baskı), İletişim Yayıncılık, İstanbul, Şubat 2004.
- Mutluay, Rauf, *50 Yılın Türk Romanı*, (1.Baskı), İş Bankası Kültür Yayınları 126, İstanbul 1973.
- Naci, Fethi, *100 Soruda Türkiye’de Roman ve Toplumsal Değişme*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1981.
- Narlı, Mehmet, *Roman Ne Anlatır, Cumhuriyet Dönemi (1920-2000) Türk Romanı Üzerine Tematik Bir Tasnif ve Değerlendirme*, Akçağ Yayınları, Ankara 2007.

- Necip Fazıl Kısakürek [N-F-K. Com Forum], (04 Aralık 2012), Erişim Tarihi: 22 Nisan 2013, <http://www.n-f-k.com/nfkforum/index.php?/topic/14774-kanly-pazar-16-thubat-1969/>).
- Nettavisir, “Osman Yüksel Serdengeçti’yi rahmetle anıyoruz...”, 10.11.2012, Erişim Tarihi: 25 Nisan 2013, <http://www.nettavisir.com/?islem=haberoku&id=12512>.
- Nihayet, Arslan, *Türk Romanının Oluşumu: Dış Gerçeklik Açısından Bir İnceleme*, (Yayına Hazırlayan: Emek Akman), Phoenix Yayınevi, Ankara 2007.
- Orak ve Çekiç(Vikipedi), Bu sayfa en son 16.04.2013’te güncellenmiştir. Erişim Tarihi: 22Nisan 2013, Orak ve Çekiç, http://tr.wikipedia.org/wiki/Orak_ve_%C3%A7eki%C3%A7.
- Oda Tv, *Turhan Feyzioğlu, Hüseyin İnan Atatürk’e Hakaret Eden Genci Nasıl Dövmeye Kalktı*, Erişim tarihi: 25 Nisan 2013, <http://www.odatv.com/n.php?n=huseyin-inan-ataturke-hakaret-edeni-nasil-dovmeye-kalkti-1904131200>.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi 1*, Milli Eğitim Bakanlığı, İstanbul 2001.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş [Türk kültür tarihine giriş (Türklerde köy ve şehir hayatı Göktürklerden Osmanlılara).]*, (Cilt: 8), Kültür Bakanlığı, Ankara 1991.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, (Cilt: 6), Kültür Bakanlığı, Ankara 1991.
- Ögel, Bahaeddin, *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, 2. Cilt, (3. Baskı), Atatürk, Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 2006.
- Özçelik, Sinan, “Ülkücüleri Ağabeyi; Dünder Taşer”, *Ülkü Ocakları Aylık Eğitim ve Kültür Dergisi*, (Ekim 2011) Sayı: 100.
- Özdemir, Emin, *Yazınsal Türler*, (5.Basım), Bilgi Yayınevi, Ankara 2002.
- Özkan, Çınar, *Çatlı Reis*, Kum Saati Yayınları, İstanbul 2012.
- Özkırımlı, Atilla, *1975’te ‘Hikaye ve Roman’*, Edebiyat Yıllığı, Nesin Vakfı Yayınları, İstanbul 1976.
- Özkırımlı, Atilla, *Çağdaş Türk Edebiyatı*, (Ed. Turhan Baraz), Anadolu Üniversitesi Yayın no: 697 Açıköğretim Fakültesi Yayın no: 339, Eskişehir 1998.
- Özlem, Doğan, *Max Weber’de Bilim ve Sosyoloji*, (3. Basım), İnkılap Kitabevi, İstanbul 2001.

- Plehanov, G.V. *Sanat ve Sosyolizm*, (İkinci El), (Çev: Selim Mımoğlu), Sosyal Yayınları, İstanbul 1962.
- Ruscuklu, Bülent, *Demokrat Parti'den 12 Eylül'e*, (1. Basım), Alfa Yayınları, İstanbul Eylül 2008.
- Sakaoğlu, Saim, - Duymaz, Ali, *İslamiyet Öncesi Türk Destanları*, (1. Basım), Ötüken Yayınları, İstanbul 2003.
- Sarıkoca, Erem, *Çok Partili Siyasal Yaşamın Başlangıcından Günümüze Türkiye'de Uygulanan Seçim Sistemleri ve Toplumsal Etkileri*, (Doktora Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2005.
- Sevil Demiral, *Ders Notları*.
- Stanzel, Franz K., *Roman Biçimleri*, (Çev: Fatih Tepebaşlı), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 1997.
- Stanzel, Franz K., *Roman Biçimleri*, (Çev: Fatih Tepebaşlı), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya 1997.
- Şefik, E. "Sofya'da Umduğumuzu Elde Edemedik", *Hürriyet Gazetesi*, 1 Nisan - 30 Haziran-1963, Sene:15- No: 5372, Matbaa İstanbul, 4 Haziran 1963.
- Tanör, Bülent, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, (15. Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul Ekim 2006.
- Taşer, Dünder, *Mesele*, (2. Baskı), Burçak Ltd. Şti yayım Dağıtım, İstanbul 1993.
- T.C. Başbakanlık, *Çağdaş Eğitim, Çağdaş Üniversite*, Ankara 1992.
- Tekin, Mehmet, *Roman Sanatı ve Romanın Unsurları*, Selçuk Üniversitesi Yayınları, Konya 1989.
- Tez, Zeki, *Mitolojinin Kültürel Tarihi Doğu ve İslam Mitolojisi Mitolojik Söylenceler*, Doruk Yayıncılık, İstanbul Ekim 2008.
- Tilbe, Ali, "Albert Camus'nün Veba (La Peste) Adlı Romanına Toplumbilimsel Bir Uygulama", *Edebiyat ve Toplum Sempozyumu 4-5 Haziran 1999*, Ankara Üniv. Tömer Yay. Dil Eğitim Merkezi, Gaziantep Şubesi, Aralık 1999.
- Turan, Medet, *Türk Romanında 12 Mart, Edebiyat Sosyolojisi Açısından Bir İnceleme*, Dönence Basım ve Yayın Hizmetleri, İstanbul 2009.
- Türk Destanları*, Komisyon, Toker Yayınları, İstanbul 1999.
- Türkeş, Alparslan, *Yeni Ufuklara Doğru*, (İlaveli İkinci Baskı), Kutluğ Yayınları, İstanbul 1973.

- Türkiye Milli Talebe Federasyonu (TMTF) - Kutlu Yol, “*Milliyetçi Ülkücü Sivil Toplum Kuruluşları -2 1960-80 Dönemi*”, Erişim Tarihi: 27 Nisan 2013, <http://www.kutluyol.org/Milliyetcilik.php?id=186>.
- Vural, Feyzan Göher, *İslamiyet’ten Önce Türklerde Kültür ve Müzik Hun, Kök Türk ve Uygur Devletleri*, Çizgi Kitabevi, Konya 2011.
- Yalçın, Alemdar, *Sosyal ve Siyasal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı(1946- 2000)*, Akçağ Yayınları, Ankara 2003.
- Yalçinkaya, Ayhan, *Eğer’den Meğer’e Ütopya Karşısında Türk Romanı*, Phoenix Yayınevi, Ankara 2004.
- Yanardağ, Merdan, *Türk Siyasal Yaşamında Kadro Hareketi*, İstanbul 1988.
- Yavuz, Hilmi, *Edebiyat ve Sanat Üzerine Yazılar*, (2.Baskı), Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2008.
- Yazıcı, Mustafa, *Oğuz Han’dan Korutürk’e Kadar Devlet ve Hükümet Başkanları İle Mehmetçik*, Ankara.
- Yıldırım, Nimet, *Fars Mitoloji Sözlüğü*, (1. Basım), Kabalcı Yayınevi, İstanbul Kasım 2008.
- Yılmaz, Durali, *Roman Kavramı ve Türk Romanının Doğuşu*, (1.Baskı), Akçağ Yayınları, Ankara, 1997.
- Zelyut, Rıza, *Yabancı Kaynaklara Göre Türk Kimliği*, (2.Baskı), Fark Yayınları, Ankara Ocak 2008.
- Zürcher, Erik Jan, *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, (24. Baskı), (Çev: Yasemin Saner), İletişim Yayınları, İstanbul 2009.
- 12 Mart’a Nasıl Getirildik, Ufuk Ajansı Yayınları No: 1, Ankara 1971.
- 1963 Dünya Güreş Şampiyonası, (Bu sayfa son olarak 5 Nisan 2013’te güncellenmiştir.) Erişim Tarihi: 26 Nisan 2013, http://tr.wikipedia.org/wiki/1963_D%C3%BCnya_G%C3%BCre%C5%9F_%C5%9Eampiyonas%C4%B1

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Nesibe Ayşe ASAR
Doğum Yeri ve Tarihi	Akşehir / 23.04.1988
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi / Edebiyat Fakültesi / Sosyoloji Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü / Genel Sosyoloji ve Metodoloji
Bildiği Yabancı Diller	
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	
Tarih	26/ 06/ 2013